

SZOCIÁLPOLITIKAI TÜKÖR

V. ÉVFOLYAM

2023.

1-2. SZÁM

SZOCIÁLPOLITIKAI TÜKÖR

„Olyan állapot elérése a szociálpolitika célja, amelyben mindenki érzi, hogy a nemzeti közösség tagja, és hogy nemcsak ő van a közösségért, hanem a közösség az ő támasza is.”

Gróf Tisza István

Szaklektorált folyóirat

Főszerkesztő:

Lakner Zoltán Lehel

Szerkesztők:

Csóka László, Hámori Péter,
Kovács Ibolya, Lakatos Hedvig,
Pordán Ákos, Ulicska László

Szerkesztőbizottság:

Dr. Engler Ágnes,
Győri-Dani Lajos, Kovács Gábor,
Mag. Dr. Wolfgang Plaute,
Dr. Vukovich Gabriella

Szerkesztőségi titkár: Kovács Ibolya

Kiadó: SZIME, Szociális Igazgatók és Szakemberek Magyarországi Egyesülete
7621 Pécs, Jókai u. 1.

Email: szerkesztoseg@szocialpolitikaitukor.hu

Az előfizetés banki utalással lehetséges:

OTP Bank 11731001-20134529-00000000

Éves előfizetés a 2021. évre (4 szám ára) postaköltséggel bruttó 7400 forint

ISSN 2676-9786

Olvasószerkesztő: Luca Anna

Tördelőszerkesztő: Kardos Gábor

TARTALOM

• <i>Lakner Zoltán Lehel: Az elhallgatás bája</i>	4
---	---

TANULMÁNYOK

• <i>Lakner Zoltán Lehel: Egy keresztény társadalompolitika töredékei</i>	7
• <i>Lakner Zoltán Lehel: A tű foka</i>	22
• <i>Hámori Péter: Suum cuique – Hadi és szociális sebek az első világháború Magyarországon</i>	30
• <i>Hámori Péter: Hatékony volt az ONCSA? – Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap (1940–1944) hatékonyságának elemzése</i>	40

A SZOCIÁLPOLITIKA FORRÁSVIDÉKÉN

1. Képzési programok

• Tanfolyamtervezet közigazgatási tisztviselők szociális szakkiképzésének megoldására	67
• A Katolikus Szociális Képző tanterve	70
• Katolikus Női Szociális Képző	75
• Egyetemi szociális tanfolyamok – A M. Kir. Minisztérium 1942. évi 4.150. M. E. számú rendelete	76

2. Korai szakirodalom – képzés

• <i>Ferenczi Imre: A „Népművelő Társaság” első szociálpolitikai tanfolyama</i>	79
• <i>Földes Béla: Szociálpolitika – 1912</i>	89
• Parlamenti vita a szociális képzésekről 1939–1943 <i>Somogyi Ferenc – Tegzes László – Hunyadi-Buzás Endre:</i> A közigazgatás tisztviselőinek szociális képzése – 1939–1943	96
• <i>Cser János: Felsőoktatásunk és a szociális irányú szakképzés</i>	100
• <i>Prohászka Ottokár: Keresztény szocializmus</i>	117

3. Rendeletek – szabályozás

• Rendelet az egyetemi szociális tanfolyamokról – A M. Kir. Belügyminiszter 4.150/1942. BM. számú rendelete	123
• Az egyetemi szociális képzések részletszabályai. A magyar királyi belügyminiszter 1942. évi 800. számú rendelete	133
• Könyöradománytól az ellátásszervezésig – Szociális szabályozási kérdések a Horthy-korszak kezdetén	146
• A népjóléti minisztérium felszámolása	157
• Az ONCSA működésének miniszteri szintű szabályozása – A M. Kir. Minisztérium 1943. évi 480. M. E. számú rendelete	160
• Family Watch International – Családpolitika és extremitás	163

Lakner Zoltán Lehel

AZ ELHALLGATÁS BÁJA

Történt egyszer, hogy elindult a szociális képzés Magyarországon. A nyolcvanas évek közepe felé jártunk, s bizony a rendszer lába is kezdett már kifelé fordulni. Örültünk persze, hiszen kellett, s afféle kapunyitónak is véltük olyan kérdésekről beszélni, melyeket mindaddig súlyosan tiltott még szóbahozni is a magát progresszívnek nevező, a gumibotokat, börtönkulcsot azért maga előtt lengető hatalom. Aztán beszéltünk, tanultunk is róla, diplomát szereztünk, miközben nem is tudtunk, mi több, nem is tudhattunk arról, hogy nem velünk kezdődött ez a történet sem. Szabadnak, lázadónak is hihettük magunkat, mert vállalás, akkor még bátorság is kellett az eltakart vagy szándékosan a föld alá nyomott történetek föltárásához. A szegénység attól kezdve nem csak az életünkben volt jelen, hanem a gondolatainkon, a kétkedéseinken és kérdéseinken túl valamiféle cselekvésre is hevített minket. Már a kezünkben volt a megoldás: égető ügyeink közé emelkedett

az addig tiltott nyomorúság, s tudtuk, hogy innentől már csak elszánás kell az igaztalan dolgok elleni küzdelemhez. Emberekre vágytunk, akiken segíteni lehetett és kellett, s éreztük, hogy nemzeti ügy ez is, mint annyi fájó sebe az országnak. Tudósnak hittük magunkat, hiszen érteni kezdtük az okát is bajainknak. Aztán szép lassan rájöttünk, hogy nem teljes az egyetértés, hogy nem mindenkinek számít a haza, s a hiányt szenvedő ember sokaknak csak ideológia érvelés, nem pedig emberi sors.

Szociálpolitikus lettem szociológusként, de nekem több kellett, mint az értés és a megértés. Az egészet akartam látni; hogyan jutottunk ide, mit tettek egymásért és értünk az eleink. A kérdésre csak hallgatás, lekicsinylés volt a válasz. Nincs itt semmi látnivaló, a magyarok nem szeretik, soha nem is szerették egymást, különben is csak mindenki egymásnak farkasa, vagy éppenséggel csak érzéketlen vesztes vagy haszonleső. Mentünk hát tovább, tette ki-kí a dolgát, sodort az élet, a család, a soha véget nem érő munka. Aztán bele-belebotlik az ember valami mélyen eltakart dologba, s látja, fölfedezi a hagyatékot, amelyet mégiscsak itt felejtett valahogyan a múlt. Rendre előkerültek, porosan, besározva akár, de mégiscsak igazan azok a tanúságok, amelyek fölemelik a fejet és a

tekintetet: hihetetlenül gazdag, értékes és megejtő bizonyítékai a magyarok segítő történetének. Végül könyv is született az összegyűjtött emlékek töredékeiből, lássa a világ, kik is vagyunk, s nézzünk magunk is hátra; van mire támaszkodni. Idők távolából visszafogott reménye ez a világosságnak, amelyet oly gyakran eltakar az ideológiai sötétség. Ragyoghatna is akár a magyar múlt szociális csillagzata. Csalódás lett ez is: emberi gyarlóság kaszálta el a szélesebb nyilvánosságot. Csönd.

Most viszont dokumentumokat teszünk az asztalra a szociális szakma születéséről. Jól tudjuk, szakma azáltal születik, ha már rendszerbe szerkesztve, taníthatóvá válik mind az az ismeret, gyakorlat és tudás, amely már beazonosítható, amelyet visszaigazol a szükséglet, a munka és a tudomány. A királyi Magyarország még a második nagy háború előtt egyetemekre vitte, emelte a szociális képzési programokat, amelyek máig is korszerűnek ható szerkezetben, tartalomban és szervezettségben, szélesre ívelt tudományossággal kiállhatják akár az európai összeméretés próbáját is.

Kolozsvár, Debrecen, Pécs és Budapest legyen újra a tanúja ennek a tanulmányozásra, okulásra is érdemes és igényes múltnak. Az elhallgatás progresszív kódéből kiemelve, most mintegy forráskiadványként adjuk közre a Hámori Péter által előtalált tudást, amely a harmincas, negyvenes évek hagyatékában várta az újrafelfedezés igazságát. A törmelékből kivilágló értelem és cselekvő akarat áttöri a felejtetni szánt minőségre ráhordott port.

TANULMÁNYOK

- *Lakner Zoltán Lehel*
Egy keresztény társadalompolitika töredékei 7
- *Lakner Zoltán Lehel*
A tű foka 22
- *Hámori Péter: Suum cuique – Hadi és szociális sebek*
az első világháború Magyarországon 30
- *Hámori Péter: Hatékony volt az ONCSA? – Az Országos Nép- és*
Családvédelmi Alap (1940–1944) hatékonyságának elemzése 40

Lakner Zoltán Lehel

EGY KERESZTÉNY TÁRSADALOM-POLITIKA TÖREDÉKEI

„A jótól való eltávolodás nem más, mint rosszá válás.” (Órigenész)

Nem kell kereszténynek lenni ahhoz, hogy jók legyünk. De nem lehetünk keresztények, ha rosszak vagyunk. Ezt kell megérteni, vagy legalábbis vágyani, keresni azt az igazságot, amely jóvá, emberré tesz bennünket, hitelessé, olyanná, ahogyan azt a Teremtő akarta; nos, akkor lesz esélyünk kereszténnyé válni.

Az igazság felismerése nem más, mint az Örökkévaló teremtő akaratával való találkozás, azaz szembenézés önmagunkkal, az Isten képmásával. Az igazság ettől fogva nem etikai kategória – azt egyszerűen a valósággal kell összemérni –, de az igazsághoz való viszonyunk az igen! A viselkedésünk, a gondolataink és cselekvéseink vagy épp a mulasztásaink, az igazsághoz való hozzáállásunk minősítenek bennünket.

A kérdés az, megfelelünk-e ennek a megdöbbenő ígének. Hasonlatosak lehetünk-e egyáltalán Istenhez? A válasz: igen! Hiszen az ember egyedülként az univerzumban valóban majdnem Isten. Alkotni, teremteni, sőt tervezni is képes, mi több értékelni tudja saját maga és mások cselekedeteit. Ítéltőképesseggel is rendelkezik, így maga is megítélhető. Az emberen kívül más teremtmények ezekkel a jellemzőkkel nem írhatók le, tehát magatehetetlenek, nem urai sem az időnek, sem a sorsnak, még a fizikai törvényeknek sem, hiszen azok bármennyire is valóságosak, tőlük független létezők. Mindebből az is következik, hogy az emberen kívül semmi sem rendelkezik számon kérhetőséggel, felelősséggel. A felelősség azonban kétirányú. Egyrészt mindenki felelős a saját életéért, döntéseiért, másrészt felelősséggel tartozik mások iránt is. Olyan ez, mint a nagykorúság. Eljön a biológiai, és ami még fontosabb, a társadalmi érettség ideje, amikor már ismerjük, vagy legalább is ismernünk kellene az emberi személy és az emberi közösségek jellemzőit, működésük természetét; magyarul a szocializációs folyamat kiteljesedésével el kellene jutni egy széles társadalmi egyetértésen alapuló normarendszer elsajátításához és tiszteletéhez. Ehhez tartozik egyfajta morális értékelő képesség is, a jó és a rossz felismerésének képessége.

„A világ helyzete sohasem reménytelen.” (Hamvas Béla)

Vannak azonban, akik kétségbe vonják a jó és a rossz létezését, legalábbis relativizálják, szétkenik, időlegesítik, s azon tűnődnek, hogy felismerhető, beazonosítható-e egyáltalán. Hivatkozási alapjuk pusztán liberális szkepticizmusból táplálkozik. A „*ki mondja meg, hogy mi a jó, és mi a rossz?*” – minden normalitást összedöntő kérdése értelmetlenné

tesz minden vitát, érvelést. Nem hiszik az Istent, ezért etikailag megalapozott, az embert a jó és a rossz közötti különbségtételre és az annak megfelelő gondolkodásra, állásfoglalásra és cselekvésre kötelező indítékot nem találnak. A szakralitás ismeretlen számukra, akárcsak a stabilitás és a biztonság, a kiszámíthatóság kategóriái.

A *semmi sem szent* világába szorultan gondolkodnak és élnek, így saját nézeteik is szét kell hulljanak képlékeny, a csupán alkalmi kényszerűségek vagy érdekek vezérelte elvtelenségeik okán. Marad számukra az olykor követelődő, kierőszakolt hedonista kultúra, a tágnak hirdetett, de a hétköznapi és a közéleti gyakorlatokban csupán magukhoz igazított szabadságelvűség, melynek cselekvési határait jó esetben a másik ember érdekeinek beszűkült értelmezés szerinti határvonaláig tartják elfogadhatónak. Ebbe persze távolról sem értik bele a gondolatok, hitek és értékek sokféleségének tiszteletben tartását, különösen nem a hagyományok és szent dolgok tiszteletét. A politikai liberalizmus persze elfogad jogelvek keretezte társadalmi működési módokat, a jog írott szabályaihoz való alkalmazkodást, de álláspontjuk, érdekeik, hatalmi befolyásuk sérelmének vélelmezése esetén nem áll tőlük távol a nyomásgyakorlás, radikális szellemi vagy hatalmi erőszak igénybevétele.

Erkölcsei álláspontjuk pusztá belátásra, az ember és ember, az ember és a természet közötti kommunikáció esetleges és könnyen változó megegyezései, alkui, értékei, vagy éppenséggel érdekviszonyok, kényszerek, hatalmi belátások alapján alakul.

Mindezek ellenére a liberális politikai és szellemi erőcsoportok – különösen hatalmi pozícióban, és/vagy a véleményformáló erejükre támaszkodva – gyakran használnak etikailag megkérdőjelezhető nyelvezetet.

Nem képesek elfogadni ideológián kívüli érvelést, de azért előszeretettel neveznek gonosznak tőlük eltérő nézeteket valló személyeket, csoportokat, országokat. Ami náluk egyáltalán morális színezetet kaphat, az mindenképpen ideológia hivatkozássá törpülve ugyan, de küldetéstudatos lendületet kap. Az embert eszkatalogikus felelőssége mellett is felszabadító, a társadalmi működést is *a jó és a rossz* dichotómiája mentén értelmet kapó krisztusi megváltás tanítása helyett *társadalom megváltó tanokat* képviselnek, s ezekkel permanens konfrontációba, gyakran szellemi és kemény fegyverekkel vívott háborúba taszítják az emberi közösségeket. Ez zajlik, ezzel telik, s legalább a hivatkozások erejéig ekörül forog a francia forradalom óta az európai történelemben szinte minden esemény. Fogalomkészletükben csak a bűnös szerepel, anélkül, hogy a bűn fogalmát és létezését értelmeznék. A törvények és szabályok gyakran önkényes értelmezésén túli mérlegelésre így nem is képesek. Felfogásukban az a bűnös, aki nekik ellenáll. Ezzel szellemi falankszokba tömörülve minden ellenkezőnek tűnő látszat ellenére is végletesen egy platformra kerülnek a baloldali ideológiák híveivel.

Érdemes rámutatni a liberális baloldal és a keresztény érvrendszer másik jelentős különbségére is.

Ez pedig a tulajdon kezelésének kérdése. A liberálisok ugyan eleve a magántulajdon totális képviselőit, az önző és öncélú haszonelvűség álláspontjára építik önképüket,

sőt szabadságértelmezésük középpontjában a tulajdon korlátok nélküli védelme helyeződik, mégsem idegen tőlük a klasszikus baloldal *mások javait* célzó támadásának agresszív szelleme.

A keresztény nézőpontot a magyar Giesswein Sándor 1915-ben megfogalmazott gondolata¹ képviselheti szemléletesen. Azon baloldali üzenettel szemben, mely szerint *ami a tied, az az enyém* – az ideológiamentes – keresztény álláspont úgy szól, hogy *ami az enyém, az a tied*. Nem nehéz a lényegbeli különbség fölismerése. Hozzá kell tenni, hogy *az én javaim megosztásának elve* nem pusztán jótékonykodó virtuális idealizmus, hanem kőkemény társadalmi programmá fejleszthető szemlélet, mellyel operatíván, gyakorlatiasan lehet társadalomszervező munkát végezni. Gondoljunk csak a hatalom megosztásának görög, majd fejlettebb, szakralizáltabb alakzatában Aquinói államtanának keresztény keretezésű elvére.

A másik kérdés a személy státuszára vonatkozik szocialista-liberális összefüggésben. Giesswein jól látja, hogy „*azok közül, akik magukat individualistáknak tartják, tulajdonképpen szocialisták, és akik szocialista színezetben tűnnek föl, nem szűnnek meg individualisták lenni*” (Gieswein, 1915, uo.). A liberálisoktól tehát csupán abban különbözik a szocialista baloldal, hogy ők valójában egyfajta *kollektív individualizmust* képviselnek. A liberális individuumban szabadsága, bár nagyon is mozgósító erejű, megváltástudatú kizárólagosságokba, olykor fasisztoid felsőbbrendűség-tudatba torkollik, így valójában éppen az emberi szabadság ellenségévé válik azáltal, hogy képtelen a társadalmi békét szolgáló megértésre és kompromisszumokra. Ezért szaladnak át a liberális erőközpontok a XXI. századra a korábban fából vaskarikának vélt liberálfasiszta mezőkre, s lesz a szabad gondolatot hirdető liberalizmusból a véleménydiktatúrák falankszokba szerveződő rendszere.

A szocialisták *Gramsci*, majd a *frankurti iskola* szellemi emlőin nevelkedve befolyás- és hatalomszerző törekvéseik vezéreszközévé fejlesztették az állam és a nemzetközi intézmények elfoglalását, a kultúra, a szellemi műhelyek, az egyetemek megszállását, majd biztosítva a médiumokban létrejött (bevásárolt) tartós jelenlétüket, elérték, hogy megkerülhetetlenek legyenek a nyugati világ legyöngített államaiban és a globális gondolatműhelyekben. Működésükkel egyfajta baloldali liberális szellemi inkvizíciós légkört teremtve váltak a szabad gondolat és a szabad gondolkodás ellenségévé, a nemzeti és közösségi szuverenitást védők ostorává. Ez teremtette meg a korábban még ösellenességnek tartott liberálisokkal való elvtelen összeolvadás kereteit is. A baloldal doktriner mozgalmi úgy lettek a *kollektív individualizmus* képviselőivé, hogy csoporttudatuk megerősítésével hálózatokba, tömbökbe szerveződve igyekeznek érdekeiknek érvényt szerezni. Mi-tudatuk nem más, mint pusztán csoportönzés. Működésük legyengíti a tekintélyes társadalmi intézményeket, az államot, a családot, a nemzetet, meghamisítja, átírja a történelmet, és radikális újmarxista és az emberi természettől idegen kisebbsé-

¹ Giesswein Sándor: *Értekezések a társadalomtudományok köréből*, MTA, Budapest, 1915.

gi csoportokat – WOK, LMBTQ, BLM – emelve maguk elé új osztályharcos mozgalmakkal terelik saját térfelükre a védtelen, még józan többséget. Doktrinerségükkel valójában már ők az új totális diktatúra helycsináló emberei, az új sztálinok és leninek. Az új osztály, az extrémista balliberális falanksz kegyetlen szellemi háborúba rángatja a fél világot azért, hogy kifordítja az egyszerű és a formális logikát, a természet rendjét követő *naiv tömegek* értékrendjét, s kihasználva jóhiszeműségüket előbb megtéveszteni, majd megsemmisíteni, homályba taszítani igyekszik a tiszta gondolatra, tiszta értékvilágra vágyakozókat. A baloldalnak a *vedd el a másikat filozófiája* így egyesül az önhitt liberálisok öntörvényűségével.

Az Isten óvjon a vereségtől!

SZELLEMTÖREDÉKEK

„A politikai hatalom csak akkor fogja betölteni küldetését, ha legitimitását a szakrális szférától kapja.”

(Molnár Tamás)

Társadalmi, szociális igazságosság

A társadalmi státusz megőrzésének és bővített újratermelésének intézményes garanciákkal védett mechanizmusai képesek az igazságosságnak helyet, esélyt biztosítani.

Ez egészül ki a szellemi és anyagi javak megszerzéséhez szükséges lehetőségekkel, az esélyek egyenlőségének gyakorlatával, a mindenki számára értelmes és értékes munkához, az információhoz és a tudáshoz való hozzáférés megteremtésével, az elérhető és kielégítő szociális ellátás biztosításával. Itt kap értelmet a szabad verseny helyes és méltányos korlátok között tartása, a társadalmi rétegek közötti harmónia kialakítása.

Az igazságnak és az igazságosságnak legjobban a tisztességtelen közéleti magatartás árthat!

Tudva, hogy az igazság nem a különböző álláspontok közötti középút, tudatosan kell törekednünk az igazságra, a másik fél által képviselt álláspontok megismerésére és megértésére.

Az igazsághoz ragaszkodás hevében is meg kell őriznünk saját magunk és az ellenvéleményt képviselők méltóságát!

A nyílt és hiteles közélet mindenkitől megköveteli az igazság melletti személyes támasztást. Különösen a keresztény embernek és a közvélemény tájékoztatásában fontos szerepet betöltő keresztény médiumoknak kell az eddigieknél sokkal tudatosabban, határozottabban és rendszeresebben megszólalniuk közéleti kérdésekben, hiszen ez következik hitelveinkből, méltóságunkból, és az igazság természetéből is, amely mindenkié.

Társadalmi igazságtalanság: a növekvő vagyoni és jövedelmi koncentráció

Egy adott társadalom jövedelemszerkezete eleve egyenlőtlenségi mutatókkal írható le. A kérdés az, hogy az **egyenlőtlenségek mértéke** és mibenléte mennyire tartalmaz elviselhetetlen vagy megalázó, azaz méltatlan élethelyzeteket, illetve rendelkezésre állnak-e a kilépés intézményes, az állam által garantált és a közgondolkodás által is befogadott, legitim felemelkedési útvonalai és mechanizmusai.

A különböző társadalompolitikai nézőpontok eltérően közelítik meg ezt a kérdést.

Kultúra és igazság

A keresztény kultúra és annak védelme, átörökítésének lehetősége olyan nemzeti és egyetemes minimum, amely kimagasló minősége és értéktartalma miatt – vallási nézeteinktől függetlenül is – képes egyben tartani a nemzetet!

A keresztény kultúra – a műveltségi területen túlmutatóan is – valójában olyan **minőségi érték- és normakövető élet**, amely tiszteli az emberi személyt és közösségeit, megbecsüli a munka világának szereplőit, tisztességes életfeltételek biztosítására törekszik, és eléggé bátorrá tesz ahhoz, hogy féltve őrizzük és megvalljuk magyarságunkat és kereszténységünket.

Társadalmi rossz – társadalmi jó

a **társadalmi egyenlőtlenségek** és azok mértéke azonban nem csupán szerves szociológiai folyamatok eredménye. Amennyiben társadalomszerkezeti okokból konzerválódnak nehéz, a mobilitási pályákat lezáró élethelyzetek – különösen a tartós és mélyszegénység –, fel kell ismernünk a társadalom működési rendjének hibáit, azaz a **társadalmi rosszat**. Ez fölveti a közösséget képviselő állam mellett a társadalmi élet minden szereplőjének a felelősségét is.

Amennyiben ez a felismerés nem születik meg, vagy elmarad a felzárkózást segítő cselekvés, esetleg a szükségeshez és a lehetségeshez képest gyengébb lépések történnek, akkor **társadalmi bűnről** beszélhetünk. Ezt a társadalmi bűnadósságot enyhítheti a **társadalmi jó**, azaz a méltó élet esélyeit segítő politika és szociális gyakorlat.

Az egyenlőség hamis ígérete

Az utóbbi évszázadok közös tapasztalata, hogy az egyes embernek szóló keresztény megváltás ígéretét és lehetőségeit a társadalmi tudatban nagymértékben kiszorították a „**társadalommegváltó**” tanok. Szintén közös tapasztalatunk, hogy ezek a hatalmi politika lehetőségeihez jutva nem voltak képesek megvalósítani a *társadalmi egyenlő-*

ségről vallott elveiket, sőt épp ellenkezőleg, a történelem leghosszabban tartó, kegyetlen erőszakkultúráival hagytak kitörölhetetlen nyomot a társadalmakban és az emberek életében, lelkében.

Az egyenlőség hamis ígérete ugyan még ma is sokakat elkápráztat, de az ma már bizonyos, hogy az emberhez méltó szociális viszonyok megteremtése nem érhető el a társadalmakra erőltetett egalitárius eszközökkel.

A társadalom az igazságosságot nem egyenlősdként értelmezi, hanem az elosztást a **teljesítményhez** kapcsolódóan fogadja el. Ehhez azonban elengedhetetlen az **esélyegyenlőség!** A társadalom akkor tekinti igazságosnak a rendszert, ha az képes biztosítani az esélyek egyenlőségét. Vagyis ha valakinek Isten adta képessége és emellett kellő szorgalma van, az boldoguljon. Tehát a születéssel kapott adottságok, a tanulással szerzett és kibontakozott képességek, a változtatásra irányuló, saját erőfeszítést is az asztalra tevő kitartó akarni tudás és a teljesítmény együttese képes a társadalom támogató szolidaritásának tartósságot, legitimitást biztosítani.

A szegénység elleni küzdelem sem épülhet az egyenlő elosztás elvére.

A szegénység elleni küzdelem (a szociális igazságosság)

A keresztény felfogás elfogadja és értékeli ugyan a szegénység szociológiai tényeken, élethelyzetek vizsgálatán alapuló szociálpolitikai értelmezését is, önmaga azonban egy attól eltérő, gyakorlatias és egyben távlatos megközelítést részesít előnyben. Az ember egyetemes küldetéséből, hivatásából levezetve inkább azt mondja, hogy **szegények azok, akik el vannak zárva attól, hogy szabadságban, méltóságban és biztonságban élvezzék a Föld javait.** E javak hiánya vagy korlátozott volta **beavatkozásra kell, hogy késztesen mindenkit,** különösen azokat, akik hivatásszerűen szolgálják a közjót.

Az utóbbi években Magyarország jelentős gyakorlati lépéseket tett **a szegénység elleni küzdelemben.** Az eredmények is egyértelműek. Hazánkban zajlik Európa egyik legalaposabban kimunkált és nyomon követett társadalmi felzárkózást segítő programja. Családtámogató rendszerünk is folyamatosan és jelentős mértékben járul hozzá az esélyt adó és méltó emberi élethez. A médiumokat elárasztó hamis állításokkal szemben mértékadó hazai kutatóintézetek és az Unió vizsgálatai is a szegénység folyamatos, tendenciaszerű visszaszorulását állapítják meg, melyet a világjárvány és a háborús megszorítások által előidézett átmeneti lakossági reáljövedelem-csökkenés sem akasztott meg.

Az igazságosság az értékrend – erkölcs – szerinti élet lehetőségéhez jogokat rendel, így mértéke a jogok érvényesülésével, a hozzáférés és a kizáródás skáláján mutatkozik meg.

A szegénység újratermelődése ellen oktatással, képzéssel, a felzárkóztatást segítő egyéb eszközrendszerrel kell harcolni. A keresztény közéleti szereplők hivatá-

sának fontos részét képezi, hogy ezek társadalmi támogatottságát elérjék, a szegénység elleni küzdelem eszközeivel szembeni méltatlankodást lecsendesítsék. Az egyenlőséget sokszor csak a szociológiai mutatókkal mérik, ugyanakkor a *magány, az elhanyagoltság, a lenézés éppúgy szegénnyé teszi az embert.*

A támogató programok célzottsága

Az egyenlőséget a zászlóra tűző baloldali ideológiákkal szemben a konzervatív érvrendszer egyik hívószava, egyben a segítő cselekvés gyakorlati támasza a *méltányosság*, Vagyis az emberi személy méltóságára figyelő elvnek az érvényre juttatása.

A méltányosság elvének az felel meg, ha *az ember hozzájut a tisztességes megélhetést* – tehát az adott társadalomban általánosan elfogadható mértékű jövedelmet – biztosító bevételekhez, amely nyitva hagyja a felzárkózás esélyeit, s meggátolja a tartós és végletes, morálisan nem vállalható elszakadást a többségtől.

Érdemes az emlékezetbe idézni, hogy először Nyugat-Németországban, 1957-ben emelték be a méltányosság elvét a piacgazdaság működését szabályozó kerettörvénybe, azzal a deklarált céllal, hogy a méltányosság – a szociális igazságosság – és a szabadversenyos kapitalizmus gyakorlata összeegyeztethető törekvés, sőt követelmény. Így lett a születő szociális piacgazdaság vezérelve **a méltányosság, amely nem korlátozza, hanem kiegészíti és új legitimációs bázist teremtve társadalomerkölcsi rangra emeli a piac szabadságigényét.**

A szociális szempont beemelásával a tisztességes verseny szabályai ezek után fölülírták azt a korábbi gyakorlatot, melyben a teljesítményt abszolutizáló piaci viszonyok szereplői ab ovo nincsenek tekintettel a lépést tartani képtelen személyekre, a hátrányos helyzetű és sérülékeny csoportokra. Megszületett tehát **a jóléti állam talán legeredményesebben működő modellje, a szociális piacgazdaság**, melynek legitimációját az azóta rendre bekövetkezett válságok sem írták fölül. Ebben a konstrukcióban az állam megemelt felelősséggel viselkedik polgárai jólétéért, hiszen a szociális javakhoz való hozzáférés garanciáinak megteremtésével létrehozza **a szociális jogállamot**, benne a teremtett világban élő ember méltósága megőrzését garantáló intézkedéseket és intézményeket. Nem véletlen, hogy a gazdasági szabályozások kérdéseiben általában érdektelenséget tanúsító Vatikán feje, II. János Pál pápa egyedül a szociális piacgazdaságot nevezte az Egyház társadalmi tanításával összeegyeztethetőnek.

A szociálpolitika mindenké

Az életesélyeket növelő programoknak azonban nemcsak a legszegényebbeket kell megcélozniuk, hanem a társadalom- és szociálpolitikai beavatkozásoknak arra kell irányulniuk, hogy **valamennyi társadalmi csoport** – szükség esetén beleértve természetesen a középosztályhoz tartozókat is – **meg tudja őrizni a státuszának megfelelő**

életminőséget, sőt a továbblépés lehetőségeihez is segítséget kell nyújtani. Ez a felfogás szembemegy az úgynevezett mainstream – valójában szélsőliberális – felfogással, de a közfelelősséget a szociálpolitika vonatkozásában is a nemzet egésze vonatkozásában kell értelmeznünk.

A **munkaalapú gazdaság** feltételeinek kiszélesítése segítheti a saját erőfeszítésen és munkajövedelmen alapuló megélhetést, amely *a szegénység visszaszorításának időigényes, állami tudatosságot és áldozatvállaló szemléletváltást igénylő, de igen hatékony eszköze*. Képessé teszi és aktivizálja a támogatásra szorulókat, egyben jelentős mértékben képes megerősíteni a szegények fölemelését segítő kormányzati munka legitimitását.

Az a szociálpolitika, amely a saját sorsért viselt saját felelősséget is beemeli a támogatás eszköztárába, a munkához segítséren keresztül megemeli az önbecsülést, és szélesre nyitja a kaput a társadalmi befogadás előtt.

Szabadság – keresztény szabadság

„A teremtett ember kettős természetű lény. Egyrészt önálló, döntési felelősséggel és szabadsággal megáldott, méltósággal rendelkező személy, másrészt – egyenrangúan – a közösségben személyiségét kiteljesíteni, részvételével a közösséget élővé tenni és alakítani képes szereplője a világnak. Felhatalmazása egyedülálló a természetben: folytatni a teremtő munkát, megőrizni az Úrtól kapott méltóságot azáltal, hogy élhető környezetet és életfeltételeket teremt társadalmában, és az üdvösség felé segít mindenkit, aki él.”²

Keresztény szabadságról ma azért kell beszélnünk, mert veszélyben van! Azok az értékek, intézmények, szokások, megszólalási lehetőségek támadás alatt állnak, amelyeket a keresztény hagyomány és gyakorlat még őriz.

A liberális véleménydiktatúra ellenséges és elnyomó minden más véleménnyel szemben. Megszállva tartja a nemzetközi szervezeteket, intézményeket, s mindent elkövet a tőle eltérő vélemények elfojtása érdekében. Iskoláinkban a hamis és félrevezető értékeslegesség elvére hivatkozva kitörlik vagy korlátozzák a keresztény tartalmakat.

A világ számos pontján kegyetlenül, fizikailag is üldözik a keresztényeket, és a nyugati világ eltűri, elhallgatja, relativizálja az üldözést, s mindez a hazai közéletben is visszhangtalan marad. Nehezen leírható, de a magyar kormányon és a hazai keresztény segélyszervezetek aktivistáin kívül alig valakit érint meg ez a kérdés. Gyakran mi magunk is a „más problémájának”, tőlünk távol eső jelenségnek tekintjük. A keresztények között az *„úgyis csak jobb, ha békén maradunk”* attitűdje uralkodott el.

² L. Z.: *Egyház és társadalom – A tanítás forradalma*, Budapest, 2012.

A keresztény szabadság hármas értelmezése

Személyes és közösségi dimenzió (a saját közösség dimenziója)

- A keresztények szabad vallásgyakorlása, intézmények működtetése stb. (alkotmányos és jogi garanciák)
- A keresztények keresztény tartalmú véleménynyilvánításának a szabadsága (média-egyenlőség és az információkhoz való hozzáférés követelménye)
- A keresztények által vallott és képviselt értékek és érdekek védelmének a szabadsága (érdekképviselet)

A keresztény szabadság a keresztény értékrend szerint kiteljesedő élet lehetősége a magán- és a közéletben.

Politikai, közéleti dimenzió (a politikai közösség dimenziója)

- A keresztény értékek és érdekek, valamint a keresztény kulturális hagyaték politikai, közéleti szinten megvalósuló képviselte – lásd: kereszténydemokrácia (a politikai részvétel szabadsága)
- A kereszténydemokrácia elvi alapú politikai közösség és érdekképviselet – legitim, mert társadalmi támogatottságon alapul.³ (politikai legitimitás)
- A keresztény polgári attitűd állampolgári és nemzeti hűséggel társulva gazdagítja a hazai politikai, közéleti kultúrát.
- Szilárd meggyőződéssel képviseli a magyar történelmi folytonosságot és az európai keresztény hagyományokat.
- A keresztény szabadság fogalmának a nyilvánosság előtti értelmezése a gyakran paszszív és visszahúzódó keresztényi hozzáállással szemben megfogalmazott mozgósító erejű feladatkijelölés.

³ A közéleti érdek- és értékképviselet leginkább legitim alakzata a pártpolitika, hiszen alkotmányosan meg-alapozott, és többségi akaraton alapul (L. Z.).

NINCS hova hátrálni!

Teológiai értelmezés⁴

A fogalom a megismerés – a hit – és a szabad cselekvés kontextusában értelmezhető.

A mindenkori lényeg a személy belső szabadsága – vagyis az Isten képére és hasonlatosságára való teremtettség (S. Á.), és az ennek megfelelő viselkedés, életvitel (külső szabadság – L. Z.).

A keresztény szabadság nem csak egy erkölcsi cél irányában pozitív. Abból fakadóan, hogy ez a teremtésben kapott ajándék az Istennel való dialógusra, a megszólíthatóságra való szabadság, amelyben a személy és a közösség megismeri Istent, aki szeretet (agapé).

„Azt állítjuk tehát, hogy a szabadság az Isten ismeretében áll.” (S. Á.) Ez mutat rá arra, hogy „A szabadság - autonómia az ember természeti sajátossága.” (S. Á)

A polgári és keresztény szabadságfogalom tehát különböző.

Hitelesség – keresztény felelősség

Mivel életünk nem csupán a saját létünk értelmezésében merül ki, hanem a másik ember és a közösség tagjaként is jelen vagyunk a világban, kölcsönös felelősségek hálózatában élünk. Ez részvételt, aktivitást, jelenlétet követel a közösségi dimenziók valamennyi szintjén.

A keresztény embernek az a küldetése, hogy képviselje és segítse elő a közösség egészének a boldogulását, s ez a mai ember nyelvén politikai részvételt, a közéletbe való bekapcsolódást, állásfoglalást, érzékeny odafigyelést és cselekvést jelent annak az értékrendnek a mentén, amelyre a Kinyilatkoztatás, a hit és a hétköznapi felismerés egyaránt kötelez.

Nem háríthatjuk el magunktól a részvétel formalizált változatait sem, hiszen a társadalom aktuális közéleti keretei behatárolják a lehetőségeinket. Modern világunkban ez szervezettséget is, a politikai közösség formális alakzataiba való betagozódást, sőt a közélet irányítását, a hatalmi struktúrába való belépést jelentheti.

Keresztény ember ne féljen a hatalomtól, s ne is tartsa magát távol tőle, hiszen a hatalom az a szükséges erő, fegyelem és szervezettség, amely a közjó védelmét, fejlődését és szabadságát az egész nemzeti közösség számára biztosítani képes.

Nem a hatalom létezése, hanem a hatalom működésének, legitimitásának, eszközeinek, céljainak, tisztaságának és ellenőrizhetőségének a kérdése fontos.

Szervezkedjenek a keresztény közösségek is közéleti feladatokra, formáljanak hálózatokat, törekedjenek a jó és az igaz, a társadalmilag hasznos, a morálisan igazolható

⁴ A teológiai értelmezés első részében az Aquinói Szent Tamás Közéleti Egyesület műhelymunkája során kiértelt gondolatokra támaszkodtam. (L. Z.)

célok követésére, intézményesüljenek hazai és nemzetközi színtereken egyaránt, legyenek a keresztény szabadság védelmezői!

Ha nem ezt teszik, legyőzi őket a gonosz hatalma!

Hitelesség

Az etikai alapon szerveződő politikai közösség működését a közvélemény fokozott figyelve kíséri, ezért mind a személyi, mind a csoportmegnyilvánulások, a magánéleti és közösségi ügyek vitele, az életvitel és életmód el kell viselje a kritikai szembenézést, a hibát és bűnt kereső vitapartnerek és ellenfelek fogást kereső tekintetét.

A keresztény közéleti személyiségnek feltétlenül tisztának és feddhetetlennek kell lennie, és annak is kell látszania. Ez hatalmazhatja fel a mindenkinél szilárdabb és határozottabb közszereplésre, feladatvállalásra. Az egyes emberek – akár jelentős közéleti személyiségek, politikusok – bűnei, botlásai az ő bűnük és az ő botlásuk, még akkor is, ha árnyékot vetnek a közösségre.

Ha mégis történnek személyi hibák, bűnök és problémák, azok nem rombolhatják le sem az elszántságot, sem a következetességet, sem pedig a politikai képviseletbe vetett bizalmat, hiszen NEM a kereszténység vétkezett, NEM a keresztény és nemzeti képviseletet fölvállaló politikai közösség követte el a bűnt, tehát NEM a keresztény üzenet vesztette érvényét!

A közösségnek azonban mindenképpen tisztáznia kell az ilyen ügyeket, világosan, nyíltan megnyilatkozva, ellenkező esetben oda a hitelesség! A személyi hitel elvesztése az egész közösséget veszélybe sodorhatja, diszkvalifikálja.

Senkinek nem olyan fontos a feddhetetlen és példamutató élet, mint a keresztény politikusnak, ugyanakkor azt is világossá kell tenni – bár ezt a legnehezebb elfogadtatni a közvéleménnyel –, hogy **megbánás** és a hibák helyrehozatalát követően **mindenkinek jár a megbocsátás**.

Mindenki ügyeljen a saját tisztaságára!

Család és politika

Családvédő és családtámogató rendszerünk rendkívül kiterjedt és differenciált, s **Európában a legfejlettebbek között említhető**. Folyamatos karbantartását és továbbbi célzott, differenciált fejlesztését napirenden kell tartani.

Különösen a **népességösztönző és a generációk összetartozását**, a kölcsönössegét segítő lépésekben látunk még lehetőséget, beleértve, hogy azok, akik gyermekvállalásukkal előmozdították a következő generációk létezését, a nemzeti közösség fennmaradását, támogató rendszereink fönntarthatóságát, kapjanak arányos elismerést. Ennek egyik lehetséges eszköze olyan *nyugdíjrendszer kialakítása, amely figyelembe veszi a felnevelt gyermekek számát*, hozzátéve: érdemes lenne megfontolni, hogy az

anyák mellett az apák máig meghatározó családfenntartó szerepéből, teherviseléséből fakadó *anyagi, társadalmi elismerésnek* is találjuk meg a helyét a rendszerben.

Különös figyelmet érdemel *a családpolitikai beavatkozások stratégiai jellegének* az erősítése. Ezek közül az a már kialakult gyakorlat, mely szerint a gyermekvállalás idejét az érintettek 30 éves kora alá segítő ösztönző intézkedések születnek, és az, hogy a továbbiak is tervezés alatt állnak, jelzi a magyar állam tudatosságát, elkötelezettségét.

A magyar állam GDP-arányosan már hosszú ideje a legtöbbet költi Európában népesedési célokra, a családok helyzetének megerősítésére. A születési arányszám gyors növekedése azonban elakadt. Nyilván további erőfeszítések szükségesek, de már komolyan kellene venni a *fejekben, a gondolkodásmódokban* történő változások elősegítését, a fiatal, szülőképes korosztály gyermekvállalási tudatosságának, informáltságának növelését, az időfaktor szerepének fölismerését. Ehhez a mai kor információs és médiaeszközeinek hatékony, célzott és kitartó felhasználása nem halasztható. Az lehetne egy új és könnyen érthető, a kommunikációs és médiaetika által hitelesített vezérmondata a családbarát üzeneteknek: „MÉG EGY GYERMEKET MINDEN MAGYAR CSALÁDBA!” Ezt lehetne használni a még szülőképes valamennyi korosztály mozgósítására, azzal a feltétellel, hogy előre átgondolt tematikával és módszerességgel, az ügyet felvállaló, jól felkészített kommunikátorok végezzék el ezt a munkát.

Vigázat: tíz éven belül mintegy 400 ezer fővel csökken a szülőképes korú nők száma!

Suum cuique

Régi vita, hogyan viszonyuljon a szakpolitika az alacsony státuszú családok helyzetéhez, illetve melyek legyenek azok a beavatkozási pontok, amelyek célzottan képesek támogatni integrációjukat, önállóságukat, anyagi és mentális stabilitásukat. Nyilván az összes rendelkezésre álló támogatási elemet hozzáférhetővé kell tenni számukra, de abba a hamis állításról szóló vitába nem érdemes beleállni, hogy rendszereink a magasabb jövedelműek felé húznak, diszkriminálva ezzel a szegényebbekhez tartozókat. A „*mindent mindenkinek*” elv olyan ideológiailag intonált támogatási gyakorlatot követ, amelyek mögött sem szakmai tartalom, sem pedig felzárkózást segítő, eredményességet ígérő szándék nem mutatható ki. Az élethelyzetek különbözőségéből való kiindulás sokkal hasznosabb következtetésekhez vezethetné az ún. Ferge-iskola politikától túlfutott képviselőit. A *sum cuique*, azaz a *mindenkinek a magáét* szemlélet alkalmazása (szlektív és vagy differenciált mérlegelése stb.) ugyanakkor a szociálpolitikai elosztás sokkal demokratikusabb alakzatában lehetne képes segítséget nyújtani a felzárkózáshoz.

A magyarországi baloldal sohasem tudta demokratikus önképébe integrálni a nemzeti szempontokat, így a hazai népesedési erőfeszítéseket is gyanakodva, sokszor ellenségesen szemlélve támadás alatt tartja a népesedési szempontokat is előtérbe helyező politikai gyakorlatot. Családpolitikai szemlélettel, értékészlettel sohasem rendelkezett, szavak, elvek és elképzelések híján mozgalmi szintű megnyilvánulásokban s a külföld

előtti elfogadhatatlan minőségű lejáratási kampányokban merül ki a saját hazájukhoz való viszonyuk demonstrálása anélkül, hogy bármilyen használható szakmai javaslatot megfogalmaznának. Kormányzati pozícióba kerülve pedig csak ártottak, működési idejük alatt a szegénység, különösen a gyermekszegénység rendre lefelé süllyedt, kiterjedése növekedett.

Ez a 19-es szemléletű csoport az utóbbi időben igyekszik itthon rendszerbe szervezni magát, de érdemi felkészültség és hitelesség híján csak belterjes, párbeszédképtelen alakzatba torzulnak. Várják az alkalmat...

Üdvözlendő, hogy családtámogatási rendszerünk egyes elemeit már a *határon túlra is sikerült kiterjeszteni*. Nemzeti érdekünk, hogy a Kárpát-medencei magyarság – legalább jelenlegi szinten történő – megtartása érdekében olyan **összmagyar családpolitikai rendszert** építsünk ki, amely segíti a megmaradást és az egyes nemzetrészek egybekapcsolását.

A feltételek megteremtésével ezt a folyamatot egészíthetné ki egy új „*hazatelepítési, hazahívási program*”, amely a világban szétszóródott magyarságot célozza meg. *Minden magyar számít*, találunk is olykor követhető példát, ne halasszuk tehát tovább a lehetőséget!

A családi, nemi szerepek átrendeződését erőszakoló ideológiák túllépik a modernizációs folyamatok **nők és férfiak közötti szerepegyensúlyra és igazságos tehermegosztásra irányuló normális rendjét**, és természetellenes módon kívánják alakítani a kapcsolatokat. Vétenek a teremtés és a természet igazsága ellen, befolyásuk a család intézményének halálához vezethet. Helyes, hogy a magyar kormány – és a hazai közvélemény meghatározó része – osztja az életidegen szellemi terrorral, a genderfluid erőszakossággal szembeni ellenállás szükségességét, ami legitimálja a védekezést.

Ember a mélyben – szabadságbontók

„A világ lealjasodott szellemével egy emelkedett lelkiületet kell szembeállítanunk. A hétköznapiak jelentéktelen feladataiban is az igazságot és szeretetet kell érvényre juttatnunk.”

(Márton Áron püspök)

Tévedett-e Pierre Teilhard de Chardin, előző századunk teológusa – talán a remény teológusaként is emlegethetnénk –, nem tudom. Ő arra alapozta egzisztenciális optimizmusát, hogy a világ a történelem és annak tanulságai, tapasztalatai után folyamatosan telítődik szeretettel. S ha ez így van, előbb vagy utóbb, de el kell érkeznie az embernek a boldogságot és nyugalmat adó megismeréshez, a kölcsönös isteni befogadáshoz.

Most mégis azt látjuk, hogy a keresztény hit visszaszorulóban van a világban, ateista alakzatokba torzulva atomizálódnak a nyugati társadalmak, s nem látjuk a szeretet kiterjedését. Az Isten nélküli ember nem találja helyét a világban, ezért kiszolgáltatottá

válí saját képzeletének és a szakralitás elvesztése utáni űrbe berobbanó erőszakos ideológiáknak, melyek képviselői hálózatokba szerveződve, tudatos módszerességgel töreksenek az emberi identitás gyöngítésére, lebontására. A keletkező antropológiai zűrzavar az ember totális elbizonytalanodását eredményezve magát az emberi természetet sodorja végveszélybe!

A világban eluralkodó főáramú liberális véleménydiktatúra képviselői a szellemi, lelki befolyásolás manipulatív eszközrendszereivel, médianyomással, gyakran jogi szabályozási kísérletekkel akarják kikényszeríteni **az emberi természet állandóságával szembeni** álláspontjukat, amelynek célja

– **a vallási (keresztény) identitás lebontása**

- az ember szakrális igényeinek atomizálásával (*ateizmus és/vagy individuális vallásgyakorlás*),
- a kereszténység szisztematikus lejáratása, eljelentéktelenítése,
- közeleti szerepének tiltása, negligálása (*a kereszténységnek a közügyekből való kizorítása, „a vallás magánügy”*) által;

– **a nemzeti identitás szétzilálása**, az emberiség nagy (világ)szervezetekbe való integrálása (*globalizáció, világkormány, zavaros világidentitás*),

- a szuverenista törekvéseket fenntartó politikai közösségek, kormányok elleni támadásokkal,

– **az ember nemi identitásának meggyengítése**, összezavarása (*genderpropaganda, LMBTQ-s és homoszexuális kultúrák rákényszerítése a társadalmakra*).

Ez nem más, mint **az emberi természet elleni totális támadás**, amely a keresztény emberkép lebontására, megsemmisítésére, irányul.

Ebben a felfogásban **az ember nem istenkép**, hanem egyszerűen csak a társadalmi tervezés terméke, azaz szabadon **változtatható társadalmi konstrukció**.

Teremtésvédelem

„A kultúra védi az embert, a nyelvet, védi a nemzetet. A közös műveltség erősebb összekötő kapocs, mint a vérrokonság.”

(Albert Gábor)

Aki érti és szereti is a világot, tudja, hogy felelősséggel is tartozik érte. A felelősségérzet ugyanakkor nem párosítható vakbuzgósággal, politikai aktivizmussal, erőszakos nézetátadással.

A keresztény ember fölfelé tekint, és az isteni szándékból vezeti le fogalomkészletét, melyben összehangolni igyekszik a profán és a szakrális tudást. Eszerint a **környezetvédelem** a természetvédelemnek olyan társadalmi tevékenységgel kibővített cselek-

vésre mozgósító fogalma, amely az emberi közösség által az ökológiai létfeltételekben okozott károsodások megelőzésére, mérséklésére vagy elhárítására irányul.

Továbbgondolva létezésünk külső feltételeinek alakulását, eljuthatunk a teremtvédelem fogalmához, amely így már az ember természetes környezetének védelmét megnevező keresztény értékfogalom, s abból indul ki, hogy minden, ami az emberi lét és a történelem kezdetétől körülvesz bennünket, az az isteni teremtség műve, olyan megőrzésre kapott ajándék, amely a jelennek és a jövő generációknak is ökológiai szempontból biztonságos életfeltételeket nyújt, de amelynek minősége az emberi tevékenység következtében sérülhet, ezért védelemre szorul.

A teremtvédelem fogalma fönntartja, de meg is haladja a természet- és a környezetvédelem fogalmát, mert keresztény értelmezésben kibővül az életvédelemmel, így a magzatvédelem, az abortusz és eutanázia elutasítása is a tárgykörébe tartozik. A teremtvédelmet röviden életvédelemnek is nevezhetjük.

Lakner Zoltán Lehel, Phd

A TÚ FOKA

2022 őszén a nevezetes iskolában, a pataki képzőben nem indítottak elsőéves tanító évfolyamot, mint ahogyan a leghűségesebb város, Sopron képzője is gólyák nélkül maradt. Ez itt a vég, gondolhatják sokan, s keresik is a magyarázatot, hogyan történhet ez meg velünk. Pedig számítani lehet már rég, hogy fogy a magyar, s számolunk is visszafelé sokan, azaz belegondolunk, mi is lesz itt néhány emberöltő múlva. Lesznek-e még egyáltalán magyarok a Kárpát-hazában, vagy végleg beteljesedik a herderi jóslat: „*S a sírt, hol nemzet süllyed el, / Népek veszik körül, / S az ember millióinak / Szemében gyászköny ül...*” Jó Vörösmartynk még reménykedett, hogy legalább mások elsiratják az önmagát kihálásra ítélt nemzetet. Tévedett. Bennünket senki nem fog megsiratni, ha ez tényleg bekövetkezik. Örülhet majd a maradék, ha művelődéskutatók és szellemi nyomkövetők rezervátumba terelve mutogatnak még belőlünk néhány példányt a néprajz, a történelem és a demográfia kutatóinak.

A pataki elsőévesek hiánya persze nem csupán a kihálással magyarázható. Szakértők értekeznek ugyan demográfiai átmenetekről, fel- és lefelé tartó népesedési tendenciákról, a folyamatokba való beavatkozás lehetőségeiről és korlátjairól, s arról is, mért fogy a tanításra való kedv a magyarban, de tény, ami tény, a kialakult helyzetben a matematika nyelvén beszélő demográfia szava is elakad: hiányzik évente legalább negyvenezer szülőképes fiatal nő ahhoz, hogy megmaradjunk. Mindez azért, mert már a „*Ratkógyerekek*” és azok gyerekei sem teljesítették a penzumot, mutogassunk tehát egészen nyugodtan hátra (is)! És akkor még nem beszéltünk a gyermekvállaláshoz való elszánásról, arról a természet rendje szerinti mentalitásról, hogy a gyermek, s a gyermekek családba érkezése olyan emberi, közösségi evidencia, ami kérdés és tervezgetés nélkül is alapvető életösztön vezérelte szokás. Legalábbis az volt az előző évszázadokban és ezredekben. A „szokás” kifejezés persze megütközést kelthet némelyekben, de tekintsük olyan „*szent megszokásnak*”, amelyben az élet átörökítése valójában a teremtésben való emberi részesedés automatizmusa. Így nem teher, nem munkaerőpiaci megfontolás, még csak nem is a nemzeti lét elvesztésének félelme elleni lépés, hanem az emberi életnek értelmet adó örömforrás, és persze kemény vállalat is egyszersmind.

AZ IDENTITÁS GYÖNGESÉGEI

1. Az egó győzelme

A létezés *élünk és életet adunk*-törvénye azonban nem kodifikált, így bárki kiléphet a hatálya alól, ha akar, vagy a körülmények erre késztetik. Szoktunk is hivatkozni effélék-

re, bár Európa összes népesedési kutatása azt mutatja, hogy a gyermekvállalás elhárítására adott magyarázatok nem érvényesek azok körében, akik negyvenedik életkorukat meghaladva visszatekintenek saját gyermekvállalási előzményeikre. A többség ebben az életkorban a nem vállalt gyermekekre már mint elhalasztott lehetőségre tekint. Ha pedig nem voltak valósak az indokok, nem gondolhatunk másra, csak arra, hogy nem a körülményekben, hanem a fejekben kell keresnünk a magyarázatot. *Az idő azonban nagy úr* – mondja a magyar közmondás, azaz negyven fölött már nem lehet az elszalasztott lehetőségeket bepótolni, még akkor sem, ha ezen életkor fölött egyre gyakoribb gyermekvállalásnak lehetünk tanúi. A fej az más, az autonóm terület, az nem tűr beleszólást, különösen nem ma, a női emancipáció csúcsra járatása idején, amikor a közös döntések háttérbe szorulnak, s az „*én testem, az én döntésem*” verdiktje blokkolja a közösség és az értelem természetes rendjét, beleértve „*az élet vagy halál fölötti önrendelkezés*” szabadságának hamisságát is. No de hol vannak a férfiak? Az unisex mintázata nyugati társadalmakban eltűnnek a süllyesztőben, feminizálódnak, vagy egyszerűen csak a gyönyörök kertjének tekintik a párkapcsolatokat, amelyek stabilitása éppen úgy nem mérték, és nem is érték ma már, mint a tartós bizalom; s kopik is az félelmetes sebésséggel. Bizalomhiányra pedig nem lehet sem emberi kapcsolatot, sem családot, sem nemzeti jövőképet alapozni.

Jó tudni: a bizalom hiánya a megbízhatatlanság! Márpedig ki akar egy megbízhatatlan kapcsolatba belépni, s ott tervezni azt a gyermeket, kinek az egész léte, sőt a létezésének alapvető feltétele a bizalmon, a megbízhatóságon áll, vagy bukik? Nézzünk csak körül: tele vagyunk biztonságot veszített gyerekekkel, s velük a családok ügye azonnal fölcsúszik a mentálisprobléma-kezelők és a rendvédelmi színtjére. A kérdés ezek után már nem pusztán számszerűen demográfiai, hanem egyre inkább kapcsolati minőség kérdése.

2. Hitirtás, avagy a szekularizáció hatása

A szabadnak hitt nyugati világ társadalmi – s e tekintetben mi is odatartozunk – új etikai normákat alkotva eltávolodnak mind a keresztény kapcsolati kultúra állandóságra alapozó értékrendszerétől, mind pedig a profán, de szerves fejlődést átélő vagy más vallási kultúrák által programozott közösségi értékkészletektől. A „*magam módjára vagyok vallásos*” identitáskiüresedések mintázataiba zuhant generációk a személyes kapcsolataikat is a „*maguk módján*” értelmezik, vagyis az önmaguk alkotta *etikai ön-főlszabadulás* kábulatában „rendezik” kapcsolataikat, aminek éppúgy eredménye az önsorsrontás, a közösségi igazodás és identitás képtelensége, jó esetben csak zavaros lazaság, vagy éppenséggel a gyermektelenség. Hiszen minek is jöjjön a gyerek, ha csak akadályoz az önmegvalósításban, korlátozza az időmet és a szabadságomat? Akkor meg mért vívtuk ki az ötnapos, lassan négybe hajló munkahetet? A szociológia szabadidőorientált társadalomról beszél. Hogy gyermekekkel is lehet szabadidőt, sőt minőségi időt

együtt tölteni? Ahhoz meg előbb gyermeket kellene vállalni, tudatos nevelési elveket vallani s lemondani az önzés népszerű szokásairól. Na ez már mégiscsak sok!

Valójában nem történik tehát más, mint az emberi létezésnek keretet adó identitásbástyák lebontása. „Az Isten halott!” – kiáltja Nietzsche az európai ember szemébe, megígérve ezzel, hogy új világ érkezik. S meg is jött a nem szép új világ, az Isten nélküli lét, s vele a baloldali filozófiák és mozgalmak által rég követelt szekularizáció, ahol az egyéni kiteljesedés és autonómia kitörli a mosolyt és a könnyeket a szemekből, s az individuális profanitás a szabadság ön magát felszámoló ígéretével magányossá teszi az embert. Ez persze már a liberális ájulatba zuhanás önképe. Magányban pedig lehetetlen a megújulás és a megújítás. Jönnek ugyan a tömegtársadalmak, de Riesmann¹ óta tudjuk, hogy ebben a világban nincsen kommunikáció, csak annak látszata, gondoljunk csak a mozgólépcsőkön egymás mellett sodródó magányos tömegekre. Párbeszéd és embert emberhez közelítő és megértő kommunikáció helyett kommunikátor-diktátorok a hősies, a szép, az önfeláldozó, a hűséges és állhatatos emberi ideált nem ismerve parancsolnak véleményt a tömegben észrevétlenné váló lénynek, aki nem találja a zűrzavarban az iránymutató Istent s az Isten „földi közösségét”, az Egyházat. Nincs tehát hova támasztani a hátat. Ebből a helyzetből következik az emberi utódlás szempontjából meghatározó tény, hogy a rendszerezett hitelveket vallók radikális számszerű visszaszorulásával párhuzamosan csökken a gyermekáldás is.

Az elsőnek mondható 1963-as pennsylvaniai vallásszociológiai kutatások demográfiai adatainak értékelése óta ismert az összefüggés a hitelveik szerint élő vallásos hívek gyermekvállalási gyakoriságának fölénye és vallási elköteleződésük intenzitása között.

Szekularizált társadalmakban sivár a biológiai újratermelés, jöhet tehát a vérfrissítő migráció, amely végképp kiüresíti Európa lelkét. Ez a cél, de ez a kevert, identitását vesztett „új tömeg” nem hozza magával egykori etikájából csak a konfrontatív tartalmakat, s honfoglalásában nem régi szép értékeit, hanem csupán az erőszakosságát tapasztaljuk.

Az európai – s lássuk be! – a hazai demográfiai apály elsődleges okai között a modernizációs változások mellett a szekularizációt kell megneveznünk. Ideje lenne a szégyenlős hazai szociológiának arccal a vallásszociológia felé fordulnia, s az emberi gyengeségek és kiszolgáltatottságok és a valláshoz való viszony kapcsolódási pontjait föltárni és megvilágítani, hátha rátalálnak a nyugalom és a biztonság társadalomszervező alapjaira. Hátha kibukkan az adatelemző táblákból a nemzeti reprodukció receptje.

3. A polgári lét gyarlósága

Hogy ki a polgár, azt régóta tudjuk. Szabad, független, önálló döntésekre képes és önmagát eltartani alkalmas emberről beszélünk, aki a modernizációs folyamatok társa-

¹ David Riesman: *Magányos tömeg*. KJK, Budapest, 1973.

dalmi terméke. A kérdés az, hogy egyéni függetlenedése során meg tudja-e őrizni személyes arca és érdekei mellett a közösséghez tartozás lelkesítő és védelmet nyújtó képességét is. Képes-e a polgár közösségre lépni és közösségben maradni a családjánál nagyobb lokális és nemzeti közösséggel? Ha igen, akkor az nyilvánvalóan erősíti a családjához való viszonyát is, hiszen a „mi-tudat” alapja elsődlegesen mégiscsak a család, amelyben ott van a nemzet összes kulturális identitásjegye, amely eleve képes őt bekapcsolni egy szélesebb és ugyancsak összetartó formációba, a nemzetbe. S maga a nemzet is mi más lenne, mint kulturálisan és érzelmileg összekapcsolódó családok sokasága, amely képes áldozatokat hozni az egészért, a többiért. A magukra maradt, a magányos családok elvesznek. A magányos család éppolyan kiszolgáltatott a többségi bomlasztó szeleknek, mint a magányos ember, akinek kevés a reménye a segítségre. Ezt példázzák a szórvány magyar telepek, ahol a magyar társak és a magyar társkeresés szűkössége hamar fölszámolja az identitást.

A polgárosodás folyamatánál azonban kevés jobb történhetne az emberiséggel. A személyes szabadság és a közösség függetlensége mégis csak addig tartja értékén a társadalmat, ameddig képes önazonosságát megőrizve a reprodukcióra. Az anyagi javakban gazdagodó polgári lét számtalan lehetőséget biztosít, ugyanakkor rendre gyengítik válságai, meg is rendítik olykor alaposan, de fogyasztói potenciáljának gyengülésével nem szűnik meg az a demográfiai tél, amelyet jóléti viszonyai teremtettek.

„*A kapitalizmus a legjobb fogamzásgátlás*” – mondja a szociológus Wattenberg, aki nem pusztá megfigyelés alapján állítja, a gazdagodás csökkenti a gyermekvállalási hajlandóságot. Tudjuk, ahogyan fegyverek közt hallgatnak a múzsák, úgy a jólét viszonyai közt is nehéz a hit és a vallás talaján maradni, hiszen ahogy egy kicsit jobban érezzük magunkat, hajlandóbbak leszünk egyre inkább pusztán a magunk erejének tulajdonítani az előrelépést. A Máté 19.23² elfelejtése bizony ma társadalmi problémává szélesedett, s az üzenetnek a demográfia nyelvére való lefordítása nagyon is egyszerű és időszerű.

4. A nemzetek lebontása

A XIX. és a XX. századot a nemzeti ébredések időszakának írja le a történelem. A világ rendje többszörösen is átalakult, új és új szövetségi rendszerek jöttek létre, s a nemzetek és a tömbök egymást pusztítva igyekeztek megtalálni helyüket és boldogulásukat az új világrendben. Mi, magyarok felemelő és lesújtó pillanatokat átélve, rengeteg szenvedésen átesve és megfogyatkozva többszörösen is megszenvedtük a nagy világégekéseket. Megmaradtunk, és ha rogyott lábbal is, állva maradtunk.

A mi történelmünk és a nemzetet összetartó tudatunk nem a nemzeti és nemzetállami ébredésekkel kezdődött. Talán az az ősiségünkbe vetett hit és ősi erő ragaszt minket

² Máté evangéliuma 19.23. „Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába.”

még mindig a szülőföldünkön, amelyet a népi kultúra mélysége és egyedisége mindenkitől megkülönböztető módon őriz, és tart meg minket magyarnak, s az a történelmünkön végigszaladó végvári öntudat, melyet viszont a több megbecsülést érdemlő irodalmunk őriz.

Európa azonban más úton jár. A nemzeti örökséget meghaladandónak tartja, s a nagy háborúk kiobbantó okát is a nemzeti célok sovinizmusokba hajlásában látja. Azt állítják, a nemzet konzervatív és konfrontatív fogalom, ezért a megszüntetésére kell törekedni. S hegyek mozdulnak meg a nemzetek gyöngítéséért, eltörléséért. Eszükbe sem jut, hogy a közösségi hierarchiák sorrendje az emberiség vérébe oltva van jelen az idők kezdete óta.

Aki átlép a családba születő személy, a család mint elsődleges közösség, a lokalitás és a nemzeti közösség egymásba fonódó kohéziójának jelentőségén, és a személy után mindjárt az emberiséget helyezi a család és a nemzet fölé, elé és helyére, az elvész a társadalmi dekonstruktivizmus fekete lyukában, és a semmibe hull, identitása szétszakad. Akkor pedig vége, végletesen zuhanunk a globalizmus mindent felőrlő malmába, s csak a szél látja gyermektelenül szerteszórt porainkat.

Nem véletlen, hogy az emberiséget manipulatív hálózatokba szervező erők a nemzetet mint ellenálló közösséget veszik célba, hiteltelenítik és támadják, amíg él. A következmény a nemzeti identitás föllazításával egy akolba terelni Európa államait, s akkor már csak a család marad hátra a mindent elsöprő harcban, ahol a múltat kell végképp eltörölni.

Előbb azonban rá kell szoktatni az új generációkat egy újabb félelemre. Féltségnek nevezik persze, a földgolyó épségét féltik, de a „*Ne egyél húst, és ne szülj gyereket, mert túlságosan nagy a környezeti lábnyom!*” – kizárólag csak Európának hirdetett ökológiai figyelmeztetésnek álcázott szlogen az új évszázad legemberellenes hazugsága, amióta csak létezik a környezetvédelmet lejárató környezetféltő szellemi maffia.

A lényeg csak annyi: se hit, se nemzet, se gyerek, s minden megoldódik. (sic!)

5. A család lebontása

Családrege, családi kör, családi hétvége, családvédelem... Ezek és még igen sok más szókapcsolat őrzi a normalitást, amíg lehet. De nem lehet!

A férfi, a nő és a gyerekek életközössége családként rögzült a tudatunkban, s rossz döntéseink, roncsolt kapcsolati kultúra mellett is a család az örök értékek között maradt, kikezdehetetlenül, eddig. A kereszténység szinte családkultuszban él, hiszen a Szent Családban védetten felnövő kisded lesz maga a Megváltó mindentől, amit elkövettünk a történelmi időben és a jelenben. Az ő üzenete arról is szól, hogy csak családban felnőve lehetséges az egészséges kiteljesedés. Az otthon biztonsága szabadságot és erőt is ad a „kinti világban” való helytálláshoz.

De nemcsak a jó teljesítmény záloga és eredője a család, hanem a legszörnyűbb megpróbáltatások is a családok szétszakításakor következtek be; ismerjük a történelmet.

Arra azonban az ezredfordulóig senki nem gondolhatott, hogy magát a család intézményét érheti támadás. Nem szentől szembe, először nem is durván, mégis kegyetlenül. A család fogalmának a szélesítése lett a cél, szinte érthetetlenül. Mért is fontos valakinek, hogy aki az emberi nem születésétől fogva evidenciaként átélt párkapcsolat természet-től vezérelt rendjéből kilépve akar kapcsolatot létesíteni hasonnemű partnerrel, az igényt tart az általa idegennek tartott családkonstrukcióra? Észszerű magyarázat nyilván nem található. A cél a társadalom legalapvetőbb szövetének szétzilálása, hogy ne legyen többé védett hely ebben a világban.

A család dekonstruálása valóban a történelem végét jelenthetné, s talán akkor Fukuyama³ is elhihetné magáról, hogy valami maradandót alkotott. A dolog azonban több mint személyes: az identitás utolsó védett bástyáiról van szó, hiszen a *ki vagyok és hova tartozom* alapkérdés, az emberi lét beazonosításának kulcskérdése. A vallás, a nemzeti közösség és a család elvesztett és összezavart fogalmai kiüresítik az emberi létezést. Innét már valóban nincsen háttország, nincs hova hátrálni. Védni kell az utolsó töltényt!

Ha nincs erős nemzet, ha az emberek közötti kapcsolatok összezavarodnak, ha a természet rendjétől eltérő magatartást egyfajta hamis megértéssel értékként kezeljük és nem megejtő különlegességgént, akkor hamis lesz a szolidaritás, és szét is törik hamarosan a befogadás kultúrája. Abból csak az lehet a tanulság, hogy a hamis alapokra épített befogadó kultúra nem más, mint szemfényvesztés, a természet rendje elleni vétség. Pedig éppenséggel a család, a nemzet, a hívő közösség, az identitásában erős ember képes a legnagyobb megértésre és befogadásra.

A genderideológia nyilvánvalóan a legveszélyesebb dolog, ami behatolhat a társadalom szövetébe. Hívei és propagálói áltudományos és álemberiességi szótárából hiányoznak a racionalitás, az etika és a tolerancia szavai éppúgy, mint a nyílt és érvényes vitakultúra. Ehelyett átlépve a piros vonalat, a gyermekek „befogására” céloznak, óvodásoknak és pubertáskorúaknak akarják hirdetni „felvilágosító” üzeneteiket, s ezzel már túllőttek a célon! Ez már a legegyszerűbb embereket is kimozdítja a komfortzónájukból.

Egyet azonban elértek: megnőtt a figyelem, és új pálya nyílik a családpolitikának és a családvédelemnek is. A genderpolitikákkal szembeni ellenállás fokozódik, egyre több ország kénytelen a leginkább magától értetődőbb intézkedéseket és jogi védelmet is megalkotni. Itthon új stratégiai célként fogalmazódik meg az ideológiával szembeni ellenállás, s ezzel kibővül a családok védelmének rendszere.

³ Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember*.

AZ IDENTITÁSOK ÚJ HAJNALA

A magyar családpolitika eszköztárában, szervezettségében, differenciáltságában és célzottságában messze a világ előtt jár. Tudatosan felépített rendszer, és önállósuló diszciplína is lassan. Mi írtuk le először a világon a családpolitika fogalmát,⁴ s mi alkotunk először elveket és tartalmat például egy családbarát településhez.⁵ A közvélemény Magyarországot erősen családbarát országnak tartja, s családpolitikánk híre már jóval a határainkon túl is elismerést vívott ki magának. Népesedési mutatóink az utolsó tíz évben látványosan javultak, s 1,23-as teljes termékenységi arányszámunk 1,56-ra emelkedett, amely mellett igen beszédes adat, hogy a házasságkötések száma megduplázódott, a válásoké pedig megfeleződött.

A folyamatot soha nem látott léptékű **bölcsődefejlesztési program** is kísérte, lehetőséget teremtve a szülőknek a családi és a munkahelyi szerepek összeegyeztethetőségére. Ebből következik még a magyar családpolitika szemléletének egyik legfontosabb értéke, az, hogy a magyar állam nem kíván a családok személyes döntéseiben nyomásgyakorlóként részt venni, de **a gyermekvállalás melletti szabad döntések feltételeinek megteremtését magára vállalta**. Ebből és még számos más, itt fel nem sorolt intézkedésből következik, hogy ma már **lebontásra került a gyermekvállalás elhárítása előtti alapvetően anyagi természetű akadályok többsége**.

Az eredmények tehát látványosak, de az utóbbi két év Covid-járvány okozta fejleményei lefékeztek a kedvező tendenciákat, s a nemzet biológiai reprodukciójához elegendő gyermekvállalási gyakorlathoz még nem érkeztünk el. Ezért újabb stratégiai jellegű beavatkozásokra van szükség. Ehhez tartozik, hogy lépések történtek **a nagyszámú fiatal munkaerő nyugatról történő hazacsábítására**. Ezt a célt szolgálja a 25 év alatti fiatalok adómentességének bevezetése, valamint az a világon ugyancsak egyedülálló ún. *Köldökházi program is*, amely a családtámogatásainkhoz való hozzáférés biztosításával a világ minden tájáról **segíti a nemzeti közösségbe való be-, illetve visszakapcsolódást**.

A nemzetközi mércével is példátlanak mondható erőfeszítések, amelyek a családtámogatási kiadásainkat a GDP 6%-a fölé emelték,⁶ remélhetőleg meghozzák a kívánt

⁴ Lakner Zoltán: A családpolitika rendszere. *Esély*, 2006/3. sz. Az írásban megfogalmazott elveket, definíciókat és összefüggéseket sokan idézték a forrás megnevezése nélkül, de lényeg, hogy a fogalom rögzült a hazai szakmai szótárban.

⁵ Vukovich Gabriella és Lakner Zoltán közösen végzett városszociológiai felvétele a családi attitűdöket vizsgálta Hódmezővásárhely városában. A kutatási jelentés az első és eddig az utolsó megállapításokat és eredményeket tartalmazta egy közepes méretű hazai megyei jogú város lakóinak a gyermekvállaláshoz, a családhoz és a városhoz való viszonyában. A kutatás nyilvános közzétételére csak tíz évvel később került sor: *Szociálpolitikai Szemle*, 2018/1-2. sz., 122. A kutatás eredményeként készült el L. Z. tollából a *Szerethető város – családbarát önkormányzat* koncepció, amelyet a városi közgyűlése értékel, és el is fogadott.

⁶ A nemzetközi átlag 3–3,5% körül mozog.

eredményeket. Sajnos azonban be kell látnunk, hogy a kérdés megoldásában **új irányok felé** is kell fordulnunk!

Jelenlegi népesedési mutatóink az előrelépés ellenére is kedvezőtlen sávban mozognak, s a látványos javulás ellenére messze vagyunk még attól, hogy egy szülőképes nő ma Magyarországon átlagosan kettőnél több gyermeknek adjon életet. Így csak a fogyás, a kihalás lassulása látszik reálisnak.

Új stratégiai célként kerül bevezetésre a harminc év alatti nők további gyermekvállalás esetére kiterjesztett adókedvezménye, ami jelentős jövedelmi többletet eredményez az e korosztályban gyermeket vállaló családoknak. Ez azt a cél szolgálja, hogy a családtervek lehetőleg minél alacsonyabb életkorban megvalósulhassanak, mert a tapasztalatok alapján az látszik, hogy minden későbbre halasztott vagy tervezett gyermek megszületése már bizonytalan.

A családpolitika tervezőinek fejében tehát rend uralkodik, újabb és újabb kreatív lépéseket terveznek, s amíg a nemzeti kormányé a felelősség, addig bízhatunk is az újabb lépésekben.

A lényeg azonban a fejekben dől el. Tehet a kormányzat sokszor erejét meghaladó erőfeszítéseket tesz (tegyen is!), de a nemzetnek, s különösen a fiataloknak, maguknak is kell rendelkezniük a fölismerés képességével, hogy a nemzet jövőjét nem lehet elképzelni növekvő gyermekáldás és a családok biztonsága nélkül. Ilyen gondolatok azonban – bármilyen egyszerűek is – csak erős értelmiségi felelősség- és hivatástudat birtokában születhetnek. Nos, akkor hol is tartunk?

Tudatos, családban és nemzetben gondolkozó generáció csak akkor képes európai viszonylatban még mindig igen kedvezőnek mondható családi, gyermekvállalási terveit megvalósítani, ha identitásában is meg tud erősödni.

Az erős identitás biztonságot nyújt viselőjének és a nemzeti közösségnek egyaránt. Az önmagában bízó család és a nemzet még romló körülmények között is képes önfenntartó reflexeit működtetni; erre mutat rá szinte az egész történelmünk.

Magyarországon a családtervekkel és a gyermekvállalással kapcsolatos beállítódások a pozitív tartományban találhatók, s a tudatos családpolitika éppen erre a pozitív attitűdre épít. A megvalósulás előtt álló akadályok lebontásán dolgozik, de figyelni kell arra is, hogy **a családtervek beváltásának időkorlátai vannak.** A fiatal generációk az idő múlására még kevésbé érzékenyek. Az „*előbb a kocsi, utána a kicsi*”-mentalitás elterjedése fékezi, illetve elodázza a gyermekvállalást. Ezért látszik szükségesnek új eszközökhöz, a vélemény- és attitűdbefolyásolás pozitív eszközeihez is nyúlni! A „*tégy jót, és mondd el mindenkinek*” kommunikációs elvnek ezen a területen is érvényesülnie kellene, fölhasználva a korszerű médiaalkalmazás minden lehetséges útját és módját. Ezt teszik az identitást, a családhoz, a valláshoz és a nemzethez való tartozást romboló erők. Legyen a nemzetben is kurázsi, s okosan, szelíden és szépen végre kell hajtani a nemzeti újjászületés szó szerint értendő programját.

Hámori Péter

SUUM CUIQUE¹***Hadi és szociális sebek az első világháború Magyarországon***

Az első világháború után Magyarország előtt szinte leküzdhetetlen szociális nehézségek tornyosultak. A sokféle területen, számtalan formában jelentkező bajok közül kiemelkedett a hadirokkantak és hadigondozottak (hadiárvák és hadiözvegyek) problémája. Ennek mértéke minden korábbi háborús tapasztalatot lényegesen felülmúlt. Régóta ismert, hogy a világháború idejére jelentősen átalakult a haditechnika, amely elsősorban az élőerőben, azaz a katonában igyekezett kárt tenni, önmagában azonban ez még nem indokolta volna a rokkantak meglehetősen magas számát.² Ám az orvosi ellátás korábinál magasabb színvonala, a szanitécshozzászólás szervezethez való hozzáférése lehetővé tette számos sebesült gyors ellátását, viszont az antiszeptikus szerek nagyfokú hiánya, különösen pedig az antibiotikumok ismeretlen volta rendkívül sok esetben elkerülhetetlenné tette a csonkolásos műtéteket.³ A (tartósan) hadiözvegyek, hadiárvák száma is aránytalanul magasabb volt, mint a korábbi korok fegyveres összeütközéseit követően; itt azonban nem hadi- és orvostechikail, hanem társadalmi jelenségről volt szó: míg korábban a férjét elvesztett nő, különösen, ha fiatal volt, s csak egy vagy két gyermeket szült addig, csaknem bizonyosan számíthatott újbóli házasságra, addig a gyors újbóli családalapítás a huszadik század elején, különösen a városokban és az ipari foglalkozású lakosság körében már korántsem volt gyakorinak mondható.

A háború miatt megélhetésüket veszítették ellátására, illetve részleges vagy teljes rehabilitációjára, munkába állítására ugyan több állami és társadalmi szervezet is létrejött,⁴ ám összességében megállapítható, hogy a legtöbb esetben csak viszonylag kis

¹ Latin kifejezés: mindenkinek a magáét.

² Julier Ferenc: 1914–1918. *A világháború magyar szemmel*. Bp., 1933. 24–27.; Szundy Károly: *Az első esztendő*. Bp., 1916.

³ *Ausstellung für Verwundeten und Krankenfürsorge im Kriege*. Bp., 1915.; Wilhelm Drigalski: *Die Aufstieg des Sanitätskorps*. Oldenburg, 1939.; Nagy Sándor et al.: *A magyar katonai ellátó (hadtáp) szolgálat története*. Bp., 1984.

⁴ „A gondozást végző intézmény 1915-től a miniszterelnökséghez kapcsolt, polgári jellegű közigazgatási szerv volt. Munkakörének fejlődését hivatalos címének változásai is kifejezik. 1915-ben »csonkított, belbeteg és béna katonákat gondozó bizottság«-nak nevezték – jelölül eleinte bizonyos fokig társadalmi jótékonyági jellegének – 1916-ban a m. kir. Rokkantügyi Hivatal«-nak, 1917 májusától pedig 1919-ig »Országos Hadigondozó Hivatal«-nak. Legfőbb irányítását a szervező kormányrendelet a kezdeményező gróf Tisza István miniszterelnök hatáskörébe utalta, akinek az ügyvezető alelnök, gróf Klebelsberg Kunó államtitkár közvetlenül referált. A hivatal költségvetése a miniszterelnökségi tárcába volt illesztve, s néhány új tisztviselőjét is a miniszterelnökség létszámába nevezték ki, míg zömét a többi kormányhatóságok engedték át szolgálatátétel-

összegű készpénzbeli támogatást tudtak nyújtani, ami az érintettek sorsán nemigen változtatott.⁵ A megindított átképző, elsősorban háziiparra oktató tanfolyamok a húszas évek derekára rendre kifulladtak, s a hadirokkantak és hadigondozottak meglehetősen nagy számban koldulásra kényszerültek (dacára annak, hogy a hatóságok ezt minden eszközzel igyekeztek megakadályozni),⁶ illetve a közületek alkalmi, igen csekély összegű segélyeire szorultak.⁷

Azok számára, akik a háború következtében addigi életkereteik felbomlásával kellett, hogy szembenézzenek, az egyik legnagyobb, csaknem megoldhatatlan probléma a lakhatás volt. Magyarországon a lakáshiány, különösen Budapesten és környékén, valamint egyes vidéki városokban már a század elején igen súlyos nehézségeket okozott, s példátlan lakbérzsora előidézőjévé vált.⁸ Ezt a Trianonban elcsatolt területekről beözönlő menekültek nagy száma a húszas évekre tovább fokozta; velük egyidőben rengeteg, megélhetést kereső hadirokkant és hadiözveggy is a fővárosba tódult, akiknek útja – nagyon csekély kivétellel – a nyomortelepekre vezetett (nem egyet épp az ő számukra hoztak létre, így például a – talán leghírhedtebb – a Mária Valéria-telep „őse” egy katonai szanatóriumbarakkokból kialakított rokkantközpont volt).

A hadigondozottak otthon, falusi környezetben tartása az akkori Népjóléti Minisztérium egyik meghirdetett célja volt, ám egy-két mezőgazdasági átképzőakción és a 6000/1922. BM. rendelettel meghirdetett **Horthy Miklós Segélyakción**⁹ kívül mást nemigen tudtak tenni.¹⁰ Kiútként a társadalom mozgósítása, a közadakozás fokozott

re. Az 1917. évi kormányváltástól az összeomlásig gróf Teleki Pál volt az intézmény – ekkor már Országos Hadigondozó Hivatal – elnöke.” (Prindi Jenő: Hadigondozás. Hadigondozottak és tűzharcosok érdekvédelme. 291–302. In: *Az 1939. évi Közigazgatási Továbbképző Tanfolyam előadásai*. Sajtó alá rendezte: Sándor Tibor. Pécs, 1940.)

⁵ Uo. és Teleki Pál: *Egyéni bánásmód a rokkantgondozásban*. Uo. 229–237.

⁶ Pl. a 81.000/1924. BM. és az örökebe lépő 172.000/1936. BM. rendeletek (A könyöradomány-gyűjtésnek, a koldulásnak, továbbá a munkaképtelen személyek és munkanélküli ínségesek támogatásának szabályozása) kategorikusan tiltották, hogy az esetlegesen hadigondozott vagy hadirokkant koldus erre a tényre utalhasson.

⁷ A hosszan sorolható példákból csak egyet kiragadva: Szíjgyártó István ötgyermekes hadirokkant Vác városától több ízben, többnyire évente kapott 20 pengő (!) segélyt. (Szíjgyártó István nyavalyatörő, vak hadirokkant cipész segély kérelme. Vác megyei város költségvetési ügyei. PML. [Pest megyei Levéltár] Váci Osztálya V. 474. 71. doboz. Szegényügyek.) Összevetésképpen: ekkoriban a harmincas évek elején ezért a pénzért egy pár jó minőségű bakancsot vagy másfél mázsa lisztet lehetett venni. (Az adat forrása: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye felügyelőjének jelentése az 1943-as évről. MNL-PML. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye gazdasági felügyelőjének iratai, VI. 201. b. 17. dob.)

⁸ Bobula Ida: A magyar életstandard. *Társadalomtudomány* 1937/3–5.

⁹ Ez ráadásul minden mezőgazdasági foglalkozású rászorulóra kiterjedt, nemcsak a hadigondozottakra. (Szövegét lásd: Az Országos Ínségnyhító Mozgalom megszervezése. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának ált. közg. iratai. IV. 401. b. 650/1922.)

¹⁰ Ennek oka az országos politikának egy rövid, szociális töltetű keresztény irány utáni, liberális-konzervatív irányba történő (vissza) fordulása volt Bethlen István miniszterelnöksége kezdetén; ennek a politikai „váltásnak” egyik lecsapódása volt a Népjóléti Minisztérium költségvetésének nagyarányú megkurtítása, mely a

megszervezése kínálkozott. Erre az ország korabeli legnagyobb vármegyéjében, Pest-Pilis-Solt-Kiskunban is sor került. Hadirokkantak számára több városban, községben épültek házak. Két helyen, Kalocsán és Fóton nemcsak egy-egy lakást létesítettek, hanem telepszerűen építkeztek.

Fót neve már korábban is országosan ismertté vált egy társadalmi szervezet révén: a Károlyi Sándor által elgondolt szövetkezeti mozgalom, a **Hangya** 1898-ban innen indult útjára. 1914 decemberében gróf Károlyi Lászlóné Apponyi Franciska – a község határának szinte egészét birtokló¹¹ Károlyi-uradalom tulajdonosának felesége – jótékony célú bált rendezett, melynek célja a bevonultak megélhetés nélkül maradt családjainak támogatása volt. A bál – melynek már a háború kitörése előtt is voltak előzményei karácsonyi ruha- és cipősegélyek szétosztása formájában – tisztes bevételt eredményezett, ám az is nyilvánvalóvá lett, hogy az egyszeri támogatás csak átmenetileg segít a gondokon. Ezért a grófnő vezetésével – a német városi Népgondozó Hivatalok mintájára – létrehozták **Fót Község Segítő és Népjóléti Bizottságát** és annak Tanácsadó Irodáját.

A Bizottság elsősorban a családgondozást szervezte mint egyesületközi, koordináló „csúcsszerv”. Fóton ugyanis több olyan egyesület is működött, mely a szegények megsegítését tartotta céljának: a római katolikus plébánia (Szent Antal-persely) mellett a református gyülekezet és az újpesti zsidó szentegylet helyi fiókja is működött e téren.¹² Mindezek korábban egymástól függetlenül, sőt, többnyire egymásról tudomást sem véve jótékonykodtak, ami az erők szétforgácsolása mellett a társadalom adakozókészségének csökkenéséhez is vezetett. A Bizottság 1914-től sikeresen hangolta össze a különböző egyesületek, szervezetek tevékenységét, megakadályozva, hogy egy időben több gyűjtés is folyjon, vagy a jótékony célú rendezvények túl hamar kövessék egymást. A szegénygondozást is átszervezték: a községet 17 körzetre osztották föl, s minden körzet élére egy-egy „szegénylátogató asszonyt” kértek föl. Ezeknek a feladata volt a környezetalumnmányok felvétele, illetve a megsegítés módjára való javaslattétel, melyről aztán a teljes Bizottság döntött. Általában szem előtt tartották azt az elvet, hogy a készpénzjuttatást a lehetőség szerint kerülni kell, helyette inkább élelmiszerrel, tűzifával segélyeztek, amikor pedig mód nyílt rá, munkához juttatták a rászorulókat (például előre kiszabott katona-alsóneműk megvarratásával, amihez, ha kellett, kölcsön varrógépet is adtak). A végképp munkaképtelenek, ha eltartásukra alkalmas hozzátartozójuk nem volt, a község szegényházába nyertek fölvételt, ami még a húszas évek végén is a vármegye

tervbe vett lakásépítési programot megvalósíthatatlanná tette. (Lásd többek között: Kovrig Béla: *Magyar társadalompolitika 1920–1945*. Kis Magyar Könyvtár, 1. New York, 1954.1. köt. 5–7.)

¹¹ 1925-ben a birtokmegosztás a következőképpen nézett ki: 399 hold volt kisgazdák, 115 hold a katolikus egyházközség kezén, szintén 115 hold Károlyi László személyes tulajdonában, és 2010 holdat birtokolt a Károlyi Hitbizomány. (*Magyarország földbirtokai és földbirtokosai. Gazdacímár*, Bp., 1925.)

¹² Huszni Gábor: *Fót nagyközség monográfiája*. Kézirat, 1935.32. PML. VO XI. 391.1. dob.; Horváth Lajos: *Fót története a II. világháborúig*. Kézirat, é. n., uo.: *Az újpesti Chevra Kadisa (Izraelita Szentegylet) jelentése az 1918–1921. évről*. Bp., 1922.

legkorszerűbb és legjobban karbantartott ilyen intézményének számított. 1917-től a Bizottság munkaköre tovább bővült: a frissen fölállított Népjóléti Minisztérium felügyelete és csekély támogatása mellett megszervezték a szoptatós és terhes anyák, illetve a három éven aluli gyermekek rendszeres és ingyenes tejellátását, a két községi bábának pedig „szorgos kötelességévé” tették, hogy ellenőrizték: az így megsegített anyák gyermekeiket azok legalább egyéves koráig csakugyan szoptassák. Az egészségvédelem terén különben már korábban is komoly áldozatkészségről adott számot a grófi család: az uradalom felfogadott orvosát nemcsak átengedték a község számára, de lehetővé tették, hogy a lakosokat ingyen vizsgálja és lássa el. Szintén országosan párját ritkító volt, hogy a kastély nagy kiterjedésű parkjából 6,75 magyar holdat feltörettek, és 76 családnak engedtek át feles művelésre, az ebből befolyó terményeket pedig a Bizottság tetszés szerint használhatta föl (elsősorban a szegényházi munkaképteleneket és az azon kívüli rászorulókat látták el belőle).¹³

A Bizottság mellett megszervezett Tanácsadó Iroda már bizonyos hatósági feladatokat is átvállalt, így például – ingyenesen – segítettek gyámügyekben, gyermekmenhelyi elhelyezésekben, a „vadházasságok” rendezésében, a fronton lévő hozzátartozókkal való kapcsolat fenntartásában. Ez utóbbi különösen azoknak a családoknak jelentett sokat, ahol az otthon maradt – vagy épp a bevonult – analfabéta volt. Az ingyenes levélírást, illetve 1916-tól az eltűntek, a hadifoglyok felkutatását már nemcsak a főtíak vehették igénybe, hanem a gödöllői és váci járás 36 községének valamennyi családja.¹⁴

A háború és a forradalmak után a község számba vehette veszteségeit. Sajnos a hadigondozásra szorulóknak számáról adat nem maradt az utókorra.¹⁵ Mindenesetre tény, hogy az 1920-as karácsonyi jótékonyossági akció bebizonyította: önerőből Fót képtelen megoldani a szociális problémákat. Gróf Károlyi Lászlóné ezért 1921-ben gyűjtési engedélyért folyamodott a vármegye alispánjához, s egyúttal a belügyminiszterhez is. Célként egy hadirokkantaknak, hadiözvegyeknek és hadiárvának otthont adó családi házas telep felépítését jelölték meg, Suum cuique – Mindenkinnek a magáét – néven.¹⁶ Hasonló telepek külföldön már a háború elején létesültek, s a polgári kor neves szociális szakírója, Czettler Ernő 1916-ban hírt is adott róluk.¹⁷

¹³ A több mint egy évtizeddel később országosan megszervezett szegénygondozási rendszer, az úgynevezett Egri Norma teljesen hasonló elvek alapján működött. Hámosi Péter: Az Egri (Magyar) Norma. Kísérlet a magyar szegény- (koldus-) ügy rendezésére. In: *Fuga temporum. Emlékkönyv Eperjessy Géza 70. születésnapjára*. Szerk.: Závodszy Géza. Bp., 1997. 257–286.

¹⁴ A főtí szociális intézményekről IV. Károly egyik belső bizalmasa, Sztérenyi József báró írt méltatást (Sztérenyi József: Egy szociális mintaintézmény. A főtí népjóléti központ. *Munkásügyi Szemle*, 1916. 4. 43–50.)

¹⁵ A Pestmegyei Levéltár 1945 előttről Fót nagyközség anyagából csak a községi képviselőtestület – hiányos – jegyzőkönyveit és nagyon csekély közigazgatási iratanyagot őriz.

¹⁶ Az elnevezés Justinianus törvénykönyvében található jogelvre vezethető vissza. Valószínűleg azonban a szervezőt, Károlyi Lászlónét inkább az motiválhatta a névválasztásnál, hogy a Suum cuiqué számos karitatív céllal alapult közép- és újkori szerzetesrend választotta jelmondatául.

¹⁷ Czettler Ernő: *A rokkant-telepítés Németországban és Ausztriában*. Bp., 1916.

Az építkezéshez szükséges birtoktestet a Károlyi-uradalomból hasították ki, s bocsátották – ellenszolgáltatás nélkül – rendelkezésre. A valamivel több, mint huszonegy holdas terület 150 ház felépítésére lett volna elegendő, a szükséges közösségi létesítményekkel – pl. iskola – együtt.¹⁸ Megjegyzendő, hogy a Nagyatádi Szabó István földművelésügyi miniszter nevével fémjelzett földreform idején a birtokból az Országos Földbirtokrendező Bíróság további részeket csatolt el, illetve vett igénybe vagyonváltságföldként; ám Károlyi László egy esetben sem kérte, hogy a korábban átadott földeket ezekbe beszámítsák, jöllehet erre lehetősége lett volna.¹⁹

A grófné által kezdeményezett gyűjtés meglepően gyors eredményt hozott, s 1922. május 25-én 18 lakóházat adhattak át, egy további pedig néprajzi és helytörténeti gyűjteményt helyeztek el. Felavatásukon számos előkelőség is megjelent, így Hanauer Árpád István váci püspök, Bernolák Nándor népijóléti miniszter (és az utódja, Vass József nagyprepost is), diplomaták; az avatóbeszédet Horthy Miklós, Magyarország kormányzója tartotta, beszédében kihangsúlyozva: „A pártoskodás hitt minket romlásba” – majd nagyot húzott az odanyújtott „csikóbőrös kulacsból”. Érdekes módon sajtóvisszhangja alig volt az eseménynek, amiért talán a küszöbön álló nemzetgyűlési választások okolhatók.²⁰ Az 1922-es avatás után tovább folytatódott a gyűjtés; az adakozók között számos külföldi polgár mellett államférfiak is megtalálhatók, így például egy-egy házát építtetett XI. Pius pápa, a sziámi uralkodó, Japán császára, Mussolini és lord Rothermere. Az eredményekről, 58 ház felépítéséről és a további tervekről 1929-ben jól szerkesztett, látványos kiadványban számolt be az Alap.²¹ Ebből egy igen átgondoltan, korszerű elvek szerint megtervezett telepés falu elképzelése rajzolódik ki. Az újonnan épülő településrész szerves kapcsolatban volt a község többi részével, ugyanakkor külön iskolával, népházzal (művelődési házzal) bírt volna (ez utóbbi a gazdasági válság miatt végül csak alapos késéssel, az eredetileg szándékoltnál kisebb méretben épülhetett meg). A telep házterveinél szem előtt tartották az egyszerűséget, az alacsony ár mellett a tartósságot és a népi jelleg megőrzését is, ezért építési anyagul többnyire vályogtéglát használtak, de az alapot – szigeteléssel – kőből vagy téglából, később pedig betonból készítették. Az

¹⁸ Károlyi Lászlóné: *Egy falu, amelyet az egész világ épít. Fót-Újfalu, a Suum Cuique-alap telepe*. Bp., 1929.

¹⁹ A FAKSZ-telepnek Horthy Miklósné teleppé való átkeresztelése. Lásd: Fót nagyközség képviselő testületének jegyzőkönyvei (továbbiakban Fót képv. t.) PML. V. V. 1039. Ca. 34/1930. kg. számú határozat.

²⁰ Egyedül a katolikus országos napilap, a *Nemzeti Újság* hozott róla hosszabb tudósítást. (A szociális szerepet példája: a Suum cuique-telep Fóton. *Nemzeti Újság*, 1922. május 27.) A többi lap röviden emlékezett meg az eseményről (*Pesti Napló*, 1922. május 23, 7.; Fehér-sárga pápai zászló egy főthi házon. Svéd, japán, belga, argentinai és brazilai zászlócskák a többi házon. – Arany bugyeláris, ökörsütés, hajóhinta és egyéb mókák. – Károlyi Ulászlóné grófné nemes akciója. A kormányzó csütörtökön avatja fel a főthi rokkant-telepet. Magyarország, 1922. május 24, 3; A hadirokkantak és hadiözvegyek főthi faluiénak felavatása. – Fót-Újfalu, a Suum cuique-telep. – Károlyi Lászlóné grófné akciójának eredménye eddig 19 új ház. – A kormányzó avatta föl a miniszterelnök és más előkelőség jelenlétében az új falut. *Budapesti Hírlap*, 1922. május 27, 4.), a *Nép-szava* meg – érthető módon éppen sehogy...

²¹ Károlyi Lászlóné: i. m.

épületek méretét – egy szoba, konyha, kamra – a korabeli házadószabályok határozták meg (eszerint az egynél nem több lakóhelyiséges ingatlan adómentes volt). Az épületek eléggé szegényes fantáziára valló stílusban, egyformára épültek meg, ami némi kritikát is kiváltott.²² Ebben híven követték a századforduló Darányi Ignác-féle falusi munkásházépítési akciót: ott az országosan egységes terveket a tervezés költségcsökkentése és az anyagbeszerzés előre kalkulálhatósága indokolta.²³

Célként jelölték meg, hogy a házhoz juttatottaknak a megélhetését is biztosítani lehessen; ennek érdekében 1923-ban háziipari foglalkoztató műhely épült a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium államsegélyéből, ahol szövő-, kosárfonó-, asztalos- és iparművészeti műhely, továbbá varroda működött.²⁴ A megélhetést szolgálta az is, hogy minden házhoz kert tartozott (átlagosan 200 négyszögöles kiterjedéssel), ahol a család mindennapi zöldségszükségletének jó része megtermett.

A telep és az azt építtető, működtető Alap Szabályzatát 1925-ben hagyta jóvá a népjóléti és munkaügyi miniszter.²⁵ A Szabályzat részletesen intézkedik a juttatásban részesíthetők köréről: eszerint igényjogosult, aki „1, hadirokkant; 2, hadiözvegy; 3, felnőtt hadiárva; 4, hadviselt; 5, egyéb rászorult” (a felsorolás egyben igénysorrendet is jelölt). Feltételként kötötték ki az erkölcsös életvitelt, a munkakészséget, a nemzethűséget, a nincstelenség igazolását és azt, hogy a juttatott legalább három, eltartásra szoruló gyermekkel bírjon. Érdekes, de nem haszontalan kitételek voltak, hogy az igénylő rendelkezze a napi életvitelhez szükséges tárgyakkal, bútorokkal, esetleg szerszámokkal; a felvétel három év próbaidőre történt, előtte harminc nappal „a községben szokott módon” (értsd: dobolás útján) történő kihirdetéssel, mely után bármelyik telepese tiltakozhatott a betelepítés ellen (ezután azonban az Alap vezetősége szabadon mérlegelhetett, a tiltakozást nem volt köteles figyelembe venni). A Szabályzat a hétköznapi életről is rendelkezett, így előírta a konyhakertek gondos megművelését, az utcák fásítását, az épületek évenkénti újrameszelését, tisztán tartását, sőt még azt is, hogy a telepesek gyermekeiket kötelesek iskolába járatni, a családok pedig egymást segíteni betegség vagy szülés esetén. Azokkal szemben, akik mindezt nem tartották be, különféle intézkedéseket foganatosítottak, a négy szemközti feddéstől egészen a birtokból való kimozdításig. Ez utóbbit az is lehetővé tette, hogy a 25 éves – kamatmentes – törlesztés leteléig a családok csak bérlőnek számítottak, a telekkönyvi tulajdonos az Alap volt. Megjegyzendő, hogy az ismertetett Szabályzat – úgy tűnik – nem eredeti alkotás: min-

²² Ez némi kritikát is kiváltott: Dal Főtről, i. m. Székely Tibor riportja. *Budapesti Hírlap*, 1937. december 25, 11.

²³ Hámori Péter: A magyarországi agrár-szociálpolitika kezdetei. *Századok* 137. (2003. 1.) 3–42.

²⁴ Államsegély kiutalása a főtí hadirokkant-foglalkoztató részére. PML. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának közigazgatási iratai (továbbiakban: PPSK alisp.) IV. 408 b. 12.232/1923.

²⁵ 45.305/1925. NMN szám alatt (megtalálható: PML. PPSK. alisp. IV. 408 b. 24.444/1932.)

tájául a vármegye déli részén létesített **Hadigondozottak Kalocsai Kertesháztelepe Alapítvány** 1921. október 16-án elfogadott okirata szolgált.²⁶

A fóti Suum cuique-telep dinamikus fejlődésében törést a gazdasági válság jelentett. Bár 1928-ban ötvenre szaporodott a közben Fót-Újfalunak nevezett telep házainak a száma, viharfelhők gyülekeztek a juttatottak feje fölött. A *Friss Újság* megállapítása szerint „Ma már nem lehet példaképpen a világ elé állítani a fóti rokkantfalut, mert, sajnos, csak a külsőségek maradtak meg. A házakon ott diszlenek az érdekes és előkelő nevek, de a falusiaknak bizony megoldhatatlan gondot okoz a havi 12 pengős részlet előteremtése.” Érdekes módon a kritikák inkább a polgári lapok részéről hangzottak el, a (szélső)baloldali *Amerikai Népszava* velük ellentétben sokkal megértőbb volt, bár a szerző azért hozzátette: „Fóth talán az egyetlen hely, ahol nincs koldusa a nagy háborúnak, ahol békességes megélhetést, boldog otthont találtak azok, akik a Suum Cuique megvalósítása nélkül ugyancsak az utcák ténfergő koldusai lennének.”²⁷

A romlás oka az országos munkanélküliség – a juttatottak többsége, illetve hozzátartozói gyárban dolgoztak²⁸ –, a háziipari foglalkoztató pedig, kereslet híján, kénytelen volt beszüntetni a működését.²⁹

A kormányzat – tekintettel arra, hogy a telepnek komoly propagandaszerepet is szántak³⁰ – „előremenekült”, 1928-ban iskolákat létesítettek a telep számára. Zárda, kápolna, óvoda, elemi és polgári iskola épült Lechner Jenő dr. építőművész tervei alapján, pavilonrendszerben. A központban egy kis emeletes zárdaépület állt, a földszinten a gyermekek ebédlője, az apácák refektóriuma, a konyha, tálaló s cselédség helyiségei, az emeleten az apácák lakosztályai lettek. A fóti Károlyi-kastély neoklasszikus szellemében tervezett épület tetejét kis harangtorony díszítette. A zárdaépülethez oszlopos loggia kapcsolta az apácák kis kerek kápolnáját, melynek alapelrendezéséhez az antik centrális templomot vette Lechner alapul, kiképzésében azonban a Fóton tradicionális neoklasszikus ízlést modern szellemmel itatta át. A zárdaépülettől jobbra a négyosztályú elemi iskolaépület épült, osztályonként egy-egy nyitott oszlopos tornáccal, hogy a külföldön

²⁶ A Hadigondozottak Kalocsai Kertesháztelepe Alapítvány alapítási okiratai és telepes rendtartása. A Hadigondozottak Kalocsai Kertesháztelepe Házadományozó és Felügyelő Bizottsága, Kalocsa, 1936. Az egyetlen, lényeges különbség a két szabályzat között, hogy Fóton nem jelentett előnyt a juttatásnál a helybéli származás.

²⁷ Suum Cuique. Az Amerikai Magyar Népszava budapesti szerkesztőségétől. Kun Andor tudósítása. *Amerikai Magyar Népszava*, 1928. augusztus 25, 4.

²⁸ Dal Fótról, i. m. Székely Tibor riportja. *Budapesti Hírlap*, 1937. december 25, 11.

²⁹ A fótújfalui rokkantakat foglalkoztató telep kérelme. *Budapesti Hírlap*, 1929. november 29, 8.; Nyomorba jutott a rokkant minta-falu. Nem tudják fizetni az adományházacskák csekély részletét sem. A háziipari műhely nem kap elég megrendelést. *Friss Újság*, 1933. október 1, 6. A szociális megsegítésre szánt házipar amúgy ekkor és később is állandóan országosan hasonló problémákkal küzdött. Többnyire olyan termékeket, pl. gyermekjátékokat tudtak előállítani, amelyeket gazdasági prosperitás esetén is nehéz volt elhelyezni a piacon...

³⁰ Erre példa, hogy más lapokban szinte ódákat zengtek a telepről, pl.: Boldog sziget az élet tengerében. Látogatás a fóti rokkanttelepen Mindenkinnek a magáét. *Kis Újság*, 1927. október 22, 4.; Fótújfalu ötvenedik háza. *Budapesti Hírlap*, 1928. június 5, 10.

ún. erdei iskolák mintájára megfelelő időjárás esetén az oktatás a szabadban történhet. Baloldalon négy tantermes polgári iskola épült, külön rajzteremmel s megfelelő modern szertárakkal. A hosszúkás és középrészén szépen befásított telek egyik végében a tornacsarnok épülete emelkedett, amellyel zuhanyzó fürdőterem-berendezés is kapcsolatos volt. A telek másik végében épül az óvodaépület, a szokásos egy tanteremmel és egy nyitott oszlopos tornáccal. A telep vízvezeték- és derítőberendezéssel a higiénia legmodernebb követelményeit is ki fogja elégíteni.³¹ A fürdő, mely nem csak a gyerekek számára volt nyitott, illetve nekik egyenesen kötelező, létesítéséhez szükséges némi magyarázatot fűzni. A magyar – és nem csak magyar – szociális lakásépítések esetében kezdettől fogva jelen volt az ellentét a jutatottak, és általában a munkásságnak, proletariátusnak és a szociálpolitikai „intézőinek” higiénia-felfogása közt: az első igen komoly állami „lakáskísérlet” színhelyül szolgáló józsefvárosi-kőbányai MÁVAG-„lakógyárban”³² a teknő- és gőzmosodán és sok minden más munkásjóléti intézményen kívül gőz- és zuhanyfürdő is létesült. Más lapra tartozik, hogy a mindennapos testtisztítás a polgárságnak sem feltétlenül tartozott az igényei közé, amiről többek közt Márai Sándor *Egy polgár vallomásai* című művéből is plasztikus képet kapunk.

Az 1920-as évek vége felé már az addig több-kevesebb rendszerességgel törlesztő családok többsége a havi 10-12 pengős részleteket sem tudta fizetni, s jelentős hátralékba került; ennek és az adakozási kedv lanyhulásának következtében lassult az építkezések üteme is.³³ A nehézségek csak a harmincas évek derekán csökkentek. 1939-re a telepen már 81 ház állt, megkezdődött a népház és négy további családi ház felépítése. A negyvenes évek elején az 1940. évi XXIII. törvénycikk által létesített Országos Nép- és Családvédelmi Alap, illetve annak vármegyei szerve, a Közléti Szövetkezet segítségével további tíz házat hoztak tető alá, melyeket azonban már nem hadirokkantak, hanem saját ingatlannal nem bíró, öt-hét gyermekes családok kaptak meg.³⁴ Nemcsak a telep, de az egész község szempontjából is jelentős esemény volt, amikor 1931-ben a mindenekelőtt anya- és csecsemővédelemmel foglalkozó országos Stefánia Szövetség megszervezte az egészségvédelmi kört.³⁵ Nem volt véletlen, hogy a (később az állami fenntartású zöldkeresztes-szervezet által átvett) egészségház ekkor a Suum cuique-telepen került felépítésre. A hely kijelölésénél nemcsak a juttatottak és gyermekeik egészségi állapota és a községbeli átlagnál rosszabb szociális helyzetére voltak tekintettel, de arra is, hogy így a terhes- és gyermekrendelésre, oltásra induló falusiak kénytelenek a telepre menni, s ezáltal a telepiek és a község többi lakosa közti ellentétek tompulni fognak. A megoldást indokolta, hogy a nem várt nehézség, mellyel kezdettől fogva szembe kellett

³¹ Csatornázás szóba sem jöhetett, az a község területén sem létezett ekkoriban.

³² Az 1910-es népszámlálás idején az épületben 3001 lakost (!) írtak össze.

³³ Öt házat a törlesztésekből szándékoztak megépíteni. (Horváth Lajos, i. m. 48.)

³⁴ Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Közléti Szövetkezet iratai XI. 404. 4. csomó

³⁵ Zöldkeresztes és stefániás egészségvédelmi körök nyilvántartása. PML. PPSK. Tiszti főorvos iratai IV. 411.4.55. kötet

néznie a Suum Cuique Alap vezetésének – s úgy tűnik, csaknem minden más szociális céllal létesült telep szervezőinek – az a „társadalmi elfogadottság” problémája volt. Hogy a fótiak idegennek, sőt „jöttmentnek” tekintették a többnyire más falvakból származó³⁶ – telepieket, az iratanyag pusztulása dacára is számos adat bizonyítja, így például a község több mint tíz év alatt sem teljesítette azt a vállalat, hogy társadalmi adakozásból egy házat épít (sőt, az építéshez szükséges 1932-es értéken 3300 pengőből mindössze 965 pengő 22 fillér gyűlt össze).³⁷

Sokatmondóan bizonyítja a falu vezetőségének ellenérzéseit, hogy a telepi társaskör segélykérelmét – az egyébként viszonylag jómódú – község rendre megtagadta.³⁸ 1942-ben Endre László alispán felszólítására, hogy tegyenek javaslatot a községi cigányok kérdésének megoldására, az a válasz született, hogy „mivel hanyagságuk miatt nem adnak nekik munkát”, munkatábort kell létesíteni, melynek helyéül a Suum cuique-telepet javasolták.³⁹ További adalék, hogy 1944-ben a jegyző a német katonák és magyar honvédek számára a falu területén kettő, míg a telepen kilenc házat jelölt ki beszállásolásra, dacára annak, hogy az utóbbiak mind egyszoba-konyhások voltak (kiváltva különben ezzel az illetékes hadművelleti kormánybiztos tiltakozását és az alispán közbelépését is).⁴⁰ Bár kevésbé adatolható, de gyanítható, hogy az ellenérzések korántsem csak a község vezető rétegét képezőkre, a tehetősekre terjedtek ki; példa erre, hogy 1946-ban a Magyarországi Kommunista Párt nőszervezete, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége fóti csoportja meglehetősen éles hangvételű levélben tiltakozott a vármegye alispánjánál az ellen, hogy a község négy nyári napközijéből egyet továbbra is az ekkor már rokkanttelepnek nevezett községrészen helyezzenek el.⁴¹ Az ellenszenv a régi, az indok viszont újszerű volt: az itt élők „az elnyomó, antidemokratikus rendszer hívei, reakcióso”. (Emlékezzünk: a juttatás feltétele volt a nemzethűség – ugyanakkor a nincstelenség is!)⁴² Ami a „hivatali ellenszenvet” illeti a Horthy-korszak szociálpolitikájának bármiféle, főleg tárgyiasult, maradandó megnyilvánulásával, elsősorban a szoci-

³⁶ A Suum cuique-telep lakóinak származására közvetlen adatot nem sikerült föllelni; sokatmondó azonban, hogy míg az összes környékbeli község lakosságának elvándorlási mutatója – Budapest közelsége miatt – 5–16% között mozgott, addig Fót lakosságánál ez az adat 1922 és 1932 között 5,7%-os többletet mutatott. (Petrilla Aladár: *Közegészségügyi statisztika*. Bp., 1943. 218.)

³⁷ A fóti Suum cuique-telep községi segélyezése. Fót képv. t. V. 1039. Ca. 25/1932 kgv.

³⁸ Ua., 11/1934 kgv.

³⁹ Cigányok foglalkoztatása. PML. PPSK. alisp. IV. 408 b. 6223/1942.

⁴⁰ A 3. Hadtestparancsnokság mellé kirendelt M. Kir. Hadművelleti Kormánybiztos átirata Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjához a fóti beszállásolások ügyében. Szám nélkül és olvashatatlan dátummal (1944 december?). PML. PPSK. alisp. IV. 401/1944.

⁴¹ Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Közjóléti Szövetkezet irata XI. 404.1. csomó

⁴² Megjegyzendő, hogy a háború után a legtöbb szociális célú telep lakóival szemben legalábbis bizonytalanság, de többnyire inkább ellenszenv mutatkozott meg az MKP, majd az MDP helyi szervezetei és országos vezetősége részéről. (Példa erre a Magyar Dolgozók Pártja Baranya Megyei Pártbizottságának 1948. május 4-i jelentése.)

ális célú építkezésekkel szemben, a Suum cuique-telep egyáltalában nem egyedülálló példa: más, telepszerűen épített lakásakciónál is ugyanez volt megfigyelhető, a Budapest-Angyalföldi OTI-teleptől (amit ráadásul Horthy Miklós-telepnek is hívtak) egészen az Országos Nép- és Családvédelmi Alap (1940:XXIII. törvénycikk) által létesített ON-CSA-telepig.

Összefoglalásul megállapítható, hogy a Suum Cuique Alap és az általa létrehozott telep a juttatottak szerves társadalmi beilleszkedése terén többé-kevésbé kudarcot vallott. Más téren azonban tagadhatatlanul sikeres volt: a juttatottak számára nemcsak ember-séges életkörülményeket nyújtott, de munkalehetőséget, megélhetést, a munkaképte-leknek pedig segélyt is.⁴³

Kimondottan előremutató megoldásként értékelhetjük, hogy – hasonlóan Kalocsához – a közösség, a közösségi tudat kiépítése érdekében számos lépést tettek. Talán még ennél is fontosabb újítás volt, hogy a telepi lakosok életviszonyait folyamatosan felügyel-ték, elősegítve – s egyszerűsített meg is követelve – szocializációjukat, a környezetükre, családjukra való igényességet, illetve megakadályozva lecsúszásukat.⁴⁴ Éppígy fontos momentum volt, hogy a szociális megsegítést, felemelést nem korlátozták a lakáshoz juttatásra: ennél komplexebb megoldásra törekedtek (foglalkoztatóműhely, egészség-védelem), ami – ahogy a MÁVAG-kolónia említése kapcsán utaltunk rá – nem volt előz-mények nélküli, ám a korábbi ilyen törekvések városi, és még inkább vállalati keretekben maradtak meg.⁴⁵

⁴³ A társadalmi gyűjtés egy közelebbiről meg nem határozott részét erre fordították. Károlyi Lászlóné, i. m. 10.

⁴⁴ Ez utóbbi különösen a harcteret járt, hadirokkant katonák esetében volt fontos, amit a budapesti nyomor-telepek példáján is ékesen bizonyít.

⁴⁵ Utóbbira példa a Salgótarján-Rimamurányi Vasmű „bölcstől a koporsóig” szociálpolitikája: a gyár szülőot-tont, óvodát, elemi és polgári iskolát tartott fenn, illetve ösztönjelt adott a reálgimnáziumi és egyes esetekben a műegyetemi továbbtanulásra, házassági segélyt-kölcsönt folyósított, munkáslakásokat juttatott, rokkant- és öregségi társulást (nyugdíjintézetet) tartott fenn – s végül gondoskodott a temetkezésről is, rászorultság esetén ingyen... Ellenszolgáltatásként bizonyos magatartási (és a háttérben gondolkodási) formák betartását követelte meg... (Erről szóló kötetünk hamarosan megjelenik.)

Hámori Péter

HATÉKONY VOLT AZ ONCSA?

Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap (1940–1944) hatékonyságának elemzése

A szociálpolitikai eljárásokkal kapcsolatban az egyik legfontosabb, ugyanakkor legnehezebben megválaszolható problémakör a hatékonyságé, azaz hogy a megalkotóik által kitűzött és általában igen összetett célokat, elvárásokat mennyiben sikerült teljesíteni. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap esetében ez pedig annál is fontosabb lenne, mert kigondolói, létrehozói, illetve „üzemeltetői” mindvégig éppen ezt a körülményt: a korábbi eljárások relatív eredménytelenségével – pl. az ínségmunkákkal¹ – szemben tapasztalható nagyfokú hatékonyságot emelték ki, akár a politikai vitákban, akár a szak- és napisajtóban.

A problémakör elemzése ugyanakkor komoly nehézségekbe ütközik. A közigazgatás által a törvényhatósági (vármegyei) vagy városi Nép- és Családvédelmi Alapokból folyósított gyermekvédelmi célú utalványozások vagy éppen a főzőtanfolyamok esetében a „hatékonyság” nemigen mérhető. A háztartásvezetési és főzőtanfolyamok szervezői sok, egymásnak gyakorta ellentmondó célt tűztek ki (az egészséges, vitaminingazdag, ugyanakkor a tájra jellemző terményeket felhasználó családi konyha kialakítása nem egyszer szembekerült a háborús anyaggazdálkodás szabályaival), ráadásul heterogén és akár járónként és községenként is nagyon változó összetételű volt a résztvevők köre, így megállapíthatatlan, mennyiben és mennyire változtatta meg az egyes családok, háziasszonyok vagy éppen közösségek főzési, gyermektáplálási szokásait a hosszabb-rövidebb oktatás. A napközik és nyári gyermekotthonok esetében elvben vizsgálni lehetne az adott község csecsemő- és még inkább gyermekhalandósági adataiban beálló esetleges változásokat, ezek az intézmények azonban jellemzően alig pár éven keresztül, nyaranta egy-másfél-két hónapig működtek. Mindemelllett a korabeli sajtó (olykor –

¹ A két világháború közti szociálpolitika „kőbe vésett” alapelve és szóhasználatát volt, hogy a munkaképes szegényt, rászorulókat, nincsteleneket, nélkülözőket, ínségest kell támogatni. Érdemes lenne egyszer körbejárni a szó XIX–XX. századi alakváltozásait és azok használatát... A munkaképtelen szegényekről (stb.) részben az egyházak-felekezetek, részben a települések gondoskodtak, zárt (szegényházi és faluhelyen szegényszobái) formában, részben alkalmi segélyek formájában, illetve „egyének könyöradományai” útján (a koldulás eufemisztikus neve). A helyzet gyökeresen 1927-ben Egerben változott meg, az Oslay Oswald OFM által kidolgozott rendszer alapján. A fedezetet a társadalom biztosította előre megajánlott adakozásból, az adminisztrációt a város hivatalai intézték, a gyakorlati gondozást a ferences szegénygondozó nővérek rendje, illetve diakonisszák végezték. 1936-tól minden város köteles volt e szisztéma alapján a szegényügyet kezelni (172.000/1936. Bm. rendelet). (Erről lásd Hámori Péter: *Az Egri-Magyar Norma története 1927–1948*. Doktori disszertáció. ELTE BTK Társadalomtörténeti Doktori Iskola, 2022.)

gyakran – propagandaízű) tudósításai és a mai interjúk nyomán feltételezhető kedvező hatásukat az 1944–45-ös év történései lényegében kioltották, a háborús események, majd pedig az azt követő földosztás és más társadalmi átrendeződési folyamatok az esetleg rendelkezésre álló orvosi vagy anyakönyvi adatokat értelmezhetetlenné tették. Hasonlóan sporadikusan, esetlegesen, interjúkkal lehet a házassági kölcsönök pronatalis hatásait tanulmányozni. Politikai okok miatt 1945 után nem folyt adatgyűjtés ennek az akciónak a kiértékelésére, pedig esetleges jótékony hatásai, a második-harmadik-sododik gyerek megszületésére csak ebben az időben történhetett meg (az első kölcsönöket 1941-ben folyósították, de a legtöbbet csak az 1942–44-es évek során utalványozták).

Látszólag egyszerűbb a helyzet a **közzőléti szövetkezeteken** (ezek voltak az ONCSA vármegyei, illetve városi végrehajtó szervei) keresztül, kölcsön formájában nyújtott juttatásoknál, mert a szövetkezetek 1942–44-es költségvetéseiben, a korábban alakultaknál már 1941-ben szerepelnek a várható törlesztések, az éves mérlegekben pedig a ténylegesen befizetett összegek. A közzőléti szövetkezetek működésében azonban kezdettől jelen volt az a kényszerű gyakorlat, hogy tényleges visszatérülést csak a nagyobb, száz vagy több száz pengős juttatások esetében szorgalmazták igazán komolyan. A költségvetések „egyéb” rovatában megtalálható néhány tíz pengős cipő-, bakancs- és ruhajuttatások esetében nem törekedtek rá: az amúgy is túlterhelt, a katonai behívások miatt létszámában is megcsappant adminisztráció energiáját a ház-, nagyállat-, kisipari és kiskereskedelmi, telek-, termőföld-, stb. kölcsönök nyilvántartása és törlesztéseik folyamatos sürgetése kötötte le. Emellett azonban úgy tűnik, fontos szempont volt az is, hogy a közzőléti szövetkezetek vezetése általában komolyan vette az **Országos Nép- és Családvédelmi Alap** célját, ti. a korábban adott segélyek helyett nyújtott kölcsönöknek, illetve még inkább azokat kísérő nyomon követésnek, ellenőrzésnek, irányításnak, nevelésnek a társadalmi integrációs célját – márpedig az említett, voltaképpen alkalmi segélyként értékelhető adományok ezt a célt nyilvánvalóan nem szolgálhatták.

A nagyobb összegekkel járó juttatásokkal más területen mutatkozik probléma: futamidejük általában kettő-öt, házak esetében huszonöt év volt, ami azt jelenti, hogy még a legelső kategóriába tartozó baromfi- és sertéskölcsönöknél is számolni kell a háború okozta radikális áremelkedésekkel, a többi hitelkihelyezés esetében pedig a törlesztés futamideje az infláció időszakába bele-, sőt azon messze túlnyúlt. Ahogy arról már szó volt, az Alap sikerességének egyik mérőfoka a fizetési fegyelem magas szintje volt. Már a kortársak is felfigyeltek arra, hogy ez az érintett családok, de az egész szervezet esetében sem elsősorban anyagi kérdésként, hanem a megcélzott szocializációs folyamat tükréként értékelhető. Hiszen végső soron az **Országos Nép- és Családvédelmi Alap célja** – és ahogy azt konklúzióként megállapíthatjuk: *minden* hagyományos (illetve konzervatív értékrendű, világnézetű) szociálpolitika igazi célja – nem elsősorban a segítés, hanem az **integráció, a társadalomépítés volt**. Ez leghatékonyabban a házhoz juttatások esetén valósulhatott meg, részben a hosszú törlesztési – tehát hosszú felügye-

let alá helyezési – idő, részben a telepszerűség, részben pedig a korábbi, a többinél alacsonyabb életszínvonalból és életformából fakadó nagyobb szintemelkedés okán.²

Ha föltételezzünk, hogy az Országos Nép- és Családvédelmi Alap juttatásainak értékelésekor nem elsősorban a fiskális szempontokra kell tekintettel lenni, így tehát a megtérülést sem anyagi, hanem társadalmi szempontból érdemes vizsgálni, akkor újabb nehézségekkel kell szembenéznünk. A még álló ONCSA-házak esetén ugyanis mára a családok gyakran kicserélődtek. Az anyaországban a lakosságcsere a városi telepek esetében általában a hatvanas évek dereka és a nyolcvanas évek vége között ment végbe, és az általunk ismert összes telepnl az eredeti juttatottaknál magasabb státusú és olykor igen lényegesen magasabb jövedelmű tulajdonosok megjelenését jelentette. Ez a körülmény többszörös torzító hatással bírt. Interjúk alapján igazolható, hogy a beköltözések a telepek belső integrációjára és szolidaritására romboló hatással voltak, a korábban kifelé többé-kevésbé zárt, de befelé nyitott telepi magatartásformákat általában igen gyorsan átalakították. Az eredeti juttatottak és leszármazottaik közül a helyben maradók elbeszéléseikben általában talajvesztésről, a korábbi megtartó közösség felbomlásáról számoltak be, amit csak kényszerűen és lassan pótolta település egyéb területein lakó ismerősökkel való ismeretség szorosabbra fűzése.³ A kapcsolati háló újrászövését a városokban megkönnyítette az a körülmény, hogy a férfiak többsége a szocialista (nagy)iparban helyezkedett el, és az ottani szocializáció, brigádmozgalom, munkaviszonyok és elsősorban az a körülmény, hogy többnyire évekig, de inkább évtizedekig dolgoztak ugyanazokkal az emberekkel, munkatársakkal, ráadásul ez a munkaviszony általában már a telepi közösség „felhígulása” előtt létrejött. Különösen az újpesti (58 ikerház), szegedi (110 lakás), zalaegerszegi (70 ház) és pécsi (88 lakóház) ügyében 1994 és 2002 közt felvett összesen 96 interjúban fordultak elő ilyen utalások. Az 1938–1941 közt visszacsatolt területeken más volt a helyzet: az ONCSA-házakat szinte kizárólag magyar családok kapták, Romániában (Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmárnémeti stb.) jellemzően román környezetben.⁴

² Utaltunk már rá, hogy a kiskereskedelmi és kisipari juttatások esetén általában nem teljesen nincsteleneket akartak kölcsönben részesíteni: legalább valamely szakmai előtapasztalatot, képzettséget többnyire elvártak a hitel odaítélésekor.

³ Interjúk, ahol ez a körülmény kiemelt hangsúlyt kapott, a teljesség igénye nélkül: Esztergom (eredetileg 38, a beszélgetéskor 35 ház), 1994. december 12–13: Baár János (67), Károlyi Lászlóné (65), Szervácz Lajos (72), Mollinár Péterné (60), Adorján Pál (79), Molnár István (62), Kuruczné Pettendi Mária (72), Szabó István (58), Szabó János (82), ifj. Szabó János (62), Prappor Istvánné (78) stb. Győr (eredetileg 99 ház, a beszélgetéskor 94 vagy 96, az interjú ideje 2000. február 20): összesen 16 interjú, de különösen dr. Antall László (62, helytörténész, telepi juttatott fia). Hajdúböszörmény (eredetileg és jelenleg 45 ház 1998. február 2.). Kalocsa (eredetileg és jelenleg 33 ház, az interjú ideje 1996. október 4; itt sikerült az 1996-ban még élő 16 eredeti juttatott közül 15-tel interjút készíteni) stb.

⁴ Ráadásul a romániai ONCSA-házak a CASBI (Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice: – az Ellenséges Vagytonokat Kezelő és Ellenőrző Pénztárról szóló törvény 1945. február 10.) alapján elidegenítési tilalom alá estek.

A kisebb városok telepein (Balassagyarmat 22 ház, 7 beszélgetés; Cegléd 41 ház, illetve 12 interjú, Esztergom 38, 8; Gyöngyös 29, 6; Jászberény 29, 7; Nagykőrös 25, 9; Szentendre 19, 4, Paks nagyközség 22,6) ritkábbak voltak a hasonló tapasztalatok – részben azért, mert ezeken a településeken nem ipari, hanem szinte kizárólag mezőgazdasági munkásokat részesítettek juttatásban. Közülük az 1950-es években ugyan sokan vándoroltak át az iparba, ez azonban általában elköltözéssel és a korábbi telepi kapcsolati hálók igen gyors felszámolódásával, sőt gyakran tudatos felszámolásával járt együtt. Helyükre pedig jellemzően nem középosztálybeliek, hanem legfeljebb a középosztály alsó periferiáján elhelyezkedők, de leginkább nagy családdal rendelkező, a telepi környezethez hasonló családok költöztek. Ezek a családok viszonylag könnyen integrálódtak az ONCSA-telepek közösségébe, amit hasonló anyagi körülményeik (ne feledkezzünk meg az '50-es évek jövedelmi különbségeket nivelláló politikájáról!) mellett az is elősegített, hogy megjelenésük fokozatosan, egyenként történt. Éppen ezért ezeken a kisvárosi telepeken a bomlás nem is ekkor, hanem csak a 1980-as évtized folyamán, illetve még később ment végbe – de végbement, és az eredeti körülményeket torzító hatásai ma már kikerülhetetlenek.

Az elvándorlások, elköltözések nem feltétlenül tekinthetők az Országos Nép- és Családvédelmi Alap kudarcának. Az eredetileg a nagy- és középvárosok szélén elhelyezkedő telepek lakosságcseréje spontán folyamat volt, mely részben annak köszönhető, hogy ezek a települések „körülöntték” az ONCSA-telepeket, megszüntetve azok perifériális helyzetét (pl. Zalaegerszeg, Újpest). Másfelől az 1970-es, 1980-as évek változásai, a tömegközlekedés, majd a személygépkocsi-állomány fejlődése, de különösen a kertes lakókörnyezet erkölcsi, anyagi felértékelődése, újra divatossá válása vezetett a korábbi szociális célú ONCSA-házak árának nemegyszer drámai megemelkedéséhez, ez pedig nagyban elősegítette a tulajdonosi kör megváltozását. Furcsa, sőt torz történelmi paradoxonnak tekinthető, hogy néhány telep csaknem százszázalékosan betöltötte azt szerepet, amelyet tervezői neki szántak, ti. hogy majdan középosztálybeliek otthonaiként szolgáljanak – csak éppen nem a negyvenes években juttatásban részesített, addig proletár életnívón élő családok „középosztályosodtak” el lakáskörülményeik és a folyamatos „nevelés” révén, s gyakran nem is kései utódaik, unokáik emelkedtek fel a presztízsbeli, lakóhely által tükrözött (immár nem szegénytelepi, hanem kertvárosi jellegű!), sok esetben anyagilag is értelmezhető középosztályba, hanem eleve középrétegbeliként leírható családok vásárolták meg az egykori rászorulóknak otthonait. Az utóbbi jelenséghez hozzájárult az is, hogy nagyjából az épület értékelkedését általában egy-másfél évtizeddel megelőzve a sokgyermekes családok felbomlottak, az időközben megnősült vagy férjhez ment fiatalok lakáshoz jutottak, elköltöztek. Mivel az ötvenes-hatvanas évekre jellemző együttlakási kényszer megszűnt – az ONCSA-telepeken talán az 1940-es évek tilalmának továbbélő hatásaként az albérlőtartás soha nem terjedt el –, az egyedül maradt szülőpár vagy özvegy számára pedig a lakásfenntartási költségek már nem voltak vállalhatóak.

A cserék és eladások nemcsak az eredeti juttatottak fellelését nehezítették meg, hanem jelentős torzító hatással is voltak az Országos Nép- és Családvédelmi Alap eljárásainak kiértékelésekor. Ugyanakkor több, főleg Budapest környéki és debreceni telepénél lehet igen erőteljes társadalmi emelkedést kimutatni pl. az iskoláztatás terén az iskolai naplók és interjúk alapján. Sok ONCSA-juttatott unokája diplomát szerzett, de a többiek életstílusa, lakberendezési tárgyai is az 1990-es évekre már teljesen megkülönböztethetetlenek voltak a többé-kevésbé frissen odaköltözött középosztálybeli családokétól. Az viszont szinte kibogozhatatlan, hogy ez a változás mennyiben volt köszönhető a szülőkből-nagyszülőkből „hatóságilag” elplántált életigényeknek, a lakás, a környezet, a telep alakító hatásának és mennyiben az újonnan jött szomszédok inspiráló példájának (a negyvenes évek nevelő szociálpolitikáját itt nem is említve).

A falvakban, különösen pedig azokban a falvakban, ahol 1945 után nem voltak a lakosság összetételében drámai változások, a telepiek különállása általában az ötvenes évekig fennmaradt. Sajátos módon a svábok kitelepítésétől sújtott községekben nem egy esetben a helyben maradó német lakosság volt az ONCSA-telepieket integráló fő erő. A telepiektől korábban azok szegénysége, sok gyermeke (és visszatérő panaszként: azok zajossága), nem utolsósorban szegregált lakóhelye miatt is húzódozó, őket elutasító, de az új hatalom által megfélemlített és a politikai vezetés előtt bizonyítani akaró svábok számos interjú szerint sokkal nyitottabbak voltak a telepek lakói iránt, mint a többségi magyarság.⁵ Az „igazi integrálódást”, sőt egybeolvadást azonban a társadalmi és főleg anyagi különbségeket minden áron nivellálni akaró, tsz-szervező szocializmus és még inkább a generációváltás hozta el. Hozzájárult ehhez, hogy az ONCSA-juttatottak, akiket a falu közössége vagy annak leginkább módos része sok helyütt korábban lenézett, most olykor velük hasonló élethelyzetbe került: előfordult, hogy az egész ONCSA-telepet felvették a kuláklis-tára,⁶ máskor az egykori tanácselnök beszélt róluk még 1997-es (!) interjújában is úgy, mint akik „mégiscsak Horthytól kapták, amijük van”.⁷ A leggyakoribb azonban az volt, hogy a falu egészének anyagi létbiztonsága rendült meg 1952–53-ra olyan látványosan, hogy az ONCSA-sok korábbi, szegénységük miatti számkivetése okafogyottá vált (ami persze nem jelentette minden esetben a korábbi lenézettségük azonnali megszűnését is).

A falu vagy város közösségének és a juttatottaknak egymásra gyakorolt hatása igen változó volt, és csak részben függött a település és benne az ONCSA-telep méretétől. Egészen nyilvánvalónak tűnik, hogy egy kerek számban 110 000-es település (Kolozsvár) 30

⁵ Simontornyán, Bonyhádon, Tamásiban, Tolnanémediben és Fejér megye több, az 1941-es népszámlálás szerint jelentős sváb lakossággal bíró és a kitelepítések által sújtott településén általános volt az 1999–2002 közt felvett interjúk során,

⁶ A Hajdú megyei Józsa 1951-ben a 34 házjuttatottból 32-öt. Interjú Károlyi József (79) egykori községi írnokkal (Józsa, 1999. július 2.).

⁷ Interjú B. A. egykori tanácselnökkel (Hajdú megye Hs. községe; a beszélgetés ideje: 1999. január 10.) A községben egyébként 60 ONCSA-ház volt; 1949 és 1956 között az eredeti juttatottból 22 család ellen indult valamilyen, többnyire közellátási, beszolgáltatási vétség miatti eljárás. Barátos Béla: *„A kulák lista nélkül is kulák marad!” Parasztsorsok Hajdú megyében 1949–1956*. Debrecen, 2001. 23–24; 49.

+ 6 ikerháza és egy 10 000 lakosú város, Csíkszereda esetében egészen mást jelentett a 18 lakásos ONCSA-telep léte, mint az abaúj-tornai Zsujtánál, ahol az 1941-es 437 lakosból 49 élt a hat házból álló ONCSA-soron.⁸ A kutatás folyamán igyekeztünk olyan arányokat, település- és telepméreteket megállapítani, melyek lélektani határt jelenthettek volna: pl. a 10–15 000 lakos feletti települések esetében még akkor sem jelentett sokat többet egy újsághírnél az ONCSA-építkezés, ha a város polgára valahol a közelben lakott, vagy a település költségvetési ügyei különösen érdekelték. Ellenkező vélekedésként feltételeztük, hogy ha a község lakosságának legalább 20%-át, tehát minden ötödik lakost valamilyen formában érintett a telepépítés, akkor arról nemcsak a kortársak tudtak, de a mai emlékezetben is mély nyomot hagyott a hetven évvel ezelőtti szociálpolitikai akció. Várározásaink azonban csak részben teljesültek. A nagyobb, 6000–7000 lakoson felüli településeknél valóban csak a helytörténészek és néhány idős ember tudott érdemleges információval szolgálni, a többiek – gyakran az egykori utcásor túlsó végén lakók vagy az egy-két utcával odébb élők – a telep többé-kevésbé pontos megnevezésén túl nem szolgáltak használható információval (OMCSA, illetve újabban a bankadós-lakásépítési akció hírei miatt ÓCSA). Ugyanakkor pl. az 1941-ben 1231 fős szatmári Kisszekeresen mára szinte teljesen elolvadt az egykori akció emléke, pedig itt a **Közjóléti Szövetkezet** 1938-tól mintajuttatásokat végzett, azaz jóval az 1945-ös földosztás előtt házhoz, földhöz (még ha csak bérlethez is) és fuvarozási eszközökhöz (ló, szekér, lószerszám) juttatta a meglehetősen szegény falu lakosságának több mint kétharmadát. Ezzel szemben az egykor kereken 10 000 lakosú Mórón máig tudják még az iskolás gyermekek is, hogy merre található az 50 házból álló ONCSA-telep.⁹ Hasonló a helyzet a balassagyarmati járásban található Kiscsalomján, ahol az eredetileg 304 lakosú község mellé 24 házból álló kétutcai ONCSA-telepes került, vagy az 513 lélekkel bíró szilágy megyei Debren esetében, ahol a 16 1943-ban épült házba összesen 178 lakos, köztük 145 tizennégy éven aluli gyermek költözött (számukra az ONCSA-építkezések történetében szokatlan módon, a falu lakosaitól való különállásukat erősítő önálló elemi iskola is épült, amit a falu román jellege indokolt).

A községek ONCSA-juttatottjainak életútelemezése is nehézségekbe ütközik. A telepek általában viszonylag kis lélekszámúak voltak, így interjúk lekérdezésük igen nagy munkaráfordítást igényelt volna, csekély eredménnyel és alacsony hatékonysággal. Ráadásul, bármilyen különösnek is tűnik, interjúinkból az derült ki, hogy az ONCSA-ra vonatkozó, hatvan-hetven évvel korábbi emléknymok faluhelyen sokkal kevésbé őrződtek meg. Anynyit azonban megállapíthattunk, hogy a múlt felejtése elsősorban a módosabb községekre volt jellemző. Példa erre a Tolna megyei Tamási, ahol a 29 házból álló, a település egyik ut-

⁸ Hasonló esetek, ha nem is nagy számban, szerte az országban előfordultak: pl. a bihari Told 642 lakosából több mint minden hetedik lakott ONCSA-házban, de ilyen az Esztergom vármegyei (a visszacsatolt Felvidéken lévő) Epöl esete is (653 állandó lakosból 54 telepi – itt egy meglévő csehszlovák legionárius-telepet vett át az ONCSA), de 563 lelkes Győrasszonyfán is kb. minden hetedik lakos a közjóléti szövetkezet építette házban lakott.

⁹ Interjú móri lakosokkal, 2004. szeptember 3–4.

cáját végigkísérő, környezetétől vizuálisan is jól elkülönülő, mai (hivatalos) nevében is az egykori szociálpolitikai akciót idéző ONCSA-sor tulajdonosai és a község más részeinek lakói közül alig lehetett olyat találni, akinek bármiféle információja volt a telep létrejöttéről. Az egykori juttatottak félig tudatos múltképtörlése társadalmilag, anyagilag és élet-színvonalban messze eső és ezért (is) kevésbé befogadó közeg esetén érthető. Az viszont már nehezebben magyarázható, hogy a környezet, köztük a „hivatásos múltörzők” (pl. helybéli történelemtanárok) esetében miért nem maradt meg az egykori telep emléke.

A vázolt körülmények, nehézségek miatt a tanulmány elején felvázolt kérdést, tehát hogy az Országos Nép- és Családvédelmi Alap mennyiben volt hatékony a saját maga elé kitűzött célok megvalósításakor, egy sajátos példán, Szatmárnémeti ONCSA-telepének kutatásán keresztül szándékoztuk megvizsgálni. Ahogy arról az ONCSA-vagyon, így a telep és egyesével épült házak világháború utáni sorsának leírásakor már említést tettünk, miután a román állam visszanyerte az Észak-Erdély feletti állami főhatalmat, az Országos Nép- és Családvédelmi Alap értékeit is ellenséges vagyontárgyaknak minősítette, és lefoglalta.

1945-ben, mikor a román állam megkapta Észak-Erdély és a kelet-magyarországi területek feletti főhatalmat, Bukarest 91. számú törvényével az addig magyar kézen lévő értékeket az **Ellenséges Vagyonokat Kezelő és Ellenőrző Pénztár** (*Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice*, CASBI) „vette át”. Ezek közé tartoztak az ONCSA, illetve a vármegyei és városi közbiztonsági szövetkezetek vagyontárgyai is. Az Alap által épített házaknál azonban más eljárást követtek, mint a pénz- és anyagkészletek esetében, melyeket térítés nélkül elkoboztak. Az épületeket Bukarest állami tulajdonba vette ugyan, de kezelői jogukat a helyi önkormányzatoknak, később a néptanácsoknak engedte át, melyek egyben a lakók kijelölését is elvégezte. A városokban legtöbb esetben ez nem járt együtt kiköltöztetéssel és a házak új (esetleg román) családoknak való átadásával, sőt, mivel a korábbi juttatottakat reménybeli tulajdonosból bérlővé minősítették át, a lakás pedig a szocializmus viszonyai közt Romániában is nagy kincsnek számított, a CASBI eljárása lényegében „röghöz kötötte” a telep népességét.

Tanulmányunk további részében a szatmárnémeti ONCSA-telepen 2010-ben elvégzett kérdőíves lekérdezés eredményeinek elemzésére teszünk kísérletet. Az összefüggések tisztázásához azonban szükségesnek látszik néhány mondattal felidézni az Országos Nép- és Családvédelmi Alap itteni működésének néhány elemét.

Az 1940-es II. bécsi döntéssel Magyarországhoz visszacsatolt Észak-Erdély és Kelet-Magyarország területén a magyar állam számos gazdasági és társadalmi felzárkóztató programot indított be, különösen Székelyföldön.¹⁰ Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap a négy székely vármegyében sajátos szerepet kapott: nem a másutt megszokott, integrációs politikákkal egybekötött szociális felemelés lett a fő tevékenységi köre, hanem

¹⁰ Oláh Sándor: *Vidékfejlesztés Csík és Udvarhely megyékben 1940–1944 között*.
http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf958.pdf

az általános mezőgazdaság-fejlesztésbe kapcsolódtak be a közzélzeti szövetkezetek, illetve a háziipar erőteljes fejlesztését kapták feladatul. Ennek megfelelően Csík 17 községében mindössze 42, Háromszék 18 falujában 47, Maros-Torda 26 településén 44,¹¹ Udvarhelyben pedig 20 helyen 40 lakás épült meg.¹² Mindez mindössze néhány városi ONCSA-házzal egészült ki, illetve a 82 épületből álló marosvásárhelyi teleppel, amelynek a felét azonban csak 1944-ben sikerült befejezni, így azokat a házakat csupán 1945 után osztották szét. Székelyföld esetén kezelésében keveredett a gazdasági szükségszerűség, az országosnál talán kisebb lakáshiány a politikai szempontokkal és egyfajta romanticizmussal: eszerint a fűrő-faragó székelynek nem kell gazdasági felemelés, csak jó szervezés, hogy keze munkáját eladhassa, gyámkodásra, irányításra, nevelésre meg végképp nem szorul...¹³

Ezzel szemben Észak-Erdély, a Partium és Kelet-Magyarország többi vármegyéjében az ONCSA az anyaországgal lényegében azonos feladatokat látott el, attól csak a szórványvidékek szociális gondozásánál tértek el nagyobb mértékben. A huszonekét éves határszéli helyzet előidézte gazdasági pangás, és az ebből következő lakáshiány is indokolta,¹⁴ hogy az ország hét, 100 lakáson felüli ONCSA-telepéből kettő a visszacsatolt észak-erdélyi területeken épüljön fel: Nagyváradon 108, Szatmárnémetiben 112,¹⁵ más, meggyőzőbb adatok szerint 128 lakással.¹⁶

Szatmárnémetiben a telepi lakások építésével párhuzamosan a város Polgármesteri Hivatalának Szociális Osztálya, illetve a szociális gondozó és a Nép- és Családvédelmi Bizottság összesen 424 alkalmasnak talált családot írt össze, és vizsgált meg. Az iratok

¹¹ Ez kiegészült 224, ONCSA-tervek alapján, a közzélzeti szövetkezet kivitelezésében készült MÁV-telepi házzal a Szeretfalva–Déda-vasútvonal mentén, de ezeknek csak részben volt szociális céljuk, és kezelésüket is a vasút, és nem a Vármegyei Nép- és Családvédelmi Alap, illetve a közzélzeti szövetkezet végezte.

¹² Kádár László Levente idézett munkájában 82 épületet említ, de ez valószínűleg pontatlan szám.

¹³ Erre az egyik legjobb példa Albrecht Dezső 1942-es országgyűlési felszólalása: „Ha az állam segíteni akar, akkor teremtsen kereseti lehetőségeket, mert az arravaló ember, ha kereseti lehetősége van, megteremti, megkeresi saját maga számára a kenyeret. Rendkívül egészséges ösztön nyilatkozik meg ebben és ez mutatja a székely nép egészségét, mert hiszen nyilvánvaló, hogy az egészséges szociálpolitika az, amely kereseti lehetőségeket teremt és a beteg gazdasági rendnek a hibáit akarja kiküszöbölni. Ehhez képest a különböző bírálatok folytán át is alakult az Oncsa-nak a tevékenysége a Székelyföldön és mindinkább kezd egy olyan államilag segített üzemmé válni, amely a különböző falvakban éppen a falu iparosításának kezdetét próbálja megoldani és lerakni. Az Oncsa [sic!] szervezeti szabályzata sem túlságosan szerencsés Erdélyre nézve, mert hiszen a négygyermekes családot támogatja csupán, tehát sok gyermekhez köti támogatását, holott, sajnos, a szaporaság szempontjából a románság valamivel előbb áll a magyarságnál a szórvány vidékeken. Ha tehát az alapszabály szerint kellene intézni a dolgokat, akkor nyilvánvalóan a románoknak volna előnyösebb ez az intézmény, mint nekünk.” (Albrecht Dezső felszólalása a gazdasági és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának biztosításáról alkotott 1931:XXVI. törvénycikkben a minisztériumnak adott és utóbb kiterjesztett felhatalmazás további megadásáról szóló törvényjavaslat vitájában. KN. 1942. június 17. XIV. köt. 38–46.)

¹⁴ Szatmárnémetiben 1940-ben szociális célú városi lakás egyáltalán nem volt, és mindössze négy (!) szükséglakással rendelkeztek a járványkórház tőzsomszédságában... (*Szociális Magyarország*. 161–209.)

¹⁵ Az ONCSA-házak világháború utáni számbavétele, i. m.

¹⁶ Fonduri de Stat pentru Ocrotirea Populației și a Familiilor; Archivele Naționale Române, Filiala, Satu Mare. Dosar X-XI. A juttatási kartonokon a legmagasabb folyószám a 128-as.

töredékessége miatt nem lehet tudni, hogy hány volt az önként jelentkező – az interjúk tanúbizonyságai szerint bőven voltak ilyenek¹⁷ –, és hányan kerültek a Bizottság vagy a közigazgatás látókörébe egyéb úton, úgy, hogy más jellegű támogatást, pl. tűzifa- vagy lakbérsegélyt kértek a Polgármesteri Hivataltól, vagy valamelyik jótékonyági egyesület hívta fel rájuk a figyelmet, esetleg éppen a Szatmáron elhelyezett dél-erdélyi menekültek listáján szerepeltek.¹⁸ Mivel a 128 kiutaló határozatból és környezettanulmányból csak a 16–42. és 125–128. sorszámúak maradtak fenn, az eredeti lakók társadalmi összetételére, foglalkozásszerkezetére és egyéb viszonyaira ezekből és a 2002 és 2005 közt felvett 19 interjú anyagából lehet következtetni.¹⁹

A szatmárnémeti ONCSA-telep a korábban (1938-tól) mintának és kísérleti terepnek egyaránt számító (akkor még csonka) Szatmár Vármegyei Közléti Szövetkezet presztízsberuházásaként is felfogható. Nem sokkal a katonai közigazgatás megszűnése után mérték fel a város „megélhetésében veszélyeztetett” lakosságát, és összesen 1233, a köz gondoskodására szoruló, négy- vagy annál többgyermekes családot írtak össze 6213 gyermekkel, azaz 7446 fővel. Mivel a városnak az 1941-es népszámláláskor 52 011 fő volt az összlakossága, a két felvétel között pedig csak hónapok teltek el, a tízezer lakosra vetített veszélyeztetett gyermekek számát 1195-ben állapíthatjuk meg. Ezzel Szatmárnémeti Kecskemét kivételével az összes törvényhatósági jogú várost megelőzte, az összes város között pedig a hetedik helyen állott.²⁰ Az összeírás „módszertana” ugyan teljesen kialakulatlan volt (egyszerűbben fogalmazva az összeírást végző tanítók és közigazgatási alkalmazottak egyéni és alkalmi döntésére volt bízva, hogy a négy és annál több gyermeket nevelő családok közül melyeket tekintettek „megélhetésében veszélyeztetettnek”), a szám mindenképpen cselekvést sürgetett. A városban ráadásul jelentős hiány volt alacsony bérű kislakásokban, illetve számos egészségtelen, rég bontásra vagy felújításra érett bérház is fokozta a szociális gondokat, amihez a Szatmárra irányított dél-erdélyi menekültek és a rendkívül rossz közegészségügyi állapotban lévő csonkási cigánytelep szintén hozzájárultak.²¹ A katonai közigazgatás kezdetben hagyományos

¹⁷ Interjú özv. Pauler Gyöznőné (78) egykori ONCSA-juttatottal. Szatmárnémeti, 2005. augusztus 4–5; az adatközlő apja sorkatonai szolgálatot teljesített 1942–43-ban, és elmondása szerint szinte akaratuk ellenére adták nekik a házat: édesanyja sokkal szívesebben maradt volna az addigi szoba-konyhás lakásban az olcsóbb lakbér és talán a telepi megalázó körülmények miatt.

¹⁸ Ilinczy Jenőné szül. Kardoss Emmi (Budapest, 2001. január 4.)

¹⁹ Kádár László Levente 1942 idézett könyve még csak 22 házhoz juttatást említ, 275 905 pengő juttatási összeggel; ekkor a családokban összesen 152 gyermek élt. A családonkénti közel hétgyermekes átlag lényegesen magasabb volt az országosnál.

²⁰ Kádár Levente: *Nép- és Családvédelem. Az Országos Szociális Felügyelőség Közleményei*, 1. Budapest, 1943. 13. táblázat és *Az 1941. évi népszámlálás. 1. köt. A népesség anyanyelv szerint, községenként és törvényhatóságokint*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1943. Kecskeméten 1435 ilyen gyermek jutott 10 000 lakosra. A visszacsatolt területeken Szatmárnémetinél rosszabb helyzetben csak a 4200 lakosú Felsőbánya és a 26 000-es Máramarosziget volt.

²¹ A polgármester jelentése a közigazgatás 1941. évi működéséről. Szatmárnémeti Szab. Kir. Város Törvényhatósági Bizottság Közgyűlése határozatainak gyűjteménye. 1942. 2.

módon, társadalmi gyűjtés útján, a román–magyar hatalmi átmenet idején létrejött egyesület- és egyházközi összmagyar szervezetek tovább éltetésével,²² adománygyűjtő diákokkal igyekezett enyhíteni a gondokon, de az első perctől nyilvánvaló volt, ezek az alkalmi próbálkozások nem helyettesíthetik a külső, anyaországi segítséget, amire viszont csak korlátozottan számíthatott a város.²³ Nem jelentett tartós megoldást az 1920-as évek óta sokat bírált köz- és ínségmunkák bevezetése sem.²⁴ A katonai közigazgatás munkáját az Erdélyi Szociális Szervezet segítette.²⁵ A vármegye visszacsatolt részeiben báró Perényi Matild, a városban eleinte Ember Ilonka vezette a munkát.²⁶ A keresztény egyházak és középosztály bevonásával először a menekülteket, majd a rászorulókat írták össze, és látták el az anyaországból kapott, illetve helyben gyűjtött segélyekkel.²⁷

A város újonnan kinevezett polgármestere, a Debrecenből áthelyezett Csóka László korábbi szolgálati helyén már komoly tapasztalatokat szerzett a szociálpolitikai gondok

²² Magyar Munkaközösség néven, kolozsvári mintára még a katonai közigazgatás heteiben hozták létre a szervezetet.

²³ A Magyar Munkaközösség hírei. *Szamos*, 1940. november 19. 6.

²⁴ Véglegesen rendezték a szegénykérdést Szatmáron. Szatmár utcáiról eltűntek a cigányok és a koldusok. *Szamos*, 1941. január 25. 2.

²⁵ Az ESZSZ az ONCSA elődje volt a katonai közigazgatás idejében; később, 1941-ben megmaradt pénz- és anyagkészletét, illetve személyi állománya nagyobb részét is átvette az ONCSA (vagy a vármegyei/városi közigazgatás, vagy a közjóléti szövetkezetek).

²⁶ Az Erdélyi Szociális Szervezet munkatervéről. *Szamos*, 1940. szeptember 18. 1–2. Úgy tűnik, hogy a szociális munka (sem) volt mentes a személyi torzskodásoktól a katonai közigazgatás idejében: Ember Ilona neve mellett feltűnt Nánhidy Anna szociális gondozó is, akinek a katonai parancsnoksággal való konfliktusai az egész város előtt ismertek voltak. (A katonai parancsnokság helyreigazító nyilatkozata. *Szamos*, 1940. október 4. 4.)

²⁷ Összességében az Erdélyi Szociális Szervezet és a helyébe lépő ONCSA az alábbi segélyeket nyújtotta Szatmárnémetiben:

	ESzSz, pengő	%	ONCSA, pengő	%
Tehén	3 430	7,97		
Ló	4470	10,38		
Kisállatok			18 000	28,92
Gazdasági felszerelés	1850	4,30		
Gazdasági épület	400	0,93		
Sertés	400	0,93		
Ipari kölcsönre	21 230	49,31	8100	13,01
Kereskedelmi	8450	19,63	850	1,37
Személyi	2821	6,55		
951 pár cipő			17 021	27,34
1232 gyermekcipő			18 279	29,36
Összesen	43 051		62 250	

megoldásában. Az alföldi nagyvárost 10 000 lélekre eső 195 megélhetésében veszélyeztetett családjával, 976 gyermekével (összlétszámuk 2453 család, illetve 12 298 gyermek volt) a csonkaországban csak Kecskemét előzte meg a törvényhatóságú jogú települések közül.²⁸ Nem tudni, hogy Csóka László kiválasztásában mekkora szerepet játszott korábbi gyakorlata, tapasztalata a szociálpolitika intézésében. Tény azonban, hogy a polgármester a részben törvény által előírt, részben más városokban évek, évtizedek óta elterjedt gyakorlatok bevezetése, a társadalmi egyesületek összefogása – ami a Magyar Munkaközösség lendületvesztése után különösen fontosnak tűnt²⁹ –, illetve a koldusokat, munkaképtelen szegényeket egyházi és társadalmi összefogással ellátó Egri Norma megszervezése és a közmunkák megindításához szükséges kölcsönök utáni tájékozódást követően az Országos Népi- és Családvédelmi Alaptól kért segítséget.³⁰ A város vezetése által javasolt megoldások részben a gyermekvédelemre (pénzügyi ellátmány biztosítása a tej- és cukorakciók folytatásához az Erdélyi Szociális Szervezet pénzkészletének átadása és újabb állami támogatások megszerzése útján, az anya- és csecsemővédelem megszervezése stb.), részben pedig a munkanélküliek hangsúlyozottan átmeneti segélyezésének bevezetésére és ehhez 140 000 pengő fedezet engedélyezésére vonatkoztak.³¹ Ezt az is indokolta, hogy a város Népjóléti Ügyosztályához az 1941. évben 2038 irat érkezett be, ami teljes közigazgatási forgalom 7,4%-át tette ki.³² A túlterheltséget a Belügyminisztérium is érzékelte, és Zolnai Andrást, Újpest addigi tanácsjegyzőjét és szociálpolitikai ügyeinek irányítóját küldték Szatmárra a helyzet megoldására. Zolnai első nyilatkozataiban a közmunkák sürgős megindítását és a „produktív szociálpolitika”, tehát az ONCSA bevezetését jelölte meg legfontosabb célként.³³ „Produktívnak” azért

Nem állapítható meg, hogy ebből mennyit gyűjtöttek össze a helyi társadalomtól. Az tény, a Magyar Királyi Honvédség által elsőként felszabadított városból a Román Királyi Hadsereg kapkodva vonult ki, és nem volt igazán idő a rekvirálásra; ugyanakkor csaknem egy évtizedig hivatalosan hadiállapot sújtotta a határmenti települést, ezalatt pedig ipara és még ennél is fontosabb kereskedelme gyakorlatilag tönkrement.

²⁸ Lásd Melléklet

²⁹ Utolsó hír a Munkaközösség működéséről: Ünneppélyes külsőségek között nyert befejezést a Magyar Népfőiskola téli előadásciklusa. *Szamos*, 1941. március 19. 4. Úgy tűnik, a bomlás a zsidó szervezetek kiválásával kezdődött, melynek hátterében a katonai közigazgatás alatt általánossá vált antiszemita közhangulat volt kereshető.

³⁰ Az Egri Norma bevezetéséről: Kérelem Szatmárnémeti thj. város áldozatkész közönségéhez. *Szamos*, 1941. január 17. 6; illetve Csókás Lajos levele az Országos Szociális Felügyelőségnek, 1941. március 4. MOL K-566. 17. cs.

³¹ Három és fél millió pengő Szatmárnémeti város 1941. évi költségvetési szükséglete. *Szamos*, 1941. május 21. 3; Csóka Lajos idézett levele. A 140 000 pengőt a polgármester nem az ONCSA-tól kérte, hanem belső forrásokból akarta előteremteni, de ehhez egyfelől fel kellett használnia a nép- és családvédelmi pótladó egy részét, másfelől tarthatott attól, hogy a Belügyminisztérium Városi Osztálya a fedezet egy részeként tervezett 7000 pengős gyűjtési összeget túl soknak találja, és nem hagyja jóvá.

³² A polgármester jelentése a közigazgatás 1941. évi működéséről, i. m. 2.

³³ Szatmár a fény és az árny városa Szatmár szociális helyzete egy jelentés tükrében. *Szamos*, 1941. április 13. 6.

nevezték az elképzelést, mert a korábbi szociálpolitikai eljárásokkal szemben, melyek inkább tartósították a szegénységet, a rászorulókat mintegy „beleszőgezték” a nyomorukba, társadalmi helyzetükbe és nem kínáltak kitörési utakat, addig ennél az elképzelésnél a tartós felemelkedésre, felemelésre helyezték a hangsúlyt.

Mindeközben az 1941-es év derekán diszsonáns hangok is jelentkeztek Szatmáron. Az 1918 és 1940 közti években a romániai magyar sajtó politikai pártállásra való tekintet nélkül a szegényekkel való szolidaritást hangsúlyozta, és azt, hogy az erdélyi magyar társadalom csak saját magára számíthat, gazdag és szegény egyaránt egy közösséget alkot, és a nemzetmegtartás parancsa felülír minden anyagi és ideológiai ellentétet. Ebben komoly szerepet játszott a legfontosabb közvélemény-formáló erőnek, a középosztálynak az erőteljes elszegényedése is. 1940-ben a főhatalomváltással gyorsan megváltozott a hangnem: eleinte csak ritkán, majd egyre gyakrabban hallatszottak türelmetlen hangok a „tolakodó” (azaz rossz) szegénységgel kapcsolatban, mellyel szemben mintegy társadalmi bináris kódként ott állt a „jó szegény”, a segítséget türelemmel kiváró és a közönség – pontosabban az ilyen gondolatokat megfogalmazó és sorokat papírra vető középosztály – igényeihez, elvárásaihoz alkalmazkodó szegény képe. A jelenleg a többi visszacsatolt (elsősorban nagy-) városhoz hasonlóan Szatmárban is létezett. Eleinte csak a városban lakóhelyük szerint erőteljesen elkülönülő/elkülönített cigányokkal szemben jelentkezett a fokozott elutasítás – ez 1940 előtt sem volt ismeretlen jelenség –, majd egyre gyakoribb lett az eleinte szánakozó, később egyre kevésbé visszafogott mi-ti-kép, mely ugyan csak verbálisan, de igyekezett a magyar közösség peremére szorítani a szegénységet.³⁴ (Persze még az is kérdéses, hogy ekkor, vagy akár az 1940 előtti időszakkal kapcsolatban beszélhettünk-e „egységes magyar társadalomról”, „osztálytalan népről”, vagy ez csak egy politikai ideológia, netán középosztálybeli öngazolás, menekülési út volt-e.)

A „produktív szociálpolitika” jegyében végzett juttatások, illetve köztük az ONCSA-telep felépítése ilyen előzmények után került be a város 1942-es nép- és családvédelmi munkatervébe. Hasonlóan sok más közjóléti szövetkezethez, Szatmárnémetiben is komplex juttatási formában gondolkodtak. Eleinte három helyszínen összesen húsz házat akartak tető alá hozni, oly módon, hogy az ehhez szükséges égetett téglát saját, újonnan létesített üzemében, háziipari eszközökkel állítja elő a szövetkezet, részben a juttatásra kijelölt családfelek munkaerejének az igénybevételével.³⁵ Ez az elképzelés a katonai behívások által megkevesbedett munkáskéz olcsó pótlását is szolgálta: a munkások fizetést nem, csak ellátást kaptak, igaz, munkabérüket a későbbi törlesztéseknél jóváírták. Talán még ennél is fontosabb volt, hogy a téglauzemi munka közben a korábbi környezetalumnál során anyagi és családi szempontból alkalmasnak talált férfiakat (esetleg na-

³⁴ Javasolták pl., hogy el kellene helyezni a Népjóléti Ügyosztályt a városházáról, mert „nem épületes látvány”. Megkezdtek a segélypénzek kifizetését a városi szegények között. *Szamos*, 1941. június 5. 2.

³⁵ Antal Sándor: A boldogabb magyar jövőndő alapjait rakja le a Szatmárnémeti Közjóléti Szövetkezet. *Szamos*, 1941. december 13. 7.

gyobb fiúgyerekeket) folyamatosan megfigyelhették, ellenőrizhették munkakészségüket, az előjárók iránti engedelmességüket, összeférésüket a többi munkással és nem utolsósorban munkabírásukat, egészségüket, vagyis azt, hogy a hosszú futamidő alatt képesek lesznek-e teljesíteni a törlesztéseket. (Megjegyzendő, hogy bár mindössze három adatközlő jelezte, hogy a ház árát közmunkával törlesztették annak idején, az interjúk során szinte az összes visszaemlékező említette, hogy ő, illetve szülei, közeli, telep-i ismerősei részt vettek a házak alapjának kiemelésében, és dolgoztak a téglagyárban is.)

A juttatásra kiválasztottak és családtagjaik foglalkoztatását szolgálta a nyolcholdas bolgárkertészeti is (bár elsőrendű célja a város jobb zöldségellátása és ezzel párhuzamosan a zsidó – piaci – kiskereskedelem kiszorítása volt). Ezzel kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy a telepre betelepítettek visszaemlékezései szerint itt inkább csak a csökkent munkaképességűek, illetve egy-egy, a családokkal élő nagyszülő kapott munkát: a napszám ugyanis a város gyáraiban és a környező földeken lényegesen magasabb volt, mint a közjóléti szövetkezetnél. Hasonló volt a helyzet a kosárfonó üzemnél, ahol elsősorban rokkant munkavállalókat alkalmaztak; az ONCSA-telepről pedig a visszaemlékezők szerint itt nem dolgozott senki.

Szatmárnémetiben az eredetileg tervezett három ONCSA-telepítésből 1942–44-ben végül kettő valósult meg: a városi, 128 lakásos városrész és a Szatmárhegyen létesült, tizenöt cselédházból átalakított házcsoporthoz. Utóbbira az 1942 végén alakított bérlőszövetkezet 300 holdas birtoktestének megművelése érdekében volt szükség. A házakban a családdal együtt 15 családfő és 105 családtag élt. A családok többsége már eddig is Szatmárhegyen élt, és a román földreform idején Alexandru Russu ezredesnek kiutalt birtoktest cselédje volt, s emiatt a juttatásnál nem ragaszkodtak ahhoz, mint másutt, hogy minden családhoz legalább négy gyermek tartozzon.³⁶ Később, amikor az ötvenes években a közös gazdálkodás kötelező lett e helyütt is, az épületeket részben irodákká, részben gépszínekké alakították, lakóik ismeretlen helyre költöztek, így jelen vizsgálatunkban ezzel a telepítéssel a továbbiakban nem foglalkozunk.

Az általunk vizsgált városi ONCSA-telep részben a település által adományozott telken, részben magánosoktól vásárolt parcellákon épült fel. Az építkezés ütemére több, egymásnak ellentmondó adatot sikerült fellelni. Valószínűleg elsőnek öt, ikerkivitelű, kísértéképpen emeletesre, manzárdtetővel kialakított épületet húztak fel, az emeleten külön leány- és fiúszobákkal. Az ikerházas épületek nem voltak olcsók: egyenként 5500 pengőbe kerültek.³⁷ A házak ma is állnak, és átalakításaik ellenére megállapíthatóan egy típust alkotnak a kolozsvári, Monostori-negyedi épületekkel, melyeket Kós Károly ter-

³⁶ Szatmárnémeti thj. sz. kir. város polgármesterének a város törvényhatósági bizottsági közgyűléséhez intézett jelentése a városi közigazgatás állapotáról 1942. évi január 1-től 1942. évi december hó 31-ig terjedő időről. Pakocs Károly iratai, SzPL Actio Catholica-iratok, Szn./1943.

³⁷ Májusban már elkészülnek az ONCSA munkásházak Szatmáron. Szamos, 1941. december 27. 9. Összehasonlításképpen: az 1942-ben Nagyhodoson épült nyolc falusi ONCSA-ház teljes bekerülési költsége telekkel és felszereléssel együtt házanként 3200 pengő volt. MOL K-566. 8. cs.

vezett.³⁸ Az interjúk során visszatérő elem volt, hogy az ide helyezett juttatottak nemcsak a házak árát sokallták, de a meredek lépcsőt és a gyermekek és szülők külön való elhelyezését károsnak, nemek szerinti elkülönítésüket feleslegesnek, az emeletre vezető lépcsőt veszélyesnek, a fűtést pedig nehézkesnek és drágának tartották.³⁹ Ezen azonban nem lehetett segíteni: a házat ugyanis nemcsak tisztán és jókarban volt kötelező tartani (az évenkénti meszelés általában előírás volt), de bármiféle átalakítás, még az általában szintén juttatott népies bútorok lecserélése is azonnali kimozdítással járhatott. Érdekes megjegyezni, hogy ebben a kérdésben ellenállással egyedül Zemplénben találkozunk a forrásokban – vagy azért, mert helyi jelenség volt, vagy azért, mert a védőnői munkanaplók egyedül a sátorlajújhelyi levéltárban maradtak fenn. Arról van szó nevezetesen, hogy az egy lakószobából álló házakban – a fűtés költsége miatt több helyiségre ritkán gondolhattak – a legalább négygyermekes családokat újabb s újabb gyermekek nemzésére biztatták, gyermekenként 10% tartozáscsökkentést ígérve, ám a budapesti „társadalomtervezők” mindezt fölöttébb erkölcstelennek ítélték meg, s a szülői ágyat rögzített paravánnal vették körül. A juttatott családok ezeket a paravánokat rendre nemcsak elbontották, de el is égették – vö. túlzott agresszió. A „miért?” kérdésre nem érkezett válasz – de tény, az érintett családokban *mind* volt serdültebb leánygyermek...

Visszatérve Szatmárba egy évvel később, 1942-ben ettől az öt háztól kissé elválva, a Dobó és Dohány utcákban alakítottak ki újabb 30, 150–180 négyszögöles telket, ahol az építkezést még abban az évben elkezdték.⁴⁰ A juttatásra összesen 99 család jelentkezett.

Az első csoportban érkező tíz és a másodikban lévő harminc családról – illetve ami szintén nem volna érdektelen: az elutasítottakról – felvett családkartonok sajnos nem maradtak fenn, de második építkezési hullám juttatottjairól szóló összefoglalás megtalálható a Szatmárnémeti Római Katolikus Püspökség levéltárában.⁴¹ Eszerint a 30 családnak összesen 212 gyermeke volt, a családfenntartók között pedig gyári napszámosok (9), mezőgazdasági napszámosok (9), szakmunkások (5) és kereskedősegédek (2) mellett öt altiszt és egyéb városi alkalmazott kategóriába sorolt férfi volt.⁴² A kereskedősegédek egyike 1000, másika 1200 pengő kiskereskedelmi hitelt is kapott, de a visszaemlékezések szerint ebből nem a telepen nyitották meg boltjaikat. A családok kivétel nélkül részesültek más jellegű, bútor-, állat-, háziipari, sőt ruha- és cipőjuttatásban is. A három utcára kiterjedő telepet selyemhernyó-tenyésztés céljából eperfákkal ültették körbe; ezeknek és a hernyóknak a gondozása a telepi gyerekek feladata lett.

³⁸ Hámori Péter: ONCSA (Országos Nép- és Családvédelmi Alap). *Országépítő*, 2004. 2. 5–13.

³⁹ Interjú Pettrach Bélánéval (82). Szatmárnémeti, 2002. június [?]

⁴⁰ Egy év alatt nagy eredményeket ért el a Szatmár Városi Közléleti Szövetkezet. *Szamos*, 1942. július 21. 4.

⁴¹ A püspökség kanonokja Pakocs Károly városi törvényhatósági bizottsági tag volt.

⁴² Szatmárnémeti thj. sz. kir. város polgármesterének a város törvényhatósági bizottsági közgyűléséhez intézett jelentése a város közigazgatás állapotáról 1942. évi január 1-től 1942. évi december hó 31-ig terjedő időről, i. m.

A kérdőíves vizsgálat során a szatmárnémeti ONCSA-teleppel kapcsolatban számos kérdésre szerettünk volna választ kapni. Az első a juttatottak integrációját érinti. A „produktív szociálpolitikának” ugyanis nemcsak a funkcionálisan jól működő családok megteremtése, pontosabban a kiválasztás során eleve ilyennek gondolt vagy ilyenné tehetőnek remélt családok megerősítése volt a feladata (bár ezt is fontosnak tartották, amit bizonyít a hagyományos, inkább középosztálybeli patriarchális-tekintélyelvű családmódel előtérbe helyezése). Az egész családra vonatkozóan az egyik legfontosabb követendő cél az integráció volt. Mindenekelőtt integrálni akarták a családot a telep közösségébe. Már 1941-ben megfogalmazták, hogy a távlati cél egy önigazgató közösség létrehozása, igaz, nem spontán, belső szerveződés, hanem külső eszközök, segítség és kényszerek útján. Ez azt jelentette, hogy a közjóléti szövetkezetbe a juttatás elfogadásakor kötelező jelleggel belépő rászoruló a nevelési folyamat végén, mikor az érintettek a szociálpolitika hivatásos és társadalmi (középosztálybeli) nevelői szerint már megszerezték a szükséges ismereteket, és főként átvették a számukra előírt kvázi-középosztálybeli viselkedési normákat és gondolkodásmódot, megszabadulhatnak az addig „élvezett” irányítástól, és saját kezükbe vehetik családjuk és közösségük sorsát és mindennapjait. Sőt, az elképzelés szerint ettől kezdve maguk váltak volna nevelővé, utat mutatva a később juttatásban részesülő családoknak. A paternalista szociálpolitikáknak ezen közös sémája nemcsak a XIX. század első harmadának angol és német filantrópiájával (és munkáslakás-politikájával!) rokon, hanem egyenes leszármazottja a XX. század elejének magyarországi lakásépítési akcióinak, népház-, népkönyvtár-, legényegylet-szervezéseinek, de a központilag irányított szövetkezeti mozgalomnak (Hangya) is.

A rászoruló közösségének szervezését a közigazgatás és az úri (középosztálybeli) társadalom az ONCSA-telepen többféleképpen, direkt és indirekt eszközökkel is igyekezett elősegíteni. Már a telep elhelyezése is alkalmas volt egyfajta „közösségépítés” indukálására. A telkeket néhány közbeékelte földdarab kivételével ugyanis a város ingatlanából hasították ki, ez a vagyon azonban a román városgazdálkodás idején indokolt és indokolatlan elidegenítések folytán alaposan megcsappant.⁴³ Emiatt a közgyűlés az építkezés céljára egy olyan területet ajánlott fel, amely az 1940-es évek elején kiesni látszott a fő fejlődési irányokból, és viszonylag értéktelen volt. A telep helyének a város peremén (sőt azon kívül) történő kijelölése tipikus megoldás volt. Kolozsvár esetén is két, városközponttól messze eső területet, az ún. Györgyfalvi (ma Gheorgheni) negyedben és Kolozsmonostortól nyugatra, a Páter Béla (Tășnad), Bölöni Farkas Sándor (Ari-nilor) és Vaskapu (Portile de Fier) utcák határolta, addig legelőnek használt földdarabot engedett át a város tanácsa. A trianoni Magyarország városai is hasonlóképpen jártak

⁴³ Nem tárgya jelen munkának a kérdés elemzése, annyit mindenesetre érdemes megjegyezni, hogy a román településgazdálkodás logikája egészen más volt, mint a magyarországi: nem elsősorban a városok vagyonának gyarapítása, egy hosszú távú, független gazdasági egyensúly vagy a lakosság igényeinek a város birtokaiból (pl. olcsó tűzifának a község erdeiből) való kiszolgálása volt a cél, hanem mindössze az állam által „visszaosztott” ellátmányok kiegészítése; az üzemeket ezért általában koncesszióba, a birtokokat, a házvagyont pedig eladták...

el: Szegeden például az első világháborús rokkanttelepeken is túl, a Szeged–Békéscsaba-vasútvonal mellett (a belső-baktói negyedben), Pestszenterzsébeten a város akkori határán éppen csak belül adtak építési telkeket.⁴⁴ Békéscsabán az egykori ONCSA-telep máig a város legszélét alkotja (Május 1-negyed).⁴⁵

A városok – és hozzátehetjük: a falvak – ONCSA- és korábbi szociális célú, telepszerű építkezéseit gyakran máig sem „nőtték körül” a többi lakónegyedek, ami annak az egyértelmű jele, hogy a kijelölt földdarab nem a település természetes fejlődési vonalába esett.⁴⁶ A telektömbök kijelölésének indoka általában annak alacsony ára (amit éppen relatív értéktelenségük, beépíthetlenségük indokolt) és könnyebb megszerezhetősége volt,⁴⁷ de emellett gyakran másodlagos célok is motiválták a város és a közjóléti szövetkezet vezetőit, akik olykor kénytelenek voltak tekintettel lenni a környékbeli utcák lakóinak nyugalma, amit megzavarhatott a sok gyermek zsvaja, illetve arra az ellenérzésre, amit egy „szegénynegyed” létesítése kiválthatott. Ennél sokkal fontosabb szempont volt, hogy a várakozások szerint a relatív elszigeteltség a belső szolidaritás, a telepen belüli szociális háló előtérbe helyeződését segíti elő, főleg a gyerekek és a háztartást vezető, tehát idejük legnagyobb részét a telepen töltő asszonyok körében.⁴⁸

⁴⁴ *Településfejlődés. Szeged története, 4. 1914–1944.* Szerk.: Serfőző Lajos. Somogyi Könyvtár, Szeged, 1994. 231–232; Közjóléti Szöv. ir. 1943. március 4.; 187/1943.

⁴⁵ Czeglédi Imre: *Békéscsaba megyei jogú város közterületi nevei.* Békéscsaba, 2000.) és Lukácsi László Kornél városi főépítész szíves közlése, 2012. december 10.

⁴⁶ Makón pl. a javarészt nincstelen földmunkásoknak juttatott, nagy kiterjedésű Vertán-telep máig a város északnyugati peremén terül el (1927–30 között a Falusi Lakásépítő Szövetkezet kölcsönéből összesen 396 házat építettek Makón); ugyanez a helyzet az egykori városi szőlőgazdaság felosztásával keletkezett 1940-es árvizes (Bonczos-) telep 26 házával. Tóth Ferenc: Városfejlesztés. In: *Makó története 1920–1944. Makó monográfiája* 6. 334–335. A telepről különben a *Magyarság* kormányparti napilap vezető újságírója, Milotay István közölt lelkendező hangvételű tudósítást: „...Itt minden olyan nyájas, olyan tiszta, olyan ragyogó, mintha skatulyából, vagy inkább a jó Isten tenyeréből vették volna ki az egészet, hogy egy éjszaka letegyék ide, szemet és lelket elragadni. Nem egy telep, egy egész kis város ez, négyszáz lakóházával, kétezer lelket számláló népességével. Mintha egy német vagy egy dán mintaközségbe érkeztünk volna, az utak fölseperve, a házak előtt végig frissen ültetett fiatal fasorok, közbe-közbe egy kis parkozott térség és minden ház körül kert és szinte minden ablakban virág és ami ennél is több, mindenütt játszadozó, bábéskodó gyermekek, akik bátran, vidáman köszöntenek.” Utóbb ehhez hozzáteszi: „Hirtelen, sebtiben egy kis számítást csinálunk. Ha a lillafüredi [Kastélyszálló] és a szegedi [Dóm és környezete] építkezések költségeit összetettük volna, ebből a pénzből az egész országban meg lehetett volna oldani a munkáslakásproblémát. (Törvényhatósági tudósítások. Makó. *Magyarság*, 1932. július 16. 1–2.) Egyébként ugyanez mondható el a borsodi barlanglakások felszámolásával kapcsolatos propagandáról is (Hámori Péter: Barlanglakók és a vármegye. Fejezet a magyar szociális lakáspolitiká történetéből. *Valóság*, 2017. 1. 12–40.)

⁴⁷ A makói Vertán-telep esetében pl. Nikelszky Jenő polgármester tiltakozott a vízjárta terület alacsony fekvése miatt – de a magasabban fekvő városrészekben egyenként kellett volna az eladó telkek tulajdonosaival egyezsége jutni, ráadásul a telepszerű építkezés sem lett volna megvalósítható. (Szabó Jenő: A Vertántelep és néprajza. *Makói Honismereti Híradó*. 1999. 1.)

⁴⁸ Az elgondolás egyáltalában nem volt új: a legkorábbi munkáslakástelepeken már felmerültek ilyen és hasonló tervek; Magyarországon ennek az egyik „legtökéletesebb” megvalósulását a budapesti MÁVAG-lakótelepen

Szatmárnémetiben is hasonló indokok vezettek az ONCSA-telep helyének kiválasztásánál. Valószínűleg nem szerepelt a szempontok között, mégis fontos körülmény, hogy a városszéli telektömb északkeleti végével az ún. tisztviselőtelephez csatlakozott. Ez a javarészt már Trianon után épült városrész élénk kontrasztot alkotott és alkot az ONCSA-val, esztétikai, társadalmi, de még etnikai szempontból is. A városrészt akkor kezdték építeni, amikor a vármegye székhelyét a történelmi Nagykárolyból Szatmárnémetibe helyezték át, s amint azt a neve is mutatja, részben megyei, részben városi tisztviselők lakták, részben pedig más, hozzájuk társadalmilag közel álló középosztálybeli szabadfoglalkozásúak. Egy részük a késő-monarchiabeli stukkódíszes, ál-kváderköves, sarokarmírozott, zsúfolt homlokzatú belvárosi bérházak kicsinyített, nem mindig és feltétlenül ízlésesnek mondható, de semmi esetre sem szegényes kivitelű változata volt. Más részükön a húszas-harmincas években megjelent a román nemzetinek tartott építéstílus sok eleme (ún. Brâncoveanu-stílus). Az ONCSA típusházai szembeszökően mások voltak: az első öt épület hirtelen magasba szökő tetejével Kós Károlyt és Erdély építészetét idézte (kolozsvári mintára, de az Alföldön, Szatmár síkján), míg a többi kétszobás, zsalugáteres, cseréptetejétől eltekintve gyufásskatulya kinézetű, egészséges, ám jellegzetesen jellegtelen ONCSA-típusház volt.

A környezettől történő építészeti, stílusbeli elkülönülés elősegíthette és elő is segítette a telepiek önszerveződését. Emellett fontos belső integráló erő volt, hogy a vízvezeték csak 1969-ben ért ki a telepre, emiatt annak felépülésekor a telkek négyes összefutásánál a közjóléti szövetkezet egy-egy kutat ásátott. A négy családot kiszolgáló kút mintegy kényszerközösséget is teremtett az érintettek között (ahogy az egyik interjúalany mondta: a házak ugyan az utcára néztek – valójában azonban „csak a v*!*-gukat-at mutatták arrafelé, a lényeg: a kert, a kút, a közösség – sic! – hátul volt”).⁴⁹ A város lakosságának, de különösen a tisztviselőtelep lakóinak lehetséges kirekesztő magatartása, lenézése egyértelműen a belső integrációt erősítő hatásként szerepelhetett, amit fokozott, hogy a helyi Nép- és Családvédelmi Bizottság tagjainak egy része – akik mások, hivatalos személyek mellett az ONCSA-sok napi szintű ellenőrzését és irányítását végezték – éppen a tisztviselőtelepen, a szomszédban lakott...⁵⁰ A velük szembeni ellenérzések kivetülhettek a szűkebb-tágabb környezetre; különösen a gyerekeknél lehetett ezt meg tapasztalni, akik, a telepen elemi iskola nem lévén, a legközelebbi városi iskolába jártak, együtt a tisztviselőtelepi gyermekekkel.

Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap végső célja természetesen nem a helyi közösség – mégoly ellenőrzött és irányított körülmények közti – megerősítése volt, hanem a

– azaz egyetlen, az 1910-es népszámlálkor 3000 (!) lakosú óriás lakóházban – találjuk meg. Hámori Péter: *Lakógyár*. Kézirat, megjelenés alatt.

⁴⁹ Pauler Győzőné (78), i. m. A közös kút huszadik századi közösségteremtő szerepéről Andrásfalvy Bertalan írt fiatal kutatóként legelső megjelent tanulmányában (A pátyi Pincehegy. *Néprajzi Értesítő*, 1954. 113–126.)

⁵⁰ Pakocs Károly iratai, i. m.

juttatottak (vissza⁵¹) integrálása a tágabb társadalomba, a nemzet közösségébe. Ezt szolgálta, hogy az eredeti juttatottak közt csak magyar származásúak voltak. („Még nem magyar vallású sem akadt” írta ezzel kapcsolatban Pakocs Károly római katolikus kano-nok, a városi Nép- és Családvédelmi Bizottság alelnöke, aki itt, a Szatmárban különösen problémás nemzeti hovatartozású magyar ajkú görögkatolikusokra gondolhatott.)⁵² Megjegyzendő, hogy a szociálpolitika nyelvezete a XX. század elejétől (így a negyvenes években is) előszeretettel használta a „reintegráció”, visszailleszkedés vagy inkább -illesztés kifejezések valamely változatát. Ezzel részben annak a problematikáját akarták eliminálni, hogy miközben a szociálpolitika alanyait részeseivé teszik a „nemzet közös-ségének”, addig korábbi, esetleg működőképes, premodern (és ilyen értelemben prenem-zeti) struktúrákat, közösségeket, szokásokat rombolnak szét, olyan közösségeket, melyek a modern értelemben vett nemzetnek nemcsak nem voltak részei, de talán nem is akartak részesei lenni... Mindez azonban a szatmárnémeti ONCSA-telep esetében nem jelentkezett markánsan: a juttatottak többsége nem hagyott maga mögött kialakult, működőképes közösséget, hiszen általában a városi térben lakóhelyüket anyagi kényszerből és nagy családjuk miatt folyamatosan változtató, gyökereiket vesztett famíliákról volt szó.

1945-ig az ONCSA-telep lakóit kiválasztásukon és az avatőünnepségek hazafias szó-lamain túl is folyamatosan érték a magyarságukat erősítő – vagy erősíteni kívánó – ha-tások. Az öt altiszt (a városháza szolgálatában állók és a „véderő” besorolás alatt szereplők, akik valószínűleg városi rendőrök voltak) a visszaemlékezések szerint egészen a város 1944-es kiürítésének elrendeléséig erőteljesen hangoztatták a győzelembe vetett hitüket. Ez lehetett persze fanatizmus, de a hivatali kötelesség kényszerű, otthoni, szom-szédok előtti folytatása, vagy egészen egyszerűen félelemből végbevitt túlbuzgóság is, amit indokolhatott, hogy csaknem három és félszeres túljelentkezés mellett, elképzel-hetően hivatali főnökeik jóindulatának köszönhetően (is) kapták meg házaikat.⁵³ (A „nemzethűség vizsgálata” különben a többi juttatott kiválasztásánál is elsőrendű szem-pont volt.) A harmadik és negyedik építési hullámban (1943 és 1944) lakáshoz juttatott egykori dél-erdélyi menekültek szintén erősítették a nemzeti tudatot (és ami ekkoriban evvel együtt járt: a románok gyűlöletét). Ugyanakkor az a nacionalista propaganda, amit

⁵¹ A szociálpolitikai és társadalomtörténeti szakirodalomban újra meg újra megjelenő kifejezés a „kiilleszkedés” és a „reintegráció”. Az ONCSA-juttatottak esetében esetében le kell szögezni, hogy a fogalom használata alapvetően helytelen: az érintett családok mindig is a társadalom periferiáján éltek, lett légyen szó faluról vagy városról; érteve a periferián nemcsak az anyagi helyzetet, annak átlagos szint alattiságát és bizonytalanságát, de a helyi közösségi hálón való, „emberemlékezet óta tartó” sokadik generációs kívülrakedést.

⁵² Pakocs Károly iratai, i. m.

⁵³ Az öt altisztcsaládból mindegyik eleget tett a város kiürítéséről szóló parancsnak; egyikük, Páll István 1956-ig a város köztisztasági üzemében dolgozott, amikor „horthysta múltja” miatt letartóztatták, és 5 évi kényszermunkára ítélték. A per során a vádbeszédben utalás hangzott el arra is, hogy a lakását „Horthy kegyéből” kapta. A periratokat és az információkat ifj. Páll István (64) bocsátotta rendelkezésemre, Szatmárnémetiben, 2008. szeptember 10-én.

a nagyobb részt tisztviselőtelepi nép- és családvédelmibizottság-tagok (általában a városi tisztviselők feleségei) fejtették ki az ONCSA-telepiek körében, az interjúk szerint inkább visszatetszést szült.

A kérdőív pontjainak egy jelentős része a leírt integrációs folyamatokra, illetve azok tartósságára vonatkozik. Emiatt több időmetszetben vizsgáltuk meg a társadalmi háló ki- és átalakulását, a bizalom/bizalmatlanság, a befogadás és elutasítás változásait. Nagyon fontosnak tartottuk a gyermekkori és a kisebbségi létből fakadó konfliktusok (utólagos) megélését is. Ezzel kapcsolatban azonban szükséges megjegyezni, hogy az interjúelemzések tapasztalataiból kiindulva nemcsak az adott kor „történelmi objektivitására” akartunk figyelemmel lenni, hanem hosszú évtizedek sajátos, csak ebben a környezetben értelmezhető hatásaira is. Az ONCSA-telep lakossága ugyanis – előzetes koncepciónk szerint – egészen a hetvenes évekig, amikor jelentős és látványos anyagi felemelkedés történt a lakók körében, folyamatosan kisebbségben élte mindennapjait a város társadalmi szövetében. 1945 előtt szegénysége miatt, és azért – ez több interjúban előkerült –, mert sokszor a szemükre lobbantották: a köz, tehát az *én* kenyeremet eszed (ergo: viselkedj, ahogy én szeretném; a védőnő és főleg létszáma és csekély útiátalánya miatt korlátozott létszámú védőnői kart pótlandó megszervezett helyi nép- és családvédelmi bizottság többnyire a település elitjének nőrokonaiból kikerült tagjainak rendszeres, nemegyszer tolakodó látogatása nyilván erősítette ezt a jelenséget).⁵⁴ Emellett a juttatottak, illetve a gyermekeik és a néhány, a 2000-es évek elején még élő egykori védőnő elbeszélése gyakran tartalmazott utalást a kor- és élethelyzetbeli különbségek-ből eredő konfliktushelyzetekre: a „nevelés alatt álló” családanya legalább négy gyermekkel (ez előfeltétele volt bármiféle komolyabb juttatásnak), míg a védőnő polgári iskolát, ritkábban gimnáziumot végzett, többnyire húszas éveie elején járó nő volt, ami azt jelentette, hogy a paraszti-proletár életformát csak hírből, vagy hírből sem ismerte.⁵⁵

A „gondozott” és „gondozó” közti életkori különbség sem volt mellékes: a frissen iskolát végzett lány a korban általában azt jelentette, hogy az illető érintetlen, virgo – míg az agított asszonynak, mint láttuk, már legkevesebb négy gyermeke volt...⁵⁶

1945 után pedig még mindig jól látható szegénységük mellett magyar származásuk volt az, ami „szűrhatta a hatóságok szemét”, és ezt az ellenszenvet csak tetézte, hogy juttatásaikat a magyar államtól kapták. Mindez kétféle magatartási formát generálhatott (és generált is az interjúk szerint). Az egyik a befelé fordulás, a telepi belső szolidaritás fenntartása és megerősítése volt, a másik az elutasítás, a külső kapcsolatok hangsúlyo-

⁵⁴ Hámori Péter: *Kísérlet*.

⁵⁵ Ez kiütközött több esetben, pl. a főzési szokások befolyásolási szándékában is: számos interjúban esett szó arról, hogy igyekeztek rávenni a gazdasszonyt: a konyhakert – amelynek megművelését különben szintén előírták és ellenőrizték – termelvényeit ne csak a piacra vigye ki, hanem főzzön egészséges spenótot, sárgarépa-főzeléket stb. A válasz gyakorta az volt: az ilyen „színes” ételt tegye majd kiskegyed a férje elé – ha meri...

⁵⁶ Ehhez lásd a 40. lábjegyzetet is...

zása (ne feledjük: a telep lakásai nem voltak elidegeníthetőek, elköltözni nem vagy csak nagyon nehezen lehetett). A problémát többféle kérdéssorral igyekeztünk körüljárni.⁵⁷

Mint említettük, a hetvenes évek eleje a telep anyagi megerősödésével járt. Ekkor kapcsolták be az ONCSA-telepet a városi vízhálózatba is (a szomszédos Tisztviselőtelep évtizedek óta el volt látva közművekkel; egy 92 éves adatközlő határozott véleménye szerint az '50-es, '60-as években az ONCSA lakóinak magyar származása miatt került el negyedüket a vízvezeték...). Igen árulkodó, hogy a különféle egyszerűbb, kőművest nem igénylő bővítési munkákhoz (belső WC, fürdőszoba) milyen társadalmi kapcsolatrendszer tudtak és akartak az egykori ONCSA-sok mozgósítani.⁵⁸ A „kikre számíthattak” kérdés értékeléséhez azonban figyelembe kell venni, hogy Magyarországhoz hasonlóan Romániában is szokássá vált az, ami 1945 előtt leginkább csak a közszolgálatban dolgozóknál volt jelen: ti. hogy a szocializmusban a férfiak és az egyre gyakrabban munkát vállaló nők is egy vagy csak néhány munkahelyen dolgoztak egész életükben. A hosszú ideig fennálló, igen stabil munkahelyi kapcsolati háló pedig felülírhatta és várakozásunk szerint sok esetben, az idő előrehaladtával egyre inkább felül is írta a telepi szolidaritást, a kapcsolatokat. A „kitől kér/kért tanácsot ma, tíz éve, húsz éve, harminc éve”, illetve ugyanezen időmetszetekben „kit kérne meg, hogy segítsen, ha építkezik vagy kölcsönre van szüksége” kérdésekre a legrégebbi, harmincéves kérdezőskor a válasz a férfiak esetében 90%-ban a „kollégáimtól”, „munkahelyi barátaimtól” volt, ami fokozatosan tolódott a „szomszédaimtól, a telepiektől” felé, míg a tíz évvel ezelőtti állapotot már általában a „rokonaimtól” dominálta, de egyre gyakoribb a „senkitől” válasz, ami legalábbis elgondolkodtató, habár az értékelésnél az életkor előrehaladtát mindenképpen figyelembe kell venni.

Nemcsak az anyagi, tényleges segítségre igyekeztünk rákérdezni, hanem az érzelmi viszonyokra is (kikkel barátkozott az idézett időmetszetekben). A válaszok aránya kb. megegyezett az előzőekével. Elgondolkodtató az is, hogy Szatmárban a telepiekre inkább az endogámia volt a jellemző, míg Kolozsvárott ez épp fordítva volt; talán a két város méretbeli különbsége, és az is közrejátszott, hogy Kolozsvár Erdély egyik, ha nem a legjelentősebb iskolavárosa, Szatmár pedig egy határszéli, romániai viszonylatban isten háta megettéi községváros.

Részben idetartozik az otthonosságra, a telep esztétikumára vonatkozó két kérdés (hogyan tetszett régen és ma), amit azért egészítettünk ki közérzeti kérdésekkel (most vagy húsz éve élt jobban; ugyanez a jövőre vetítve), mert a telep képe *objektíve* is sokat változott az elmúlt húsz évben (csaknem minden házat felújítottak, átalakítottak, bőví-

⁵⁷ A kérdőívek és interjúk részletes kiértékelésére túl kevés a rendelkezésre álló terjedelem, de keressük az útját-módját a megjelentetésének...

⁵⁸ A fürdőszoba, a vízöblítéses WC megépítése önmagában nem feltétlenül a '70-es évek anyagi emelkedéséről ad számot – 1969-ben építették ki a vízvezetékét –, de ezekben az években sok esetben más átalakításokat, bővítéseket is végeztek.

tettek). A válaszok nem voltak meglepőek: a telep *most már szép*. Sajnos alig találtunk fotókat a hetvenes-nyolcvanas évekből, de amit sikerült fellelni, azok alapján az állam, illetve a város tulajdonlása idején a házak többségének állaga meglehetősen leromlott; igaz, ebben közrejátszott, hogy az 1970-es szamosi árvíz rendkívül nagy károkat okozott a városban.

A kisebbségi létet mint egy máig szinte színmagyar közösség belső integrációját elősegítő körülményt Szatmárnémeti esetében nem szabad sem túl-, sem alulértékelni: a városon belül a magyar lakosság ugyanis egészen az 1977-es népszámlásig – igaz, erőteljesen csökkenő mértékű – többséget alkotott. Ettől kezdve azonban az etnikai arányok jelentősen eltolódtak: míg 1966-ban 56,2% magyar többségű volt a település, 1977-re a lakosságnak már kevesebb mint a fele volt magyar (48% magyar, 50,3% román, 1992-re pedig az arány 54,8%-os román többséget mutatott, a magyarok aránya ekkor már csak 41,3% volt).⁵⁹ A képet tovább árnyalja, hogy a Szatmárnémetibe beköltöző románság meglehetősen nagy része nem a környező vegyes ajkú községekből érkezett, hanem a Regátból: olyan személyekről, családokról volt tehát szó, akik számára a magyar nyelv teljesen ismeretlen; ők jellemzően a mai napig sem váltak kétnyelvűvé. A riválisnak tekintett románság azonban más formában is markánsan jelen volt az ONCSA-telepiek életében. A kontrasztként ható, a középosztály irigyelt életformáját mutató, másrészt azonban a folyamatos elutasítást, sőt olykor lenézést sugalló szomszédos tisztviselőtelep lakosságából az 1944–45-ös magyarországi menekülthullám sok családot ragadott magával, alapvetően megváltoztatva e városrész etnikai összetételét. Ez a körülmény is indokolta, hogy hangsúlyozottan kérdeztünk rá a nemzetiségi önbesorolásra, és ezt kiegészítettük további kérdésekkel, melyek a magyarsághoz tartozásra utaló magatartásformákkal voltak kapcsolatosak (nyelvhasználat különböző környezetben). Összefoglalóan megállapítható, hogy fokozatos nyelvváltást lehetett kimutatni, egyrészt az időben előrehaladva – összefüggésben az etnikai-nemzeti-nyelvi arányok változásával Szatmárnémeti és Kolozsvár esetében is –, másrészt pedig nemcsak időben, de térben is távolodva az ONCSA-teleptől: a „milyen nyelven beszél a telepen?” kérdésre kizárólagosan a „magyarul” válasz érkezett, de az „és a városban?”, a „munkahelyen” kérdéseknél sokkal nagyobb volt a szóródás; erre befolyással volt az életkor is: az idősebbek, nyugdíjaskorúak a telepen kívül is igyekeztek minél gyakrabban használni anyanyelvüket, a fiatalokra viszont nagy hatással volt, hogy Szatmárnémetinek mindössze két, kizárólagosan magyar líceuma volt, a Kölcsey és a Hám János Római Katolikus Teológiai Líceum.

Kérdőpontot iktattunk be a szocializmus alatt a telepiek által elszenvedett esetleges üldöztetésekről, és arról, hogy annak oka volt-e a magyarságuk. A nemzethez tartozás ilyen külső jegyeinek vizsgálata fontos visszaigazolás az Országos Nép- és Családvédel-

⁵⁹ Forrás: Varga S. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*. <http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&id=2125>

mi Alap tevékenysége sikerességének megítélésekor. A nemzetbe való integrálás, a nemzeti közösségben való megtartás esetében a szociálpolitika egykori irányítói igyekeztek hosszabb távon, nem egy vagy két generáción belül gondolkodni. Jóllehet újabb impériumváltásra Szatmárnémeti vezetői nem számíthattak, azzal tisztában voltak, hogy a szatmári magyar nagy családok vegyes nemzetiségű környezetben élnek. Ilyen eredetű agresszióról alig volt adat.

A folyamatos, olykor többszörös kisebbségi lét szorításának bizonyítéka lehet az iskolai agresszió elszenvedése, illetve a gyermekkori (és későbbi) kapcsolatok, barátságok megválasztása is (telepen belüli vagy ellenkezőleg: „városi” kapcsolatok, barátságok előtérbe helyezése). Mindkettőről érdemes egy-egy megjegyzést tenni. Az iskolai agresszió mint a kisebbségi mivolt „büntetése” évtizedekkel később született leírások, besorolások nyomán nagyon nehezen értékelhető és értelmezhető: negyven-ötven évvel a hajcibálások, pofonok vagy épp a kiközösítés megélése után az elbeszélő gyakran a „legegyszerűbb” változatot, a telepi, kisebbségi, magyar mivoltot jelöli meg okként. Mégis fontosnak tartjuk az egykor történetekre rákérdezni, nem a valaha volt megszégyenítés ténye miatt, hanem azért, mert az adatközlő éppen *így* éli, konstruálta meg a jelenben a rég volt megszégyenítést, az elmúlt idő tapasztalatai nyomán éppen a kisebbségi létet látja a legkézenfekvőbb magyarázatnak... A barátságok alakulásánál (inkább telepen kívüliekkel kötött ilyen kapcsolatot, vegyesen vagy városiakkal?) figyelembe kell venni a telep földrajzi elhelyezkedését: már épültekor is csak 20-25 perc gyalogútra volt a város középpontjától, a hetvenes évek elejére pedig az ONCSA-telepet gyakorlatilag körülötte Szatmárnémeti, így földrajzi akadály a soha nem volt a telepen kívüli kapcsolatteremtésnek, még egy gyermek esetében sem.

A gyermekkori visszaemlékezésekkel kapcsolatban még egy jelenségre fel kell hívni a figyelmet. A romániai magyarság körében az 1940–44 közti „kicsiny magyar idő” felidézése máig a legkülönbözőbb pozitív és negatív indulatok, sőt olykor előítéletek és tévhitek tárházának a kapuját nyitja meg. Fokozottan így van ez az ONCSA-telepek, így a szatmárnémeti telep esetében is. Egyfelől a négy magyar évről pozitívan beszélni még a közelmúltban is veszélyes volt, sok család és kisebb közösség, falu, eklézsia ezért egyszerűen a hallgatást választva igyekezett kiszakítani ezt az időt az emlékezet folyamatoságából, ami persze lehetetlen volt, mert az emberi történések sodra nem állt le ekkor sem, az elbeszélés, a történetmegélés logikája és kényszere pedig önkényes cezúrát nem tett lehetővé. Ráadásul a háború vége Erdélyben sok család számára személyes és közösségi tragédiák forrása volt, így a hatalom által megkövetelt, klisészerű beszédmód és az alternatívaként „hallgatólagosan felajánlott hallgatás” nem jelentett megoldást. Az ONCSA-telepieknek pedig életük egyik legfontosabb fordulópontját, véglegesnek gondolt – és többnyire annak is bizonyult – házuk, otthonuk építésének, közösségük kialakulásának történetét kellett egyszerre gyermekeik kíváncsiságát kielégítendő és belülről fakadó igényüknek eleget téve nemcsak továbbadni, elmesélni, hanem egyszersmind

értelmezni is – „úgy, hogy jaj, csak baj ne legyen belőle!”...⁶⁰ Mindez egyfajta rejtett, kívülálló számára olykor nehezen kifürkészhető beszédmódhoz, kódoláshoz is vezetett. (Pl.: „osztán jött a kishölgy [azaz szociális vagy zöldkeresztes védőnő], még a kicsi magyar időben [a magyar főhatalom alatt, 1940–44. között], s mondta egyre: ardeleanu [erdélyi románul] meg csobános [erdélyi, román pásztor], mer’ apám az havasi ember volt, de nem a testvérek⁶¹ közül való [vagyis román], hanem bozgor [szó szerint: csavargó, a román argóban a magyarok, székelyek, de főleg a csángók gúnyneve], mint én – nevet –, hát a kishölgy persze anyás volt, na, ejtőernyős [azaz anyaországból áthelyezett], ha így jobban fekszik.”)⁶² Ugyanakkor a torzított és rejtett történelemalkotásnak más oka is lehetett. A telep családjai gyakran megaláztatásként élték meg azt az ellenőrzést, amelynek ki voltak téve a közjóléti szövetkezet és a Nép- és Családvédelmi Bizottság részéről – azonban ezt 1945 után nem lehetett kibeszélni: a nemzeti érzelmek, a magyarsághoz tartozás tudata a juttatottakban olyan szolidaritást teremtett a korábban nem szívelt és a háború végével gyakorta elmenekült tisztviselőkkel szemben, mely nehezen oldódó hallgatást parancsolt nemcsak a történések verbalizációjakor, hanem belső megélésük, megkonstruálásuk során is. („Még gondolni sem szerettem rá sokáig. Megalázó vót, no, megalázó nagyon. Hogy anyámnak még a lábasába is belenéztek, nekem meg magyarázta a kishölgy a kötő használatát, amikor lebetegedtem. De szídjam őket? *Ezeknek?* – a Tisztviselőtelep román lakói felé bök a fejével – Azok legalább magyarok voltak... Úgyhogy nem is beszéltem ezekről a dolgokról sokáig Pannikámnak – lányának – pedig kérdezte egyre: anyu, ez hogy vót, az hogy vót. Mondtam: eriggy, kérdezd nagyanyádat, az okosabb ebben. De ő is csak hallgatott...”)

A kérdések utolsó csoportja is a történelmi múlt megszületésére, annak megélésére, illetve az emlékek esetleges torzulásaira vonatkozik. Szatmárnémeti esetében ui. pontosan tudjuk – házzámra lebontva –, hogy melyik juttatott mit kapott a ház mellé a közjóléti szövetkezettől. Az ONCSA történetében szinte páratlan módon fennmaradt – eredetileg magánkézben, jelenleg birtokunkban Szabó Jolán Anna szociális nővér 1943 szeptemberétől 1944 februárjáig vezetett munka- és látogatási naplója is.⁶³ Emiatt a kérdések egy része eldöntendő (kaptak-e?...) jellegű. Az utolsó előtti kérdés pedig arra vonatkozik, hogy megaláztatásként élték-e meg az ellenőrzéseket, az irányítást és a felügyeletet. Előzetes interjúink és magyarországi tapasztalatok alapján az a koncepciónk, hogy szoros összefüggés mutatkozhat a nem (a férfiak érzékenyebben élték meg a

⁶⁰ Pauler Vince (92) interjúja. Szatmárnémeti, 2002. június 5.

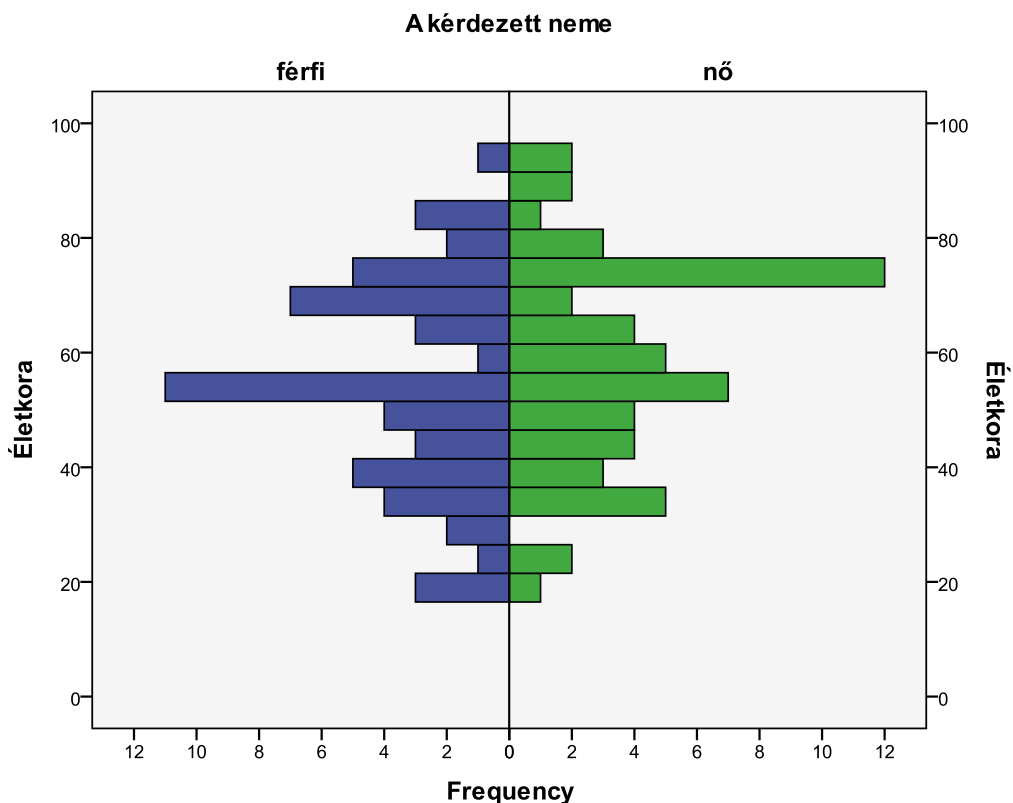
⁶¹ A „testvérek” kifejezés Nicolae Ceaușcu „conducatorsága” alatt terjedt el, nem kis mértékben a TV-ben is közvetített *Cîntarea României* (Megéneklünk Románia, 1971-től. Kb. a magyar *Felszállott a páva* vetélkedő (1969-től) megfelelőjeként is értelmezhető lenne, ha nem tengett volna túl benne a nacionalizmus és a străinismul, az idegenellenesség...)

⁶² Galagás Jánosné (75 körül) interjúja, 2005. augusztus 2.

⁶³ A kérdőívre válaszolókkal ezt a megfelelési kényszer kiváltásának elkerülésére nem közöltük.

mindenekelőtt a felelőseiket érintő irányítást), az életkor és ezzel párhuzamosan aközött, hogy a visszaemlékező személyesen érintett, vagy a szüleinek, édesanyjának kellett a sajátos kommunikációs helyzettel megküzdenie. A „tanácsadó” ugyanis vagy jóval fiatalabb volt (a szociális vagy egészségügyi, zöldkeresztes védőnők esetében), vagy teljesen más társadalmi közegből és életkörülmények közül érkezett (a Nép- és Családvédelmi Bizottság középosztálybeli tagjai).

A vizsgálat során összesen 131 kérdőívet vett fel hat kérdező, ebből 127 került feldolgozásra (négy esetében a megkérdezettek a válaszok többségével adósok maradtak). A 129 válaszadó korátalaga a férfiak esetében 54,22 év volt (55 személy), a nőknél 59,04 (57 személy). Ennél többet mond az érintettek korfája, nemenként, ötévenkénti csoportokra bontva:

Mint az ábrából is látni, a férfiaknál és nőnél is a középkorú és annál idősebb, ötven éven felüli korosztály a meghatározó. Az ONCSA-telep tényleges korösszetételére sajnos sem a polgármesteri hivatalból, sem máshonnan nem sikerült megbízható, egzakt ada-

tokat szerezniük.⁶⁴ A pontos megfeleltetés a telep és a megkérdezettek nemi és demográfiai viszonyai között emiatt nem lehetséges. Azonban részben saját tapasztalataink, részben pedig dr. Liviu Pop nyugalmazott házi orvos közlése szerint valóban egy előre-gedő közösségről van szó. (A 18 éven aluli kiskorúakat etikai megfontolások és a kutatás jellege miatt nem kérdeztük meg.) A reprezentativitást növeli, hogy a telep 110. pillanatnyilag lakott házából 97-et képvisel a kiértékelt 127 kérdőív.⁶⁵

Az adatközlők válaszadási hajlandósága az egyes esetekben igen különbözőnek bizonyult. Az első próbálkozások kudarcra juttak, amit az a körülmény magyaráz, hogy 1990 után az ONCSA-telep lakói éveken át elkeseredett vitát folytattak a különböző hatóságokkal házaik tulajdonjogáról. A helyzet akkor változott meg, amikor Schuppler Tibor, a Római Katolikus Püspökség köztisztviselője álló kanonokja személyesen járt közben a kérdőíves felvétel sikere érdekében. A továbbiakban általában a telepiek „adták tovább” a kérdezőt. A hólabdamódszer értékes anyagot szolgáltatathatott volna a telep jelen idejű belső kapcsolati hálóinak feltérképezéséhez, ez azonban nem volt lehetséges, mert a kutatás megkezdésének előfeltétele volt, hogy a kérdezettek személye utólag semmilyen formában ne legyen azonosítható. Ugyanezen okok miatt a teljes telep nemi, életkori megoszlását, sőt összlélekszámát is csak megbecsülni tudtuk; a becslés hibaránya azonban viszonylag alacsony volt, mert arra rákérdezhettünk, hogy a közvetlen szomszédban hányan laknak, és kb. mennyi idősek.⁶⁶

A válaszadók közreműködési készsége legalacsonyabbnak a család jelenlegi jövedelmi viszonyait firtató kérdésekkel kapcsolatban mutatkozott. Mivel a 127 válaszadó közül összesen csak huszonegy (!) volt hajlandó vagy képes megmondani, hogy ő, illetve családja átlagosan havi hány leiből él – és közülük is 16 egyedülálló nyugdíjas volt –, ezt az elemzési szempontot végül elhagytuk, pedig érdekes és értékes adalékkal szolgált volna arra, hogy helytálló-e empirikus tapasztalatunk a telep jelenlegi, a szatmárnémeti átlagnál valamivel magasabbnak tűnő életszínvonaláról. Hasonlóképpen magas volt a válasz megtagadásának hajlandósága a jövőre vonatkozó kérdőpont esetében: összesen 64-en nem tudták, vagy nem akarták megmondani, hogy várakozásuk szerint tíz év múlva jobban vagy rosszabbul élnek-e majd, mint jelenleg. A jövőkép hiányát a magas életkor csak részben magyarázza. Az összesen 19 fő 70 év feletti megkérdezettből 16

⁶⁴ A Primăria Satu Mare, Direcția de Evidență a Persoanelor (Szatmárnémeti Város Lakosságnylvtartó Közfoglalti Irodája) vezetője közölte, nincs felhatalmazása arra, hogy betekintést engedjen a népességnylvtartásba, azonban hozzátette, hogy 1990 óta a lakhelynylvtartások a bejelentési fegyelem alacsony szintje miatt amúgy is teljesen megbízhatatlanok...

⁶⁵ A kérdezők összesen négy nap alatt vették fel a kérdőíveket, amiből kettő hétfővégre esett; a fiatalok alacsony aránya részben annak is köszönhető volt, hogy a közeli Apai-tónál nagyobb koncertrendezvényt tartottak pénteken és szombaton, így sokan nem voltak otthon közülük, illetve a lekérdezés idején éppen pihentek.

⁶⁶ Az utóbbira az időskorúak pontos, míg a 30-nál fiatalabbak meglepően hozzáférhető adatokat tudtak szolgáltatni, különösen, ha a kérdés célszemélyei 60-65 éven felüliek voltak...

választotta a nem tudja, vagy nem válaszolt opciót; az ugyanakkor elgondolkodtató, hogy az ennél fiatalabb, 51–70 éves csoport 40 tagjából 34-en bizonytalanok voltak a jövőjükben – vagy nem szándékoztak választ adni a feltett kérdésre... A múltra vonatkozó hasonló kérdés esetében – ti. a „forradalom” előtt vagy ma jobb-e az élet a családokban – lényegesen kevesebb volt a lehetséges válaszok közt választani nem tudók vagy akarók száma, mindössze 24-en tartoztak közéjük, s ráadásul a többség 30 év alatti fiatal volt, akiknek érthető módon hiányoznak a személyes tapasztalataik. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy egy valamikor szociális céllal tervezett és épített telep esetében, amely azonban az évtizedek során alaposan „elközéposztályosodott”, mennyivel erősebb a múlt-, mint a jövőkép.

A kérdőívek kiértékelése nagyjából az eredeti, korábbi tapasztalatainkon alapuló koncepciót erősítette meg. Eszerint a Szatmárnémetiben és másutt az 1940-es évek első felében alkalmazott paternalista szociálpolitika úgy a társadalmi-gazdasági felemelkedés, mint a közösségépítés vagy inkább építés és spontán épülés szempontjából hatékonynak nevezhető, és hatása mai napig – a kutatás idején jó 70 évvel a telep megépülte után – ha megkopottan is, de érzékelhető. Egyértelműen megvalósult a kor szociálpolitikusainak fő célja, az érintett családok „el-első-középosztályosítása” és magyarnak való megtartása. (Habár az utóbbi nem szociál-, hanem nemzetpolitikai cél volt), s történt mindez egy 1945 után tökéletesen megváltozott politikai környezetben. Ezzel szemben áll egy másik tény, hogy az ONCSA telepépítései, mint általában a közigazgatás vagy vállalatok által létesített kertes településrészek létrehozása, egyszerűen drága megoldások voltak – persze az, hogy egy nagyszabású és nagy koncepciókkal rendelkező szociálpolitika esetében mit jelent a „drága”, nehéz megítélni... Röviden összefoglalva: az ONCSA értékelése és nemcsak Szatmárnémeti, hanem az elmúlt húsz évben „megkutatott” számos más ONCSA-telep alapján: a „produktív szociálpolitika” társadalmilag hatékony volt – anyagilag azonban kevésbé.

Az ellentmondás feloldása azonban már nem a társadalomtörténész, hanem a társadalomfilozófus kompetenciája.

A SZOCIÁLPOLITIKA FORRÁSVIDÉKÉN

1. KÉPZÉSI PROGRAMOK

- Tanfolyamtervezet az ínségsegély-akció megszervezésével
és lebonyolításával megbízott közigazgatási tisztviselők
és beosztott munkás erők szociális
szakkiképzésének megoldására 67
- A Katolikus Szociális Képző tanterve 70
- Katolikus Női Szociális Képző 75
- Egyetemi szociális tanfolyamok – A M. Kir. Minisztérium
1942. évi 4.150. M. E. számú rendelete 76

TANFOLYAMTERVEZET

az énségsegély-akció megszervezésével és lebonyolításával megbízott közigazgatási tisztviselők és beosztott munkás erők szociális szakkiképzésének megoldására¹

Feladat: azoknak az ismereteknek az összefoglalása, amelyek a jól megszervezett és végrehajtott énségsegélyezési eljárás során ennek intézőitől megkívántatnak. Az első kérdés, hogy milyennek kell lenni nagy általánosságban a jól végrehajtott segélyezésnek. A segélyezés három fázisát: az igényfelvételt, a rászorultság kivizsgálását és a jogosultság megállapítását véve alapul, a helyesen megszervezett segélyezésnek az alábbi kívánalmakat kell kielégítenie:

1. A segélyező szervezetnek tisztában kell lenniük azzal, hogy az igénylések feljegyzése, a környezettanulmányok elkészítése, a rászorultság megállapítása, a segélyezésre kiválasztottak nyilvántartása és a segélynemek megállapítása tekintetében milyen rendszer szerint kíván eljárni. Előre meghatározott tervszerű eljárás nélkül ugyanis lehetetlen az igények gyors kielégítése és a feltétlenül szükséges megkülönböztetések tétele. Különösen vidéken nagy fontosságú a rendszer helyes megválasztásának kérdése.

2. Az igények kivizsgálásától joggal meg lehet kívánni a szociális életviszonyok részletes, alapos, megbízható és szakszerű feltárását. A tapasztalat azt mutatja, hogy még a legjobban megszervezett rendszerekben is túltengenek a felületesen, lelkiismeretlenül, sőt tudatosan rosszul kiállított környezettanulmányok. Ez olyan anomália, amelyet a segélyakciók eredményessége érdekében feltétlenül ki kell küszöbölni. Az ilyen környezettanulmányok figyelembevételével végrehajtott segélyezéseknél a segélyre valóban rászorultak nagy tömege elesik a támogatástól és megoldhatatlan a segélyre rá nem szorulóknak megfelelő szelektálása is.

3. Igen nagy érdek fűződik ahhoz is, hogy a kifogástalanul elkészített környezettanulmányok alapján feltárt szociális viszonyok a segélyezés módját, mértékét és minőségét illetően helyesen értékeltessenek. Megengedhetetlen gyakorlatot folytat jelenleg a községi akciók legnagyobb része akkor, amikor a segélyigényt egykét [sic!] külső ismérv alapján bírálja el.

4. A segélynyújtásnak mindenekelőtt jogszerűnek kell lennie. A segélyező tisztviselőnek feltétlenül alkalmaznia kell az e tekintetben mértékadó jogszabályokat. A gyakorlatban sajnos gyakran előfordul, hogy munkatorlódás következtében olyanok is segélyhez jutnak, akiket a hatályos rendelkezések szerint nem lenne szabad segélyezésben részesíteni.

¹ *Városok Lapja*, 1934. december 1. (XXIX. évf. 23. sz.) 642–643.

5. A segélyezésnek ezenfelül célszerűnek is kell lennie, vagyis a rendelkezésre álló eszközök keretein belül ki kellene elégítenie az életfenntartás minimális feltételeihez mért igényeket, hogy ezáltal a köznyugalmat és az egészség megóvásához, valamint a munkaerő védelméhez fűződő közérdeket biztosítsa, illetőleg kielégítse.

6. Végezetül az ínségsegélyezésnél is figyelembe kell venni, hogy az e célból rendelkezésre álló anyagi eszközök milyen lehetőséget nyújtanak. A jó segélyezésnek arra kell törekednie, hogy a szolgáltatásokat az elképzelhető legmesszebbmenő gazdaságossággal állapítsa meg, mert csak így válik lehetővé a társadalom minimális megterhelése mellett maximális eredmények elérése. A megterhelés mértékének lehető csökkentéséhez igen súlyos szociális közérdek fűződik, mert a túl magas terhek megrendíthetik az aktív gazdasági alanyok életképességét és ezáltal a munkaalkalmak további csökkentésére vezetnek.

A fent elmondottakat megfontolva, bemutatom az alábbi tervezetet, amely felöleli az érintett kívánalmakat megvalósító segélyezés megszervezéséhez és szakszerű vezetéséhez elengedhetetlenül szükséges ismeretanyagot.

A tananyag elméleti és gyakorlati részre oszlik és összesen 160 tanórát vesz igénybe.

A 160 óra nyolchetes tanfolyamnak felel meg. Elgondolásom szerint a tanfolyam a hétnek öt napját venné igénybe, naponta 4 órán keresztül.

Az egyes tantárgyak a következők lennének:

I. Elméleti rész

1. Társadalomtan és társadalmi lélektan. 5. előadás.

2. A társadalmpolitika elvei. 5. előadás.

3. A szociális gondoskodás intézményei Magyarországon, a külföld hasonló intézményeinek rövid ismertetésével. 10 előadás.

4. Szociális statisztika, különös tekintettel a munkapiac, az életstandard és a munkaháztartások statisztikájára. 10 előadás.

5. A munkanélküliség problematikája, okai, természete, következményei. A munkanélküliek támogatása, gondozása és foglalkoztatása. A kötelező és önkéntes munkaszolgálat. A kérdés hazai és külföldi története és jelenlegi állása. 20 előadás.

6. A családvédelem eszméi és módszerei. 6 előadás.

7. Népegészségügy és néptáplálkozás, különösen a munkanélküliekkel való vonatkozásban. 10 előadás.

8. A népnevelés feladatai a munkanélküliek szellemi gondozásának szolgálatában. 5 előadás.

9. Szociális közigazgatás. 10 előadás.

10. Szegényügyi igazgatás. 10 előadás.

11. A szociális közteherviselés főbb kérdései. 5 előadás.

II. Gyakorlati rész

1. A szociális adatfelvételezés és a környezettanulmány készítésének módszerei. Három ízben 4-4 órát kitevő stúdium az Intézet újpesti, budapesti és rákosszentmihályi telepein gyakorlati bemutatással és a munkálatban való részvétellel.

2. A szociális támogatásban részesülők nyilvántartásának módszerei. Két ízben 4-4 órát kitevő tanulmány Budapest székesfőváros segélyezési szervezeteinek megtekintésével.

3. Az ú. n. „Egri norma”. 4 órát kitevő előadás és az „Egri norma” szerint működő gondozás megtekintése.

4. A népkonyhák megszervezése és vezetése. 4 előadás.

5. Az ínségmunkák megszervezése és vezetése. 4 előadás.

6. A betegek, öregek és tehetetlenek támogatása. 4 előadás.

7. A gyermekek és fiatakorúak szociális védelme. 4 előadás.

8. A szegény betegek egészségügyi gondozásának módszerei. 8 órát kitevő előadás és gyakorlati bemutatás az Intézet telepein, illetőleg Budapest székesfőváros gondozóiban.

9. A szociális támogatásban részesülők néphivatali gondozásának módszerei. Három ízben 4-4 órát kitevő tanulmány az Intézet budapesti és újpesti telepein, gyakorlati bemutatással és munkában való részvétellel.

10. A munkanélküliek hivatási átképzésének kérdése. 4 előadás.

A KATOLIKUS SZOCIÁLIS KÉPZŐ TANTERVE¹

Általános alapismeretek

Társadalombölcselet

Társadalomtörténet

Lélektan

Alapvető lélektan

Társadalom lélektan

Alkalmazott lélektan

Neveléstan

Általános neveléstan

A népművelés szerepe a neveléstanban

Az ének és zene szerepe a neveléstanban

A sajtó szerepe a neveléstanban

Módszertan

Etika – Általános etika

Társadalom etika

Nemzetközi etika

Egyesületi etika

Szociális orvosi etika

Bölcselet-történelem

Társadalom-szervezéstan

Egyesületi szervezéstan – Társadalmi és egyesületi formák

Szociális alapismeretek

Emberföldrajz

Háziipar és házépítés

Általános népismeret

Falu- és városismeret

Ember és helyzet ismerete

Magyar oknyomozó történelem

Alkotmány- és jogtörténet

¹ Forrás: Alföldy Ákos: Községi közigazgatási és szociális főiskola. *Községi Közlöny*, 1942. október 4., 315. Terv, jogakadémia mintájára.

Magánjog – Közjog
Büntetőjog – bírói – rendőri
Szociális közigazgatás
Ügyvitel – Ügyirálytan
Közigazgatási ügyirálytan
Könyvelés

Társadalomtan

Szociológia

Társadalompolitika

Munkáskérdés
Nemzetközi békeliga
Társadalompolitika
Társadalombiztosítás
Szociális intézmények történelmi háttere
Családgondozási technikák
Közösségek problémái és szervezés

Alkalmazott szociálpolitika

Állami vonatkozásban
Családgondozás
Asszony- és leánykörök
Dolgozó Leány és Női Mozgalom
Háztartási alkalmazottak
KLOSZ – KALÁKA – KALÁSZ
Férfi egyesületek
Ipartörvény – Gyárgondozás
Intézeti vezetés
Gyermekevédelem
Szociális gondozás az egyházban
Házassági törvények
Magyarország szociális intézményei

Közgazdasági alapismeretek

Közgazdaságtan
Pénzügytan
Magyarország gazdasági viszonyai

Mezőgazdasági alapismeretek

Mezőgazdaságtan – Kertészet
Háztartástan

Statisztika ismeretek

Alkalmazott statisztika
Elméleti statisztika

Társadalmi egészségtan

Anatómia és élettan
Egészségvédelem
Egészségügyi gondozás
Ipari betegségek
Házi betegápolás
Psychopatologia

Különös ismeretek

Logika
Vázlatkészítés
Gyakorlati szónoklattan
Szociális irodalom
Német – Angol
Népi hímzés
Népi táncok és játékok
Díszítő és plakátírás
Gyorsírás
Ének és zene
Testnevelés

Hittani tárgyak

Erkölcstan
Dogmatika
Egyháztörténet
Liturgia
Szentírás
Gyakorlati lelkiélet
Szociális Testvérek Társaságának ismerete
Apologetika
A vallás szociális értékelése

Rendes előadások

NISZVIM [Női Ifjúsági Szentvincés Munkaközösség]²

Szentlélekszövetség³

Zitaköri vezetőképző⁴

Világnézeti tanfolyam

Dolgozó Leány és Nő vezetőképző tanfolyam⁵

Hivatás[szervezeti] tanfolyam

Alkalmi előadások**Gyakorlati munka**

Anya- és csecsemővédelem

Bírói gyermekvédelem

Disszertáció

Dolgozó Leány és Nő Mozgalom

Egyházközségi gyermeküdültetés

Előjárósági gyakorlat

Gyakorlati családgondozás

Gyakorlati munka

Gyári gyakorlat

Gyűjtések

Háztartástan gyakorlat

Ideggondozó intézet

² Magyar Ifjúsági Szentvincés Mozgalom. Központjuk a Bp., IV. Veres Pálné u. 9-ban volt. 1935–1944(1947?) között: családgondozó és gyermekekkel csoportosan foglalkozó leányok társulása. 1935-ben Budapesten tartotta a Szent Vince Szeretetegyesület a nemzetközi kongresszusát. Szegény családok gondozásával, ügyeinek intézésével, gyermekeik foglalkoztatásával segítettek. Alkalmi leánykör volt, de 1940-ben megalakították a Női Ifjúsági Szentvincés Munkaközösséget. Fejlődésük: 1942: 44 csoportban 1560 tag munkálkodott rendszeresen. Gyakorlati képzési területe volt a gyakornokoknak a kőbányai Augusztá-telep. In: Mihalovics Zsigmond: *A világi apostolkodás kézikönyve*. Bp., 1942. 236.

³ [Mihalovics Zsigmond]: Szentlélek-Egyesület azaz a papi és szerzetesi hivatásért buzgó társulat. Esztergom, 1924. A szociális munkatervet Mihalovics Zsigmond kooptálta a programba 1935–36-ban. (Uő.: *A világi apostolkodás kézikönyve*. Bp., 1942.)

⁴ Zita, IV. Károly özvegye tiszteletére – illetve az akkor még élő király visszahelyezésére alapított női, középosztályi egyesület; az uralkodóért való imavállalásért cserébe élelmiszert osztottak. Kimondottan „úri”, paternalista szervezet volt, szűk földrajzi működési térrel (Új-Buda mai XI. kerület, Lenke-nyomortelep – Kosztolányi Dezső tér és környéke, Pesten a Mária Valéria-telep). Külön feladatának tekintette az elcsatolt területek menekült középosztályi családjainak vallási, lelki, mai szóval pszichológiai segítségét és visszazárkóztatását – többnyire sikerrel. (*Habsburg Lexikon*. Szerk. Brigitte Hamann. Budapest, 1990. 389.

⁵ *Dolgozó Leány*: A kat. dolgozó leányok nevelésének lapja. 1933. szeptember 6-tól indul, Rónai Paula szerkeszti; eleinte a cselédleányok, a világháború kitörése táján a munkásnők lapja. Előzménye a *Dolgozó Nők Lapja*, Budapest, 1913. szept. 7. – 1914. Párhuzamos lapja és részben utóda a *Dolgozó Nő*, Budapest, 1935. febr. – 1944. ápr. 16. Felelős szerkesztő és kiadó: Rónai Paula, 1939–1940, 1. sz. Slachta Margit. A nyilasok betiltják.

Intézeti vezetés gyakorlása
 Iskolanővérek
 Iskola propaganda
 Játsszóteri gyermekfoglalkoztatás
 Kiskorúak bírósága
 Könyv- és sajtópropaganda
 Lelkiélet gyakorlása
 Mezőgazdasági gyakorlat
 Napközi otthonok
 Népkonyhák
 Óvodák
 Orvosi rendelők
 Rendezések
 Rendőri gyermekvédelem
 Tanulmányi kirándulások
 Tüdőgondozó intézet
 Zitaköri gyakorlat

Szociális kisegítők kiképzése. Fejér Vm. Főisp, 4/1938.⁶

⁶ 1938. szeptember 9-én kezdődött a tanfolyam.

KATOLIKUS NŐI SZOCIÁLIS KÉPZŐ

Évi tandíj 150, beiratkozási díj 10 Pengő

„Írásbeli és szóbeli felvételi vizsgálatot kell tennie annak igazolásául, hogy megvannak-e benne azok az egyéni arravalóságok és képességek, melyek a szociális munkánál, mint életpályánál figyelembe jönnek.”¹

„A nagyszabású szociális iskola katolikus világnézeti alapon akar elméleti és gyakorlati kiképzést adni olyan nőknek, akik a szociális karitatív munkát hivatásuknak érzik és ezen a téren állásokat kívánnak betölteni. Kielégíti azok igényét, akik katolikus megvilágításban a szociális kérdések összességével tudományosan akarnak foglalkozni. Az iskolát végzetteknek megpróbálnak később lehetőség szerint állásokat szerezni, róluk gondoskodni, fenntartják velük a kapcsolatot, egyszóval belőlük gerinces, jellemes, aktív munkásokat akarnak nevelni.”²

A történész följegyzései

A Nemzeti Újság képeket is közöl!³

A családgondozást fakultatíve angolul is tanítják.⁴ Angol, német, francia osztályok.⁵

A hallgatók itt intézeti, egyesületi, telepvezetői és gyárgondozói képesítést nyernek. Thököly út 69.⁶

1946-ban még létezik.⁷

1949: Katolikus Női Szociális és Hitoktatatónő Képző.⁸ Decemberben még benne volt a telefonkönyvben!⁹

Forrás: *Nemzeti Újság*, 1939. március (21. évfolyam, 49–74. szám)

A rend jelvénye

¹ Magyar Kultúra. *Társadalmi és tudományos szemle*. 1939. 11. 2. [Hirdetés]

² Az első magyar katolikus női szociális képző. *Nemzeti Újság*, 1937. november 21. 19; A szociális munkatér várja munkásait! *Magyar Kultúra*, 1938. 18. 160.

³ A Katolikus Női Szociális Képző ismertetője. *Nemzeti Újság*, 1938. június 19. 18.

⁴ *Új Nemzedék*, 1938. szeptember 18. 6.

⁵ *Nemzeti Újság*, 1938. október 2. 22.

⁶ *Pesti Hírlap*, 1938. szeptember 15. 16.; *Új Magyarország*, 1938. szeptember 15. 9.; *Nemzeti Újság*, 1938. szeptember 16. 10.; *Az Élet*, 1938. szeptember 16. 1670.

⁷ Hív benneteket a Katolikus Női Szociális Képző. *Új Ember*, 1946. május 5. 5.

⁸ *Új Ember*, 1949. június 26. 2.

⁹ *Budapesti Távbeszélőnévsor*, Hivatalos Kiadás. Budapest, 1949.

EGYETEMI SZOCIÁLIS TANFOLYAMOK

A M. Kir. Minisztérium 1942. évi 4.150. M. E. számú rendelete

A magyar királyi minisztérium az 1940:XXIII. t.-c. 5. §-a (1) bekezdésének c) pontjában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. A debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem és a pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara, valamint a Magyar Királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara mellett szociális tanfolyamok állíttatnak fel.

2. §. A szociális tanfolyamok vezetőjét és előadóit a belügyminiszter hozzájárulásával négy évi időtartamra részben az egyetem (nyilvános rendes, nyilvános rendkívüli és magán-) tanárai, részben az egyetemen kívül álló szakemberek közül az illetékes karok jelölik ki.

3. §. A szociális tanfolyamokra az ezeknek székhelyén működő egyetemek (főiskolák) rendes hallgatói vehetők fel; felvehetők továbbá azok is, akik legalább középiskolai érettségi bizonyítvánnyal, vagy ezzel egyenlő értékű végzettséggel a szociális tanfolyam végzése végett válnak az illetékes kar rendkívüli hallgatóivá. A hallgatókra nézve az egyetem fegyelmi szabályait értelemszerűen kell alkalmazni.

4. §. A szociális tanfolyamokon a képzés elméleti és gyakorlati. Az elméleti képzés tartama általában három egyetemi félév, a gyakorlati képzés tartama pedig hat hónap. A képzés anyagát és munkakörét, valamint a vizsgák rendjét – az érdekelt karok meghallgatásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértően – a belügyminiszter állapítja meg. A tananyagot – egyes tantárgyak ismételt előadásának kizárása érdekében – eltérően lehet megszabni azokra a hallgatókra nézve, akik rendes hallgatói annak a karnak, mely mellett a tanfolyam működik. Ebben az esetben az elméleti képzés tartamát – az illetékes kar meghallgatásával – a belügyminiszter megfelelően mégis rövidítheti.

5. §. Az 1946. évi január hó 1. napjától kezdődően az Országos Szociális Felügyelőség-nél szociális felügyelővé kinevezni és szakelőadói minőségben alkalmazni, továbbá a közigazgatási szolgálatban közjóléti előadói, illetőleg szociális munkakörrel (7.000/1940. M. E. sz. rendelet [Rt. 1940. 2662. o.] 8. és 10. §), törvényhatósági jogú városokban pedig közjóléti előadói feladatkörrel megbízni csak azokat az alkalmazottakat szabad, akik a szociális tanfolyam elvégzése után az előírt vizsgát sikerrel letették.

A belügyminiszter indokolt esetben a szociális tanfolyam elvégzésére az előbbi bekezdésben említett és a jelen rendelet hatálybalépése időpontjában már tényleges szolgálatot teljesítő alkalmazottakat is kötelezheti. Az ilyen alkalmazottat a tanfolyam

tartamára, illetményeinek megtartásával, szabadságot kell; a kijelölt alkalmazottat kiküldetési illetmények azonban nem illetik meg. A 4. §. utolsó mondatában foglalt rendelkezést ilyen esetben megfelelően alkalmazni kell.

6. §. A szociális tanfolyamok költségeinek fedezetét – ideértve a tanfolyam vezetők és az előadók tiszteletdíját az Országos Nép- és Családvédelmi Alap költségvetésében kell biztosítani. A tandíjak és vizsgadíjak mértékét, úgyszintén az azokkal kapcsolatosan szükséges szabályokat a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg a belügyminiszter állapítja meg.

7. §. A jelen rendelet kihirdetése napján (1942. júl. 9.) lép hatályba; végrehajtásáról az érdekelt miniszterek gondoskodnak.

Budapesten, 1942. évi július hó 7-én.

Kállay Miklós s. k. m. kir. miniszterelnök.

Ferences gondozó nővérek

A SZOCIÁLPOLITIKA FORRÁSVIDÉKÉN

2. KORAI SZAKIRODALOM – KÉPZÉS

- *Ferenczi Imre*
A „Népművelő Társaság” első szociálpolitikai tanfolyama 79
- Parlamenti vita a szociális képzésekről 1940-ben 96
- *Cser János*
Felsőoktatásunk és a szociális irányú szakképzés 100
- *Prohászka Ottokár*
Keresztény szocializmus 117

Ferenczi Imre

A „NÉPMŰVELŐ TÁRSASÁG” ELSŐ SZOCIÁLPOLITIKAI TANFOLYAMA¹

Szociálpolitika és kultúra. Bárczy István dr. elnöki megnyitó beszéde.²

A Népművelő Társaság néhány évvel ezelőtt azzal a céllal alakult, hogy mindazoknak, akik műveltségüket akár alapjában, akár a kultúrának egyik-másik reájuk nézve életbevágó fontosságú, vagy őket különösebben érdeklő ágában hiányosnak érzik, módot és korszerű eszközöket nyújtson arra, hogy magukat továbbképezhessék. Társaságunk e feladatkörén belül kiváló súlyt helyez arra, hogy menten minden politikai célzattól, helyes szociális ismereteket terjesszen, elősegítse a kölcsönös megértést, a tárgyilagosságot és a békés reformmunkát, amelyre hazánk és fővárosunk fejlődésének olyan nagy szüksége van. Társaságunk kulturális munkája lépten-nyomon érintkezik korunk nagy és égető szociális kérdéseivel. A vagyontalan, a munkakeresetéből élő lakosságnak kedvezőtlen helyzete a népművelő törekvéseknek is erős akadálya és ezért a vagyontalan osztályok anyagi helyzetének javítása az intenzívebb kultúrának is a legelső feltétele. Kifejtheti-e a teljes hatását a legjobb iskola, a leggondosabb továbbképzés és az iskolán kívüli oktatásnak számos eszköze, ahol a lakás nem jelent otthont, hanem idegen szoba és ágybérlőktől túlszűfolt tömegraktárt, a serdületlen gyermek korai tanúja a nemi kicsapongásnak, az alkoholizmusnak, ahol rendet, tisztaságot sohasem lát, hanem a nembánomságnak, a könnyelműségnek és a bűnözésnek válik sokszor szenvedő tanújává: íme egy gyakorlati példa arra, hogy miért kell a népművelésnek a szociális kérdéssel foglalkoznia. Viszont népművelő munkánkra serkent az az erős meggyőződés, hogy mindenkinek keresetképesége is nő, tehát szociális helyzete is sokkal inkább javulhat, ha tudását, műveltségét gyarapítjuk. Erős meggyőződésünk az is, hogy a szociális kérdésekkel nemcsak azoknak az osztályoknak kell foglalkozniuk, akiket legérzékenyebben érint. A szociális reform nemcsak kenyérkérdés, nem a jó szívnek, az igazságosságnak kérdése, hanem a politikai belátásnak is fontos követelménye. A társas együttélés szer-
ves; azaz a társadalom minden eleme összefügg a többivel, avval együtt él, egészséges vagy beteg. Mindnyájunknak állást kell foglalni az összeséghez, ismernünk kell azt a szoros függést, amelyben anyagi, fizikai és erkölcsi jólétünk más osztályokhoz tartozó embertársaink sorsával van. Minthogy az egyének függése a közgazdaságtól, az állam törvényhozásától és a községek kormányzatától napról napra növekedik, mindenki kénytelen érdekeinek biztosítására a hasonló helyzetű társaival szervezkedni. A szer-

¹ *Munkásügyi Szemle*, 1911. december 10.

² *Munkásügyi Szemle*, 1912. január 25. 50–51 [Címlap]

vezett csoportok között folyó érdekharcban a műveltebb osztályok amaz elfogulatlan tagjai részére, akik az összesség jólétét és fejlődését a szívükön viselik, a legtöbb érdeklődést a munkásoknak helyzetük javítása érdekében indított mozgalma érdemel. Sajnos, a mi vezető osztályainkban még meglehetősen idegenkedést kelt minden idetartozó szociálpolitikai törekvés. Műveltebb része is alig ismeri a munkásosztály sajátos bajait és ezért a bajok elhárítására irányuló törekvéseket részben feleslegesnek, részben túl korainak tartja, részben pedig a külföldnek népszerűséget hajhászó majmolását látja bennük, noha a békés társadalmi fejlődésnek egyik leghatásosabb tényezője az osztályok kölcsönös megértése és az abból fakadó szociális reform. Az első magyar szociálpolitikai tanfolyam ezt a szociális eszményt szolgálja.

Ezért fogadtuk nagy örömmel előadóinknak ajánlatát, akik mint a „Munkásügyi Szemle” című szociálpolitikai szemlének megalapítói és írói vezérkara fordultak hozzánk. Kiváló örömeinkre szolgál, hogy tanfolyamunk szükségét a főváros tanácsa is kellőképp méltányolta, amidőn a főváros tisztviselőinek és tanítóinak hathatósan figyelmébe ajánlotta e tanfolyamot, amely ép e két élethivatás gyakorlatában ma már nélkülözhetetlen. Előadóink rá fognak mutatni arra, hogy hogyan vált a munkáskérdés a legújabb kor történelmének uralkodó problémájává; miként adta meg a munkásmozgalom az első lökést a szociális törvényhozásnak és minő átalakulást idézett az máris elő társadalmunk alapintézményei: a magántulajdon, a család s a szerződési szabadság terén. Melyek nevezetesen a modern munkásviszony sajátosságai és minő irányban alakítja azt át a szociális szellemtől átítatott jog. Meg fogják ismerni azokat az önsegítő eszközöket, amelyekkel a munkásság a munkafeltételek megállapításáért folytatott harcban a gazdasági egyenjogúságot magának biztosítani törekszik, a közhatalom állásfoglalását ebben a harcban, az e küzdelem enyhítésére, illetve kiküszöbölésére irányuló intézményeket. Egy külön előadás ismerteti a szociálpolitika feladatait a munkásvédelem, vagyis ama sajátos, a testi épiséget és egészséget veszélyeztető bajok elhárítása terén, amelyek az ipari munkásokat, kivált a fiatalok és női munkásokat fenyegetik. Meg fognak ismerkedni a betegség és baleset esetére való biztosításnak már létező intézményeivel, valamint a munkásbiztosítás jövő feladataival. A munkásvédelemnél és munkásbiztosításnál is egyetemesebb feladatot szolgál a szociális egészségügy, az a tudomány, amely a nagy népbetegségek megelőzésével foglalkozik és a legtöbb követelést támasztja az alkotások tekintetében. Ezek között fontos helyet foglalnak el a munkásjóléti berendezések, amelyeknek neme és száma szerte a világon igen öröndetesen szaporodik. Ide lehet sorolni a modern bér munkás legszörnyűbb csapásának, az időközönként visszatérő munkanélküliségnek elhárítására és enyhítésére szolgáló összes rendszabályokat is, mivel ez alatt szokott a munkásság gazdasági helyzetének romlásával egyúttal a fajromlás is a legnagyobb mértékben bekövetkezni és a nyomor az, amely a kriminalitásnak is a legtöbb áldozatot szolgáltatja.

A szociálpolitikának már ezen a téren is a község legfontosabb szerve. A község azonban nemcsak a termelés terén hivatott a dolgozó néposztályok helyzetét javítani. A szociális törekvéseknek jóval szabadabb és tágabb tere van a legtágabb értelemben vett fo-

gyasztás javítása körül. Hiszen a modern községi közigazgatás körébe tartozik – hogy csak a legfontosabbakat említsük – az egészséges városépítés, a lakásviszonyok rendezése, az egészséges és olcsó közélelmézés. A szociálpolitika mélyen szántó ekéjével megművelt talajon szökhethetnek csak dús kalászosokba a modern szociálpedagógiaának osztályokat áthidaló, nemzetösszeforrasztó tanításai. Íme a rövid vázlata ennek a rendszeres, egyik előadásból a másikba kapcsolódó tanfolyamnak, mely a legszámosabb és legsúlyosabb helyzetben élő néposztály szociális kérdéseivel foglalkozik, de máris átvezet ama reformok körébe, amelyek a nemzet egyetemének javára szolgálnak. A későbbi tanfolyamok feladata lesz, hogy a többi osztályoknak, nevezetesen a középosztálynak, a kisgazdálkodóknak, a tisztviselőknak stb. sajátos bajait tárgyalja. Ha sikerül Önökben azt a csírájában minden jóra való ember szívében meglevő érzést, amelyet szociális eszménynek nevezünk, kiművelni, akkor hivatalos működéseiket abban a szellemben fogják a jövőben kifejteni, amely az itt elhangzó előadásokat átlengi, mint magánemberek tovább fogják terjeszteni az itt elsajátított ismereteket és maguk is részt fognak kérni abból a harcból, amely a szociális reform érdekében a tunya szellemeket felrázni, a tudatlanokat meggyőzni, a rosszakarat ellen pedig minden megengedett eszközzel küzdeni kíván. És akkor ez a tanfolyam nemcsak Önökre lesz hatással, hanem miként a vízbe ejtett kő, messze partokat érintő hullámokat ver, társadalmunk széles rétegeivel fogja éreztetni üdvös hatását. Számolnunk kell azzal, hogy amíg az ember ember marad, a szellemi és gazdasági harcokat nemcsak nem küszöbölhetjük ki, sőt a társadalmunk továbbfejlődése szempontjából egyenesen szükség van rájuk. De az emberiség erkölcsi fejlődése akadna meg, ha ez a harc nem folyhatná a kölcsönös érdekeink megértése és egymás emberi méltóságának tisztelése mellett és a mindenkor fennálló jog alapján – jobb és igazságosabb jog érdekében.

A szociálpolitikai tanfolyam³

Nagy érdeklődés közben és lelkes hallgatóság előtt folynak a megállapított program szerint a Népművelő Társaság által rendezett előadások. Január hó 24–27-én, négy estén át dr. Meszlény Arthur törvényszéki bíró, egyetemi magántanár értekezett a szociális magánjogról, egy úgyszólván új tudományról. Az előadás abból indult ki, hogy a mai magánjog még mindig túlnyomóan a vagyon és a család joga, tehát lényegében annak a társadalmi berendezkedésnek felel meg, amelyet a XVIII. századbeli felvilágosodottság kora létesített, mely a nemzetgazdaságban az ú. n. klasszikus iskolát, a bölcsészetben a felvilágosodott individualizmust, a politikában a polgári jogegyenlőséget és a jogban az egyéni szabadság elvét jelentette. A társadalmi körülmények azonban azóta gyökeresen megváltoztak és a magánjoggal szemben is a szociális követelmények egész sora támadt fel. Ebből a nézőpontból kívánatos, hogy a házassági jogban a nő és anya jogállását biztosítsák, a házasságot mint a jövő nemzedék kellő nevelésére szolgáló intézményt ki-

³ Uo., 1912. február 10. 105–106.

építsék, hogy a házasság érvénytelenítését és felbontását az eugenika szempontjai szerint reformálják. A családnak minden kedvezményezése mellett a törvénytelen gyermeknek is meg kell adni a legszükségesebb létfeltételeket. Váolja az e részben a gyermekvédelem terén elért kiváló eredményeket és a bírói gyakorlatban a legújabb időkben észlelhető nagy haladást. Bírálja a polgári törvénykönyv tervezetét, mely a törvénytelen gyermek és atyja között semmi személyes kapcsolatot el nem ismer; kifogásolja az új polgári perrendtartásról szóló törvényt, mely ezt a viszonyt szintén merő vagyoni jogi viszonyként tekinti. Majd a munkáskérdéssel foglalkozott, melyet magánjogi kérdéssé a szolgálati szerződés tesz, amelynek formájában a termelés céljára való szervezkedés jogilag megvalósul. Részletesen tárgyalta a kollektív szerződéseket s javaslatot tesz abban az irányban, hogyan lehetne azoknak betartását biztosítani anélkül, hogy a szerződéshez hű félnek a szerződésszegővel szemben a szerződéstől való elállás kétes értékű jogával kelljen beérnie. Ismerteti a munkaadónak a munkás élete, testi épsége és egészsége megóvására vonatkozó kötelességét, annak hazai jogunkban történt keresztülvitele módját s a munkásbiztosítás terén létesített intézményeket. A munkásügy helyes továbbfejlesztése érdekében sürgeti a munkásszervezetek jogi személyiségének elismerését és azok normatív szabályok útján való szabályozását és ellenőrzését; munkásbíróság felállítását; végül a rendes bíróságok elé utalt munkásügyekben gyors és olcsó eljárásról való gondoskodást.

Január 29-én, 30-án, 31-én és február 1-én Pap Dezső dr. min. osztálytanácsos tartott a munkaviszonyról előadást. Fejtegetéseiben a tőke és munka szabadságára alapított mai gazdálkodási rendszernek a múlt idők gazdasági rendszereivel való összehasonlításából indult ki. Megállapította a szociálpolitikának azt a feladatát, hogy összhangba hozza a tőkének és munkának szabadságát a társadalmi célszerűség és fejlődés követelményeivel. Ismertette azokat a tényezőket, amelyek a munkásnyomor enyhítésére vezettek, egyszersmind pedig azokat az okokat, melyek a társadalom haladására e tekintetben még ma is bénítólag hatnak. Rámutatott arra, hogy a tőkének gazdasági túlsúlyával a jog még mindig nem hozta kellő egyensúlyba a munkásnak a helyzetét. A munkaviszony lebonyolításának egyes mozzanatait követve, rámutatott azokra a tényekre, amelyekben a munkaadónak a társadalmi célszerűséggel és jogérzettel ellenkező hatalmi túlsúlya még mindig akadálytalanul érvényesül. Azután igen behatóan ismertette azokat a tényezőket, amelyekről a munka alkotmányának igazságos kiépítése függ.

Február 2-án, 3-án, 5-én és 6-án Vágó József, a budapesti kereskedelmi és iparkamara s. titkára tartotta meg előadását a szociális bérpolitikáról. Előadásában rámutatott arra a döntő jelentőségű körülményre, hogy a munka olyan áru, amely elválaszthatatlanul össze van forrva eladójával, a munkással. Ebből vezette le az előadó a modern bérpolitika összes követelményeit, amelyek legfőbbike az, hogy közérdekből nem szabad a munka feltételeit a kereslet és kínálat kialakulásának átengedni, hanem egyfelől jogilag el kell ismerni a munkafeltételek befolyását célzó szakszervezeteket s ezek bérpolitikájának békés és harcias érvényesülését és másfelől a közhatóságoknak is okuk van arra,

hogy a közüzemeiben fizetett bérekkel, a közszállítási feltételekkel, közhatósági békeltetéssel, a munkaszabályszerződések jogi helyzetének tisztázásával, az otthoni munka szabályozásával szociális bérpolitikát folytassanak. Instrukatív előadása során Vágó igen népszerűen ismertette a sztrájkok, bojkottok, munkáskizárások, feketelisták, az amerikázás, a szabotázs, passzív rezisztencia, a fair-wages kikötésének és számos más közkeletű szociálpolitikai kifejezések tudományosan elfogadott fogalmát.

Február 7–10-én Hlavács Kornél min. titkár-bíró a munkásvédelemről érkezett. A munkásokat hivatásuknál és függő gazdasági helyzetüknél fogva veszélyek környezik. A munkásvédelem feladata e veszélyeket elhárítani, ártalmatlanokká tenni. A cél kettős: a munka veszélyeit a minimumra csökkenteni és a munkást függő gazdasági helyzetéből felszabadítani. A munkásvédelem arányai és sikerei a munkások felvilágosodottságának méreteitől függenek. Higiéniai, műszaki, gazdasági és jogi ismeretek nélkül a munkások saját érdekeiket fel nem ismerik, koalícióra képtelenek és a többi társadalmi osztályokkal közös érdekeiket bizonyítani, a munkásvédelemből az összes társadalmi osztályokra háruló gazdasági hasznot kimutatni nem tudják. A többi társadalmi osztályok kezdeményező tevékenysége a munkásvédelem terén legtöbbször jelentéktelen. Az államok feladatuknak azt tekintik, hogy a munkások koalíciója által már megszerzett munkásvédelmi intézményeket törvényeikkel a visszafejlődéstől megóvják. E bevallott szándék azonban nem mindig őszinte, mert némely államban előfordul, hogy egyes törvényeit, ha alkalom kínálkozik, visszafejleszt. A munkásvédelemre vonatkozó törvények végrehajtásának módja és mérve, valamint a védelem továbbfejlesztésére vonatkozó adatok használhatósága az ellenőrzéssel és részben a végrehajtással megbízott hatóságok képzettségének és függetlenségének fokával áll arányban. A munkásvédelem részleteinek vizsgálata azt mutatja, hogy a munkásvédelem nemcsak a munkások érdekét szolgálja. Megmérhetetlenül nagy a gazdasági és higiéniai haszon, mely a munkások helyzetének javulásával valamennyi társadalmi osztályra hárul. De eredményt csak akkor lehet elérni, ha az összes munkások, ezek között az irodai alkalmazottak és otthon dolgozók is megfelelő védelemben részesülnek. A céltudatos iparfejlesztés is arra törekszik, hogy minél több egyénnek a tisztességes megélhetést, egészségének és testi épségének megőrzése mellett, biztosítsa. A munkások helyzetének javítására irányuló közóhaj elé az iparfejlesztés nevében korlátokat húzni tehát nem lehet. Ami munkásvédelmi szempontból rossz, az az iparfejlesztés legfőbb céljával ellenkezik; ami pedig iparfejlesztési szempontból jó, az a munkásvédelem legszigorúbb kritikáját is elbírija.

A szociálpolitikai tanfolyam⁴

A Népművelő Társaság által rendezett előadások során dr. Pap Géta min. osztálytanácsos-bíró 1912. február 12-én, 14-én, valamint 13. és 15-én érkezett a munkásbizto-

⁴ Uo., 1912. február 10. 140–141.

sításról. Előadásában rámutatott a munkásbiztosítás keletkezésének társadalmi és gazdasági hátterére. Fejtegette a munkásbiztosítás jelentőségét a társadalmi osztályok harcában, utalt annak előnyeire és hátrányaira úgy a kapitalizmus, mint a munkásosztály szempontjából. A biztosítás magánjogi fogalmából kiindulva érintette a kötelező és önkéntes biztosítás egymással való viszonyainak sokat vitatott kérdését és megjelölte azokat a fogalmi elemeket, melyek a szociális biztosítást a magánbiztosítástól megkülönböztetik. Majd a mai érvényben lévő magyar munkásbiztosítást ismertette és pedig ennek keretében a magyar munkásbiztosítás szervezetét, a pénztári tagságot, a biztosítás terheit és szolgáltatásait, a munkásbiztosítási szervezet működését, az önkormányzat jelentőségét, az államhatalmi felügyeletet és bíraskodást. Február 16-án és 19-én, továbbá 17-én és 20-án dr. Friedrich Vilmos egyet. m. tanár főorvos a szociális egészségügygel foglalkozott. Az egészségügy az egyesek, a szociális egészségügy az egész társadalom higiéniájának körülményeivel foglalkozik s ezenfelül is kitér mindama társadalmi kérdésekre, amelyek az egészség megóvásával s a népjólét emelésével kapcsolatosak. A szociális higiéné az a tudomány, amely kutatja az emberiségnek szociális életviszonyaiból s a szociális együttlét veszélyeiből eredő bajait s arra törekszik, hogy egészségügyi ismeretek terjesztésével, az egészségügyet előmozdító rendszabályokkal megóvja az emberiséget azoktól a káros behatásoktól, amelyek egészségét, épségét s munkabírását veszélyeztetik, vagy károsan befolyásolják, utódait gyengítik. E célok elérésére szolgáló egyik eszköz az oktatás, amely az iskolaorvosi intézmény fejlesztésével oldható meg. A csecsemő- s gyermekhalandóság tekintetében – de egyébként az általános halálózási statisztikát illetően is – Magyarország az átlagon jóval felüli, kedvezőtlen adatokat tüntet fel. A csecsemő- és gyermekhalálózás nagy számát a helytelen táplálkozás s a fertőző betegségek okozzák; mindkét körülmény a kedvezőtlen szociális viszonyokban gyökeredzik s ellenük főként a szociális állapotok javításával – mint pl. a terhes munkásnők védelme, terhességi s gyermekágyi segéllyel való támogatása, anyas és csecsemőmenhelyek, lelenházak létesítése, a csecsemők természetes táplálásának elősegítése, – kell védekezni. Az emberiségnek legnagyobb ellenségei a ragadós betegségek; ezek közül az úgynevezett heveny ragadós betegségek legtöbbje a gyermekeket éri, míg a krónikus lefolyású ragadós betegségek, melyek között legveszedelmesebb a gümőkór, inkább a felnőtteket, a népesség legértékesebb, munkabíró s produktív elemét pusztítja. A fertőzés terjedése, – heveny ragadós betegségek esetén – a betegek izolálásával és a fertőtlenítéssel akadályozható meg. Egyes fertőző betegségek – mint a kolera, pestis, kiütéses tifusz – fellépésének és terjedésének elhárítása nagymértékű higiénikus óvintézkedéseket tesz szükségessé, amennyiben ezek a táplálékkal is – főképp az ivóvízzel – terjednek tovább. Az emberiség további ártalmi: a nemi betegségek, melyek ellen az ily betegeket befogadó kórházak szaporításával s a betegségek elleni védekezés módjainak ismertetésével küzdhetünk.

A fertőző természetű megbetegedések közül legtöbb áldozatot követel a gümőkór, amelyet leginkább a tüdőgümőkóros ember köpete terjeszt. A kedvezőtlen szociális

viszonyok között élő osztályból veszi a legtöbb áldozatot ez a betegség s az iránta való hajlamosságot is – csakúgy, mint a legtöbb betegségnél – a helytelen, hiányos táplálkozás, az egészségtelen lakás- és műhelyviszonyok, a foglalkozás korai megkezdése, a tisztatlanság, a szeszes italok élvezése idézi elő. A hajlamosító tényezők között első helyen áll az egészségtelen lakás. A közegészségügyi és szociális viszonyok általános javításával – a táplálkozás higiéniájának törvényes szabályozásával, mely a helyes tápszertörvény megalkotásával érhető el, a lakásmizériák megszüntetésével, hatósági kis lakások és munkáslakások építésével, a műhelyek egészségügyi viszonyainak javításával és ellenőrzésével, a munkaidő közötti szünetek beosztásával, a munkaidő megrövidítésével, az éjjeli munka korlátozásával, az építő és női munkások törvényes védelmével, a tanoncok és munkások egészségi állapotának ellenőrzésével, a veszélyes üzemek rendszabályozásával úgy a gümőkór, mint egyéb megbetegedések száma csökkenthető s az egészségügyi állapotok javíthatók. További népbetegség az alkoholizmus, melynek elhárítására a felvilágosítás s az oktatás leghatásosabb fegyver. A szociál-higiéne feladatai közé vonja a nyomorékok, gyengeelméjűek iránti gondoskodást, szintúgy a jó ivóvíz szolgáltatása, a városok és községek csatornázása, a megfelelő építési szabályzat kidolgozása iránti intézkedések foganatosítását, továbbá munkásjóléti intézmények, munkásjóléti törvények létesítését is. A szociális higiéne szolgálatában áll a betegség és a baleset elleni biztosítás. A haladás felé vezető lépés a biztosításnak az aggsági, rokkantsági és munkanélküliség esetére való kiterjesztése. Az egészségügyi törvények betartásának hatósági ellenőrzéséről az eddiginél fokozottabb mértékben kell gondoskodni s az államnak is érdeke, hogy az őt fenntartó polgárok épségének és egészségének érdekében rendszabályokat, intézményeket létesítsen s mindazt megteremtse, ami ennek előmozdítására alkalmas. A szociális higiéne terén nálunk még igen sok a tennivaló, hogy az e tekintetben előttünk levő kultúrállamokkal egy sorba kerüljünk. Február hó 21-én és 23-án, továbbá 22-én és 24-én dr. Szántó Menyhért min. oszt. tanácsos, a Társadalomtudományi Múzeum igazgatója a munkásjóléti intézményeket ismertette. A munkások szociális helyzete évszázadokon keresztül nem ment annyi változáson át, mint a XIX. században. Az ipari fejlődés nemcsak új helyzetet teremtett a termelés minden tényezőjére nézve, hanem az egész emberi társadalomban is nagy változásokat idézett elő. A munkásosztály életmódja, háztartási berendezése és egész gondolatvilága mindinkább eltávolodott a munkaadókéétól. Ennek folytán a tőke és a munka közötti ellentét a legutóbbi évszázadban rendkívül kiélesedett és gyakran oly kitörésre vezetett, amelyek úgy a munkaadó, mint a munkások létét is megátámadták. Ezt az ellentétet Owen Róbert már száz évvel ezelőtt a munkások humánus nevelésével, életmódjuk javításával, erkölcsi és anyagi javaik gyarapításával igyekezett kiegyenlíteni. Owen eszméit és munkásvédelmi törekvéseit a haladó korszellem a lefolyt században mindinkább magáévá tette. Ez a korszak számos oly törvényt alkotott, mely a munkások egészségét, épségét akarja megóvni, keresetét vagy más anyagi és szellemi javait növelni és biztosítani. Ma már a munkás-

védelmi eszközöknek két nagy csoportját különböztetjük meg. Egyikbe azok tartoznak, melyeknek alkalmazását törvények vagy törvényerejű szabályrendeletek kötelezővé teszik; másikkba azok, amelyekben a munkaadó jószántából vagy a szolgálati szerződés kikötése folytán részesülnek a munkások. Ezeket az utóbbiakat szoktuk munkásjóléti intézményeknek nevezni. A törvényes és a társadalmi munkásvédelem nem pontosan elhatárolt két külön terület, hanem a kettőnek határai egymásba átnyúlnak. A munkásjóléti intézmények a műhely kellő berendezésében, a munkás erejét és egészségét kímélő munkarendben, az ételmezésben, a jó lakásban és a munkás családjáról való gondoskodásban nyilvánulnak meg. A műhely berendezésében mindenekelőtt gondoskodnunk kell a munkások testi épségének és egészségének megóvásáról, és törekedjünk a műhelyben való tartózkodást kellemessé tenni. A nagyobb gyárak ma már – úgy nálunk, mint külföldön – arról is gondoskodnak, hogy a munkások a gyárba jövet, utcai öltözetüket a munkában használt ruhájukkal cserélhessék fel. A munka végeztével pedig mosdók, fürdők állanak a munkások rendelkezésére. Egyes gyárak kíméletesen szabják meg a munkaidőt is, meg vannak elégedve a rövid munkaidő üzleti eredményével, a mindig pihent erővel végzett munkával. A munkaerő konzerválásának másik eszköze az évközben való szabadságolás. A városoktól távolabb fekvő ipartelepek szoktak arról gondoskodni, hogy munkásaik és családtagjaik jutányos áron jó élelmiszerekhez jussanak. Némely ipartelep konyhát is rendezett be, ahonnan a munkásokat melegítő és üdítő italokkal látják el önköltségi áron, imitt-amott ingyen is. A munkásjóléti intézmények legfontosabbja a jó lakás. E téren igen élénk érdeklődést tapasztalunk mindenütt. A jó lakás nemcsak a munkás ereje és egészségének megóvása, a kocsmázástól való elvonása miatt, hanem azért is fontossággal bír, mert a jövő nemzedék egészségesebb fejlődését is előmozdítja. Az egészséges lakás alapfeltétele a munkás és családja egészségügyi viszonyainak. Azonkívül, hogy a tuberkulózis, alkoholizmus elleni küzdelemnek egyik hathatós fegyvere, a munkás családi, erkölcsi és vagyoni jólétének az őre. Az utóbbi évek szociálpolitikájának egyik szép megnyilvánulása Budapest székesfőváros munkásház-építő akciója. Némely ipartelepen bölcsődéket, néhol külön játszóteret tartanak fenn a kis gyermekek számára. Amerikában, a nagy kiterjedésű ipartelepeken és áruházakban, ahol az alkalmazottak nagy száma miatt a tulajdonos egyénileg nem is foglalkozhatnék velük, a munkásjóléti intézmények szervezése céljából ezelőtt 20 évvel új tényező alkalmazását kezdték meg a munkásjóléti intézmények terén. Ez az új tényező az úgynevezett „Social Secretary” vagy „welfare” manager, akinek az a hivatása, hogy a munkások jólétének, testi és szellemi szükségleteinek kimutatásával és kielégítésével törődjék. Úgy az amerikai, mint az európai ipartelepek kedvező tapasztalatokat tettek a munkásügyi intézők alkalmazásával és a munkásjóléti berendezésekkel. További lépés ezen a téren a munkásoknak a vállalat nyereségében való részesítése.

A szociálpolitikai tanfolyam⁵

A Népművelő Társaság szociálpolitikai tanfolyamán február 26–29-ig a tanfolyam megszervezője, dr. Ferenczi Imre szociálpolitikai szakelőadó a munkanélküliség problémájáról tartott nagyérdekű előadást. Kifejtette, hogy a kapitalisztikus társadalom átalakítására irányuló mozgalmak a tömeges munkanélküliség fényéből indultak ki. A munkanélküliség elválaszthatatlanul összefügg e társadalom legfőbb törvényével, a versennyel. A proletáriátus tehát oly társadalmat követel, amelyben nem a vállalkozók versenye, hanem az összesség szervezett hatalma szabályozza a termelést, vagyis kívánja a termelési eszközöknek demokratikus társadalmosítását. A fejlődés útja azonban nem a bér munka viszonyának egy csapásra való megszüntetése volt, hanem a munkás életmódjának fokozatos javítása éppen e munkásviszony alapján. Az első magyar szociálpolitikai tanfolyam előadásai, amelyeknek tanulságait ezután előadó összefoglalta, a hallgatóság szemei elé varázsolták egy új társadalomnak az épületét, amely a gyakorlati szociálpolitika biztos talaján immár határozott kontúrokkal emelkedik. A szociálpolitika eddigi sikereinek hatása alatt a szociálizmus maga is megváltoztatta a legutolsó félszázad alatt jellemét, pozitív politikát folytat, hisz a közhatalom beavatkozásában is hajlandó a polgári osztállyal a ma és holnap kérdéseinek megoldásán együttműködni. A szociálpolitika legutolsó időkig azt vizsgálta, hogy mit kell tennünk a szabad bér munkás érdekében, ha az dolgozik, a jövő legnagyobb feladata megállapítani azokat a rendszabályokat, amelyek a munkást akkor támogatják, ha nincs jövedelmező munkája. Az előadó azután kifejtette a munkanélküliség szociálpolitikai fogalmát, elhatárolván azt a munkanélküliségnél olyan nemeitől, amelyekkel a szociálpolitika más ágai (szociális biztosítás, békéltetés), a szegényügy, illetve a büntetőjog tartoznak foglalkozni. Majd néhány pregnáns statisztikai adattal világította meg a munkanélküliség óriási arányait és állandóságát a kapitalisztikus országokban. Ez alkalomból mindenkit meggyőző érveléssel szállt szembe avval a köznapi felfogással, amely szerint nálunk nincsen munkanélküliség. Kimutatta, hogy az ipar úgynevezett ciklikus hullámozásai mellett a kapitalisztikus társadalomban állandóan vannak munkanélküliek, az úgynevezett tartaléksereg, az egyes iparágak évszaki jellege, technikai átalakulások és egyéni okok folytán. A munkanélküliség kapitalisztikus forrásainál jóval súlyosabb az a munkanélküliség, amelyet éppen egyes országnak a kapitalisztikus fejlődés terén való elmaradottsága idéz elő. Ilyen ország hazánk is, amelyben a munkanélküliség a kivándorlók százezreiben, az eléggé nem foglalkoztatottak és alkalmi munkások tömegeiben jut érvényre. A munkanélküliség e dignózisa után Maupassantnak a „Csavargó” című novellájából ismerték meg a hallgatók a munkanélküliségnél tipikus következményeit a legtisztesebb munkásra. Végül rámutatván a tömeges munkanélküliségnél pusztító hatására a közgazdaságra, a közháztartásra, az állami és társadalmi életre, lelkes szavakkal mutatott rá arra, hogy

⁵ Uo., 1912. február 10. 170–171.

a munkanélküliség elleni küzdelem, a társadalom szervezett képviselőinek, az államnak és a községnek nemcsak erkölcsi feladata, de okos önérdeke is.

A második előadásban az előadó a munkanélküliség statisztikájának a bírálata után amaz intézményekkel és rendszabályokkal foglalkozott, amelyek a munkanélküliséget lehetőleg megelőzni, illetve káros hatásait enyhíteni hivatottak. A munkanélküliség gyakorlati megelőzésének a munkanélküliség kapitalisztikus okainak részletes elemzéséből kell kiindulnia. Eredményt csak úgy érhetünk el, ha a gazdasági átalakulások és hullámozások ütemét enyhítjük és az úgynevezett ipari tartaléksereg számát lehetőleg csökkentjük, az elkerülhetetlen maradékát pedig a munkanélküliség idején a közintézmények gondozására bízunk. A munkanélküliség megelőzésének legfontosabb eszköze a nemzeti munkapiac megszervezése, úgy, amint az eddig a legtökéletesebben Nagy-Britanniában a helyi, kerületi és birodalmi nyilvános és pártatlan állami munkaközvetítők felállításával megtörtént. Csak a létező munkaalkalmak teljes és gyors nyilvántartásával lehet az országban létező munkaalkalmakat nyilvántartani és ebből a munkanélküliséget, illetve a kivándorlást minimumra korlátozni. Minthogy azonban a munkaközvetítés sem teremthet új munkaalkalmakat, a munkanélküliség átmeneti segítésére pozitív intézkedésre van szükség. Az eléggé nem foglalkoztatott és tanulatlan munkások számára az ínségmunkák bizonyultak a legalkalmasabbnak, bár azok rendkívül költségesek és kellő óvintézkedések nélkül demoralizálólag hatnak a munkásokra. A tanult munkások számára mint legfontosabb rendszabály, a munkanélküliség esetére való biztosítás gondolata lép előtérbe. Előadó az eddigi kísérletek kritikai méltatása után részlegesen foglalkozott avval a kérdéssel, vajon e biztosítási ágnek szerve a község vagy az állam legyen-e és hogy minő álláspontot foglaljanak el azok a szakszervezetek eddigi biztosításával szemben. Az előadó végső következtetése szerint a jövő a tanult iparágakban a kötelező állami biztosítást illeti, a községeknek és szakszervezeteknek bevonásával. Nagy-Britanniában máris foglalkoztatja a törvényhozást egy törvényjavaslat, amely egyelőre két és egynegyed milliónyi munkást vont be a biztosítás körébe. E biztosítás a munkaadók és munkások egyenlő járulékai és az állam hozzájárulásán nyugszik. Addig is, míg az államok e térre lépnek, a városok okos önérdeke és a kötelező biztosítás technikai számításainak fontos előfeltétele: a genti rendszer, kiegészítve az általános fakultatív községi pénztárral. Ezt a rendszert különben községi keretben való nagy elterjedése mellett törvényes formában valósították meg Dánia és Norvégia. Az előadó e rendszer gyengéinek bemutatása után kifejtette, hogy bármit is tesznek a kapitalisztikus országok az ipari munkanélküliség enyhítése végett, munkapiacuk egyensúlyát állandóan fenyegeti azokból az országokból kiinduló kivándorlás, amelyekben a középkorból átszármazott birtokrendszer és gazdálkodási mód a népesség feleslegét megkötni nem tudja. A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesülete, amelynek jellemzésével előadó szabadon elmondott hatásos előadását befejezte, éppen előadó javaslatára a munkanélküliség eme valóban nemzetközi viszonylatára is ki fogja terjeszteni tanulmányait. Az igen nagy számban megjelent közönség az előadást élénken megtapsolta.

A szociálpolitika. Bevezető előadás a „Népnevelési Társaság” által rendezett szociálpolitikai tanfolyamon. Tartotta Földes Béla egyetemi tanár.⁶

140 éve annak, hogy az a férfi született, aki tulajdonképeni úttörője volt a szociálpolitikának. Egy angol ember, Owen Róbert, aki a szociálpolitika jóformán minden terén dolgozott, annak jelentőségét felfogta és az angol társadalomban igen heves küzdelmet folytatott eszméiért. Ő volt az első, aki azzal a követeléssel lépett fel, hogy nőket, fiatal gyermekeket csak korlátolt számban alkalmazzanak a gyárakban, és ő volt az első, aki saját gyárában ezt keresztül is vitte.

Ő volt az, aki annak a mozgalomnak állott az élén, amelynek eredménye az angol szakszervezetek létesítése. Ő volt az első, aki saját gyárában a jóléti intézményeket meghonosította. Ő volt az, aki a szociálpolitika legnehezebb és mindeddig meg nem oldott kérdésével, a munkanélküliség kérdésével legelőször foglalkozott, igen helyesen megjelölve azt az utat, amely a munkanélküliség megszüntetésére vezet, és rámutatván arra, hogy annak megszüntetése egyúttal a legbiztosabb mód arra, hogy a társadalmat megszabadítsuk mindenféle büntettől. Azt vallotta: ha minden ember alkalmazást találna és így keresethez is jutna, akkor büntetteket nem követnének el. Ő volt az, aki ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban megjelölte azt az utat, amelyet a társadalomtudománynak követni kell: ismerni kell elsősorban magát a társadalmat, össze kell gyűjteni az adatokat, meg kell állapítani a törvényszerűségeket és csak akkor lehet a gyógykezelés iránt tájékozódni.

Ez volt ennek a férfiúnak jelentősége és különösen Anglia nagy hálával tartozik neki, mert ő e propagandájával megmentette Angliát a társadalmi forradalomtól, amely Franciaországot feldúlta.

Azért hivatkozom erre a férfiúra, mert ennek törekvéseiben látom képviselve azokat az irányelveket, amelyek ma a szociálpolitika legfontosabb tételeit képezik.

Hogy a szociálpolitikának oly nagy fontossága van, az sok körülménynek tulajdonítható. Első sorban egy világtörténeti törvény hatásának. Ezt a világtörténeti törvényt az ellentét törvényének nevezem. Ezen törvény ugyanis azt mutatja, hogy a népek mindig valamely elv megvalósítására vágyódnak és ha ennek érvényt szereztek, bizonyos idő múlva éppen az ellenkező elv érvényesülésére törekcsenek.

Ilyen évszázadokon keresztül uralkodó elv volt az, amely arra tanította a népeket, társadalmakat, hogy e földön az élvekről lemondva, vágyaikat lehetőleg korlátozzák: a kereszténység által hirdetett az asketismus elve. Ebben a korban az emberek figyelme inkább a mennyei életre irányult, a túlvilági élettől várták a földi nélkülözésekért és csalódásokért a kárpótlást. Ez a felfogás lényeges változást szenved az újkor kezdetével.

⁶ *Munkásügyi Szemle*, 1912. március 25. 1.

Sőt már előbb is látjuk a régi felfogásnak leszorulását, még pedig éppen ott, ahol a középkori felfogás gyújtópontja volt, Rómában. Hiszen II. Gyula és X. Leó római pápák felkarolták a világi művészetet és az emberi élet örömeinek és díszítésének fejlesztése érdekében igen sokat tettek.

Innen kezdve új korszak bontakozik ki: az emberek szívében az a vágy kezd belopózni, hogy már ezen a földön is előmozdíthassák saját boldogságukat és nem elégszenek meg a másvilágra kiállított utalvánnyal. Ennek a felfogásnak igen mély hatása volt a társadalomra; az emberek ezzel együtt a földi lét jelenségeit kezdik tanulmányozni és ez előfeltétele minden haladásnak, minden tudománynak. Szóval a világfelfogás elfordul a transcedentalismustól, a földi dolgokat kerülő, lenéző, a földöntúli felfogástól és az emberek ezen a földön keresik vágyaik teljesedését. Ennek az új világnézetnek legtisztább tükre a Faust-monda. Faust is megsokalja a földön túli élet kutatását és a földi élet örömeit is akarja ismerni. A földi örömök utáni vágnak pedig ama kor más magyarázatot nem tud adni, mint az ördöggel való szövetekezést. Az akkori felfogás szerint csak az ördöggel való cimborálásnak lehetett betudni, midőn Faust azt mondja: „e földből fakadnak örömei”, nem törődve azzal, mi lesz vele a túlvilágon.

Az új világnézettel párhuzamosan és vele szoros összefüggésben egy másik felfogás is kezd kibontakozni. Az emberek egyénileg is akarnak érvényesülni, függetlenül a tekintélyektől, szabadulva a középkorban az egyént korlátozó számos bilincstől. Ez első sorban a vallási téren nyilvánul meg és oda irányul, hogy tekintélyektől függetlenül magából a bibliából keresik a hitelveket, Róma közvetítése nélkül. Az emberi ész szabadságát azonban nemcsak ezen a téren követelik, nemcsak ezen a téren kívánják az ember saját belátásának, saját Ítéletének elismerését, hanem minden téren érvényre jut az a felfogás, hogy az ember saját akarata, saját belátása, saját felfogása szerint akar boldogulni. Ez az irány, amelyet individualizmusnak neveznek, lényeges befolyást gyakorolt a társadalmi téren kialakuló eszmékre.

Egy további irány, amely szorosan összefügg a szociálpolitikával és amely az individualizmushoz kapcsolódik, azt hirdeti, hogy az ember tulajdonképpen akkor teljesíti legjobban kötelességét a társadalommal szemben, ha saját érdekeit kielégíti. Ez az egoizmus elmélete. Ez az irány is befolyással volt azokra a lassan fejlődő eszmékre, amelyek oda irányultak, hogy a társadalmi berendezések átalakuljanak. Ennek az egoizmusnak híve volt Goethe is, aki azt mondja, hogy a legtöbb ember többet használ a társadalomnak azzal, ha csak a saját dolgával törődik és azokat tisztességesen elvégzi. Természetesen csak olyan ember tesz szolgálatot a saját érdekeinek kielégítésével az államnak, aki azt kellő belátással, felvilágosodottsággal teszi és tudja, hogy magának is csak úgy használ, ha a társadalomnak jó szolgálatot tesz.

És most megint megfigyelhetjük az ellentét törvényének hatását, mert az előbbi irány után éppen az ellenkezője kezd érvényre jutni. Kiváló írók rámutatnak arra, mekkora hátránnyal jár a társadalom fejlődésére a rideg egoizmus érvényesítése. Carlyle elpana-

szolja, hogy az emberek már nem olvassák a bibliát, hanem csak a főkönyvvel törődnek. A társadalom egészséges fejlődését abban látják, hogy az ember működését a társadalom összessége érdekében fejtsse ki. Ezt a társadalmi irányzatot altruizmusnak nevezzük.

Az emberiség az individualizmussal szemben lassankint rátér arra a felfogásra, hogy az egyéni egoizmust fékezni, zabolázni kell és addig, míg erre más szervek nincsenek, az államnak kell ezt teljesítenie. Ez az irány a guvernementalizmus vagy etatizmus, amely az individualizmus visszafordításával a társadalmi egyetemlegesnek iparkodik érvényt szerezni, amely a gyengék védelmére vállalkozik és nem szolgáltatja ki azokat az egyéni verseny kíméletlenségének.

Mindezek a tényezők nagyban hozzájárultak az európai társadalom átalakulásához. Mindezeknek a tényezőknek összetalálkozása azt a felfogást teremtették meg, hogy a gazdasági érdekek kielégítésére kell törekedni, arra kell törekedni, hogy az ember anyagi szükségleteit lehetőleg tökéletesen elégítse ki. Midőn az európai társadalom ehhez a fordulóponthoz eljutott, akkor kezdi megismerni, milyen fontos a munka. A munka fontosságának fölismerése pedig azért is nagy jelentőségű, mert most többé az emberi méltóságot senkitől sem lehetett megtagadni, aki a társadalmat munkájával gazdagítja. A nemzetgazdaság is ehhez az elvhez csatlakozott, a munka jelentőségét elismerte, sőt azt a tételt állította fel: „hogy minden értéket a munkára kell visszavezetni”. A nemzetgazdaságtan azonban ebből a tételből nem vonta le a konklúziót, mert egyrészt elismerte, hogy minden érték a munkából származik, de azért másrészt mégis inkább a tőkével azonosította magát.

Ha a nemzeti javak legnagyobb része a munkából származik, akkor nem lehet fentartani olyan intézményeket, amelyek az emberi méltósággal ellentétben állanak. Nem lehet a rabszolgaságot, jobbágyságot és hasonló intézményeket fenntartani. Ha tehát az emberiség átmegy arra a felfogásra, hogy az egyén értéke az általa a társadalom és a nemzet érdekében teljesített munkán alapszik, akkor az embert is emeli, mert anélkül az emberi méltóság nincs elismerve. Ez a felfogás kifejezésre is jut a francia forradalomban; két intézményt töröl el, amely ellenkezik a munka méltóságával: a céhrendszert és a jobbágyságot. Ezek is akadályai voltak az emberi méltóság elismerésének. Már most azt hihetnők, ha az ember erre az álláspontra eljutott, akkor minden érdeklődés és törekvés a munka helyes berendezésére fog irányulni. Nem úgy történt.

A nemzetgazdaságtan a XVIII. század végén az individualizmus, a laissez-faire álláspontján állott. Csak az erőre volt tekintettel és ennek érdekében hirdette a szabad verseny elvét. A nemzetgazdaságtan ezen állásfoglalása egy ideig megakasztotta a társadalomnak a munka érdekében való berendezése felé megindult processzusát. De hozzájárult a technikának nagy haladása, amely főleg a következő módon vezetett a tőkének a munka fölötti túlsúlyához. A nagy fölfedezések következtében az eddigi szűk, helyi piacok lassanként hanyatlottak és kialakult a világpiac. Ez pedig a gazdasági helyzetet teljesen megváltoztatta, első sorban azért, hogy az áruk kelendősége jelentékenyen kiterjeszkedett és pedig a tengeren túli országokra is. Ennek következménye az volt,

hogy a termelőnek főleg arra kellett súlyt fektetni, hogy alacsony költségekkel tudják termékeiket előállítani. A termelés terén a termelési költség alakulása válik irányadóvá. Azelőtt a termelő minden törekvése odairányult, hogy jó munkát készítsen. Ezt előmozdította az egészséges céhrendszer, amíg el nem fajult; hiszen Angliában mindenkinek 7 évig kellett tanulni és minden eszközt megragadtak, hogy a mester kiváló ember legyen. Ezért ma is örömmel nézzük a középkor alkotásait, amelyek talán nem felelnek meg mai fejlettebb ízlésünknek, de látszik rajtuk, hogy a munka, amellyel előállították, becsületes, jó munka volt. Ez azért volt lehetséges, mert a termelő ismerte a piacot, rendes körülmények között biztosították, hogy oda idegen nem jöhet be, tehát nincs verseny, bizonyos mértékben monopóliuma volt és így nem kell a termelési költségek csökkentésére törekedni, mert hiszen egyedüli elárusítók lévén, meg kell adni a termelő által megállapított árat. Kassa, Temesvár, Kolozsvár, Arad mindegyik külön piac volt, ahová idegen csak vásár idején jöhetett árusítani.

Amerika felfedezése és a tökéletesebb közlekedési eszközök feltalálása után már a legutolsó falusi mesternek is számítania kell a konkurrenciával és arra kellett törekednie, hogy olyan olcsón tudja előállítani termékeit, mint más. A termelés elve tehát az lett, hogy mentől olcsóbban termeljenek, a jószág az mellékes volt.

Ennek a törekvésnek segítségére jött a természettudomány, különösen a mechanika haladása is. A technika hatalmas gépei támogatják a termelőt a termelési költségek lenyomására irányuló törekvését. De arra, hogy gépeket lehessen venni, hogy 2-3 munkás helyett a munkások százait lehessen alkalmazni, ahhoz nagy vagyoni erő kellett: a tőke. A tőke pedig lassanként átalakítja az egész termelést saját érdekének megfelelően, a munka vagy jobban mondva a munkás igényeit teljesen elhanyagolta. Kifejlődik a kapitalizmus, amely más törvényt nem ismert el, mint a tőke saját korlátlan érdekét.

Amint láttuk, ezt az alakulást az angol nemzetgazdaságtan szentesítette. Az államnak a gyengék érdekében kifejtendő tevékenységét elítélte, az erős szolgálatába lépett, az erős pedig a tőke volt, amelynek jogában áll a gyengét eltiporni.

Addig, míg a tőke gyengébb volt, persze jól esett neki is az állam beavatkozása és támogatása, de most, hogy megerősödött, elfogadta a nemzetgazdaságtan jelszavát, hogy minden korlátot töröljenek el, hogy szabad verseny legyen. Ezekből az irányokból megerősödik a tőke és a társadalom berendezésének kérdésénél döntő szót nyer, a nemzetgazdaságtan ekkor a tőke mellett foglalt állást. Ezt különösen az akkori nemzetgazdaságtan jövedelemelosztási elmélete is mutatja. Eszerint a földbirtokos csak a létesített nemzeti jövedelem egy részét teszi magáévá; ami a munkást illeti, az csak épen annyit tud keresni, amennyi fenntartására kell. Az állami, az eszményi feladatok teljesítését főleg a tőke teszi lehetővé, a középosztály és főleg az ő működése eredményeképpen jelentkezik a nemzeti vagyonosodás.

A kapitalizmus azonban csakhamar elfajult és a társadalom fejlődését veszélyeztette. A munka kizsákmányolásával, életigényeinek elhanyagolásával, a nők és gyermekek

alkalmazásával az egészséget veszélyeztette, a családi köteléket felbontotta, a műveltség és erkölcstelenség melegágyait teremtette. A tőke túllépte azokat a határokat, amelyeket a társadalom érdeke, a kultúra és az emberiség haladása neki szabnak. Ezeket a túlkapásokat lassan észre is vették, sűrűbben és sűrűbben felszólaltak kiváló emberek, mint Owen, Ashley, akik figyelmeztették a társadalmat, hogy a tőke hatalmát meg kell szorítani. Így Carlyle Tamás is hatat üzent a tőke kíméletlen garázdálkodásának. Carlyle Tamás különösen azt hirdette, mily szomorú tudomány, „dismal science” a nemzetgazdaságtan; csak azt tudja mondani: tessék egymásnak neki menni és tessék megnyugodni abban, hogy a népesség legnagyobb része nyomorúságra van ítélve, mert hiszen a földön úgylis több ember születik mindig, mint ahányat fenn lehet tartani.

Azonban lesújtó tények nemsokára a törvényhozás figyelmét magukra vonták. Az első nagy gyári ankéten (1833) kitűnt, hogy mik történnek a „vidám”, a gazdag Albionban. Gyermekeket árúcikkékként áruba bocsájtottak. Csődtömegekben gyermekek szerepeltek. Történtek oly eladások, hogy vettek gyereket azzal a kikötéssel, hogy minden 20-ik hülye lehet. Főképen a községek iparkodtak megszabadulni a gondjaikra bízott gyermekektől.

Az első munkásvédelmi törvény 1802-ben hozatott. De akkor még nem tudták, hogy ezek a viszonyok hová fognak fejlődni és inkább közegészségügyi és közerkölcsiségi szempontból hozták ezt a törvényt, amely törvény csakis a községek által fenntartott gyermekeket tiltotta el a gyári munkától. Később az angol gyári ipar fejlődése folytán a gyári telepek a völgyekbe húzódtak, ahol, minthogy a gőz erejét még nem alkalmazták, olcsó vízi erővel rendelkeztek és olcsó gyermek-munkaerőket vehettek. Azután a városokba vonultak, ahol a szegény városrészekben kaptak elég gyermeket; ezekre a régi törvények nem vonatkoztak.

Az angol törvényhozás sajátsága, hogy mindig csak azt a bajt igyekszik orvosolni, amelyet éppen felismer és ritkán alkot általános törvényeket. Minthogy az előbb említett törvény csak a községi gyermekekre vonatkozott, a szülők saját gyermekeiket továbbra is eladták. Ennek következménye az volt, hogy a népesség testileg és szellemileg elsatnyult. Kezdetben fokozta a bajt, hogy eleintén gyári munkát nem a legjobb elemek vállaltak. A munkások szellemi és erkölcsi tekintetben nagyon alacsony fokon állottak. Egy gyári munkástól pl. megkérdezték, hogy tudja-e, ki volt Krisztus? Azt felelte rá, hogy biztosan nem tudja, de úgy hallotta, hogy polgármester volt Londonban. Azt pl., hogy ki volt Nelson, Newton, Napóleon, egyik sem tudta. Nem tudták, hogy a társadalomban az embernek neve van. Számolni egyáltalában nem tudtak s így a gyárosok fizetésükkel megkárosíthatták őket. Egész erkölcsi nevelésük elmaradt. Olvasni nem tudtak, ellenben szerették a rablómeséket, azokról tudtak regélni. Lakásuk egészségtelen, túllakott, fülledt volt, családi életük elcsenevészedett.

Minthogy a kapitalizmus ilyen túlkapásai folytán nagy emberi érdekek voltak veszélyeztetve, lassankint kifejlődik az a tudat, hogy a tőkét korlátozni kell. Amint ez már a

középkorban is volt. Akkor is volt tőke, voltak tőkések, de a termelési rendszer nem engedte kinövéseit. Meg volt határozva, hogy ki mikor, mennyit dolgozhatott, hány munkással dolgozhatott és hogy mely piacon értékesíthette termékeit. A nagy tőkét igénylő vállalkozásokat, berendezéseket részint maguk a városok látták el, így felállították a városok az árucsarnokokat, mérlegeket stb. Ilyen nagy árucsarnok (Lauben) sok régi városban látható.

Belátták tehát, hogy a társadalom gazdasági berendezésén változtatni kell és most már az a kérdés nyomult előtérbe, hogy mily irányban. Azokkal a gyökeres változásokkal, amelyekben a társadalom át fog menni és amelyek során a ma fennálló intézmények egész sora, mint pl. a túlhajtott magántulajdon, módosulni fog, a munkáson segíteni akarnak, hogy úgy fejezzem ki magam, a munkás életviszonyai és érdekei szerint akarják a munkaviszonyt és egyáltalán a társadalmat berendezni. Eddig csak a tőke jutott érvényre. Át kell alakítani a létező társadalmi intézményeket olyképp, hogy a munka érdeke épügg érvényesüljön, mint a tőke érdeke. Erre annál is inkább törekedni kell, mert a munkás helyzete a mai társadalomban egészen más, mint volt a kisipar idején, mint volt szűkebb termelési viszonyok között. Régente a céhrendszer és kisipar idejében is kedvezőtlen lehetett a munkás helyzete, de tudta, idővel ő is mester lesz. A kisiparban csak átmenetileg volt munkás. A munkás ugyanazon osztályhoz tartozott, mint a mester, csak fiatalabb volt, még nem volt kiképezve. Tudta, hogy ő is idővel a magasabb társadalmi osztályhoz fog tartozni, amint még ma is az ügyvédjelölt tudja, hogy rendes körülmények között önálló ügyvéd lesz.

De a nagyipari, a gépipari termelés mellett lehetetlen, hogy a munkás önálló vállalkozó legyen. Állandóan munkás marad, tehát oly helyzetet kell számára teremteni, hogy mint munkás is emberséges és emberhez méltó életet élhessen, a társadalmi intézményeket tehát úgy kell átalakítani, hogy a munka életkövetelményeinek is megfeleljenek.

Ezek alapján a szociálpolitika tartalmát úgy határozhatjuk meg, hogy feladata a társadalmi viszonyok tanulmányozása, a tények megismerése és ennek alapján annak megállapítása, milyen irányban kell a társadalmat átalakítani, hogy a munkások is kulturális emberhez méltó életet élhessenek.

Ez lévén a szociálpolitika feladata, természetes, hogy nemcsak a jövedelem igazságos és arányos eloszlásával, a termelés helyes berendezésével foglalkozik, hanem a közigazgatás minden ágába kell behatolnia, a közoktatással, a közegészségüggyel szemben vannak követeléseik stb. Sőt hat a szociálpolitika a művészetre is. Walter Crane, aki nálunk is volt, kiadta a jelszót, hogy a művészetnek is hozzá kell járulni a szociális kérdések megoldásához.

A szociálpolitika csak akkor oldja meg feladatát, ha meg tudja mutatni az irányt a társadalom átalakulására. Arra kell törekedni, hogy a legközelebbi jövőben a társadalmi és gazdasági intézmények ne csak a tőkének, hanem a munkásnak is megfeleljenek. Különösen azért, mert a munkásnak nem lehet reménye, hogy munkabérét annyira tudja

emelni, hogy abból minden szükségletét kielégíthesse, így például a társadalomnak a beteg és balesetet szenvedett, a rokkant és elaggott munkásokról szóló gondoskodást is ki kell tűznie feladatául, nehogy koldulni legyen kénytelen az a beteg vagy rokkant, vagy elaggott munkás. A munkást a társadalom hivatalnokának kell tekinteni, mert hisz ő is hivatalt tölt be és ezért úgy kell róla gondoskodni, mint más hivatalnokról. A munkás a társadalom szolgálatában munkát végez és minden munka, minden hivatás kell, hogy emberét megfelelő módon ellássa az élethez szükséges anyagi és kulturális javakkal

Hogy a szociálpolitika az irányelveket megjelölhesse, arra első sorban szükséges, hogy a tényeket ismerje. Ebben a tekintetben pedig még igen nagy feladat vár reá. Igyekeznünk kell előbb megismerni a társadalmat, csak akkor lehet megjelölni a módokat, amelyekkel eltüntethetők a társadalom félszégei.

A szociálpolitika helyébe lép annak a nagy eszményi mozgalomnak, amely e három jelszót írta zászlájára: szabadság, egyenlőség és testvériség, amelyeknek teljes megvalósíthatása azonban alig remélhető, amelyeket csak megközelíteni lehet. A mai állam az egyéni szabadságot – beavatkozása által – száz ponton megszorítja, amelyek azelőtt az egyéni elhatározás körébe estek. Hogy nincs egyenlőség és hogy nem is lehet, nem is szükséges bizonyítani. Testvériség sincs, bár talán lehetne és talán lesz egy késő ábrándozott jövőben.

Tehát a három eszmény egyikét sem lehetett elérni. Azért a jelenkor egy új eszményt állít fel, a gazdasági függetlenség eszményét. Arra törekszik, hogy a munkaviszony ne idézze elő a munkás anyagi függőségét, arra törekszik, hogy a munkásviszony ne legyen uralmi viszony.

Végeredményben arra kell törekedni, hogy, amint Kant mondta, egyik ember ne tekinthesse a másikat eszköznek. Hisz a társadalomban mindenkinek munkája úgy jelentkezik, hogy ez összefüggésben van az összességgel.

A munkaszerződésnek tehát oly tartalmat kell adni, hogy azáltal a munkás ne kerüljön függő viszonyba, hanem alkalmaztatása körülbelül olyan természetű legyen, mint a hivatalnoké, vagy pedig arra kell törekedni, hogy a munkások a termeléshez szükséges eszközöket szövetkezés útján, vagy másképp szerezzék meg.

A szociálpolitika mindezek szerint tehát a munkaviszony és a modern gazdasági társadalom ésszerű szervezésének a tudománya.

PARLAMENTI VITA A SZOCIÁLIS KÉPZÉSEKRŐL 1940-BEN

Somogyi Ferenc előadó

Az országos nép- és családvédelmi alapról szóló törvényjavaslat parlamenti vitájában¹

Mint az előbb mondtam, a szociális bajok egyik oka éppen a szükséges szociálpolitikai ismeretek hiánya, de az orvoslásuk terén mutatkozó nehézségek is jórészt ezzel magyarázhatók. Tökéletesen igaza van a miniszteri indokolásnak, amikor azt mondja, hogy (olvassa): *„Közigazgatási tisztviselőink szociális alapkiképzése hiányos s azok szociális vonatkozású hivatali teendőik ellátásában leginkább velükszületett érzékükre vannak utalva.”*

Ezt az állapotot akarja megszüntetni a javaslat, amikor felhatalmazást ad a kormánynak, hogy „a tudományegyetemek mellett és azokkal kapcsolatban szociális tanfolyamokat szervezhessen, azok sikeres elvégzését a közszolgálat egyes ágazataiban az alkalmaztatás előfeltételeként rendelettel megszabhassa és a tanfolyamokon való részvételt már közszolgálatban állók vagy azok egyes csoportjai részére is kötelezővé tehesse.”

Ezt a felhatalmazást csak azok tudják kellőképpen értékelni, akik tisztában vannak azzal, hogy amikor különböző társadalmi kérdésekről beszélünk, azokat sohasem szoríthatjuk egyes társadalmi rétegek, osztályok vagy rendek szűkebb körére (Úgy van! Úgy van! jobbfelől), mert vizsgálatuk, megítélésük, sőt, megoldásuk is csak akkor lesz igazán eredményes, igazán célravezető és valóban tárgyilagos, ha minden vonatkozásban a nemzeti társadalom egységes egészének átfogó szempontjából történik. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.) E nélkül a szemlélet nélkül szociális tevékenységünk továbbra is megtévesztő tüneti kezelés marad. (Szöllősi Jenő: Úgy van!) Ismernünk kell tehát elméleti alapon az egészséges társadalom tulajdonságait, azután gyakorlatilag a nemzeti társadalom valóságos helyzetét, összes adottságait, a mutatkozó eltérések, a szociális bajok okait, a kiküszöbölésükre hivatott egyházi, állami és társadalmi szervezeteket, a gyógyítás eszközeit és módjait, mert csak így biztosíthatjuk az összes nemzeti erők harmonikus együttműködését, ezáltal a társadalmi kapillaritás törvényszerűségének útján felfelé törekvő népesség, társadalmi réteg természetes szellemi, erkölcsi és gazdasági szükségleteinek állandó kielégítését, így válik szociális munkánk az evangéliumi jogrend,

¹ Az országgyűlés képviselőházának 120. ülése, 1940. június hó 19-én. In: Az 1939. június hó 10-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai; *Képviselőházi Napló*. VI. köt, 308–313.

az új évszázadok békés fejlődésének szilárd alapjává, főként pedig magyar fajtánk és a Duna-medence népei fennmaradásának, megerősödésének, boldogulásának, valamint a társadalmi igazságosság érvényesítésének hathatós eszközévé, szóval a magyar nemzeti társadalom akaratának megtestesítésére irányuló s állandó nemes törekvéssé.

Azt hiszem, hogy mindezt csupán a velünk született érzésre bízni bűn volna és ezért a szociális tanfolyamok szervezésére vonatkozó felhatalmazást külön is örömmel kell üdvözlönnünk. (Úgy van! Úgy van! jobbfelől.) Bár csak ott tartanánk már, hogy a külön szociológiai tanszék felállítása, vagy a Nagy László és Tegzes László képviselőtársaimmal együtt kidolgozott és a kormány tagjainak éppen a minap átnyújtott emlékiratban érintett szociális státus és szociális főiskola kérdése is mielőbb megoldhatóvá lehetne. (Rapcsányi László: Szociális érzékű kormány kellene!) Azt hiszem, semmi sem bizonyítja jobban, (Rapcsányi László: Nagyon kéjeset bizonyít!), hogy ez a kormány szociális érzésű, mint éppen az a javaslat. Ez kitűnik az általam elmondottakból is. (Zaj a szélsőbaloldalról. Ilovsky János: Ennél szebb javaslatot igazán nem is lehet képzelni.) De reméljük, hogy ami késik, e tekintetben sem múlik.

Tegzes László képviselő az Országos Népi és Családvédelmi Alapról szóló törvényjavaslat parlamenti vitájában²

[...] Különös örömmel üdvözlöm a javaslatban azt, hogy a belügyminiszter úr a szociális képzés alapjává az egyetemek mellett szervezett tanfolyamot tette meg.

Örülök ennek elsősorban azért, mert ezáltal lehetővé válik az, hogy maga a társadalom, amelynek közreműködését a szociális munkánál nem nélkülözhetjük, ezeknek a tanfolyamoknak révén, szert tehet az elsősorban szükséges szociális alapismeretekre, örülök annak azért is, hogy az egyetemek mellett szervezték meg ezeket a szociális tanfolyamokat és nem az egyetemi tanterv keretében, mert ezzel azt a lehetőséget látom biztosítva, hogy ilyenformán az Alap valóban gyakorlati módon ad alapos kiképzést a szociális munkásoknak és nem kell attól félnünk, hogy a szociális tanfolyam elvész a magas elméletben és elvész abban az elefántcsonttoronyban, amelyet a fejünk fölé emelnek az egyetemi tanszabadságnak egyes helytelen értelmezői.

T. Ház! A szociális képzettségről szólva, méltóztassék megengedni, hogy mint olyasvalaki, aki ilyen szociális tanfolyamok hallgatója, előkészítője, később előadója is voltam, az oktan bíráltság helyett inkább néhány gondolattal és néhány tapasztalattal hozzájáruljak egy szerves és hierarchikus szociális képzés felvázolásához.

[...]

² Az országgyűlés képviselőházának 120. ülése, 1940. június hó 19-én. In: Az 1939. június hó 10-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai; *Képviselőházi Napló*. VI. köt, 308–313.

T. Ház! A szociális képzésre szorulóknak második és legfontosabb kategóriáját azok alkotják, akik hivatásszerűen foglalkoznak szociális gondozással. Elsősorban azokra kell gondolni, akik a szociális gondozás végrehajtását személy szerint és közvetlenül végzik, a szociális gondozókra. Az az elképzelésem, hogy egy ilyen gárdát, amelynek egységes szelleme első biztosítéka annak, hogy valóban egységes szociális gondozás történjék Magyarországon, már nem lehet kizárólag az egyetemek mellett szervezett szociális tanfolyamokon képezni. Ezt a gárdát, ilyen egységes szellemet, ilyen nivellált tudást szerintem csak központiasan és olyan bentlakásos rendszer formájában lehet átadni, mint amilyen egyöntetű, erős átadó szellemű kiképzésben és tudásbeli előkészítésben részesülnek ma például a zöldkeresztes gondozó-nővérek.

[...]

Én úgy képezem, hogy egy ilyen központias kiképző-intézet hároméves tananyaga másra is felhasználható lenne, nem csupán a kizárólagos szociális szakképzettség nyújtására és az erre való kiképzésre. Azt gondolom, hogy egy ilyen hároméves kiképzés első évi anyagát feltétlenül azoknak az általános ismereteknek kell alkotniuk, amelyek körülbelül azonosak az egyetemen nyert alapvető kiképzéssel, a második évfolyam anyagába én kevésbé az elméleti, mint inkább a gyakorlati gondozás módozatainak és eszközeinek megismertetését tenném, a harmadik évben pedig rátérnének a szakképzésre, amelyre kétségkívül szükség van; ez a harmadik évfolyam, ahol a szociális kiképzés szakrészekre ágazik el, véleményem szerint alkalmas lenne arra, hogy valahogyan összehozza a stefániás, vöröskeresztes és zöldkeresztes kiképzést, mert hiszen a hároméves tanfolyam első két éve minden ilyen kiképzésben körülbelül azonos kell, hogy legyen, az utolsó év pedig nagyjában elegendő lenne arra, hogy egy alapjaiban jól képzett szociális munkás megszerezze azokat a különleges ismereteket is, amelyek a szociális gondozás egyes különös részeihez, mint például az anya- és csecsemővédelemhez, vagy a közegészségügyi védelemhez stb. szükségesek.

Ez – azt hiszem – megadná a lehetőséget arra, hogy eltűnjenek a valódi szociális munkából azok a fonákságok, amelyeket nem egyszer tapasztaltam, és amelyeket talán egy példával tudnék legjobban lefesteni. Ez nem elméleti példa lesz, mert ilyet – sajnos – a gyakorlati életben többet is láthatunk. Egy munkanélküli tbc.-s sokgyermekes családnál három gondozónő adta egymás kezébe a kilincset. Miután azonban rá nem tartozott a családban lévő iskolásgyermekek egészségügye és oltása, meg kellett ott jelennie egy zöldkeresztes gondozónőnek. Ez azonban nem tudott anyagi eszközöket nyújtani, világos tehát, hogy hívni kellett a harmadik szociális gondozónőt is.

Azt hiszem, hogy ez az egységes kiképzés, amelynek szükségességét a szociális gondozás mindegyik ágazata érzi már, egy ilyen központias kiképző intézet létesítésével valóra válhatnék. Ennek az intézetnek azonban más feladata nem lenne még. Nekem az a tapasztalatom, hogy azok az alapismeretek, amelyeket egy kezdő tisztviselősarjadék az egyetemen majd meg fog tudni szerezni, nem lesznek elegendőek ahhoz, hogy valaki

mint közjóléti előadó átvegye például egy egész vármegye szociális ügyeinek intézését. Az alapismereteken felül ott már olyan nagyvonalú szociálpolitikai, termelési, értékesítési politikai ismeretekre is van szükség, amelyeket az alapvető kiképzésen megadni természetesen nem lehet. Úgy képzelem a dolgot, amint a tisztiorvosoknál van. Az egyetem megadja az orvosi diplomát, de ha az illető orvosnak egy sajátos ágazathoz kell működő erőként belépnie, nevezetesen, ha az illető tisztiorvos akar lenni akkor erre külön is elő kell készíteni őt. (Helyeslés.) Természetesen nem tartom szükségesnek, hogy egyéves tanfolyamot létesítsenek erre a célra, mert nem tudom elképzelni, hogy a magyar közigazgatás egy-egy egész évre tudna nélkülözni munkaerőket, de hat hónap alatt teljesen elő lehet készíteni ezeket az embereket úgy, hogy ne forduljon elő olyasmi, ami ma természetesen még megtörténik, hogy egy vármegyénél, vagy egy városnál egy tisztviselő ma útlevélügyeket és tűzrendészeti kérdéseket intéz, holnap pedig kénytelen átvenni száz vagy ezer család szociális gondozását.

[...]

A szociális gondolatnak egy ilyen fellegvára nélkül a váltakozó kormányok, a váltakozó belügyminiszterek és váltakozó politikai felfogások mellett aligha lesz egy hely, ahol a megindult szociális és gondozó munka folyamatossága, alapossága és tudományossága biztosítva lehetne.

Hunyadi-Buzás Endre előadó az 1943-as év költségvetési vitájában:³

T. Ház! Az ONCSA. működésének vizsgálatánál ki kell emelnem a négy hazai egyetemünk mellett létesített szociális tanfolyamok fontosságát is. Az a 177.200 pengő, amellyel az alap e tanfolyamokat támogatja, bőven meg fog térülni majd azokban az értékekben, amelyeket e tanfolyamok hallgatói a gyakorlati közigazgatás számára jelenteni fognak. Kétségtelen ugyanis, hogy a közigazgatás – különösen pedig az önkormányzati közigazgatás – a jövőben mindinkább a szociális vonal felé fog eltolódni. E téren tehát eredményes működést csak szociálisan képzett tisztviselők tudnak majd kifejtetni. A tanfolyamok most megjelent szervezési szabályzata minden tekintetben biztató kezdetet jelent. Számítanunk kell természetesen arra: hogy a gyakorlat folyamán új és új, az intézmény egészséges fejlődéséhez szükséges rendelkezéseket kell még kiadnunk. Ha azonban e tanfolyamok nem tolódnak majd túlzottan el az elméletek irányába és ha a szervezési szabályzatban most lefektetett gyakorlati részre fognak mindinkább nagyobb súlyt helyezni, úgy vélem, a jó eredmény nem is marad el.

³ Az országgyűlés képviselőházának 120. ülése, 1940. június hó 19-én. In: Az 1939. június hó 10-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai; *Képviselőházi Napló*. XV. köt, 152.

Cser János

FELSŐOKTATÁSUNK ÉS A SZOCIÁLIS IRÁNYÚ SZAKKÉPZÉS¹

Az Országos Szociális Felügyelőség 1941 őszén három, társadalmi alapon működő szociális jellegű tanfolyam vezetőségéhez fordult azzal a kéréssel, hogy az Alap feladatainak ellátására képezzenek a tanfolyamok megfelelő munkaerőket. A Felügyelőség meghatározta a képzés anyagának bizonyos részét, ugyanakkor a tanfolyamok hallgatói számára ösztöndíjat és a tanfolyamok igazgatóságának a kiadások fedezésére anyagi támogatást biztosított. Az egyiket a **Magyar Vöröskereszt Egylet** Budapesten, a másikat a **Szociális Testvérek Társasága** szintén Budapesten, a harmadikat pedig a **Szociális Testvérek Társasága Kolozsvárt** rendezte. E tanfolyamok 12 hónapig tartottak, a hallgatók elméleti és gyakorlati képzésben részesültek.

Ugyanakkor azonban az **Országos Szociális Felügyelőség** javaslatára a belügyminiszter megküldötte egyetemeink tanácsának hozzászólás céljából az egyetemi szociális tanfolyamok tananyagára és időtartamára vonatkozó vázlatos elgondolását. Ennek lényege az volt, hogy elsősorban a közigazgatási és a közgazdasági pályákon elhelyezkedni kívánókat kell szociális irányú szakképzésben részesíteni, de egyúttal – gondoskodni kell a Felügyelőségen alkalmazandó szakemberek megfelelő képzéséről és neveléséről is. A javaslat az érettségi, vagy ezzel egyenlő rangú bizonyítvánnyal rendelkezők szellemi képességeit vette alapul.

Az elméleti képzés tananyagát és óraszámát a tervezet a következőkben javasolta

1. általános alapismeretek legalább 50 órában (magában foglalná: a társadalombölcselet, a társadalomtörténet, a társadalom-szervezet, a társadalomerkölcsstan, a társadalomlélektan s a társadalomneveléstan elemeit);
2. szociális alapismeretek legalább 40 órában (magában foglalná: az emberföldrajz, az általános népismeret [etnográfia], a falu- és városismeret [szociográfia], valamint az ember- és helyzetismeret alapelemeit);
3. jogi alapismeretek legalább 40 órában (magában foglalná: az alkotmány- és jogtörténetnek főleg a társadalmi kérdések szabályozására vonatkozó, valamint a magán-, a köz- és a büntetőjog alapelemeit);
4. mezőgazdasági alapismeretek legalább 40 órában (magában foglalná: a mezőgazdálkodással és állattenyésztéssel, gyümölcs-, szőlő- stb. termeléssel kapcsolatos alapismereteket);

¹ *Magyar Paedagogia*, 1943. 2. 184–202.

5. társadalomtan (szociológia) legalább 40 órában;
6. társadalompolitika (szociálpolitika) legalább 40 órában;
7. gyakorlati (alkalmazott) szociálpolitika legalább 40 órában;
8. szociális közigazgatási jog, ügyvitel- és ügyiránytan legalább 40 órában;
9. közgazdaság- és pénzügytan legalább 50 órában;
10. statisztika legalább 30 órában;
11. társadalomegészségtan (szociálhigiene) legalább 40 órában;
12. különös ismeretek legalább 40 órában (magában foglalná mindazokat a tan- és ismereti tárgyakat, amelyeket a szociális tanfolyam tanulmányi bizottsága a szociális munka eredményesebbé tétele érdekében kívánatosnak tart; ilyen lehet pl. a közjóléti igazgatás feladatainak, a nép- és családvédelemmel kapcsolatos különös szabályoknak, a mezőgazdasági munkajognak, az iparjognak és iparpolitikának, a patronage intézményével kapcsolatos feladatoknak stb. ismeret-, illetőleg tananyaga).

A képzés tartama a tervezet szerint három elméleti és három gyakorlati félév, melyeket a próbaszolgálatként eltöltött negyedik, gyakorlati év egészít ki tulajdonképpen négy esztendőre. Ezután következett volna az írásbeli és szóbeli záróvizsga.

A javaslat a tanfolyam előadóiából és a Felügyelőség által erre kijelölt szociális felügyelőből u. n. **Szociális Tanfolyami Tanulmányi Bizottságot** tervezett alakítani, amely intézte volna mindazokat az ügyeket, amelyeket általában tantestületek, illetőleg az egyetemi tudománykarok szoktak végezni, s amely ügyrendjét maga állapította volna meg.

3. A tervezetre vonatkozólag minden egyetem elküldötte a megjegyzéseit. (A tervezetre beérkezett hozzászólásokat a Felügyelőség e javaslatának készítője, Somogyi Ferenc *Egyetemeink a szociális képzésről* címen a *Nép- és Családvédelem* című folyóiratban részben közzétette; 1942. július.) Vegyük közelebbről szemügyre a némiképpen csoportosított főbb gondolatokat.

a) A képzés tartamára vonatkozólag: A **Pázmány Péter Tudományegyetem** sokallja a három-, illetőleg négyéves tanulmányi időt, annál is inkább, mert véleménye szerint a jogi kari hallgató a tantárgyak jó részét rendes tanulmányai során úgyis hallgatja.

A **Tisza István Tudományegyetem** orvosi kara a szociális segítség mai sürgőssége mellett teljesen elegendőnek látja az egyéves tanfolyamok rendezését.

A **Ferenc József Tudományegyetem** tanácsa úgy véli, hogy a mai rendkívüli viszonyok között célszerű lenne egy évre korlátozni a tanfolyam időtartamát. A tanács megítélése szerint a háború elhúzódása múlhatatlanul szükségessé teszi, hogy mielőbb kellő számú, szociális kérdésekben képzett munkaerő, kiváltképpen női munkaerő álljon rendelkezésre az egyre szaporodó és férfi munkaerővel mind nehezebben ellátható szociális feladatok végzéséhez. Azt is meggondolásra ajánlja, hogy a mai keletmagyarországi és erdélyi viszonyok közepette a hosszabb tanulmányi idő talán a legértékesebb és a szociális

munkára legrátermettebb egyéneket tartaná távol a szociális tanfolyamtól. Ezeket figyelembe véve a tanfolyam időtartamának egyelőre két félévben és ezt követő néhány hónapos gyakorlati időben való megállapítását javasolja.

A **József Nádor Tudományegyetem** erre vonatkozólag nem nyilatkozik.

Az **Erzsébet Tudományegyetem** Jog- és Államtudományi Kara a három-, illetőleg négyéves szociális tanfolyamon kívül különösen szerencsés megoldásnak tartja az átmenetileg 12 hónapos tanfolyamok megindítását.

b) Az előadás anyagára és terjedelmére nézve: a Pázmány Péter Tudományegyetem – amely vélemény általában az összesek között a legkedvezőtlenebb – a megküldött tervezet tananyagának 3/5 részét olyan társadalomtudományi és jogi tárgynak ítéli, amelyeknek előadását kár egy annyira gyakorlati jellegű tevékenység, mint a nép- és családvédelem, az elvont tudományosság régiójába vonni.

A Tisza István Tudományegyetem orvosi karának véleménye szerint a tanfolyam az anyag terjedelme miatt nem alkalmas arra, hogy az egyetemi hallgatók melléktanfolyam gyanánt végezhessek. Ugyanennek az egyetemnek a jogi kara kívánatosnak tartja, hogy külön csoportosítsák azokat a tárgyakat, mégpedig tanszékek szerint, amelyeket egyetemi tanároknak kell előadniuk s külön azokat a gyakorlati ismereteket, amelyeknek az előadását szakelőadókra kell bízni.

A Ferenc József Tudományegyetem a 600-ban megállapított elméleti előadások óraszámának lényeges csökkentését kívánja. Egyébként a tanfolyam hallgatóinak hetenként mintegy 17 órán kellene részt venniük. Ilyen formában a rendes egyetemi hallgatók számára lehetetlen lenne a tanfolyam elvégzése.

A tanács azt is javasolja, hogy mentesüljön a tanfolyami hallgató bizonyos tárgyak hallgatása és az abból való vizsgázásnak kötelezettsége alól, ha bármelyik hazai egyetemen, illetőleg főiskolán a tantárgyat igazoltan eredményesen hallgatta, illetőleg abból vizsgázott.

A József Nádor Műegyetem a Felügyelőség javaslatától a tananyag tekintetében lényegesen eltér, amennyiben tantárgyakul a következőket javasolja:

1. az emberi gondolkodás főbb irányai,
2. társadalomtan,
3. települések szociológiája,
4. társadalmi nevelés,
5. gyakorlatok a közösséglélektan és a szociálpedagógia köréből,
6. néptudományi bevezető,
7. a gazdasági élet szervezeti kérdései,
8. statisztika,
9. a magyar föld termelési és szociális problémái (mezőgazdasági enciklopédia, szociális agrárpolitika, magyar falusi lakóházépítésszét és épületkarbantartás),
10. szövetkezeti értékesítés, szervezés, ügyvitel,
11. mezőgazdasági ipar és kereskedelem,
12. a jelenkor szociális kérdései és a szociálpolitika,
13. szociális közigazgatás,
14. szociális jogvédelem,
15. Magyarország gazdasági földrajza, gazdasági földrajzi világkép.

Ezt a tanulmányrendet kiegészítenék a falutanulmányok nemzetgazdasági, szociálpolitikai, közigazgatási, népegészségügyi és néprajzi irányban. Feladatuk a falu kis szociális felkészültségű vezetőinek képzése lenne. Ehhez meg kell ismerni a falu gazdasági, egész-

ségügyi és szociális helyzetét, hogy a megismerés alapján történhessék a megsegítés. Ez csak rendszeres munka alapján lehetséges. Éppen ezért minden faluról két tanulmányt kell készíteni. Egyikben az általános kérdésekkel, a másikban az illető falu kérdéseivel kellene különösképpen foglalkozni. A falu életének tudományos vizsgálata során e szerint különösen ki kellene térni: 1. a falu telepítésével kapcsolatos történelmi, földrajzi és gazdaság-földrajzi kérdésekre; 2. a falu lakosságának általános jellemzésére, nemzeti-ségi és vallási megoszlására; 3. a falu birtokviszonyaira, mezőgazdaságára, gazdasági intézményeire, iparára és kereskedelmére; 4. a gazdasági élet következményeire, a falu terheire; 5. a falu szellemi és lelki életére; 6. a falu egészségügyére; 7. a néprajzi és népművészeti adatokra és végül 8. a háziiparra.

Az **Erzsébet Tudományegyetem** az elméleti képzés tananyagát helyesnek tartja, s annak is örül, hogy a jelzett anyag 490 és az összes előadások 600 órában megszabott ideje közti óraszám lehetőséget biztosít arra, hogy egyes tárgyakat nagyobb óraszámban adjanak elő, illetőleg megfelelő speciálkollégiumokkal egészíttessenek ki.

c) A szervezetre vonatkozó hozzászólásnak minősíthető megjegyzésekből kitűnik, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem nem túlságosan híve annak, hogy a szociális tanfolyam okát az egyetemek mellett, illetőleg azokkal kapcsolatban állítsák fel. Megalapítja, hogy az 1940. XXIII. t. e. céljait a Felügyelőség javaslata nem egészen szerencsés formában szolgálja. „A törvénycikk igen jelentős összeget bocsát rendelkezésre a törvényben pontosan meg nem határozott feladatok elvégzésére, megadva ezáltal a szükséges anyagi alapot egy nagyszabású szociálpolitikai elgondolásokat magában foglaló kormányzati program számára. Amennyiben ebből a szempontból szociális tanfolyamokra szükség van, akkor mindenekelőtt pontosan megállapítandók volnának azok a közelebbi célok, amelyekre e tanfolyamok szolgálnának és különösen az is, hogy csak egy fajta, vagy pedig több különböző fajta és különféle célokat szolgáló tanfolyam volna-e szervezendő. Csak ezután következne annak a vizsgálata, hogy milyen tárgyakra van az egyes tanfolyamokon szükség és különösen, hogy melyek azok az ismeretek, amelyeket az egyetemi hallgatók saját karuk előadásaiban már amúgy is megkapnak, s hogy melyek azok, amelyeknek előadásáról külön tanfolyamon kell gondoskodni.”

A Tisza István Tudományegyetem az idők során több évre emelt képzési idő és a képesítéshez értekezés elkészítésének feltétele esetében leghelyesebbnek tartaná a közgazdasági fakultással rendelkező egyetemeken e fakultás mellett egy-egy szociális osztály felállítását. Ez volna szerinte mind tárgyi, mind személyi szempontból is a legolcsóbb és legmegfelelőbb megoldás. Ezt azonban – írja – csak egy békében élő és gazdag ország engedheti meg magának. Egyébként minthogy a tanfolyam hallgatói nem egyetemi hallgatók (tanítók stb.) is lehetnének, a tanfolyam nem lenne „egyetemi tanfolyamnak nevezhető akkor sem, ha azt bármelyik egyetem mellett is szervezik meg”.

A jogi kar kívánatosnak tartja, hogy azokat az előadókat, akik nem az egyetem tanárai, az egyes tudományegyetemek jog- és államtudományi karai jelöljék ki és hívják meg.

A Ferenc József Tudományegyetem tanácsa a hasonló tanfolyamokkal kapcsolatban kialakult gyakorlathoz híven szükségesnek látja, hogy a szociális tanfolyam hallgatói is, amennyiben nem rendes hallgatói az egyetemnek, rendkívüli hallgatókként beiratkozzanak. A célnak megfelelően azonban a rendkívüli hallgatók számára rendszeresített díjak megfelelő mérsékléséről kellene intézkedni.

A Felügyelőség e tervezete szerint a belügyminiszter a záró-vizsgálatokra vizsgabiztost küldött volna ki. A Ferenc József Tudományegyetem tanácsa az egyetemek hagyományos tekintélyére hivatkozva a vizsgabizottságba nem vizsgabiztosnak, hanem a m. kir. belügyminiszter képviselőjének kiküldését tartaná helyesebbnek.

Az Erzsébet Tudományegyetem „mint fontos szervezeti kérdést üdvözli az egyetemi szociális tanfolyam tanulmányi bizottságának intézményét”.

4. Az ankét után a belügyminiszter 1942. június hó 2-án értekezletet tartott, amelyre a szociális tanfolyamok megszervezése iránt érdeklődő egyetemi karok dékánjait, néhány tanárát, valamint a vallás- és közoktatásügyi minisztérium egyetemi osztályának vezetőjét hívta meg. Az általában nagy megértés jegyében lezajlott értekezlet eredményeként jelent meg azután a 4150/1942. M. E. számú kormányrendelet az egyetemi szociális tanfolyamokról.

5. E keretrendelet a debreceni Tisza István Tudományegyetem és a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara, valamint a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara mellett állít fel szociális tanfolyamokat.

Főbb rendelkezései a következők:

A szociális tanfolyamok vezetőjét és előadóit a belügyminiszter hozzájárulásával négyévi időtartamra részben az egyetem tanárai, részben az egyetemen kívül álló szakemberek közül az illetékes karok jelölik ki. A tanfolyamoknak hallgatói lehetnek az egyetem és az egyetem székhelyén működő más egyetemek és főiskolák rendes hallgatói. Felvehetők azonban olyan hallgatók is, akik legalább középiskolai érettségi bizonyítvánnyal, vagy ezzel egyenlő értékű végzettséggel rendelkeznek és a tanfolyam elvégzése végett válnak az illetékes kar rendkívüli hallgatóivá.

A szociális tanfolyamokon a képzés elméleti és gyakorlati. Az elméleti képzés tartama általában három egyetemi félév, a gyakorlati képzés tartama pedig hat hónap. A képzés anyagát és munkakörét, valamint a vizsgálatok rendjét – az érdekelt karok meg-hallgatásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértően – a belügyminiszter állapítja meg. A tananyagot a belügyminiszter az olyan hallgatók számára megrövidítheti, akik a megszabott anyagot hallgatják, vagy már hallgatták.

A rendelet intézkedik arról is, hogy a jövőben mely állások elnyerését köti a tanfolyam elvégzéséhez és arról is, hogy a már szociális jellegű beosztásban működő tisztviselők továbbképzését a belügyminiszter a tanfolyamra rendeléssel is biztosíthatja.

Végül kimondja azt, hogy a szociális tanfolyamok költségeinek fedezését az Országos Nép- és Családvédelmi Alap költségvetésében kell biztosítani. Amint látjuk, ez a rendelet is csak a kereteket szabja meg, a részletes végrehajtást a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben eljáró belügyminiszterre bízta.

Talán nem árulunk el titkot akkor, mikor e helyütt rámutatunk arra, hogy a magunk részéről a szociális irányban haladó kutatás, képzés, de mindenekelőtt a szociális érület nevelésének biztosítása érdekében külön tanfolyami intézetek és kollégiumok felállításának a rendeletben való szabályozását indítványoztuk. Elgondolásunk szerint ezek az intézetek lettek volna hivatva az egyetemek vonzásterületébe eső országrészek szociális viszonyainak módszeres tanulmányozására a tanfolyam hallgatóinak tevékeny, szemináriumszerű bekapcsolásával. A kollégiumban pedig azok a tanfolyami hallgatók kaptak volna elhelyezést és egységes nevelést, akik a szociális munkát főhivatásként választották. Sajnos, az értekezlet a rendelettervezetből ezt a szakaszt elhagyta azzal a megokolással, hogy amennyiben ez a jövőben szükségesnek látszik, akadály nélkül meg lehet valósítani. A kutatást és szaknevelést végző, intézetek – mint majd alább látjuk – is tanfolyamokkal kapcsolatban szerencsére életre keltek, a kollégiumok egyelőre még nem. Reméljük azonban, hogy ezek sem váratnak sokáig magukra.

6. A belügyminiszter végrehajtási rendelete a kormány 4150/1942. M. E. számú rendelete alapján készült el oly módon, hogy a belügyminiszteri értekezlet résztvevőinek nagy része folytatólagos megbeszélésen nagyjából megegyezett az általános elvekben. E megegyezés alapján készült el a végrehajtási rendelet első előadói tervezete. Ezt azután megkapták hozzászólás végett az értekezleten részt vettek és más szakértők is. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy a tervezet nagy érdeklődést váltott ki és értékes hozzászólásokat eredményezett. Az első előadói tervezetben különös figyelemben részesítettük a Pázmány Péter Tudományegyetem már fentebb idézett megjegyzését, amelyben azt kívánta, hogy mindenekelőtt azokat a közelebbi célokat kell pontosan megállapítani, amelyekre e tanfolyamok szolgálnak és azt is, hogy csak egy, vagy pedig több különböző fajta tanfolyamot kellene-e szervezni. Ezt a célt szolgálta egyébként az egyetem megjegyzésétől függetlenül íródott tanulmányunk is A szociális irányú szakképzés címen (1. a *Nép- és Családvédelem* c. folyóirat 1942. augusztusi számában), amelyben megkíséreltük a nép- és családvédelem mai tevékenységének részletes elemzését. Ennek eredményeképpen, de meg az eddig kifejtett működés közben szerzett tapasztalatok nyomán is nyilvánvalóvá lett, hogy a szociális jellegű munka több rétegre oszlik.

Az **Országos Nép- és Családvédelmi** Alap szervezetéről és működéséről szóló, már említett 7000-es kormányrendelet egyik értékes – bár sokak szemében vitatható – intézkedése az, hogy a nép- és családvédelmet a közigazgatás első tisztviselőjére bízta. Igaz ugyan, hogy az eddig választás útján odakerülő tisztviselők erős száakkal függnek a törvényhatóság területén uralkodó, rendszerint a felső társadalmi rétegekbe tartozó hatalmasságoktól. Az is igaz, hogy a közigazgatás már szolgálatban álló munkásai tervszerű szociális szakképzésben a törvény megszületéséig nem részesültek. Mégis elő-

nyösnek kell elismernünk ezt az intézkedést, mert a közigazgatás minden hibája ellenére ma még a leghatékonyabb erő. Egyébként az önkormányzati tisztviselők kinevezéssel tervezett szolgálatba állítása, valamint a megfelelő szociális jellegű szakismeretek elsajátíthatásának biztosítása ezeket a nem is mindenütt tapasztalható hátrányokat kedvezően csökkenthetik.

A 7000-es kormányrendelet egyúttal azonban megfelelő szakigazgatásról is gondoskodik. Megszervezi az Országos Szociális Felügyelőséget, rendszerezíti a szociális felügyelői állásokat, továbbá az egyes törvényhatóságok, sőt járások területére kirendelhető ügynevezett szakelőadói állásokat is. Ezzel a közigazgatás hatalma mellé odaállítja – egyelőre ugyan legnagyobbreszt elméletben – a szakértő tanácsadókat is a felügyelők és szakelőadók képében.

A nép- és családvédelmi munkának e nem is tartalmi, hanem csak rövid szervezeti körvonalozása is világossá teszi előttünk, hogy legalább is két irányban kell a szociális képzésnek haladnia. Az egyik úton a közigazgatási szolgálatba lépni kívánók számára kell a szakértelmet biztosítani, amellyel a napjainkban folyton gyarapodó szociális tartalmú rendelkezéseket eredményesen végre tudják hajtani. Ez a képzés méreténél és természeténél fogva kiegészítő jellegű. A szociális szakigazgatásban azonban a társadalom kérdéseivel hivatásszerűen foglalkozó tisztviselőknek kell helyet foglalniuk. Ezeknek a képzésében már – tehát a másik úton –, de mindenekfölött a nevelésükben, a szociális jellegű elméletnek és nem utolsó sorban gyakorlatnak kell az oroszlánrészt biztosítani.

Ha figyelembe vesszük még azt is, hogy az egészséges társadalomban a szociális jellegű tevékenység hordozója és kifejtője elsősorban maga a társadalom, akkor az egységes társadalompolitika biztosítására kíváncsún lenne a társadalmi életben hasonló jellegű munkát végzők szakszerű képzéséről is gondoskodni.

Ennek a felismerésével voltaképpen a szociális irányú képzésnek egy harmadik útja rajzolódik elénk, a társadalomban szociális munkát végző egyesek és társaságok képzése és nevelése.

Nyilvánvaló, hogy a háromféle célt lehetetlen egységes eljárással szolgálni. Ennek megfelelően az első előadói tervezet az egyetemi szociális tanfolyamokat három tagozatra bontotta:

- I. közigazgatási,
- II. szak- és
- III. társadalmi tagozatra.

Joggal vitatható ugyan, hogy a társadalom szociális munkása mit keres az egyetemen, amikor a számára szükséges ismereteket néhány hét alatt megszerezheti. Az is helyénvaló kifogás, hogy szinte lehetetlen ezeket a szociális téren dolgozni akarókat az egész ország területéről néhány egyetemi városunkban összegyűjteni. A tervezet elkészítése-

kor azonban már bizonyos mértékig korlátozó hatással szerepelt a törvény és a kormányrendelet idézett intézkedése.

A végrehajtási rendelet a hozzászólások nyomán, valamint a vallás- és közoktatásügyi minisztériummal folytatott tárgyalások következtében a tanfolyam tagozatokra osztásától eltekintett azzal a megokolással, hogy a társadalmi tagozat felállítása amúgy sem lehetséges, a közigazgatási tagozat felállításáról pedig a belügyminiszter külön rendeletben gondoskodik, minthogy arra különben is csak esetenként lesz szükség.

Ezzel a megjelent rendelet ismét visszatér az első, a Pázmány Péter Tudományegyetem által joggal kifogásolt formájához és végeredményben bizonyos mértékig kompromisszumos megoldásban ölt végső alakot. Az egyetemeknek azt az aggodalmát, hogy a hallgatók heti 20, vagy ennél több órás megterhelése veszélyezteti a rendes hallgatók főtanulmányait, már az első előadói tervezet úgy oszlatta el, hogy a rendes egyetemi, illetőleg főiskolai hallgatók számára megengedte a tanfolyam tárgyainak, szemináriumainak és gyakorlatainak egész egyetemi tanulmányi idejükre való megosztását.

A végrehajtási rendelet első előadói tervezetére tett megjegyzések leginkább a következő pontok körül sűrűsödtek:

- a) az egyetemen történjék-e a szociális irányú szakképzés, vagy külön főiskolán; illetőleg egyidejű legyen-e az egyéb egyetemi tanulmányokkal;
- b) biztosíthatja-e az egyetemi tanfolyam azt a hivatásra nevelést és gyakorlati készséget, amely a szociális munkához nélkülözhetetlen;
- c) különösen sokirányú megnyilatkozás mutatkozott a tantárgyak és szükségesnek vélt óraszámok tekintetében;
- d) a tanfolyam feletti felügyelet gyakorlása.

III./I. Az egyetemi szociális tanfolyamok szervezetének, tanulmányi és vizsgarendjének szabályozása tárgyában kiadott 800/1942. B. M. számú (már említett szervezési) rendelet főbb intézkedéseit a következőkben foglalhatjuk össze.

A tanfolyam élén a tanfolyam igazgatója áll, akit az egyetem nyilvános rendes, vagy nyilvános rendkívüli tanárai közül a belügyminiszter hozzájárulásával az illetékes kar jelöl ki. A végrehajtási rendelet tehát már szűkíti a keretrendelet intézkedéseit, mert az egyetemen kívül álló szakembereket megfosztja a tanfolyam igazgatói megbízatásának lehetőségétől. Ezzel a tanfolyam még szorosabban kapcsolódik a karhoz, tehát az autonómia megsértésének esélye kisebbedik. A kijelölés legfeljebb négy esztendőre szól. Az igazgató feladata, hogy irányítsa a tanfolyam oktató és kutató munkáját, valamint a tanfolyam ügyvitelét; javaslatot tesz a karnak az előadók kijelölésére vonatkozólag. Segítője a tanfolyam titkára, akit az igazgató előterjesztésére az illetékes kar bíz meg. Ezen kívül – egyelőre szerény keretek között – hivatali segédszemélyzet alkalmazására is mód nyílik. A képzés három féléven át előadásokon, szemináriumokon és gyakorlato-

kon elméleti, ezen felül hat hónapig tartó gyakorlati képzésből áll. Az előadások, szemináriumok és gyakorlatok, vagyis a tanfolyam tanulmányi rendje a következő:

AZ ELSŐ FÉLÉVBEN:

A) Előadások.

1. Lélektan, társadalomlélektan heti 2 óra.
2. Etika, társadalometika heti 1 óra.
3. Közgazdaságtan, gazdaságtörténet heti 3 óra.
4. Néprajz heti 2. óra.
5. Társadalomtan (a magyar társadalom kialakulásának rövid történetével) heti 3 óra.
6. Nép- és táj kutatás (szociográfia) heti 2 óra.
7. Bevezetés a társadalompolitikába heti 2 óra.
8. A statisztika módszere heti 1 óra.
9. A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva) heti 2 óra.

B) Szemináriumok és gyakorlatok.

1. Lélektani, társadalomlélektani szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
 2. Nép- és táj kutatási szeminárium és gyakorlat heti 2 óra.
 3. Szociális statisztikai szeminárium és gyakorlat heti 2 óra.
- Szociális intézmények látogatása az előadások és szemináriumok keretében heti fél nap.

A II. FÉLÉVBEN:

A) Előadások:

1. Nevelés, nevelésügy, népművelés heti 2 óra.
2. Alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek I. heti 2 óra.
3. Magánjogi ismeretek (szociális vonatkozásban) 1. heti 2 óra.
4. Részletes társadalompolitika I.:
 - a) Anya-, csecsemő-, gyermek- és ifjúságvédelem heti 1 óra.
 - b) Egészségvédelem heti 1 óra.
 - c) Társadalombiztosítás, aggkori ellátás heti 1 óra.
 - d) Munkaügy és munkásvédelem heti 2 óra.
5. Mezőgazdasági ismeretek heti 2 óra.
6. Háziipari ismeretek heti 1 óra.
7. A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva) heti 2 óra.

B) Szemináriumok és gyakorlatok.

1. Nevelésügyi és népművelésügyi szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.

2. Nép- és táj kutatási szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.

3. Munkaügyi és munkásvédelmi szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.

4. Szociális statisztikai szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.

5. Közigazgatási eljárási szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.

Szociális intézmények látogatása az előadások és szemináriumok keretében heti fél nap.

A III. FÉLÉVBEN:

A) Előadások:

1. Alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek II. heti 2 óra.

2. Magánjogi ismeretek (szociális vonatkozásban) II. heti 2 óra.

3. Részletes társadalompolitika II.:

e) Lakásügy, telepítés (földbirtokpolitika), egyéb gazdasági megsegítés heti 2 óra.

f) Családvédelem és népesedéspolitika heti 2 óra.

g) Szegényügy heti 1 óra.

h) Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés heti 1 óra.

4. Faluvezetés és falupolitika heti 1 óra.

5. Nemzetiségi kérdések heti 1 óra.

6. Szociális gondozás heti 1 óra.

7. Üzemtani (főleg mezőgazdasági és kereskedelmi) ismeretek heti 2 óra.

8. A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva) heti 2 óra.

B) Szemináriumok és gyakorlatok:

1. Lakás- és telepítésügyi szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.

2. Családvédelmi szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.

3. Szociális gondozási szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.

4. Faluszeminárium heti 1 óra.

5. Közjóléti szövetkezeti szeminárium és gyakorlat heti 2 óra.

Szociális intézmények látogatása az előadások és szemináriumok keretében heti fél nap.

Az előadások, szemináriumok és gyakorlatok összesítő kimutatása.

A) Előadások heti órák száma összesen	I.	II.	III.	összesen
félév				
1. Lélektan, társadalomlélektan	2			2.
Etika, társadalometika	1			1
Nevelés, nevelésügy, népművelés		2	2	4
Közgazdaságtan, gazdaságtörténet	3			3
Néprajz	2			2
Alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek		2	2	4
Magánjogi ismeretek (szociális vonatkozásban)		2	2	4
Társadalomtan (a magyar társadalom kialakulásának rövid történetével)	3			3
Nép- és táj kutatás (szociográfia)	1			1
Bevezetés a társadalompolitikába	2			2
Részletes társadalompolitika:				
a) Anya-, csecsemő-, gyermek- és ifjúságvédelem		2		2
b) Egészségvédelem		1		1
c) Társadalombiztosítás, agykori ellátás		1		1
d) Munkaügy és munkásvédelem		2		2
e) Lakásügy, telepítés (földbirtok-politika), egyéb gazd. támogatás			2	2
f) Családvédelem és népesedéspolitika			2	2
g) Szegényügy			1	1
h) Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés			1	1
12. Faluvezetés és falupolitika			1	1
13. Nemzetiségi kérdések			1	1
14. Szociális gondozás			1	1
15. A statisztika módszere	1			1
16. Mezőgazdasági ismeretek		2		2
17. Háziipari ismeretek		1		1
18. Üzemtani (főleg mezőgazdasági és kereskedelmi) ismeretek			2	2
A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva)	2	2	2	2
	17	17	17	51

B) Szeminárium és gyakorlatok:	I.	II.	III.	összesen
1. Lélektani, társadalomlélektani szeminárium és gyakorlat	1			1
2. Nevelésügyi és népművelésügyi szeminárium és gyakorlat		1		1
3. Nép- és táj kutatási szeminárium és gyakorlat	2	1		3
4. Munkaügyi és munkásvédelmi szeminárium és gyakorlat			1	1
5. Lakás- és telepítésügyi szeminárium és gyakorlat			1	1
6. Családvédelmi szeminárium és gyakorlat			1	1
7. Szociális gondozási szeminárium és gyakorlat			1	1
8. Faluszeminárium			1	1
9. Szociális statisztikai szeminárium és gyakorlat	2	1		3
10. Közigazgatási eljárási szeminárium és gyakorlat		1		1
Közzétérítési szeminárium és gyakorlat			2	2
Összesen	5	5	6	16
A+B összesen	22	22	23	67

Gyakorlati képzésben a hallgató az alábbi munkakörökben részesül : 1. Anya- és cse-
csemővédő intézet 1 héten át; 2. Bölcsőde 1 héten át 3. Napközi otthon, étkeztetés 1
héten át; 4. Tanoncotthon 1 héten át; 5. Gyermekmenhely [hiány] 6. Szegényház 1 héten
át; 7. Társadalombiztosítási helyi intézet, 1 héten át; 8. Munkaközvetítő [hiány]; 9. Ké-
pesésgvizsgáló 1 héten át; 10. Egészségvédelmi szolgálat 1 héten át; 11. Tüdőbeteg-
(nemibeteg-) gondozó; 12. Iskolaorvosi intézmény 1 héten át; 13. Népművelés, népház,
ifjúsági és társadalmi egyesületek 1 héten át; 14. Városi közzétérítési (társadalompolitikai)
igazgatás 4 héten át; 15. Vármegyei, városi szociális igazgatás 8 héten át; 16. Gazdasági
(és háziipari) gyakorlat 4 héten át.

A rendeletnek jelentős intézkedése az a már említett engedmény, hogy az egyetemi
(főiskolai) tanulmányokat végző tanfolyami hallgatók a tanfolyamot egész egyetemi
(főiskolai) tanulmányaik ideje alatt megszoztva is elvégezhetik.

Az a hallgató, aki valamely tárgyat már hallgatott és abból kollokvált vagy vizsgázott,
mentesül a tárgy hallgatása alól, a vele kapcsolatos szemináriumon és gyakorlaton
azonban ebben az esetben is köteles részt venni. Könnyítést jelent az is, hogy a gyakor-
lati képzést a tanfolyam szünetei alatt is meg lehet kezdeni.

Noha az úgynevezett keretrendeletből elmaradt a szociális képzés hatékonyságát
biztosítani hivatott intézetek felállítása, a végrehajtási rendelet mégis életre hívja a
„Szociális Intézet”-eket.

Feladatuk a tanfolyami előadások, a szemináriumi munka, a gyakorlatok, valamint a
gyakorlati képzés egységes szellemének biztosítása.

Az eredeti elgondolás ugyan kutató tevékenységet is szánt a szociális intézeteknek, ennek a körvonalozása azonban egyelőre elmaradt. Az első évek tapasztalatai nyomán mindenesetre lehetőség nyílik arra, hogy az intézetek tevékenységüket ilyen irányban is kiterjesszék.

A tanfolyam előadóit a már említett módon az illetékes kar jelöli ki. A tanfolyam elvégzésével járó költségek csekélyek. A rendes egyetemi hallgató 2 P beíratási és 10 P tanfolyami díjat, a rendkívüli hallgató összesen 32 P-t fizet.

Az elméleti tanulmányok befejezése után a hallgatók elméleti társadalompolitikai szakvizsgát, a gyakorlati félév elvégzése után pedig gyakorlati társadalompolitikai szakvizsgát tesznek.

Az elméleti szakvizsgálat tárgyai:

- a) Lélektan, társadalomlélektan
- b) Alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek
- c) Magánjogi ismeretek
- d) Bevezetés a társadalompolitikába

A gyakorlati szakvizsgálat tárgyai:

- a) Részletes társadalompolitika
- b) Faluvezetés és falupolitika
- c) Szociális gondozás

A sikeresen kiállott Vizsgálatról a hallgató bizonyítványt kap.

2. A végrehajtási rendeletnek e rövidre szabott ismertetéséből is megállapíthatjuk azt, hogy az egyetemek kívánságai messzemenően teljesedtek.

A képzés tartamára vonatkozó megjegyzések részben tárgyalanná váltak azzal, hogy az első tervezetben megadott három, illetőleg négy év három egyetemi félévre és egy teljes gyakorlati félévre csökkent, amely összesen még két teljes esztendő sem vesz igénybe, mert hiszen a gyakorlati képzésre a tanfolyam hallgatója az egyetemi félévek közti szünetekben is jelentkezhetik.

Az anyag féleségére és terjedelmére vonatkozó igényeket csak csekély mértékben lehetett kielégíteni. A végrehajtási rendelet első előadói tervezetére beérkező egyes szakértők megjegyzései e tekintetben igen szélsőséges megoszlást mutatnak. A magánjogász például kevesellte a magánjogra szánt időt és azt a többszörösére kívánta felelni. A közgazdász viszont a közgazdaságtanra szánt időt találta elégtelennek. Ez a jelenség nem ismeretlen azok előtt, akik tantervkészítésben tevékenyen részt vettek. A szakmai egyoldalúságtól való mentesség csak keveseknek adatik meg. Érkeztek be azonban olyan javaslatok is, amelyek kifejezésben, sőt szerkezetben is erősen eltértek a javaslatoktól. Ezek általában két csoportra oszlottak. Némely vélemény még elaprózot-

tabb tárgyköröket javasolt és ezzel túlságosan messze távolodott az egyetemen eddig fennálló tanszékek tárgykörétől. Ezeknek a javaslatoknak a szerzői bizonyára megnyugszanak abban, hogy az anyag a végrehajtási rendeletben megadott tárgyak keretébe tökéletesen beleilleszthető. A javaslatok másik csoportja az előzővel ellentétben inkább nagy összefüggéseket felölelő tárgyköröket jelölt meg korunk integrálódás felé haladó szemlélésmódjának megfelelően. Az ilyen anyag nyújtása – bármennyire korszerűnek is ígérkezik – csak külön, erre a célra felállított intézményben biztosítható.

Az egyes egyetemek sajátos helyi viszonyainak, a *genius loci*knak figyelembevételét mutatja a félévenként beállított, s a kar rendelkezésére bocsátott heti 2-2 óra, amely több előadó közt is megosztható. A rendeletnek ez a rugalmassága avatott kezekben módot teremt arra, hogy az egyes egyetemek szociális tanfolyamai vonzásterületük társadalompolitikájának tudományosan kutató és irányító tényezőivé váljanak.

Eloszlik az az aggodalom is, amely a rendes tanulmányokat folytató egyetemi hallgatók túlterhelésével szemben él. Ezek a hallgatók ugyanis a tanfolyamot több féléven át részletekben is elvégezhetik és ennek megfelelően költségkedvezményben is részesülnek.

Sokat ígérő intézkedésnek kell tekintenünk azt a szakaszt, amely az úgynevezett szociális intézetek felállításáról gondoskodik, s ezzel pótolja a keretrendelet már említett hiányosságát. A nem egészen szerencsés elnevezésű intézetekben helyi társadalompolitikai kutató s tudományosan irányító intézmény csíráját kell örömmel üdvözölnünk.

Érvényesült az a kívánság is, hogy a hallgatók szoros kapcsolatba jussanak az egyetemmel azáltal, hogy legalább rendkívüli hallgatókként be kell iratkozniuk. Az egyetem önkormányzatának épségben tartását célozza az az intézkedés is, amely a tanfolyami hallgatók felvételét – az igazgatók javaslatára ugyan – a karnak engedi át.

A tanfolyam elvégzésével együtt járó költségek tekintetében a Felügyelőség egy véleményen volt az egyetemek indítványával, ha ennek a felfogásnak a keretrendelet-tervezetben nem is adott kifejezést. A hallgatók beíratási és tanfolyami díjának kis összegben való megállapításával a Felügyelőség az egyetemekkel együtt szociális érdekeket kívánt szolgálni.

Végül az egyetemi autonómia féltése nyomán keletkezett ama kérdés is teljesedett, amely a záróvizsgára a belügyminiszter vizsgabiztosa helyett megfigyelő kiküldését javasolta.

IV.

A szervezés elméleti része befejeződött, a tanfolyamok megindultak. Lássuk most már sorsukat a felsőoktatás, szorosabban véve az egyetem szempontjából.

Szombatfalvy György a *Társadalomtudományban* (XXII; évf. 1942. 3. szám. 395. 1.) *Milyen legyen a szociális tanfolyam?* címen a nyilvánosság előtt is elmondja az elgondolásra vonatkozó, hozzászólásaiban is kifejtett véleményét. Osztoznunk kell felfogásában, mikor azt mondja, hogy ez a lépés: „a kormány nagyfontosságú elindulása annak az intézmény-

nek megalapozására, amely a magyar társadalom bajainak orvoslása terén a legtöbbre hivatott. A tanfolyamok sikere, de ezen messze túl a szociális munka eredménye is hosszú időn keresztül azon fordul meg, hogy a szociális munkásoknak ez a képzése helyes-e vagy nem.”

Véleménye szerint az egyetem mellett szervezett szociális tanfolyam hibás elgondolás. Elégtelennek tartja ugyanis a szociális pályákra indulóknál a pusztá ismeretközlést. Szerinte – nagyon helyesen – ez a foglalkozás is olyan, amelynél a hivatásra nevelés elengedhetetlen, s így az e pályákra nevelésnél különleges nevelési módot kell alkalmazni. Hivatásra azonban csak azok nevelhetnek, akik hiánytalanul birtokában vannak annak a hivatásérzetnek és hivatástudatnak, amelynek átszármaztatása és kifejlesztése a hivatásra nevelés leglényegesebb része. Felfogása szerint az egyetemi karok ennek a követelménynek mai állapotukban nem képesek megfelelni. El kell fogadnunk azt a megjegyzést is, hogy: „A hivatásra nevelés sikerének első próbája a hivatottság szempontjából való szelektálás, vagyis a rátermettség nélküliek kirotálása.” Egyetemeink ezen a téren megoldandó feladat előtt állanak saját munkakörükben is és így nincsen módjuk arra, hogy a szociális munkára való rátermettséget az előadások folyamán megítéljék.

Szombatfalvy György közzétett megjegyzései a továbbiakban azután még komorabb színekben ábrázolják az egyetemi szociális tanfolyamok várható eredményét és jövőjét. Ha talán némely vonatkozásban túlságosan is sötétnek ítéli a helyzetet, általánosságban ugyanaz az aggodalom szólal meg sorai között, amely egyetemeinkkel szemben már eddig is gyakran elhangzott. Sokunknak él még eleven emlékezetében az 1936-ban – tehát hat esztendővel ezelőtt – megtartott **Országos Felsőoktatási Kongresszus**. A Kongresszus méltó külsőségek között, az ügynek kijáró hatalmas megmozdulással, az érdekeltek értékes megnyilatkozásaival három becses kötetre terjedő munkálatot fejtett ki. (*Magyar Felsőoktatás*. Szerkesztette Mártonffy Károly. Budapest, 1937.) Sajnos e hatalmas megindulásnak mindmáig kevés, a képzés és nevelés hatékonyságát fokozó eredménye mutatkozott.

Kornis Gyula *Az egyetemi oktatás főbb kérdései* címen ragyogó előadásban fejtette ki a kongresszus résztvevői előtt a korszellem dialektikai mozgásának és az egyetemeknek összefüggését. Igen jellemzően állapítja meg, hogy az egyetem s a közhatalom viszonya szempontjából is a történet szellemének ellentétekben haladó „dialektikai mozgását” pillanthatjuk meg: „először az egyház hatalma lebeg az egyetemek felett; majd a reformáció és a felvilágosodás korában fejedelmi abszolutizmus uralkodik rajtuk; a XIX. század individualisztikus, illetőleg liberális szelleme pedig az egyetemek önkormányzatának kedvez”. Az első világháború nagy körfordulója után a korszellem három főáramlatának ellentétbe lendülő hatását mutatja ki.

Az első a heves demokratikus koráramlat, a második az izzó nacionalizmus, a harmadik pedig korunk gazdaság-technikai szelleme. E csoportosításhoz hozzáfűzhetjük a

mindegyik mélyén ott rejtőzködő, napjainkban mind élesebb plasztikába domborodó szociális szellemet is.

Az egyetem legbelsőbb lényegének megragadásáról tanúskodik Kornis Gyulának az a megállapítása, mely szerint „bármit változott is hét század alatt tartalmi szempontból is az egyetemek szelleme s bármily reformtervek újíto vágya feszíti is az egyetemek hagyományos kereteit, formailag feladatuk lényege ugyanaz marad: a kutatás, a tanítás és a hivatásra képzés”.

Az már más kérdés azután, hogy az egyetemek e három feladatnak milyen egyensúlyban és milyen mértékben felelnek meg. Nem vitás, hogy ezekből a szempontokból az egyes karok között is eltérések mutatkoznak. Gondoljunk csak a teológusok és jogászok hivatásra képzése közti hatalmas különbségre. Ha az egyetemek feladatának lényege ugyanaz maradt és mégis súlyos követelmények támadtak velük szemben, akkor arra a megállapításra kell jutnunk, hogy e hármas feladat teljesítése körül nincsen valami rendjén.

Korunk szellemét önmagában is bizonyos belső ellentétes mozgás jellemzi. Egyfelől olyan törekvések észlelhetők, amelyek bizonyos nagyobb egységek kialakulását, egybeszervezését, integrálódását mutatják. Másfelől azonban az életformákban való gazdagodása bizonyos elfinomodást, differenciálódást eredményez. Különösen az utóbbi szellemmozgás az, amely eltávolította az egyetemet és az életet egymástól. Az egyetem sem a tanításban, sem pedig a hivatásra képzésben nem volt képes az élet követelte és teremtetete formák mindegyikére a szükséges útravalót megadni. Valószínűleg ez a magyarázata annak is, hogy az egyébként tárgyuknál fogva erősen szociális jellegű jogi, valamint közgazdaságtudományi karok mellett felmerült a szociális tanfolyamok megszervezésének szükségessége.

Pedig az egyetem érezte ilyen irányú hiányosságát. Bizonyítja ezt a Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának 1932-ben kelt reformjavaslata. (Megjelent a *Magyar Felsőoktatás* című fentebb idézett kiadványban!) A Tervezet 16. §-a a kötelező kollégiumokon kívül hallgatásra ajánlja többek között az alábbi speciális kollégiumokat: szociológia, gazdaságtörténet, agrárpolitika, szociálpolitika, szövetkezeti politika, matematikai statisztika, a közegészségügyi és munkásvédelmi közigazgatás joga, a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi közigazgatás joga, közigazgatási statisztika. A 18. §-ban pedig többek között a következő mellékkollégiumok hallgatását ajánlja: magángazdaságtan (üzemtan), könyvviteltan, államszámviteltan, iratkészítéstan. Másutt már rámutattunk arra (A szociális irányú szakképzés. *Nép- és Családvédelem* 1942. augusztus), hogy az imént felsorolt tárgyak hallgatása úgyszólván teljes elméleti szociális képzést biztosít.

Sajnálattal kell tehát megállapítanunk, hogy jogi képzésünknek ilyen értelmű megújulása elmaradt, mert ennek hiányában egy évtizedre rá külön tanfolyam formájában kellett e hiányok eltüntetéséről gondoskodni. Igen valószínű, hogy a tervezet megvaló-

sulása az egyetemi szociális tanfolyamok megszervezését, legalább is mai formájukban, kérdésessé tett volna.

Az egyetemi oktatás differenciálódásának szükségességére mutatott rá legutóbb egyik napilapunkban Weis István is. Ez a lépés is a hatékonyabb hivatásra képzés útját egyengeti. Felmerül az a kérdés, hogy csoportosíthatók-e úgy pl. a közigazgatási ágazatok és a jogi képzés multifurkációja, hogy a szakemberekben mutatkozó szükséglettel összhangban álló képzés alakuljon ki. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy mennél határozottabb speciális képzést nyújtunk, annál szűkebb munkakörre képesítünk. (Ez a fordítottja annak a tételnek, hogy a jogász mindenhez ért.) Ezzel pedig szükségképpen együtt jár, hogy a képzésnek bizonyos mértékig figyelemmel kell lennie az élet szakemberszükségletére. Ily módon azonban akarva nem akarva összeütközésbe kerülünk az oktatás szabadságának nálunk még tiszteletben tartott eszméjével, noha bizonyos tekintetben a felvehető hallgatók számának korlátozásával már több vonatkozásban feladtuk ezt a sérthetetlennek vélt elvet.

Korunk szociális és részben gyakorlatiasságot is igénylő szelleméhez való igazodás komoly szándékát kell látnunk a Pázmány Péter Tudományegyetem idézett reformjavaslatában, amely tulajdonképpen a hivatásra nevelés követelményét kívánja kielégíteni. A korszellem ismerete és átérzése ugyanis a „helyes hivatástudat” egyik legfőbb jellemzője. A jövőben számolnunk kell azzal, hogy a hivatásos szakemberek képzésére kutatással egybekötött intézményt kell létesítenünk, amint azt az Országos Közegészségügyi Intézet példája szemléletesen tanítja. Az egyetemen folyó szociális képzésnek azonban mint kiegészítő oktatásnak továbbra is fenn kell maradnia, természetesen lényegesen csökkentve, de minden kar hallgatója számára lehetővé téve, és tanulmányai közé szervesen beillesztve.

Mindezeket egybevetve megállapíthatjuk, hogy a szociális tanfolyamok megindítását a szükség parancsolta. Bármennyire is megvolt a törekvés, hogy a tanfolyam az egyetemmel szerves egészet alkosson, ez – a dolog természetéből következőleg – csak részben sikerült. Talán így van jól. A szociális tanfolyam szervezeti rugalmassága módot nyújt arra, hogy szerencsés összetételű irányítók és előadók kezében kicsiben kipróbálja azt az utat, amelyen az egyetemnek is el kell indulnia, ha önállóan ítélő, rendszeres szakismerettel rendelkező, izzó magyarság- és hivatástudattal eltöltött cselekvő magyar értelmiséget akar adni e hazának.

Prohászka Ottokár

KERESZTÉNY SZOCIALIZMUS¹

Új idők kopognak ajtónkon, az Egyház 1900 éves bronzkapuin bebocsátást kérnek. Új élet alakul körülöttünk, mely eszméinkben lüktet s változtat az élet eddig szentesített formáin. Új kérdések vetődnek föl a szellem látóhatárán; az élet nem fér bele a régi formákba s nem hagyja magát lekötni a hagyományos keretek Prokruszesz-ágyára. **A társadalom alsó rétegei emelkednek s részt kérnek a tudomány, művészet, a jog és szabadság közkincséből;** bőségesebb részt, mint eddig, azért új intézményeket sürgetnek, s a társadalom mindjobban a demokrácia alapjára áll.

Sohasem ment ez átalakulás oly öntudatosan végbe, mint a XIX. században; sohasem szakítottak szét annyi kapcsolatot, nem törtek le annyi választófalat, mint a múlt század végén s a XIX. század elején. Ez a haladás és átalakulás kérdőleg tekintett föl az Egyházra, mintha azt tudakolná: s te mit szólni mindehhez? A régihez ragaszkodol, vagy megértetted az új idők sürgetését? S az Egyház megfelelt e kérdésre s beleállt a szociális századba a *keresztény szociális irányzattal*; bele annyira, hogy tevékenységének nagy részét a keresztény szociális törekvéseknek szenteli. Haladni akar a haladó néppel; emelkedni az emelkedő rétegekkel; **szélesebb alapra akarja fektetni a jogokban és szabadságokban való részesedést;** csak egyre figyel, hogy e rohamos törekvéseknek regulatora a *keresztény igazság és jog legyen*.

Azonban kétféle túlzás ijeszti a haladás nemes génuszát; két torzalak settenkedik lobogó fáklyája mellett; az egyik a marazmus, arcán a haldoklás kifejezésével; a másik a radikalizmus, szenvedélytől földúlt vonásokkal. Az előbbi semmi újat sem akar; ideáljait a múltban keresi, a múltat eszményíti egész az utópiáig. A régi jó idők elcsendesült birodalmába menekszik duzzogásával; a középkorért lelkesedik a megvakulásig; a barbárságot, az ököljogot, a jogbiztonság hiányát, az önkényt a feledés leplével takarja, s hitből, becsületességből, lovagiasságból szövi ki annak a páratlan, patriarkális életnek képét, mellyel szemben a jelenkor finomodott, jogszerűbb, rendezettebb, fejlettebb életét anathematizálja; keresi rajta a középkor hitét, becsületességét, lovagiasságát s ezek ellentétjét találván csak, azonosítja azt magával a korrallal; pedig csak kísértő társadalmi tünetnek kellene mindezt vennie; épp úgy, mint ahogy a középkorban a lelkes hitet s becsületességet kísérte a szellemi látókör korlátoltsága, durva embertelenség, lekötöttség, szolgaság.

¹ Prohászka Ottokár: *Gondolatok a századvégi hódolatnak és a magyar katholicizmus 900. jubileumának ünnepére*. Szent István Társulat Budapest, 1900.

Értsük meg hát a haladás szellemét!

De a másik torzalak nem kevésbé állatias. A vér s a vérmes remények tüze hevíti. **Min-dent lerontani siet. Nincs történeti érzéke; nem érti, hogy a jelen a múltból való.** A múlt segítette s emelte létünket jelenlegi polcára; a haladás csak megváltozott élet; a jelen csak elváltozott múlt.

Ez a mai szociáldemokrácia, mely a fejlődést túlhajtja, s katasztrófák által akarja a világrendet megfejteni. Pedig ez által magamagának mond ellen; mert ha a természet fejlődésében az általa istenített tudomány méltán nem fogad el katasztrófákat mint magyarázatát a fejlődésnek: annál kevésbé szabad az élet legfőbb alakját, a társadalmi élet fejlődését katasztrófákkal magyarázni.

Nem katasztrófák, nem erőszakos revolúciók, hanem fokozatos fejlődés, az alsóbb rétegeknek emelkedése adja a társadalom haladásának egymásutánját.

Többet mondok: **a múltat sem eltagadni, sem megtagadni nem lehet.** Törni, zúzni, húzni, szakítani ott, hol életről van szó, nem lehet. Várni kell, míg a növekvés és fejlődés tetszésünkkel találkozik.

E két túlzás zavarja meg a kedélyek világát. Az egyik a múltban látja a délibábos s átkozza a jelent; a másik a jelent idealizálja s átkozza a múltat; egy sem érti a fejlődés s az élet törvényét. Így támad harc a lelkekben és meghasonlás; szakítanak rémképek miatt az igazsággal; az egyik körömszakadtáig ragaszkodik a múlthoz s átkarolva tartja a régit; ifjú lelkesülés romantikájával oltárookra emeli atyái hagyományait. A másik le akar törni mindent, ami szent és fönséges volt eddig, s egy teljesen új világba emeli az embert!

a) Félre e görcsös ragaszkodással, e makacs elzárkózással, félre a modern zelotizmussal: vannak más irányítóink, melyeknek szavára adhatunk; ezek az örök igazságok, melyek ugyanazok mindenkor nemzeteknél, nemzedékeknél s azután az örök szeretet, mely az életet egyre fejleszti s új intézményeket, új alakulásokat terem. **Az örök igazságokkal nem üthetjük agyon az örök szeretetet;** nem azért vének azok és hajlíthatlanok, hogy ez mindig ifjú és változó ne legyen.

A mai kor keresztény szociális irányzatában a keresztény szeretet lüktet. Nem tanít lázadásra; nem hirdet földosztást; nem tagadja a tulajdonjogot, nem a magánbirtokot; hanem igenis elismeri, hogy az alsóbb néprétegek lépcsőzetesen több jogban és jóban részesíttessenek; nem zárja el előlük a haladás útját, valamint nem tartja lehetetlennek, hogy idővel az egyes termelési ágak társadalmi üzembe átvétessenek.

Ez a mi szocializmusunk!

Ne féljünk tőle, a lüktetése új, de a szíve a régi. Lépünk bele testestül-lelkestül; úgyse vonhatjuk ki magunkat impulzusai alól. A termelés viszonyainak változtával az eddigi társadalmi egyensúly megzavarodott; egyre szaporodik benne a hiány, a tökéletlenség,

a baj, melyek az eleven társadalomban kiállhatlan fájdalommal válnak; a vallásos szívekben csendes, titkos vértanúságig, a világfájdalmas lelkekben ömlengő mizériáig, a gondolkozókban tévtanokig emelkednek. Mit csináljunk hát ennyi sürgetéssel szemben? Ragaszkodjunk az elégtelen múlthoz, vagy alkossuk meg a tűrhető jelent?!

Az új rend sürgetői rámutatnak a történelemre. Nézzétek – mondják – a koroknak vajúadását. Régen a jobb idők vágya mint chiliazmus nyilvánult; később, midőn sürgetőbb lett az új világ szükségessége, föltűntek az államregények, most pedig helyükbe léptek a szocialista tanok; de bármiképp is jelentkezzenek, a dolog a régi; az elégedetlenség új alakulást sürget.

b) *Alakulást!* – ez a helyes szó s az alakulás természetesen mindig valami újat hoz! Alakulást sürgettek a régi társadalom rendjei. Ha kiállhatatlanná vált sorsuk, fölemelkedtek, úgy, hogy ropogott a világ. Most is ropog az elégedetlen elemek mozgolódásától, kik a múlt század végén fölszabadult konkurenciának fúriáitól korbácsoltatva, tűrhetőbb rend után néznek. A szabadság diadalkapuja az elszigetelt embernek akasztófája lett. Mi szabadságot adtunk a nép minden rétegének, de oly szerkezetben adtuk azt, hogy hátrányára s nem előnyére volt; pusztította, de nem védte meg. A szabadság kérdését nem oldottuk meg, sőt ellenkezőleg félreértettük azt, mikor kimondhatatlan fájdalmak kínpadjává változtattuk, melyen nemzedékek kínlódnak és senyvednek.

A szabadság elnyomásra vezetett, tehát kínna lett. Az önzés vérszopó lett s a lenyomott munkabérekben modern antropofagiát űzött. A zsarnokok garázdálkodásait új alakban hozta ránk; családokat, nemzedékeket tett tönkre s a munkások hekatombáit áldozta föl. Nem szocialista, de a polgári társadalom alapján álló nemzetgazdász, Schäffle² mutatta azt ki. Okoskodása következő; minden emberi tevékenység az agyvelő s az izmok munkája; természeti törvény tehát, hogy az iparcikkekben, a terményekben megaludt emberi velő és vér van; mert annyi erőt adott ki az ember, amennyi kellett a termény előállítására. Ha az emberi életet föl akarjuk tartani, legalább annyi erőt kell a szervezetbe visszaszármaztatnunk, élelem, pihenés, üdülés alakjában, amennyit kiadott. Ha ez nem történik, akkor a terményekben a munkásembernek igazságtalanul lefogott vére lappang. Ha nem adjuk meg a jogos munkabért; ha a munkás önmagát emészti föl s nincs módjában kárpótolni erejét: akkor tényleg munkájának terményeiben embervért iszunk; a művelt, keresztény Európa valóságos antropofagiát űz.

Ez a fölismerés hajtja és sürgeti a társadalmat új állapotok teremtésére. **A szabadság, a munka, a szerzés kérdései nincsenek megoldva; új világ kell.**

Amit eddig alkottunk, a mögé pontot tettünk; de íme a pontból kérdőjel lett; a probléma tehát folytatódik; folytatódik az ember boldogulásának kérdése. Jelenleg ez a kérdés tisztán áll előttünk, nem mint érthetetlen kínlódás, hanem mint határozott földadvány, mellyel foglalkozik az egész világ. Igen, az egész világ! A szellemi műveltség

² Schäffle, kapitalista író, az elégtelen bér esetére alkalmazza e tanát s nem egyáltalában minden bérviszonyra.

korifeusai éppúgy, mint a lelkesülő kispap s minél műveltebb a társadalom, annál nagyobb érdeklődést mutat e feladvány iránt. A tudomány megrendül az új világ e kérdésének égető szükségességétől; a gondolat tudományai éppúgy, mint a természettudományok, körülötte sűrűnnek s találkozó pontjaikon válnak ki az életet mozgató erőkké. Minden tudós, amennyiben korát is érti, errefelé néz; az élet kérdése lévén különben is a legérdekesebb.

A művészet is próbálkozik az új problémával; költészet és dráma, ecset és véső elhagyják régi ideáljaikat s új eszmék után néznek, melyek az élet föltúrt talaján állnak. Ami hatásra számít, ami az embereket meg akarja ragadni, annak e kérdésnek, a szociális kérdésnek örömet és kínját kell valamiképp éreztetnie; kínját abban a való fölismérésben, hogy a művelt, haladó ember, aki a nagy emberiséggel össze van nőve, helyét ez eleven testben még meg nem találta; örömet abban a reményben, hogy az ember, ki a természet erőit legyőzte, az emberiség erőit nem egymásnak elnyomására, hanem az egésznek kifejlesztésére használja majd föl.

Mikor pedig így mozog a föld, mikor senki sem képes elszigetelődni a világot mozgató gondolatok elől: hogyan maradhatott volna vesztve a szent kereszténység, a „testvérek” Egyháza, saját lelkes gondolatának, a legkeresztényibb eszmének fölkarolásában? Mi egy test vagyunk, testvérek vagyunk; két közösség van: a szentek egyessége s a testvérek közössége; az első a természetfölötti világban, a másik a természetesben. Az előbbit hisszük, az utóbbit értjük; az új szellem, a század szociális szelleme teljesen tönkreslányította azt a kegyetlen tévedést, mintha az ember elszigetelt „én” volna, s fényes világításba helyezte a régi igazságot, melyet az evangélium hirdet, hogy egy testnek tagjai vagyunk. Kevés fejben szűrődött le ez a természetes és kinyilatkoztatott igazság világos ismeretig, a legtöbb ember fejében csak mint homályos sejtetem, csak mint fájdalmas vágyódás él. Értsük föl mi s hangoztassuk a haladás szükségességét az igaz, teljes testvériség, a szociális testvériség kiépítéséig.

Ez aztán a *régi, keresztény testvériség napjának áttörése a vajúdasok felhőin*.

Ragadjuk meg e keresztény gondolatot. Ne forduljunk el tőle. Hogy most fényesebb, mint előbb volt, az nem onnan van, hogy megváltozott, hanem onnan, hogy közelebb jött hozzánk.

Mi az új kornak szociális gondolataitól gyakran elfordulunk s visszatérünk a múltba. Dicsérjük a régi jó időket, mialatt elfelejtjük, hogy az emberiség tökéletlenebb állapotokból tökéletesebbekbe emelkedik; barbárságból, durvaságból finomabb, tisztultabb viszonyokba. Ki akarna a középkorba visszatérni, az ökológia, a szolgaság, a lekötöttség korába? Ki lesz az, ki a jó, nemes vonásokkal, a hit, becsület, lovagiasság, nagylelkűség gyönyörű jellegeivel minden hiányt el akar takarni? Ha e szép vonások most hiányoznak, dolgozzunk, pótoljuk ki; hiszen azért probléma a fejlődés; mutassunk rá a meg nem értett szabadság és szabadosság hátrányaira. De aki nagyon visszakívánczik a középkorba, annak valóban az volna gyógyulása, ha oda visszavetődne. Szép a középkor hite és

erkölcse, de bele voltak abba szöve szálak, melyekből manapság senki sem kérne; a hit nagy gondolatai sok egyoldalú, korlátolt nézettel voltak összeszöve; a becsület sok kegyetlenséggel, a lovagiasság sok jogtalansággal, a nemesség a jobbagysággal.

Éljen tehát szívünkben **a XIX. század vezérgondolata: a szociális ember**; az a fölismerés, hogy **az ember nem egymagában, nem elszigeteltségében veendő, hanem összetartozásában a nagy szociális testhez.**

Ne rémüljünk el a vajúdasok tévelyeitől s a küzdelmek szenvedéseitől; fogjuk azt föl a fejlődés szempontjából; tekintsük szükségesnek, folytatólagosnak; de ne mulasszuk el mindig és mindenütt fölléptetni az észet s a hitet, mely a lelkesülés túlzásaiból s az elkeseredés indulataiból kirotálja az igazi haladás aranysemeit.

Nem ismernék végzetesebb, igazságtalanabb ráfogást, mint azt, hogy az Egyház föl nem ismerné a kor szociális irányzatát s nem karolná föl az emelkedő társadalmi rétegek érdekeit. Nem, ez lehetetlen; aki a néppel érez, azzal szenved és küzd, annak a század nagy, nemes gondolatait föl nem ismernie lehetetlen; annak a nép jogos vágyát s a természetes fejlődés irányát meg nem értenie képtelenség. A fejlődés iránya pedig ez: részesíteni minél tágasabb köröket a társadalom javaiban; az igazság fölismerésében; a tudomány és művészet kincseinek népszerűsítésében; a nyomorúság, betegség, szegénység enyhítésében; a vakoknak látást, a süketeknek hallást kell adnunk s a szegényeknek az élet könnyítésének örömhírét kell hirdetnünk. Ismerjük föl, hogy bizonyos fejlődési ponton az emberiségnek ehhez joga van s midőn ezt kívánja, Isten akaratát teljesíti, aki már a paradicsomban arra utalta az embert, hogy munkája után éljen.

Ne féljünk a világ fölfordulásától; ha régi intézmények megváltozhatnak, az csak javunkra s nem kárunkra válik; attól se féljünk, hogy az igazság sokszor rideg s a tavasz szele, az idők szele néha éles; a próféták énekei mindig többé-kevésbé kellemetlenek voltak s az Isten nyelvezete is erőteljes és éles volt; az „új idők” legnagyobb prófétájának, Keresztelő Szent Jánosnak ruhája rideg és érdes, szava sértő volt; de azért mégis az Úr eljövetelét, a jobb idők közeledtét hirdette. Az Egyház is az ügyefogyottak pártfogója, a szegények anyja; az ő helye ott van, azoknak részén, kiket szeretnie kell, hogy igazaikért hevülve, jogaikért küzdve ne a rombolás napszámosaivá, hanem a haladás úttörőivé váljanak: akkor szava, melyet a jogért emelt föl, néha élesnek, sértőnek fog ugyan tetszeni, de voltaképp mégis adventi szózat lesz, mely új időket nemcsak ígér, de ki is eszközöl.

A SZOCIÁLPOLITIKA FORRÁSVIDÉKÉN

3. Rendeletek – szabályozás

- Rendelet az egyetemi szociális tanfolyamokról – A Magyar Királyi Belügyminiszter 4.150/1942. BM. szám rendelete az egyetemi szociális tanfolyamok tagozódásának, anyagának és munkakörének, szervezetének, valamint felvételi, tanulmányi és vizsgarendjének szabályozása tárgyában 123
- CÍMET! A magyar királyi belügyminiszter 1942. évi 800. számú rendelete az egyetemi szociális tanfolyamokról 133
- Könyöradománytól az ellátásszervezésig – Szociális szabályozási kérdések a Horthy-korszak kezdetén 146
- A népjóléti minisztérium felszámolása 157
- CÍMET! – A M. Kir. Minisztérium 1943. évi 480. M. E. számú rendelete az országos nép- és családvédelmi alappal kapcsolatos szakszolgálat ellátásáról 160

RENDELET AZ EGYETEMI SZOCIÁLIS TANFOLYAMOKRÓL

A Magyar Királyi Belügyminiszter 4.150/1942. BM. szám rendelete az egyetemi szociális tanfolyamok tagozódásának, anyagának és munkakörének, szervezetének, valamint felvételi, tanulmányi és vizsgarendjének szabályozása tárgyában

A rendelet több vonatkozásában tapasztalatok hiányában csak ideiglenes jellegű. Az első év tapasztalatai alapján a szükségesnek mutató módosításokat végre kell majd hajtani.

I. A tanfolyam tagozódása

Az egyetemi szociális tanfolyamokról szóló 4150/1942. Me. számú rendelet 4. §-ában nyert felhatalmazás alapján – az érintett karok meghallatásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg – a következőket rendelem:

1. §. Az egyetemi szociális tanfolyam (a továbbiakban Tanfolyam) három tagozatra oszlik:

I. Az egyetemek és a székhelyükön működő egyetemek (főiskolák) rendes hallgatóinak, valamint a Tanfolyam hallgatása céljából rendkívüli tagozatára (röviden: szaktagozat);

II. A már tényleges szociális jellegű szolgálatot teljesítő közigazgatási alkalmazottak tagozatára (röviden: közigazgatási tagozat);

III. A közszolgálat más ágazataiban, valamint a magángazdaságban és a társadalomban szociális jellegű tevékenységet végzők tagozatára (röviden társadalmi tagozat) a m. kir. minisztérium az 1940:XXIII. törvénycikkben kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli el:

1. §. A debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem és a pécsi m. kir. Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara, valamint a kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara mellett szociális tanfolyamokat állítatunk fel.

II. A Tanfolyam tartama, anyaga és munkaköre

2. §. A Tanfolyam tartama három egyetemi félév, amely egybeesik az egyetemi félévekkel, kivéve a negyedik, gyakorlati félévet, amelynek tartama hat hónap s részletekben is elvégezhető.

3. §. Az I. tagozatra felvett hallgatók A) tantárgyakat kötelesek hallgatni, illetőleg a következő B) szemináriumokon és gyakorlatokon, valamint C) látogatásokon kötelesek résztvenni a megjelölt heti óraszámban:

Az I. félévben:

A) Tantárgyak

1. Lélektan, néplélektan, emberismeret	3 óra
2. Társadalomtan	3 óra
3. Közgazdaságtan	5 óra
4. Néprajz	2 óra
5. A statisztika módszere	2 óra
6. Magánjog (különösen szociális vonatkozásaiban)	

B) Szemináriumok, gyakorlatok

1. Lélektani szeminárium	1 óra
2. Társadalomtani szeminárium	1 óra
3. Nép- és tájkatató (szociográfiai)	1 óra
4. Szociális statisztikai gyakorlat	2 óra

C) Látogatások (heti fél nap)

A II. félévben:

A) Tantárgyak

1. Bánásmód az emberrel, tömeggel (nevelés, előadás, propaganda)	2 óra
2. Politika (közigazgatástan)	5 óra
3. Bevezetés a társadalompolitikába	3 óra
4. Részletes társadalompolitika	
a) Anya-, csecsemő- és gyermekvédelem	2 óra
b) Egészségvédelem	1 óra
c) Társadalombiztosítás, agykori ellátás	1 óra
d) Munka- és munkásvédelem	1 óra
5. Közigazgatási szervezet és eljárás	3 óra

B) Szemináriumok, gyakorlatok

1. Az emberrel való bánásmód szeminárium	1 óra
2. Társadalompolitikai szeminárium	1 óra
3. Munka- és munkásvédelmi szeminárium	1 óra
4. Az emberkezelés technikája (gyakorlat)	1 óra
5. Nép- és tájkatató szeminárium	1 óra
6. Szociális statisztikai gyakorlat	1 óra
7. Közigazgatási szervezet és eljárás gyakorlata	1 óra

C) Látogatások (heti fél nap)

A III. félévben:

A) Tantárgyak

1. Részletes társadalompolitika II.

e) Lakásügy, telepítés (földbirtokpolitika), egyéb gazdasági megsegítés 2 óra

f) Szegényvédelem és népesedéspolitika 2 óra

g) Szegényügy 1 óra

h) Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés 1 óra

2. Peres és perenkívüli eljárás 1 óra

3. Büntetőjog szociális vonatkozásai 1 óra

4. Iskolaszervezetten (szakoktatás, népművelés) 1 óra

5. Mezőgazdasági ismeretek 3 óra

6. Háziipari ismeretek 1 óra

7. Kereskedelmi ismeretek 1 óra

8. Bevezetés a szervezettanba 1 óra

9. Faluvezetés és falupolitika 1 óra

B) Szemináriumok, gyakorlatok

1. Lakásügy, telepítés (földbirtokpolitika és egyéb gazdasági támogatás sz.) 1 óra

2. Családvédelmi és népesedéspolitikai szeminárium 1 óra

3. Faluszeminárium 1 óra

4. Családlátogatási és -gondozási gyakorlat 1 óra

5. Kereskedelmi (szövetkezeti) gyakorlat 1 óra

C) Látogatások (heti fél nap)

A három félévre eső összes látogatások száma legalább 40, ezt az időt úgy kell beosztani, hogy a Tanfolyam székhelyén és közelében lévő társadalompolitikai, gazdasági, szakoktatási és népművelési intézményeket a hallgatók – a helyi viszonyoknak megfelelő létszámú csoportokban, szükség szerint váltakozva – megtekinthessék. A látogatások egész tervezetét minden félév elején a Tanfolyam vezetője hozzám felterjeszti, hogy az egyes közintézmények látogatásához engedélyek megszerzése irányában intézkedhessem. A magánjellegű helyek látogatása engedélyezésének megszerzését a Tanfolyam vezetőjére bízom.

A párhuzamos egyetemi (főiskolai) tanulmányokat végző tanfolyamhallgató a tárgyakat, szemináriumokat és gyakorlatokat, valamint látogatásokat egész egyetemi (főiskolai) tanulmányai idejére elosztva is felveheti.

A IV. félévben:

A gyakorlati képzés helye és időtartama

1. Anya és csecsemővédelem	1 hét
2. Bölcsőde	1 hét
3. Napközi otthon, étkeztetés	1 hét
4. Tanoncotthon	1 hét
5. Gyermekmenhely	1 hét
6. Szegényház	1 hét
7. A társadalombiztosító helyi intézményei	1 hét
8. Munkaközvetítő	1 hét
9. Képességvizsgáló	1 hét
10. Egészségvédelmi szolgálat	1 hét
11. Tüdő- és nemibeteg gondozó	1 hét
12. Iskolaorvosi intézmény	1 hét
13. Népművelés, népház, ifjú- és társadalmi egyesületek	1 hét
14. Városi közbiztonsági (társadalompolitikai) ügyosztály	4 hét
15. Vidéki (vármegyei, városi) gyakorlat	8 hét
16. Gazdasági és háziipari gyakorlat	4 hét

4. §. A II. tagozatra felvett hallgatók a következő A) tantárgyakat kötelesek hallgatni, illetőleg a következő B) szemináriumokon és gyakorlatokon, valamint C) látogatásokon kötelesek résztvenni a megjelölt óraszámokban:

1. Lélektan, néplélektan, emberismeret	36 óra
2. Bánásmód az emberrel, tömeggel (nevelés, előadás, propaganda)	36 óra
3. Társadalomtan	36 óra
4. Néprajz	24 óra
5. Bevezetés a társadalompolitikába	54 óra
6. Részletes társadalompolitika	36 óra
a) Anya- csecsemő- és gyermekvédelem	18 óra
b) Egészségvédelem	18 óra
c) Társadalombiztosítás, agykori ellátás	18 óra
d) Munka- és munkavédelem	18 óra
e) Lakásügy, telepítés (földbirtokpolitika), egyéb gazdasági támogatás	24 óra
f) Családvédelem és népesedéspolitika	24 óra
g) Szegényügy	12 óra
h) Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés	12 óra
7. Magánjog (különösen szociális vonatkozásaiban)	24 óra
8. Peres és perenkívüli jog	12 óra
9. A büntetőjog szociális vonatkozásai	12 óra
10. Iskolaszervettség (szakoktatás, népművelés), ifjúsági egyesületek	12 óra

11. A statisztika módszere	12 óra
13. Mezőgazdasági ismeretek	36 óra
14. Háziipari ismeretek	12 óra
14. Kereskedelmi ismeretek	24 óra
15. Bevezetés a szervezés tanba	12 óra
16. Bevezetés a falupolitikába	12 óra
Ebből hiányzik természetesen a „Közgazdaságtan”, a „Politika” („Közigazgatástan”) és a „Közigazgatási szervezet és eljárás” c. tantárgy.	

B) Szemináriumok, gyakorlatok

1. Lélektani, néplélektani ismeretek szeminárium	12 óra
2. Emberkezelés (nevelés, előadás, propaganda) szeminárium	18 óra
3. Társadalomtani szeminárium	12 óra
4. Társadalompolitikai szeminárium	18 óra
5. Munka- és munkásvédelmi szeminárium	18 óra
6. Lakásügyi, telepítési (földbirtokpolitikai), egyéb gazdasági támogatás szeminárium	12 óra
7. Faluszeminárium	12 óra
8. Emberkezelés (nevelés, előadás, propaganda) gyakorlata	18 óra
9. Nép- és táj kutató (szociográfiai) gyakorlat	42 óra
10. Szociális statisztika gyakorlat	42 óra
11. A családlátogatás és -gondozás gyakorlata	12 óra
12. Közigazgatási eljárás gyakorlata	18 óra
13. Kereskedelmi (szövetkezeti) gyakorlat	24 óra

C) Látogatások (heti fél nap)

A látogatási fél napok száma legalább 20. A látogatási rend összeállítására vonatkozólag az első tagozatra megállapított rendelkezések értelmében kell eljárni. A II. tagozaton résztvevők mentesek a gyakorlati fél év elvégzésének kötelezettsége alól. A Tanfolyam időtartama hat hónap mindenkor október hó 1-től március 31-ig. Megtartásáról esetenként külön intézkedem.

5. §. A III. tagozatra felvett hallgatók a következő A) tantárgyakat kötelesek hallgatni, illetőleg B) gyakorlatokon és látogatásokon kötelesek részt venni a megjelölt óraszámban:

1. Lélektan, néplélektan	4 óra
2. Bánásmód az emberrel, tömeggel (nevelés, előadás, propaganda)	4 óra
3. Társadalomtan	6 óra
4. Közgazdaságtan	6 óra
5. Néprajz	4 óra
6. Politika (közigazgatástan)	4 óra

7. Közigazgatási, szervezési eljárás	4 óra
8. Bevezetés a társadalompolitikába	2 óra
9. Részletes társadalompolitika	
a) Anya-, csecsemő- és gyermekvédelem	4 óra
b) Egészségvédelem	3 óra
c) Társadalombiztosítás, agykori ellátás	3 óra
d) Munka- és munkásvédelem	3 óra
e) Lakásügy, telepítés (földbirtokpolitika), egyéb gazdasági támogatás	4 óra
f) Családvédelem és népesedéspolitika	4 óra
g) Szegényügy	4 óra
h) Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés	8 óra
10. Magánjog (különösen szociális vonatkozásaiban)	8 óra
11. Peres és perenkívüli eljárás	2 óra
12. A büntetőjog szociális vonatkozásai	2 óra
13. Iskolaszervezettség (szakoktatás, népművelés), ifjúsági egyesületek	2 óra
14. A statisztika módszere	2 óra
15. Mezőgazdasági ismeretek	6 óra
16. Háziipari ismeretek	4 óra
17. Kereskedelmi ismeretek	4 óra
18. Bevezetés a szervezésbe	2 óra
19. Bevezetés a falupolitikába	4 óra

C) Látogatások (heti fél nap)

A látogatási fél napok száma legalább hat. A látogatási rend összeállítására vonatkozólag az első tagozatra vonatkozólag az első tagozatra megállapított rendelkezések értelmében kell eljárni. A III. tagozat elvégzésével nem jár együtt a gyakorlati féléven való részvétel.

A Tanfolyam időtartama harminc nap.

6. §. A Tanfolyam I. tagozatának hallgatói felmentést kérhetnek ama tárgyait hallgatása és ama szemináriumain és gyakorlatain való részvétel alól, amelyeket egyetemi (főiskolai) vagy más szociális tanfolyami tanulmányaik során hallgatnak, vagy már hallgattak, illetőleg amelyen részt vesznek, vagy már részt vettek, és legalább jó eredménnyel kollokváltak vagy vizsgáztak. Az a hallgató, aki e tárgyak valamelyikét hallgatta ugyan, de belőle nem kollokvált vagy vizsgázott, a tantárgy hallgatása nélkül is kérheti kollokviumra bocsátását. A felmentések iránti kérésekben a Tanfolyam vezetőjének javaslata alapján a belügyminiszter dönt. A felmentés a beiratkozási kötelezettség alól nem mentesít.

III. A tanfolyam szervezete, ügyvitele

7. §. (1) A Tanfolyam élén a Tanfolyam Vezetője áll, aki egyben a Tanfolyami Intézetnek is az igazgatója, s mint ilyen, a képzés és kutatás zavartalan munkáját, az ügyvitelt, a hallgatók felvételével, beiratkozással, kollokviumokkal és vizsgákkal kapcsolatos tennivalókat irányítja, a karral való együttműködésről, a Tanfolyam anyagszükséglete beszerzésének biztosításáról, a hozzám felterjesztendő elkészítéséről és a Tanfolyami Intézet működéséről évente beszámol. (2) A Vezető kijelölését első időben a legközelebbi kari ülésen kell biztosítani, valamint működési adatokhoz együtt hozzájárulás céljából hozzám felterjeszteni. (3) A megbízatás négy évre, illetőleg ennek lejártá előtt esetleg bekövetkezendő közszolgálatból való kiválás időpontjáig tart. (4) A megbízatás meghosszabbításáról, illetőleg a Vezető megbízásáról a 4. év lejártá előtt, az időközben előforduló változások ügyében a legközelebbi kari ülésre kell a fenti módon intézkednie. (5) A Vezető a kijelölést végző kari ülésen akadályoztatása esetén helyettesítésére az előadók közül helyettest jelöl ki. (6) A tényleges helyettesítés legrövidebb időtartama 15 nap. Erre az időre a vezetői tiszteletdíj a helyettest illeti meg.

8. §. (1) A Tanfolyam előadóinak megbízása tekintetében a 7. §-ban foglaltak szerint kell eljárni. (2) Az egyes előadók huzamosabb akadályoztatása esetén helyettesítésről kell gondoskodni. (3) Az előadók az előadás napját, óráját, bővebben összefoglalt tárgyát, óraszámát a Tanfolyam félévei számára külön-külön rendszerezített „Előadási napló”-ban az óra előtt beírják és aláírásukkal igazolják.

9. §. (1) A Tanfolyamon folyó képzés és kutatás, valamint ügyvezetés egységességének biztosítására az érdekelt karokon „Szociális Tanulmányi Intézet”-et (továbbiakban Tanfolyami Intézet) kell létesíteni. (2) A Tanfolyami Intézetnek is igazgatója a Vezető. (3) A Tanfolyami Intézet munkájának ellátására a Tanfolyam Vezetőjének előterjesztésére tanévről tanévre Tanfolyami Intézetvezetőt (továbbiakban Intézetvezetőt) bízok meg. (4) Feladata a Tanfolyam munkakörével (különösen a szemináriumokkal, gyakorlatokkal, látogatásokkal és gyakorlati félévvel, a hallgatók felvételével, beírásával, tanulmányaival, a kollokviumokkal és a vizsgákkal, a pénzkezeléssel, valamint a hallgatók számonkérésének számon tartásával és gondozásával kapcsolatos ügyvitel és tennivalók) ellátása. Feladata továbbá a tanfolyami hallgatók...

[Innen egy oldal, a 10. §. (5)-től a (10) közepéig hiányzik az iratból.]

Figyelemre méltó azonban 9. §. (8), azaz egyetlen megmaradt bekezdés: „A Tanfolyami Intézetek a bölcsészeti karok mellett működő tanárképző intézetek megfelelői s csírái az Országos Társadalompolitikai (vagy Nép- és Családvédelmi) Intézet helyi szervének, amely az egyetem vonzáskörzetébe eső vidék szociográfiai feldolgozását lesz hivatva elvégezni, illetőleg irányítani.” A központi intézet részben létrejött: az Országos Szoci-

ális Felügyelőség, az ONCSA központi irányító szerve 1941-től működött, és voltak helyi „szervei”, a vármegyei szociális felügyelők is kinevezésre kerültek, de szociográfiákat csak ötletszerűen készítettek, az egyetemekkel és az oktatással pedig semmiféle kapcsolatuk nem volt...

IV. A Tanfolyamra való felvétel

10. §. (1) A Tanfolyamra csak olyan férfiak és nők vehetők fel, akik a közzolgálat általános feltételeinek megfelelnek, akiknek középiskolai érettségijük vagy ezzel egyenrangú képesítésük van, továbbá testi és lelki alkatuknál fogva a közzolgálati hivatás betöltésére alkalmasak. (2) A Tanfolyamra való felvételért minden hallgatónak folyamodnia kell. A felvételt a Tanfolyam vezetőjéhez benyújtott kérvényben kell tőle kérni. (3) Az I. tagozatra való felvételért folyamodó egyetemi (főiskolai) rendes hallgatónak a folyamodványhoz leckeönyvet és testi-lelki alkalmasságot igazoló tisztiorvosi bizonyítványt, a nem egyetemi (főiskolai) hallgatóknak 1. érettségi bizonyítvány, vagy ezzel egyenértékű iskolai végbizonyítványt eredetiben, 2. születési anyakönyvi kivonatot, 3. a folyamodó származási okmányait, 4. testi-lelki alkalmasságot igazoló tisztiorvosi bizonyítványt kell benyújtani.

[A 11–12. §-t tartalmazó két oldal hiányzik az iratból.]

13. §. (1) Akik az elméleti ismereteket és gyakorlati jártasságot az előírt módon megszerzték, a Vezetőtől „Társadalompolitikai vizsgára” bocsátásukat kérhetik. (2) A vizsgáztatást vizsgabizottság végzi. A vizsgabizottság elnöke a Vezető, jegyzője az Intézetvezető, tagjai pedig az általam esetenként megbízott tagok. (3) Az egyes vizsgák idejét, helyét a Vezető állapítja meg, egyben a megbízás céljából felterjeszti hozzám a bizottsági tagok megbízására vonatkozó javaslatát. (4) A társadalompolitikai vizsga két részből áll: I. szakvizsgából és II. gyakorlati vizsgából.

A szakvizsga tárgyai:

1. Emberismeret;
2. Közgazdaságtan;
3. Társadalomtan, társadalompolitika;
4. Politika, közigazgatás.

A gyakorlati vizsga tárgyai:

1. Részletes társadalompolitika;
2. Szervezés.
3. Faluvezetés és falupolitika.

(5) Szakvizsgát a három félév szabályszerű elvégzése után lehet tenni.

(6) Gyakorlati félévre a Tanfolyam vezetője csak azt a hallgatót oszthatja be, aki sikeresen szakvizsgázott.

(7) Gyakorlati vizsgára az jelentkezhettek, aki a gyakorlati félévet szabályszerűen elvégezte.

(8) A vizsgákról jegyzőkönyvet kell felvenni. A jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell a vizsgák helyét, idejét, a vizsgabizottsági tagoknak és a vizsgázónak a nevét, a vizsgák fontosabb eseményeit és előzményeit. A szabályszerűen felvett, az elnök és a vizsgabizottság tagjai által aláírt jegyzőkönyveket a Tanfolyami Intézet irattárában meg kell őrizni.

(9) Mind a szak-, mind pedig a gyakorlati vizsga díja 10-10 Pengő. Ha a jelölt a vizsgán kellő időben nem jelenik meg, elmaradását hitelt érdemlően igazolni tartozik. Az igazolatlanul távolmaradó vizsgázónak a vizsgadíjat újból meg kell fizetnie és csak ezután engedhető újabb vizsgára.

(10) A szakvizsga szóbeli és írásbeli vizsgából áll. Írásbeli vizsgálat helyett elfogadható a hallgató szemináriumi dolgozata.

(11) A gyakorlati vizsga szóbeli vizsgából és a gyakorlatban mutatott rátermettség és szorgalom minősítéséből áll.

(12) Ezt a minősítést azok a gyakorlatban működő tisztviselők vezetik be a lecke-könyvbe, akik mellett a hallgatók a gyakorlatot végezték.

(13) A vizsgák egyes tárgyainak eredményét a vizsgabizottság egyszerű szavazással állapítja meg. Az eredmény megállapításánál figyelemmel kell lenni a kollokviumok eredményére, az írásbeli dolgozatra és a gyakorlatban elért minősítésre is.

(14) A vizsga eredményének minősítésére a következő megjelölések szolgálnak: jeles, jó, elégséges és elégtelen.

(15) Aki egy tárgyból nem felel meg, javítóvizsgát tehet. Aki két tárgyból nem felel meg, a vizsgát meg kell ismételnie.

(16) Vizsgát csak egyszer lehet megismételni.

(17) A vizsga eredményét a vizsga befejezése után azonnal meg kell állapítani és azt a vizsgán részt vett jelöltek előtt a vizsgabizottság jelenlétében az elnök kihirdeti.

14. §. (1) A sikeresen letett vizsgáról a vizsgabizottság bizonyítványt állít ki. (2) A bizonyítvány szövege a következő: „Szociális tanfolyami bizonyítvány. Alulírott Bizottság bizonyítja, hogy ... úr, úrnő, aki ... községben (városban) ... év ... hó ... napján született, ... vallású, középfokú iskolai tanulmányait ...ban ... évben végezte, a ... egyetem kara mellett működő szociális Tanfolyamon a szakvizsgát ..., a gyakorlati vizsgát ... eredménnyel letette. Ennek alapján a fent nevezett urat, úrnőt **szociális munkára képesítettnek** nyilvánítjuk.

Kelt ...

A vizsgabizottság tagjai, a vizsgabizottság elnöke. (3) A bizonyítványt a mindenkor érvényes illetékszabályok rendelkezései szerint fel kell bélyegezni. A bélyegköltség a vizsgázót terheli.

V. Költségek, pénzkezelés

(1) A Tanfolyamok költségeinek fedezetét az Országos Nép- és Családvédelmi Alap biztosítja. (2) Egy-egy Tanfolyam költségeinek fedezetét a Vezető készíti elő és azt hozzám felterjeszti. (3) A Vezető tiszteletdíja ötszáz pengő. Az előadók óradíja harminc P. Az óradíj csak a megtartott órák után jár. Az Intézményvezető havi illetménye 400 P. A segédmunkaerő havi illetménye 250 P. (4) Az állandó jellegű tiszteletdíjat és illetményeket az Alap központi számvevősége havonta előre folyósítja. Az óradíjakat az „Előadói napló” alapján az előadó által összeállított és aláírt kimutatás alapján a Vezető havonta utólag, postatakarékpénztári csekkszámáról utalja ki. (5) Minden Tanfolyam számára postatakarékpénztári csekkszámát kell nyitni, amelyről a vezető utalványozza a szükséges összeget az Alapból kiutalt ellátmányból. Az ellátmányt a Vezető negyedévenként igényli az Alapból. (6) A Tanfolyami Intézet házipénztárában legfeljebb száz P-t szabad tartani. Ha a befizetés ezt az összeget túlhaladja, a többletet még azon a napon a csekkszámára kell befizetni. (7) A Tanfolyam pénzforgalmáról másolattal ellátott, egyesített takarékpénztári és házipénztári naplót kell vezetni és azt naponta lezárni. A másolatokat az Országos Nép- és Családvédelmi Felügyelőségnek havonta be kell küldeni.

V. Vegyes rendelkezések

16. §. A Tanfolyam órarendjét úgy kell összeállítani, hogy bármely helybeli egyetem (főiskola) hallgató számára meg legyen a mód a Tanfolyam elvégzésére. (Ajánlatos idő: délután 15-20 óráig, a látogatást pedig valamelyik délelőttre.)

17. §. A Tanfolyamot és a Tanfolyami Intézetek munkáját megbízottjaim útján ellenőrizem.

18. §. A rendelet kihirdetése napján lép életbe.

Budapest, 1942. augusztus 12.

AZ EGYETEMI SZOCIÁLIS KÉPZÉSEK RÉSZLETSZABÁLYAI

A magyar királyi belügyminiszter 1942. évi 800. számú rendelete az egyetemi szociális tanfolyamokról¹

A Magyar Királyi Minisztérium az 1940:XXIII. t.-c. 5. §-a (1) bekezdésének c) pontjában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. A debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem és a pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara, valamint a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara mellett szociális tanfolyamok állíttatnak fel.

2. §. A szociális tanfolyamok vezetőjét és előadóit a belügyminiszter hozzájárulásával négy évi időtartamra részben az egyetem (nyilvános rendes, nyilvános rendkívüli és magán-) tanárai, részben az egyetemen kívül álló szakemberek közül az illetékes karok jelölik ki.

3. §. A szociális tanfolyamokra az ezeknek székhelyén működő egyetemek (főiskolák) rendes hallgatói vehetők fel; felvehetők továbbá azok is, akik legalább középiskolai érettségi bizonyítvánnyal, vagy ezzel egyenlő értékű végzettséggel a szociális tanfolyam végzése végett válnak az illetékes kar rendkívüli hallgatóivá. A hallgatókra nézve az egyetem fegyelmi szabályait értelemszerűen kell alkalmazni.

4. §. A szociális tanfolyamokon a képzés elméleti és gyakorlati. Az elméleti képzés tartama általában három egyetemi félév, a gyakorlati képzés tartama pedig hat hónap. A képzés anyagát és munkakörét, valamint a vizsgák rendjét – az érdekelt karok meghallgatásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértően – a belügyminiszter állapítja meg. A tananyagot – egyes tantárgyak ismételt előadásának kizárása érdekében – eltérően lehet megszabni azokra a hallgatókra nézve, akik rendes hallgatói annak a karnak, mely mellett a tanfolyam működik. Ebben az esetben az elméleti képzés tartamát – az illetékes kar meghallgatásával – a belügyminiszter megfelelően meg is rövidítheti.

5. §. Az 1946. évi január hó 1. napjától kezdődően az Országos Szociális Felügyelőség-nél szociális felügyelővé kinevezni és szakelőadói minőségben alkalmazni, továbbá a közigazgatási szolgálatban közjóléti előadói, illetőleg szociális munkakörrel (7.000/1940. M. E. sz. rendelet [Rt. 1940. 2662. o.] 8. és 10. §), törvényhatósági jogú városokban pedig

¹ Magyarországi rendeletek tára, 1942. Magyar Királyi Belügyminisztérium, Budapest, 1943. 1620–1621.

közjóléti előadói feladatkörrel megbízni csak azokat az alkalmazottakat szabad, akik a szociális tanfolyam elvégzése után az előírt vizsgát sikerrel letették. A belügyminiszter indokolt esetben a szociális tanfolyam elvégzésére az előbbi bekezdésben említett és a jelen rendelet hatálybalépése időpontjában már tényleges szolgálatot teljesítő alkalmazottakat is kötelezheti. Az ilyen alkalmazottat a tanfolyam tartamára, illetményeinek megtartásával, szabadságotni kell; a kijelölt alkalmazottat kiküldetési illetmények azonban nem illetik meg. A 4. §. utolsó mondatában foglalt rendelkezést ilyen esetben megfelelően alkalmazni kell.

6. §. A szociális tanfolyamok költségeinek fedezetét – ideértve a tanfolyamvezetők és az előadók tiszteletdíját az Országos Népi és Családvédelmi Alap költségvetésében kell biztosítani. A tandíjak és vizsgadíjak mértékét, úgyszintén az azokkal kapcsolatosan szükséges szabályokat a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg a belügyminiszter állapítja meg.

7. §. A jelen rendelet kihirdetése napján (1942. júl. 9.) lép hatályba; végrehajtásáról az érdekelt miniszterek gondoskodnak.

Budapesten, 1942. évi július hó 22-én.

Kállay Miklós sk.
m. kir. miniszterelnök

A Magyar Királyi Belügyminiszter 1942. évi 800. számú rendelete az egyetemi szociális tanfolyamok szervezetének, tanulmányi és vizsgarendjének szabályozásáról.²

A 4.150/1942. M. E. számú rendelet (Rt.³ 1942. 1620. o.) 4. 6. és 7. §-ában foglalt felhatalmazás alapján, a vallás és közoktatásügyi miniszterrel egyetértően, a következőket rendelem:

I. FEJEZET. A tanfolyam helye, címe és pecsétje.

1. §. A tanfolyam helye és címe.

(1) Szociális tanfolyamok a Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem és a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara, valamint a Magyar

² Magyarországi rendeletek tára, 1942. Magyar Királyi Belügyminisztérium, Budapest, 1943. 2923–2937.

³ Rendeletek Tára.

Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem és a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara mellett működnek.

(2) A tanfolyamok címe a következő:

- a) M. kir. Tisza István Tudományegyetem szociális tanfolyama;
- b) M. kir. Erzsébet Tudományegyetem szociális tanfolyama;
- c) M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem szociális tanfolyama;
- d) M. kir. Ferenc József Tudományegyetem szociális tanfolyama.

2. §. A tanfolyamok pecsétje.

A tanfolyam pecsétje: az egyetem címere a tanfolyam címét tartalmazó körirattal.

II. FEJEZET. A tanfolyam igazgatása.

3. §. A tanfolyam igazgatója.

(1) A tanfolyam élén a tanfolyam igazgatója áll.

(2) A tanfolyam igazgatóját az egyetem nyilvános rendes vagy nyilvános rendkívüli tanárai közül, a m. kir. belügyminiszter hozzájárulásával, az illetékes kar jelöli ki. A kijelölés legfeljebb négy esztendőre szól.

(3) Ha a tanfolyam igazgatója kiválik a kar kötelékéből, az igazgatói megbízatása is megszűnik.

(4) Az igazgató személyének kijelölését és az igazgató személyében történő bármely változást a kar a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bejelenti.

(5) Az igazgató teendőinek ellátásáért tiszteletdíjban részesül.

4. §. Az igazgató feladata.

(1) Az igazgató a tanfolyam vezetője és képviselője. Irányítja a tanfolyam oktató és kutató munkáját, valamint a tanfolyam ügyvitelét; javaslatot tesz a karnak az előadók kijelölésére vonatkozólag; fenntartja az összeköttetést az illetékes karral; évenként jelentést tesz a belügyminiszternek a tanfolyam működéséről; az egyetem quaestorának ellenjegyzésével utalványoz a tanfolyam rendelkezésére álló ellátmányból; vezeti a tanfolyam hallgatóinak gondozását.

(2) Az igazgató a m. kir. belügyminiszterrel az illetékes kar útján érintkezik. Sürgős szükség esetében a belügyminiszternek közvetlenül is tehet előterjesztést; ebben az esetben azonban előterjesztéséről a kart tájékoztatni köteles.

(3) Az igazgató helyettesítését az igazgató előterjesztésére a kar által kijelölt előadó látja el. Ha a helyettesítés tizenöt napnál tovább tart, az igazgató tiszteletdíjának a helyettesítése idejére eső része a helyettest illeti.

(4) Ha az igazgató helyettesítése hat hétnél tovább tart, jelenteni kell a belügyminiszternek.

5. §. A tanfolyam titkára.

- (1) Az igazgatót feladatának ellátásában a tanfolyam titkára támogatja.
- (2) A titkárt teendőinek ellátásával az igazgató előterjesztésére az illetékes kar bízta meg és ezt az igazgató a belügyminiszternek és a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bejelenti. A megbízás bármikor visszavonható.
- (3) A titkár tiszteletdíjban részesül.

6. §. Hivatali személyzet.

- (1) Az igazgató az e célra rendelkezésre álló összeg terhére a szükségnek megfelelő számú hivatali segéderőt alkalmaz.
- (2) A hivatali segéderő munkakörét az igazgató állapítja meg. Munkáját a titkár vezetése alatt végzi.

III. FEJEZET. A tanfolyam munkarendje.**7. §. A képzés rendje.**

- (1) A tanfolyam hallgatói három féléven át előadásokon, szemináriumokon és gyakorlatokon elméleti képzésben és ezen felül a megállapított gyakorlati képzésben részesülnek.
- (2) A tanfolyam tanulmányi rendje a következő:

Az I. félévben**Előadások.**

1. Lélektan, társadalomlélektan heti 2 óra.
2. Etika, társadalometika heti 1 óra.
3. Közgazdaságtan, gazdaságtörténet heti 3 óra.
4. Néprajz heti 2 óra.
5. Társadalomtan (a magyar társadalom kialakulásának rövid történetével) heti 3 óra.
6. Nép- és táj kutatás (szociográfia) heti 1 óra.
7. Bevezetés a társadalompolitikába heti 2 óra.
8. A statisztika módszere heti 1 óra.
9. A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva) heti 2 óra.

B) Szemináriumok és gyakorlatok.

1. Lélektani, társadalomlélektani szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
2. Nép- és táj kutatási szeminárium és gyakorlat heti 2 óra.
3. Szociális statisztikai szeminárium és gyakorlat heti 2 óra.

Szociális intézmények látogatása az előadások és szemináriumok keretében heti fél nap.

II. félévben

A) Előadások.

1. Nevelés, nevelésügy, népművelés heti 2 óra.
2. Alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek I. heti 2 óra,
3. Magánjogi ismeretek (szociális vonatkozásban) I. heti 2 óra.
4. Részletes társadalompolitika I.:
 - a) Anya-, csecsemő-, gyermek- és ifjúságvédelem heti 2 óra.
 - b) Egészségvédelem heti 1 óra.
 - c) Társadalombiztosítás, agykori ellátás heti 1 óra.
 - d) Munkaügy és. munkásvédelem heti 2 óra.
5. Mezőgazdasági ismeretek heti 2 óra.
6. Háziipari ismeretek heti 1 óra.
7. A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva) heti 2 óra.

B) Szemináriumok és gyakorlatok.

1. Nevelésügyi és népművelésügyi szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
 2. Nép- és táj kutatási szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
 3. Munkaügyi és munkásvédelmi szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
 4. Szociális statisztikai szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
 5. Közigazgatási eljárási szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
- Szociális intézmények látogatása az előadások és szemináriumok keretében heti fél nap.

A III. félévben

Előadások.

1. Alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek II. heti 2 óra.
2. Magánjogi ismeretek (szociális vonatkozásban) II. heti 2 óra.
3. Részletes társadalompolitika II.:
 - e) Lakásügy, telepítés (földbirtok-politika), egyéb gazdasági megsegítés heti 2 óra.

- f) Családvédelem és népesedéspolitika heti 2 óra.
- g) Szegényügy heti 1 óra.
- h) Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés heti 1 óra.
- 4. Faluvezetés és falupolitika heti 1 óra.
- 5. Nemzeti kérdések heti 1 óra.
- 6. Szociális gondozás heti 1 óra.
- 7. Üzemtani (főleg mezőgazdasági és kereskedelmi) ismeretek heti 2 óra.
- 8. A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva) heti 2 óra.

B) Szemináriumok és gyakorlatok

- 1. Lakás- és telepítésügyi szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
 - 2. Családvédelmi szeminárium és gyakorlat heti 1 óra
 - 3. Szociális gondozási szeminárium és gyakorlat heti 1 óra.
 - 4. Faluszeminárium heti 1 óra.
 - 5. Közjóléti szövetkezeti szeminárium és gyakorlat heti 2 óra.
- Szociális intézmények látogatása az előadások és szemináriumok keretében heti fél nap.

Az előadások, szemináriumok és gyakorlatok összesítő kimutatása.

A) Előadások	heti órák száma	Összesen	
		II. félév	III. félév
1. Lélektan, társadalomlélektan	2		2
2. Etika, társadalometika	1		1
3. Nevelés, nevelésügy, népművelés		2	2
4. Közgazdaságtan, gazdaságtörténet	3		3
5. Néprajz	2		2
6. Alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek		2	2
7. Magánjogi ismeretek (szociális vonatkozásban)		2	2
8. Társadalomtan (a magyar társadalom kialakulásának rövid történetével)		3	3
9. Nép-, és táj kutatás (szociográfia)	1		1
10. Bevezetés a társadalompolitikába	2		2
11. Részletes társadalompolitika:			
a) Anya-, csecsemő-, gyermek- és ifjúságvédelem		2	2
b) Egészségvédelem		1	1
c) Társadalombiztosítás, agykori ellátás		1	1

d) Munkaügy és munkásvédelem	2		2	
e) Lakásügy, telepítés (földbirtokpolitika), egyéb gazdasági támogatás	2		2	
f) Családvédelem és népesedéspolitika		2	2	
g) Szegényügy		1	1	
h) Társadalmi egyesületek szociális munkája, társadalomszervezés			1	1
12. Faluvezetés és falupolitika			1	1
13. Nemzeti kérdések			1	1
14. Szociális gondozás			1	1
15. A statisztika módszere	1			1
16. Mezőgazdasági ismeretek		2		2
17. Háziipari ismeretek		1		1
18. Üzemtani (főleg mezőgazdasági és kereskedelmi) ismeretek			2	2
19. A kar által megállapítandó egyéb előadások (esetleg több előadó közt megosztva)	2	2	2	6
	17	17	17	51
B) Szemináriumok és gyakorlatok.				
1. Lélektani, társadalomlélektani szeminárium és gyakorlat	1			1
2. Nevelésügyi és népművelésügyi szeminárium és gyakorlat		1		1
3. Nép- és táj kutatási szeminárium és gyakorlat	2	1		3
4. Munkaügyi és munkásvédelmi szeminárium és gyakorlat		1		1
5. Lakás- és telepítésügyi szeminárium és gyakorlat			1	1
6. Családvédelmi szeminárium és gyakorlat			1	1
7. Szociális gondozási szeminárium és gyakorlat	2	1		3
8. Faluszeminárium			1	1
9. Szociális statisztikai szeminárium és gyakorlat	2	1		3
10. Közigazgatási eljárási szeminárium és gyakorlat		1		1
11. Közjóléti szövetkezeti szeminárium és gyakorlat			2	2
	5	5	6	16
A+B	22	22	22	67

(3) A szociális intézmények látogatására szánt időt úgy kell beosztani, hogy a tanfolyam székhelyén és annak közelében lévő társadalompolitikai, gazdasági, szakoktatási és népművelési intézményeket a hallgatók – az alapos megismeréshez szükséges körülmények között – megtekinthessék. A látogatások tervezetét az igazgató minden félév elején tudomásulvétel végett a belügyminiszterhez felterjeszti.

(4) Az egyetemi (főiskolai) tanulmányokat végző tanfolyami hallgatók a tanfolyam tárgyait, szemináriumait és gyakorlatait egyetemi (főiskolai) tanulmányaik idejére megosztva is felvehetik.

(5.) Mentesül a hallgató annak a tárgynak hallgatása alól, amelyből egyetemi (főiskolai) tanulmányai során már kollokvált vagy vizsgázott. Ebben az esetben is köteles azonban az illető tárggyal kapcsolatos szemináriumon és gyakorlaton részt venni.

(6) Gyakorlati képzésben a hallgató az alábbi munkakörökben részesül:

1. Anya- és csecsemővédő intézet	1 héten át
2. Bölcsőde	1 héten át
3. Napközi otthon, étkeztetés	1 héten át
4. Tanoncotthon	1 héten át
5. Gyermekehely	1 héten át
6. Szegényház	1 héten át
7. Társadalombiztosítási helyi intézet	1 héten át
8. Munkaközvetítő	1 héten át
9. Képességvizsgáló	1 héten át
10. Egészségvédelmi szolgálat	1 héten át
11. Tüdőbeteg- (nemibeteg-) gondozó	1 héten át
12. Iskolaorvosi intézmény	1 héten át
13. Népművelés, népház, ifjúsági és társadalmi egyesületek	1 héten át
14. Városi közjóléti (társadalompolitikai) igazgatás	4 héten át
15. Vármegyei, városi szociális igazgatás	8 héten át
16. Gazdasági (és háziipari) gyakorlat	4 héten át

(7) A hallgató a gyakorlati képzés egy részében a tanfolyam szünete alatt is részesülhet.

8. §. Tanfolyami leckekönyv.

(1) A tanfolyam minden hallgatója részére az egyetem rendkívüli hallgatója számára rendszeresített leckekönyvet kell kiállítani. A leckekönyvön fel kell tüntetni, hogy szociális tanfolyami leckekönyv.

(2) A leckekönyvben kell nyilvántartani a hallgató által felvett előadásokat, az előadások, szemináriumok, gyakorlatok látogatását és a végzett munka eredményeit, a kollokviumok érdemjegyeit, a gyakorlati képzés adatait és minősítését.

9. §. Szociális Intézet.

(1) A tanfolyami előadások, a szemináriumi munka, gyakorlatok, valamint a gyakorlati képzés egységes szellemének biztosítására Szociális Intézetet keli létesíteni.

(2) A Szociális Intézet élén a tanfolyam igazgatója áll. Az intézet tagjai a tanfolyam előadói, a titkár és a tanfolyam hallgatói.

(3) A Szociális Intézet ügykezelését a tanfolyam személyzete látja el.

IV. FEJEZET.

A tanfolyam előadói

10. §. Előadók megbízása.

(1) A tanfolyam előadóit az egyetem nyilvános rendes, nyilvános rendkívüli és magántanárai közül, illetőleg az egyetemen kívül álló szakemberek közül legfeljebb négyévi időtartamra a belügyminiszter hozzájárulásával az illetékes kar jelöli ki. Az előadók névsorát a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez fel kell terjeszteni.

(2) Az előadók személyére vonatkozólag a karnak az igazgató tesz javaslatot.

(3) Az előadó megbízatását a belügyminiszter hozzájárulásával a kar visszavonhatja.

11. §. Az előadó feladata.

(1) Az előadó előadásainak rövid foglatatát a félév kezdete előtt legalább tizenöt nappal az igazgatónak átadja.

(2) Az előadó előadása napját, az óráján előadott anyag megjelölését, a megtartott órák számát az erre a célra rendszeresített előadási naplóba beírja és a bejegyzést aláírásával látja el. A tanfolyam félévenként külön-külön vezetett előadási naplóját az igazgató bocsátja az előadók rendelkezésére.

(3) Az előadó helyettesítéséről az igazgató gondoskodik. A helyettesítés óracserével is történhetik.

(4) Az előadó megtartott előadásai után havonként utólag fizetendő tiszteletdíjban részesül. Helyettesítés esetében a tiszteletdíj a helyettesítőt illeti.

V. FEJEZET.

A tanfolyam hallgatói.

12. §. A hallgatók felvétele.

(1) A szociális tanfolyamokra az ezeknek székhelyén működő egyetemek (főiskolák) rendes hallgatói vehetők fel; felvehetők továbbá azok is, akik legalább középiskolai érettségi bizonyítvánnyal, vagy ezzel egyenlő értékű végzettséggel a szociális tanfolyam végzése végett válnak az illetékes kar rendkívüli hallgatóivá. A hallgatókra nézve az egyetem fegyelmi szabályait értelemszerűen kell alkalmazni. (4.150/1942. M. E. sz. rendelet 3. §.).

(2) A felvételt a tanfolyam igazgatójához benyújtott, de a karhoz címzett folyamodványban kell kérni. A folyamodványhoz mellékelni kell:

a) a leckeönyvet; annak az egyetemi, (főiskolai) hallgatónak, aki az egyetemre első ízben iratkozik be, a leckeönyv csatolása helyett az egyetemi (főiskolai) hatóságnak az egyetemre (főiskolára) való felvétel kérelmezését tanúsító igazolását kell mellékelnie;

b) a folyamodó származási okmányait annak igazolására, hogy nem esik az 1939:IV. t.-c. hatálya alá;

c) a folyamodó egészségi állapotát igazoló hatósági orvosi bizonyítványt;
d) ha a folyamodó közszolgálatban áll, közszolgálati alkalmazását igazoló bizonyítványt.

(3) A felvétel kérdésében az igazgató előterjesztésére az illetékes kar dönt. Azt, hogy felvételnél kiket lehet előnyben részesíteni, a belügyminiszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben állapítja meg.

(4) A felvétel tekintetében olyan időpontban kell dönteni, hogy a tanfolyamra felvett hallgatóknak az egyetemre való beiratkozásra elegendő idő álljon rendelkezésre.

(5) A felvett hallgatók adatairól az igazgató összefoglaló kimutatásban a belügyminiszternek tesz jelentést.

(6) A tanfolyamra csak a tanév elején lehet hallgatót felvenni.

(7) A hallgatónak tanulmányai befejezéséig újabb felvételt kérnie nem kell. Újból kell kérnie azonban felvételét annak a hallgatónak, aki tanfolyami tanulmányait megszakította.

(8) Az egyes tanfolyamokra felvehető hallgatók számát a kar javaslata alapján, a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve, évről évre a belügyminiszter állapítja meg.

13. §. Beiratkozási díj és tanfolyami díj.

(1) A felvett hallgatónak a tanfolyamra be kell iratkoznia. A tanfolyam hallgatóit külön tanfolyami anyakönyvben kell nyilvántartani.

(2) A hallgató beíratási díjat és tanfolyami díjat fizet. A beíratási díj félévenként két pengő; a tanfolyami díj félévenként tíz pengő.

(3) A beíratási díjból az igazgató a tanfolyam rászoruló hallgatóit segíyezi.

(4) A tanfolyami díj elengedésének helye nincs. Az az egyetemi hallgató azonban, aki a 7. §. (4) bekezdése értelmében a tanfolyam tárgyait, szemináriumait és gyakorlatait egyetemi tanulmányai idejére megosztva vette fel, csak öt pengő tanfolyami díjat fizet abban a félévben, amelyben az általa felvett előadások, szemináriumok és gyakorlatok óráinak száma a tizenkettőt nem haladja meg.

VI. FEJEZET.

A tanfolyam vizsgarendje.

14. §. Kollokviumok.

(1) A hallgató minden tárgyból a félév végén az előadó által megállapított időben kollokválni köteles. A kollokvium szóbeli. A kollokviumon a hallgató a félévben előadott anyag ismeretéről ad számot.

(2) A kollokvium eredményét jeles, jó, elégséges vagy elégtelen érdemjegyekkel kell minősíteni és a leckeönyvbe be kell vezetni.

(3) A kollokviumot az illetékes előadó tartja. A kollokváltatásért külön tiszteletdíj nem jár.

(4) A kollokviumot két ízben lehet ismételni. Ha a kollokvium eredménye a másodszori ismételtskor is elégtelen, a hallgató a tárgyat köteles újra hallgatni.

15. §. Társadalompolitikai szakvizsga.

(1) A hallgató az előadások, szemináriumok és gyakorlatok sikeres elvégzése után elméleti szakvizsgát, a gyakorlati képzés után pedig gyakorlati szakvizsgát tesz.

(2) Az elméleti szakvizsga tárgyai:

- a) lélektan, társadalomlélektan;
- b) alkotmányfejlődési, közigazgatási és büntetőjogi ismeretek;
- c) magánjogi ismeretek;
- d) bevezetés a társadalompolitikába.

(3) A gyakorlati szakvizsga tárgyai:

- a) részletes társadalompolitika;
- b) faluvezetés és falupolitika;
- c) szociális gondozás.

16. §. Jelentkezés a szakvizsgára, vizsgadíj.

(1) A hallgató a tantervben megállapított előadások, szemináriumok és gyakorlatok sikeres elvégzése után lecke-könyvének benyújtásával elméleti szakvizsgára jelentkezhetik.

(2) A hallgató a gyakorlati szakvizsgára csak akkor jelentkezhetik, ha az elméleti szakvizsgát sikeresen kiállotta és gyakorlati képzésben már részesült.

(3) Mind az elméleti, mind a gyakorlati szakvizsga díja húsz-húsz pengő, A vizsgadíjat a tanfolyam postatakarékpénztári csekkszámlájára kell befizetni és a befizetést igazoló postatakarékpénztári befizetési lap elismervényszelvényét a jelentkezéskor be kell nyújtani.

(4) A vizsgáról igazolatlanul elmaradó hallgató a befizetett vizsgadíjat elveszti. Ismételt jelentkezés esetében köteles a vizsgadíjat újból megfizetni.

(5) A javítóvizsga díja tíz pengő.

17. §. A szakvizsga menete.

(1) A társadalompolitikai szakvizsga elméleti és gyakorlati részét a társadalompolitikai vizsgabizottság előtt kell letenni. A vizsgabizottság elnöke az igazgató, jegyzője a titkár, tagjai pedig a vizsgatárgyak előadói. A részletes társadalompolitika körébe tartozó tárgyak előadói közül az igazgató hív meg esetről-esetre három tagot, akik azonban a részletes társadalompolitika körébe tartozó összes tárgyakat egymás között megosztva kérdezik. A belügyminiszter a vizsgabizottságba megfigyelőt küldhet.

(2) A vizsga idejét és helyét az igazgató állapítja meg. A vizsgáról jegyzőkönyvet kell felvenni. A jegyzőkönyv a vizsga helyét, idejét a vizsgabizottság tagjainak és a vizsgázóknak nevét, a vizsga fontosabb mozzanatait és a vizsga eredményét tartalmazza. A jegyzőkönyvet az elnök és a vizsgabizottság tagjai írják alá. A jegyzőkönyvet a tanfolyam irattárában meg kell őrizni.

(3) Az elméleti és gyakorlati vizsga szóbeli. A vizsga időtartama vizsgázónként fél óra.

(4) A vizsgabizottság elnöke és a vizsgabizottság tagjai vizsgázónként tiszteletdíjban részesülnek.

18. §. Az eredmény megállapítása.

(1) A szakvizsga eredményét a vizsgabizottság állapítja meg.

(2) Az eredmény megállapításánál tekintetbe kell venni:

a) a vizsgázó feleleteit,

b) a kollokviumok eredményét,

c) a vizsgázó munkáját a szemináriumokon és gyakorlatokon,

d) a szemináriumi írásbeli dolgozatait és

e) a gyakorlati képzés alatt szerzett minősítését.

(3) A szakvizsga eredményének minősítésére a jeles, jó, elégséges vagy elégtelen érdemjegyek szolgálnak.

(4) Ha a hallgató egy tárgyból nem felel meg, a vizsgabizottság által megállapított határidőn belül javítóvizsgát tehet. Ha a hallgató legalább két tárgyból nem felel meg, a szakvizsgát ismételni köteles. A szakvizsga harmadszori ismétlésének helye nincs.

(5) A szakvizsga eredményét a vizsga napján ki kell hirdetni. Az elméleti és gyakorlati vizsgák eredményét a hallgató leckeönyvébe be kell vezetni. A tanfolyam elvégzéséről a hallgató bizonyítványt is kap.

19. §. Bizonyítvány.

(1) A tanfolyam sikeres elvégzése után a hallgató az alábbi bizonyítványt kapja:

..... szociális tanfolyama.

/19..... anyakönyvi szám.

Bizonyítvány.

Alulírottak bizonyítjuk, hogy úr, úrnő, aki községben (városban) év hó .. napján született, vallású, középiskolai (középfokú) iskolai tanulmányait ban (ben) évben végezte, a Egyetem szociális tanfolyamán az elméleti szakvizsgát, a gyakorlati szakvizsgát eredménnyel letette.

Kelt év hó .. napján.

..... Egyetemi dékán.

..... A vizsgabizottság elnöke.

P. H.

(2) A bizonyítványt az igazgató és az illetékes kar dékánja írja alá; a bizonyítványt a tanfolyam körpecsétjével is el kell látni.

(3) A bizonyítvány illetékköteles. Az illetéket a vizsgáló viseli.

VII. FEJEZET.

A tanfolyam pénzkezelése.

20. §. A tanfolyam költségvetése.

(1) A tanfolyam igazgatója naptári évenként költségvetési előirányzatot készít és azt az előző év május havában a belügyminiszterhez jóváhagyás végett felterjeszti.

(2) A költségvetés előirányzatába fel kell venni:

- a) az igazgató tiszteletdíját,
- b) az előadók tiszteletdíját az előadások, szemináriumok, gyakorlatok és látogatások után,
- c) a titkár és a hivatali személyzet tiszteletdíját,
- d) a vizsgabizottság tiszteletdíját,
- e) az ügyvitellel kapcsolatban felmerülő egyéb költségeket.

(3) A tanfolyam költségeit az Országos Nép- és Családvédelmi Alap viseli.

(4) A belügyminiszter által jóváhagyott költségvetést az igazgató hajtja végre.

21. §. Pénzkezelés.

(1) A tanfolyam összes bevételeit és kiadásait a tanfolyam m. kir. postatakarékpénztári csekkszámhláján kell kezelni. Az igazgató az egyetemi quaestor ellenjegyzése mellett utalványoz.

(2) A költségvetésben megállapított állandó jellegű tiszteletdíjakat a jogszabályokban meghatározott levonások után havonként előzetesen kell kiutalni. Az előadók tiszteletdíját az előadási napló adatai alapján havonként utólag kell kiutalni.

(3) A tanfolyam összes bevételéről és kiadásáról folytatólagosan tételszámozott és szabályszerűen okmányolt naplót kell vezetni. A naplót minden hó végén le kell zárni és annak másolatát az összes okmányok csatolásával legkésőbb a következő hónap 13. napjáig kell a belügyminiszterhez felterjeszteni.

VIII. FEJEZET

Életbeléptetés

22. §. Ez a rendelet a kihirdetésének napján (1942. október 3.) lép életbe.

Budapesten, 1942. évi október hó 2-án.

A miniszter helyett:

Dr. Gergelyffy András s. k.

államtitkár.

KÖNYÖRADOMÁNYTÓL AZ ELLÁTÁSSZERVEZÉSIG

Szociális szabályozási kérdések a Horthy-korszak kezdetén

A Magyar Királyi Belügyminiszter 1923. évi 6.189. sz. számú rendelete az adománygyűjtések szabályozásáról.¹

Az adománygyűjtések körül az utóbbi időben tapasztalt súlyos visszaélések lehető megakadályozása és megtorlása végett a következőket rendelem:

1. §. Adományokat gyűjteni – a 2. §-ban meghatározott esetek kivételével – csak előzetes hatósági engedély alapján szabad.

A hatósági engedély nemcsak közvetlen készpénzadományok gyűjtéséhez, hanem a gyűjtésnek bármilyen közvetett módjához (pl. jótékonycélú mulatságok rendezése, árucikkeknek, műtárgyaknak jótékonycélra forgalomba hozatala vagy kisorsolása, sajtotermékekre való előfizetéseknek közcél támogatása címén nagyobb tömegben gyűjtése stb.) is szükséges.

Sorsjáték útján való gyűjtéshez a hatósági engedélyen kívül a sorsolásra vonatkozó általános rendelkezéseknek megfelelő pénzügyminiszteri engedély is szükséges.

Adománygyűjtési engedélyt csak különlegesen meghatározott célra és a gyűjtésnek különlegesen meghatározott módjára lehet adni.

2. §. Nem esnek e rendelet rendelkezései alá:

1. a szűkebb magánkörben (családi, rokoni vagy baráti kör stb.) előforduló gyűjtések;
2. az állami hatóságok vagy hivatalok személyzetének egy vagy több tagja részéről kizárólag a hivatali személyzet körében a felettes miniszter, vármegyei vagy városi hivatalok személyzetének egy vagy több tagja részéről kizárólag a hivatali személyzet körében az alispán, illetőleg a polgármester engedélye alapján történő gyűjtések.

3. §. Az adományok gyűjtéséhez e rendelet értelmében szükséges engedélyt rendszert a belügyminiszter adja meg.

Jótékonycélú előadásokra és mulatságokra az engedélyt a törvényhatóság első tisztviselője adja meg, aki ezt a belügyminiszternek esetről-esetre haladéktalanul bejelenti. Ilyen esetekben a rendőrhatalósági engedélyt is ki kell kérni.

¹ Forrás: Magyarországi rendeletek tára, 1924. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest, 1924. 424–427.

A törvényhatóság első tisztviselője minden egyes gyűjtés anyagi eredményét a számadás felülvizsgálása után 8 nap alatt a végösszegek (összes bevétel, összes kiadás, a jótékonyagra fordítandó felesleg) számszerű feltüntetésével a belügyminiszterhez bejelenti.

Az engedélyező hatóság jogosult arra, hogy az engedély megadása alkalmával különös feltételeket kössön ki.

4. §. A kérvényt az engedélyezésre hivatott hatósághoz (3. §.) címezve, az elsőfokú közigazgatási hatóságnál írásban kell benyújtani, amely azt saját indokoló véleménye kíséretében haladéktalanul továbbítja, A vélemény megadásánál gondosan kell mérlegelni, vajjon a tervezett gyűjtés valóban közérdekű célt szolgál-e, és hogy a gyűjtésnek és az elszámolásnak tervezett módja alkalmas-e a kitűzött cél érdekeinek helyes szolgálatára s arra, hogy a magánosok által a közcélra felajánlott összegnek teljes egészében e célra való felhasználása biztosíttassék.

A kérvényben meg kell jelölni:

1. azt a célt, amelynek javára az adománygyűjtést kérik, és ha több célra kérnek engedélyt, pontosan meg kell jelölni, hogy a gyűjtés eredményét az egyes célok közt milyen arányban fogják felosztani;

2. az adománygyűjtés módját;

3. az időt (időtartamot) és helyet (területet), amikor és ahol az adománygyűjtés történik;

4. a gyűjtés eredményéből fedezendő kiadásoknak (rendezés, kezelés stb. költségeinek) részletes előirányzatát;

5. ha a gyűjtés eredményét az engedélyes nem közvetlenül kívánja a kitűzött célra fordítani, meg kell jelölni azt a közintézményt, amelynek a gyűjtött összeget átengedik;

6. az elszámolás (a bevételek és kiadások) igazolásának, továbbá az ellenőrzés és a begyűlt adományok beszolgáltatásának módját.

Jogi személyek részére az adománygyűjtési engedély kérésére az a szerv jogosult, amely az illető jogi személy képviselőjére hivatott.

5. §. Az 1. §. rendelkezése alá eső adománygyűjtésre csak erkölcsileg és vagyoniilag teljesen megbízható magyar állampolgár vagy magyarországi jogi személy nyerhet engedélyt.

6. §. Ha az adománygyűjtés árucikk forgalombahozatala útján olyképp történik, hogy a befolyt vételárnak bizonyos része szolgál a jótékony célra, a gyűjtési engedélyt csak akkor lehet megadni, ha a kitűzött célra felajánlott jutalék legalább 50%-át eléri annak az összegnek, amellyel az eladási ár a beszerzési vagy előállítási költségeket meghaladja. Az ily módon forgalomba hozott áru eladási árát az árun vagy csomagolásán szembeű-nően és elválaszthatatlanul fel kell tüntetni. Ha az áruért önkéntes adományként ezt az árt meghaladó összeget adnak, a többletet egészen jótékony célra kell juttatni.

7. §. A gyűjtés eredményét a kitűzött céltól eltérő más kiadásra nem szabad felhasználni. Kezelési költségek címén csak a gyűjtést foganatosító személyek igazolt, kész kiadásait, és csak a megengedett korlátokon belül (4. §. 4.) lehet elszámolni.

A gyűjtés teljesítéséért a gyűjtött összegből százalékos részesedést biztosítani és kifizetni nem szabad.

8. §. A gyűjtési engedély személyre (esetleg jogi személyre) szól, és azt másra átruházni, bérbeadni, vagy a gyűjtést ügynök útján gyakorolni nem szabad.

Árucikk forgalombahozatala útján való gyűjtésre magánegyének vagy cégek nem kaphatnak engedélyt.

9. §. A gyűjtést csak az engedély kézhezvétele után szabad megkezdeni. Időszaki lapok kiadói azonban a lakosság szélesebb körét érintő csapások esetében, vagy egyeseknek sürgősen szükségessé vált segélyezése céljából már az engedélyezési kérvény benyújtása után is megkezdhetik a gyűjtést.

10. §. Az engedélyes köteles a gyűjtés jogosultságának igazolása mellett a gyűjtés megkezdését az elsőfokú közigazgatási és rendőri hatóságoknál, Budapesten a székesfővárosi m. kir. állami rendőrség főkapitányánál, továbbá a községi (kör-) jegyzőnél bejelenteni. Ezek a hatóságok kötelesek a gyűjtések lefolyását éber figyelemmel kísérni; joguk van arra, hogy a gyűjtés eredményét annak folyama alatt is megvizsgálják és a számadási okmányokat bármikor megtekintsék, visszaélések esetében kötelesek a gyűjtés megszüntetése, a gyűjtött adományok haladéktalan lefoglalása és a megtorló eljárás folyamatbátétele iránt intézkedni, és tett intézkedésükről felettes hatóságukhoz jelentést tenni.

11. §. Az engedélyesek, valamint ellenőrző szerveik kötelesek az adománygyűjtésre vonatkozó engedélyt, továbbá saját feljegyzéseiket és a befolyt adományokat a törvényhatóság vagy a belügyminiszter kiküldött közegeinek kívánatára megvizsgálás végett bármikor rendelkezésre bocsátani, és a vizsgálat során kívánt felvilágosításokat megadni.

Ha a vizsgálat alkalmával vagy egyéb módon szabálytalanságok derülnek ki, az engedélyező hatóság az engedélyt visszavonhatja, a gyűjtés eredményét zár alá veheti, és a szabálytalanságok megtorlása iránt intézkedik. Ez a jog a belügyminisztert vagy megbízottját akkor is megilleti, ha nem a belügyminiszter volt az engedélyező hatóság.

12. §. Az engedélyes köteles a befolyt adományokat egyéb vagyontól elkülönítve kezelni, a gyűjtés eredményéről okmányokkal támogatott számadást vezetni, és azt az okmányokkal együtt a gyűjtés befejezése után 30 napon belül, ha pedig a gyűjtés hosszabb időre terjed, félénkenint az ellenőrzésre hivatott szervhez betérjeszteni.

Az időszaki lapok kiadói kötelesek a laphoz befolyt adományokat a lap legközelebbi számában az adományozó nevének és az adomány összegének feltüntetésével nyugtázni, a befolyt adományokat legkésőbb minden hónap végén az adományok rendeltetésszerű felhasználására hivatott helyre, és ha ilyen nincs, vagy a lap előtt nem ismeretes, a belügyminiszterhez beküldeni, és ennek megtörténtét a lapnak egyik legközelebbi szá-

mában az összegnek és a beküldés helyének megjelölésével közzétenni, ezenfelül kötelesek okmányokkal felszerelt számadásukat az első bekezdésben meghatározott idő alatt a belügyminiszterhez felterjeszteni.

Ha az engedélyes (a lapkiadó) fent meghatározott kötelességének a kitűzött időben nem felel meg: engedélyének hatálya, illetőleg a gyűjtésre való jogosultsága nyomban megszűnik.

Magánszemélyek gyűjtését az engedélyező hatóság, hivatali gyűjtéseket a hivatali felsőbbség, jogi személyek gyűjtését pedig az a szerv ellenőrzi, amely a szervezeti szabály (alapszabály) szerint erre hivatott.

Az ellenőrző szerv – ha az nem az engedélyező hatóság – köteles a számadást annak betérjesztése után 60 napon belül az engedélyező hatósághoz – netán felmerült kifogásainak közlése mellett – az okmányokkal együtt felülvizsgálat végett betérjeszteni.

13. §. Aki a gyűjtést a rendelet hatályba lépte előtt engedély alapján már megkezdte, ha nem esik a 2. §. rendelkezései alá, köteles e rendelet hatálybalépésétől számított 30 napon belül újabb engedélyért folyamodni. A kérvény elintézéséig a gyűjtés a korábbi engedély alapján folytatható.

Aki e 30 nap alatt újabb engedélyért nem folyamodik, olyan tekintet alá esik, mintha a gyűjtést engedély nélkül folytatta volna.

Ennek a rendeletnek a számadási kötelességre és az ellenőrzésre vonatkozó rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a rendelet hatálybalépése előtt megkezdett gyűjtésekre is.

14. §. Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és

1. 15 napig terjedhető elzárással, valamint 2.000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki az e rendelet értelmében szükséges hatósági engedély nélkül adományokat gyűjt, vagy az erre kapott hatósági engedéllyel a cél vagy az adományozó közönség hátrányára visszaél, vagy a gyűjtés eredményének ellenőrzését megnehezíti vagy megghiúsítja;

2. 2.000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki e rendelet rendelkezéseit egyébként megszegi.

A jogosulatlan gyűjtés eredményének elkobzására és a kártérítés kötelezettségére nézve a fennálló jogszabályok irányadók.

Az e rendeletbe ütköző kihágások miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntetőbírósnak, a m. kir. állami rendőrségnek működési területén a m. kir. állami rendőrségnek hatáskörébe tartozik.

15. §. Magánszemély részéről saját céljára kért könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély nem esik e rendelet hatálya alá.

16. §. A 18.613/1882. B. M., 35,100/1897. B. M. és a 17.210. 1916. B. M. szám alatt kiadott itteni rendeletek (R. T. 1882. évf. 348. oldal, 1897. évf. I. köt. 648. old., és 1916. évf. 1125. oldal) hatályon kívül helyeztetnek.

Budapesten, 1923. évi július hó 27-én.

Dr. Rakovszky Iván s. k.
m. kir. belügyminiszter.

A Magyar Királyi Belügyminiszter 1924. évi 81.000. számú körrendelete a könyöradománygyűjtés (koldulás) szabályozásáról.²

A könyöradománygyűjtés szabályozása tárgyában a következőket rendelem:

1. §. Könyöradománygyűjtés (koldulás) alatt magánszemély részéről saját vagy közeli hozzátartozójának létfenntartására szolgáló készpénzbeli vagy természetbeni adományok gyűjtését kell érteni.

2. §. Könyöradományokat gyűjteni csak előzetes hatósági engedély alapján szabad.

Az engedélyt vármegyei törvényhatóság területére az alispán, városi törvényhatóság területére a polgármester (a székesfőváros területére a m. kir. állami rendőrség főkapitánya), több törvényhatóság területére a belügyminiszter adja meg.

Az ország egész területére szóló engedély kiadásának helye nincs.

3. §. Könyöradománygyűjtésre engedélyt az illetékes hatóság (2. §.) csak a területén állandóan lakó és csak erkölcsileg teljesen megbízható olyan egyén részére adhat, aki betegség, baleset, vagy önhibáján kívül beállott nagyobb mérvű károsodás következtében segélyezésre szorul.

Az engedélyt az arra alapul szolgáló körülmények szerint határozott időre, de legfeljebb hat hónapra szóló hatállyal kell megadni.

4. §. A könyöradománygyűjtés engedélyezésére irányuló kérvényt, az engedélyező hatósághoz (2. §.) címezve, vármegyei törvényhatóságban az I. fokú közigazgatási hatóságnál, városi törvényhatóságban a m. kir. állami rendőrségi kapitányság vezetőjénél, Budapesten az illetékes kerületi rendőrkapitányságnál kell benyújtani. A szóbelileg előterjesztett kérelmet jegyzőkönyvbe kell foglalni. A kérvény továbbításakor az alantas hatóság javaslatot tesz. A javaslat megtételénél gondosan mérlegelni kell, hogy a kérelmező személyi és családi viszonyai indokoltá teszik-e az engedély megadását.

5. §. A kérelem teljesítése esetében a csatolt minta szerint készített engedélyokiratot kell kiadni.

A gyűjtésre jogosított egyén személyi adatait és részletes személyleírását az engedélyokiratba az a hatóság jegyzi be, amelynél a kérvényt a 4. §. értelmében be kell nyújtani.

6. §. A könyöradománygyűjtési engedély személyre szól, és azt másra átruházni nem lehet.

² Forrás: *Magyarországi rendeletek tára*, 1924. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest, 1925. 760–764.

Ha az engedélyt kérő olyan betegségben vagy testi fogyatkozásban szenved, amely miatt a gyűjtést ő maga nem végezheti, az engedélyokiratba úgy a gyűjtést élvező, mint a gyűjtésre jogosított hozzátartozó nevét is be kell jegyezni.

A gyűjtést mindig csak a gyűjtésre jogosított gyakorolhatja, aki gyűjtéskor az engedélyokiratot magánál tartani köteles.

7. §. Az engedélyező hatóság (2. §.) az általa kiadott, valamint a belügyminiszter által több törvényhatóság területére megadott könyöradománygyűjtési engedélyekről nyilvántartást vezet, amelybe az engedély számát, keltét, a gyűjtésre jogosított, esetleg a gyűjtést élvező egyén nevét, az engedély megadásánál alapul szolgáló okokat, és az engedély hatályának területét és időtartamát kell bejegyezni.

8. §. Az engedélyt annak lejártával az engedélyező hatóság haladéktalanul bevonni köteles.

Haladéktalanul vissza kell vonni az engedélyt akkor, ha:

a) az engedély birtokosának életviszonyaiban olyan változás áll be, amely a segélyezést szükségtelenné teszi;

b) az engedély birtokosának erkölcsi megbízhatósága utólag kifogás alá esik;

c) utólag kiderül, hogy az engedély birtokosa azt a hatóság megtévesztésével kapta meg.

9. §. A könyöradománygyűjtés körül való visszaélések tekintetében az 1879:XL. t.-c. 66-69. §-ai az irányadók.

10. §. Időszaki lapok útján kért könyöradománygyűjtésnél az adománygyűjtések szabályozása tárgyában kiadott 6.189/1923. B. M. sz. rendelet rendelkezéseit kell alkalmazni.

11. §. E rendelet életbelépésével a könyöradománygyűjtés (koldulás) engedélyezése körüli eljárást szabályozó minden egyéb rendelet hatályát veszti.

Budapesten, 1924. évi május hó 20-án.

Dr. Rakovszky Iván s. k.
m. kir. belügyminiszter.

A Magyar Királyi Belügyminiszter 1936. évi 172.000. számú rendelete a könyöradománygyűjtésnek, koldulásnak, továbbá a munkaképtelen szegények és munkanélküli ínségesek támogatásának szabályozásáról.³

A könyöradománygyűjtéssel kapcsolatban a közrendészeti és az idegenforgalmi érdekek megóvása, valamint a munkaképtelen szegények és a munkanélküli ínségesek támogatása tekintetében – a 6.000/1931. M. E. számú rendelet (Rt. 1931. 1490. o.) 26. §-ában kapott felhatalmazás alapján is – a hadigondozottakra vonatkozóan a m. kir. honvédelmi miniszter úrral egyetértően a következőket rendelem.

³ Forrás: *Magyarországi rendeletek tára, 1936.* Hetvenedik évfolyam. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest, 1937. 760–764.

I. FEJEZET

A könyöradománygyűjtés (koldulás) szabályozása.

1. §. Könyöradományt gyűjteni (koldulni) csak előzetes hatósági engedély alapján szabad.

2. §. (1) Budapest székesfőváros, továbbá a vidéki törvényhatósági jogú városok, és a megyei városok, végül az egészen vagy részben gyógy- és üdülőhellyé nyilvánított községek területén mindennemű könyöradománygyűjtés (koldulás) tilos. Az említett helyekre könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély egyáltalán nem adható.

(2) Az (1) bekezdés alá nem eső helyeken is csak az a nagykorú, erkölcsi, és közrendészeti szempontból kifogás alá nem eső magyar állampolgár kaphat könyöradománygyűjtési (koldulási) engedélyt, aki elemi csapás, vagy önhibáján kívül beállott más nagyobb mérvű károsodás következtében segélyezésre szorul.

3. §. (1) A könyöradománygyűjtési (koldulási) engedélyt – e rendelethez mellékelt minta szerint – a főszolgabíró adja. A kiadott engedélyekről nyilvántartást kell vezetni.

(2) A könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély legfeljebb egy járás területére, és legfeljebb három havi időtartamra adható ki. Ha a járás területén gyógy- és üdülőhely van, az engedélyben ezeket a helyeket azzal kell felsorolni, hogy azok területén könyöradományokat gyűjteni nem szabad.

4. §. Az engedélyt vissza kell vonni, ha

a) az engedélyes anyagi helyzetében olyan változás áll be, amely a könyöradománygyűjtés (koldulás) folytatását szükségtelenné teszi;

b) az engedélyes ellen erkölcsi, vagy közrendészeti szempontból utólag merül fel kifogás;

c) utólag derül ki, hogy engedélyes az engedélyt a hatóság megtévesztésével kapta.

5. §. (1) Hadirokkant részére könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély – a 100/1934. B. M. számú rendeletben (Rt. 1934. 135. o.) foglaltak figyelembevételével – szintén csak e rendelet korlátai között adható.

(2) Más hadigondozott (hadiözvegy, hadiárva, és hadigyámolt) részére e rendelet keretén belül adható ugyan könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély, az engedélyben azonban az engedélyes hadigondozott minőségét feltüntetni nem szabad. Az engedély kiadása alkalmával figyelmeztetni kell a hadigondozottat, hogy könyöradománygyűjtés (koldulás) közben hadigondozott minőségére nem szabad hivatkoznia, és tilos olyan jelvényt vagy ruhát viselnie, mely azt a téves látszatot keltheti, mintha engedélyes könyöradománygyűjtésre (koldulásra) hadigondozott mivolta miatt kényszerülne.

6. §. (1) A könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély személyre szól, és azt másra átruházni nem szabad.

(2) Ha az engedélyt kérő olyan betegségben vagy testi fogyatkozásban szenved, amely miatt a könyöradománygyűjtést (koldulást) személyesen nem folytathatja, az engedélybe mind az engedélyes, mind a könyöradománygyűjtésre (koldulásra) jogosított hozzátartozója nevét is be kell jegyezni.

(3) A (2) bekezdésben említett esetben a könyöradománygyűjtést (koldulást) az engedélyesnek csak 18. életévét betöltött, erkölcsi és közrendészeti szempontból kifogás alá nem eső, magyar honos hozzátartozója folytathatja.

7. §. (1) Ennek a rendeletnek hatálybalépésével –1936. évi november hó 1. napján – valamennyi kiadott könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély hatályát veszti.

(2) A gyógy- és üdülőhelyek területére is érvényes könyöradománygyűjtési (koldulási) engedélyek e részükben azonban már 1936. évi július hó 20-án hatályukat veszítik.

(3) E rendelet kihirdetése után újabb könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély – a 2., §. (2), és a 3. §. (2) bekezdésében említett eset kivételével –; csak 1936. évi november hó 1-ig terjedő időtartamra adható. A 2. §. (2) bekezdésében említett okból a 3. §. (2) bekezdésében megjelölt területre és időtartamra kiadott könyöradománygyűjtési (koldulási) engedély azonban abban az esetben is hatályban marad, ha a háromhavi időtartam 1936. évi november hó 1. napja után telik le.

II. FEJEZET

A munkaképtelen szegények, és a munkanélküli ínségesek támogatásáról gondoskodás.

8. §. (1) A közsegély nélkül megélni nem tudó szegényekről – a 6.000/1931. M. E. számú rendelet 17. §-a értelmében – az a község (város) köteles gondoskodni, amelyek területén azok a segélyezés szükségességének beálltakor tartózkodnak.

(2) A község (város) a lehetőség keretei között gondoskodik arról is, hogy a munkaképes munkanélküli ínségesek az ínsége nyíltó tevékenység keretében megfelelő munkához jussanak.

9. §. (1) Azok a városok és nagyobb községek, amelyek a szegényellátáshoz szükséges költségeket költségvetésükben biztosítani nem tudják, az említett célra a társadalom áldozatkészségét is igénybe vehetik.

(2) A társadalom áldozatkészségének igénybe vételére a következő szakaszok rendelkezései irányadók:

A magyar ú. n. egri norma bevezetése

10. §. (1) Városokban – a polgármester vezetése alatt – állandó bizottságot kell alakítani. Ebbe a bizottságba tagokul a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetek, valamint az arra alkalmas jótékony célú egyesületek és intézmények képviselőit is meg kell hívni. Budapest székesfőváros területén ezenfelül minden kerületben külön szegényügyi bizottságot is kell szervezni. A kerületi szegényügyi bizottság elnöke a kerületi eljárás.

(2) Ilyen bizottságot a főszolgabíró engedélyével – szükség esetén – nagyobb községekben is lehet alakítani. A községi bizottság elnöke a községi bíró.

(3) Az (1) bekezdésben említett bizottságok feladata az, hogy a polgármester irányítása szerint a közsegélyre szorulókat összeírják, a környezettanulmányt elkészítsék, az

e rendelet, alapján folytatandó adománygyűjtésnek a magyar (ú. n. egri) norma szerint megszervezéséről gondoskodjanak, illetőleg mindezekben a munkálatokban közreműködjenek, végül a munkaképtelenek ellátásának módjára (intézeti, családi elhelyezés stb.), és a támogatás mérvére javaslatot tegyenek.

(4) A társadalom részéről befolyt adományok felhasználásának módját (pénzbeli, természetbeni segély stb.), és mérvét – a bizottság javaslatának figyelembevételével – városokban a polgármester, községekben pedig a községi előljáróság állapítja meg.

11. §. (1) E rendelet hatálybalépésének napjától – 1936. évi november hó 1-től – munkaképtelen szegények támogatására adománygyűjtési engedély nem adható. Ha netalán valamely egyesület, vagy intézmény ilyen célból a múltban engedélyt kapott volna, köteles az általa segélyezett adatait, a segélyezés módját, valamint a kiutalt segélyek összegét kimutatásba foglalni, és az illetékes közigazgatási hatóságnak havonként megküldeni abból a célból, hogy egyesek részéről a szükségletet meghaladó segély igénybevétele megakadályozható, illetőleg a hatósági támogatásnál a már kapott segély figyelembevehető legyen.

(2) E rendelet hatálya a Kormányzóné ő Főméltósága részéről évenként indított ínségnyhító mozgalommal kapcsolatos adománygyűjtésre, és a templomokban szokásos gyűjtésekre nem terjed ki.

12. §. (1) Az ellátásban részesítendő munkaképtelen szegényekről, és a közsegélyre szoruló munkaképes egyénekről (ínségesek) külön nyilvántartást kell vezetni. Ebben az ellátott (segélyezett) személyi adatain felül a támogatás (segélyezés) módját (összeg, vagy érték megjelöléssel), és családi körülményeiben, vagy keresetképességében, illetve keresetében, végül vagyoni helyzetében esetleg beállott változásokat is fel kell tüntetni.

(2) Budapesten a polgármester összesített, a kerületi előljáró pedig külön nyilvántartást köteles vezetni.

13. §. A munkaképtelen szegények támogatására befolyó adományok terhére semmiféle kezelési költséget nem szabad felszámítani.

14. §. A társadalom részéről befolyó adományokat a munkaképtelen szegények támogatására kell fordítani. Ha azonban ebből felesleg maradna, azt külön kezelve – szintén mindennemű kezelési költség nélkül – a munkaképes ínségeseknek munka útján való támogatására lehet felhasználni.

15. §. A munkaképes ínségesek hatósági támogatásban munkaszolgáltatás ellenében részesíthetők.

16. §. A magyar (ú. n. egri) norma megszervezéséről 1936. évi október hó 1-ig, míg a munkaképtelen szegények támogatására befolyt pénzbeli és természetbeni adományokról, azok felhasználásáról, és általában a magyar norma eredményességéről az 1937. évtől kezdve félévenként – minden év február és augusztus hó 1. napjáig – köteles a törvényhatóság első tisztviselője a belügyminiszterhez jelentést tenni.

A közönség tájékoztatása.

17. §. A hatóságok a helyi viszonyoknak leginkább megfelelő módon (falragaszok, sajtóközlemény, dobszó útján való kihirdetés stb. – évenként többször is – kötelesek a lakosság figyelmét felhívni arra, hogy a könyöradománygyűjtőket (koldusokat) következetesen utasítsa el. A szegényellátásnak e rendeletben megszervezett módja ugyanis csak akkor lehet eredményes, és az e téren tapasztalt visszaélések csak akkor szüntethetők meg, ha a társadalom a munkaképtelen szegények támogatására szánt adományaikat közvetlen adakozás helyett ezentúl a hatóság által szervezett bizottsághoz juttatja.

III. FEJEZET

Büntető rendelkezések.

Kihágást követ el, és az 1928:X. tc. szerint e rendelet alapján 200 pengőig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az,

a) aki könyöradománygyűjtés (koldulás) közben hadirokkant vagy hadigondozott minőségére hivatkozik, vagy e minőségét feltüntető ruhát, jelvényt stb. visel;

b) aki a személyére szóló könyöradománygyűjtési (koldulási) engedélyt másra átruházza, vagy azt felhasználás végett másnak átadja.

19. §. E kihágások felett első- és másodfokon a közigazgatási hatóság mint rendőri büntető bíróság, a m. kir. rendőrség működési területén a m. kir. rendőrség, harmadfokon pedig a belügyminiszter bíraskodik.

IV. FEJEZET

Hatálybalépés.

20. §. (1) Ez a rendelet 1936. évi november hó 1. napján lép hatályba.

(2) A 7. §. (2) és (3) bekezdésében foglalt rendelkezés azonban 1936. évi július hó 20. napján lép hatályba.

(3) E rendelet hatálybalépésével a 81.000/1924. B. M. sz. rendelet (Rt. 1924. 399. o.) hatályát veszti.

Budapesten, 1936. évi július hó. 15-én.

vitéz Kozma Miklós s. k.

m. kir. belügyminiszter.

Melléklet a 172.00011936. B. M. számú rendelethez.

szám, eljárás főszolgabírója.

KÖNYÖRADOMÁNYGYŰJTÉSI ENGEDÉLY

Megengedem, hogy N. N lakos, aki (az engedély alapjául szolgáló ok rövid megjelölése), saját részére (nem személyesen gyakorolt gyűjtés esetében) járás területén
..... ig könyöradományokat gyűjthessen.

A járás területén lévő gyógy- és üdülők helyé nyilvánított községek területén könyöradományokat gyűjteni (koldulni) tilos.

Kelt
(pecsét, aláírás.)

A gyűjtésre jogosított személyi adatai.

Neve:

lakóhelye:

életkor:

vallása:

személyleírása:

Megengedem, hogy N. N. X. Y. lakos hozzátartozója részére, aki (az engedélyre alapul szolgáló ok megjelölése) járás területén ig könyöradományokat gyűjthessen.

A NÉPJÓLÉTI MINISZTERIUM FELSZÁMOLÁSA¹

Hidas István előadót, képviselőtársunkat illeti a szó.

HIDAS ISTVÁN előadó: T. Országgyűlés! Az önök előtt fekvő törvényjavaslat az Alkotmány egyes pontjainak módosítását tartalmazza. A jogi bizottság a beterjesztett javaslatot megvitatta, általánosságban és részleteiben elfogadta.

A törvényjavaslat tartalmazza a Nehézipari Minisztérium kettéválasztását kohó- és gépipari, valamint bánya- és energiaügyi minisztériumra. Tartalmazza az élelmezési minisztérium felállítását; a Népjóléti Minisztérium helyébe egészségügyi minisztérium szervezését, továbbá, az igazságügyi szervezet átalakítását, a tanácsrendszerrel való szervezeti kapcsolat megteremtése érdekében a felsőbb bíróságok és a főállamügyészségek megszüntetését.

A javaslat értelmében tehát módosításra kerül az Alkotmány 24. 36. és 39. §-a.

Mi teszi szükségessé mindezeket a változtatásokat? A költségvetési vita során elhangzott beszámolókból és hozzászólásokból kibontakozott egész népgazdaságunk hatalmas fejlődése. A fejlődés tempója olyan méretű, amelyet a Szovjetunió és a népi demokrácia országain kívül a történelem nem ismer és nem is ismerhet. Ami tegnap még merész terv volt, az ma felépült valóság. Ami ma még a jövő távolinak tűnő feladata, az holnap természetes és magától értetődő lesz. Az ötéves terv harmadik negyedében ipari termelésünk 36,1 százalékkal volt magasabb, mint egy évvel ezelőtt. Mi a fejlődésnek ezt az ütemét nemcsak tartani, hanem fokozni akarjuk. Tulajdonképpen csak most gyürkőzünk néki az igazi nagy feladatoknak. Most indulnak meg teljes erővel az oly hatalmas építkezések, mint a Dunai Vasmű, a Budapesti Földalatti Vasút, az Inotai Erőmű és az ország minden városát, minden faluját és minden egyes emberét érintő, a szocializmus alapjait lerakó építkezéseink.

Erről beszél a jövő évi beruházások összege; a csaknem 12 milliárd forint. Ez összehasonlítva 60 százalékkal, de valójában – figyelembe véve az időközben történt termelési árak csökkenését – 80 százalékkal magasabb az előző évinél.

Mindezek a feladatok megkövetelik a gazdasági vezetés egészétől a munka megjavítását. De különösen nagy feladatot rónak a kohó- és gépgyártásra, a bányászatra és energiaellátásra. A szocialista iparosítás sztálini elvének megfelelően a nehézipar és ezen belül is elsősorban a gépgyártás tempójának gyorsabbnak kell lennie... [...]

¹ Forrás: Az országgyűlés 36. ülése 1950. évi december hó 8-án, pénteken. Az 1949. évi június hó 8-ára összehívott Országgyűlés Naplója. II. köt. 26–60. ülés. Budapest, 1959.

A népjóléti minisztériumot közvetlenül a felszabadulás után hoztuk létre. Célja akkor az volt, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel igyekezzék enyhíteni a háború okozta sebeket, nélkülözéseket. Az akkori helyzetben ilyen minisztériumra volt szükség. Népi demokráciánk fejlődésével a helyzet ezen a téren is – hála a Szovjetunió önzetlen segítségének, hála Pártunk bölcs politikájának – gyökeresen megváltozott. Az életszínvonal a háború előttinek másfélszerese, a munkanélküliség gyakorlatilag megszűnt. A döntő változást azonban az jelentette, hogy a dolgozóknak járó szociális juttatások ellátását mindenekelőtt a szakszervezetek vették át. Ez lehetővé és szükségessé teszi, hogy a minisztérium jobban összpontosítsa erőfeszítéseit a dolgozók megfelelő egészségügyi ellátásának hatalmas feladatára, mindenekelőtt a betegségek lehető megelőzésének egészségügyi politikáját alkalmazva.

Ezek teszik szükségessé, hogy a Népjóléti Minisztérium helyébe az Egészségügyi Minisztériumot szervezzük. Nem egyszerű névcseréről van tehát szó, hanem olyan intézkedésről, amely lerögzíti az ezen a téren létrejött alapvető, jelenlegi változásokat és a minisztériumot a megváltozott, nagyobb feladatok megoldására alkalmassá teszi.

Ez év októberében dolgozó népünk egyöntetűen, lelkesedéssel megválasztotta az Alkotmányunkban előírt elvek alapján a közigazgatás helyi szerveit, a tanácsokat. A tanácsválasztásokkal jelentős lépéssel mentünk előre a szocializmus építésének útján. Lényegében felszámoltuk az államapparátus szervezetében még meglévő burzsoá maradványokat és a dolgozók által a dolgozók soraiból választott tanácstagok, maga a nép került az államhatalom helyi szerveibe.

Igazságügyi apparátusunk e fejlődés mögött le van maradva, szervezetiileg nem esik egybe az államhatalom egyéb szerveivel. Nincs az öt felsőbíróságnak és az öt államügyészségnek megfelelő közigazgatási forma.

A tanácsokkal való szoros együttműködés érdekében szükség van arra, hogy az igazgatási szervek illetékességi területét azonossá tegyük a megfelelő tanácsok területével. Ebből a célból van szükség a felsőbíróságok és a főállamügyészségek megszüntetésére, hogy a tanácsokkal való együttműködés szervezeti előfeltételeit megteremtjük.

Az Alkotmány módosításai magából az Alkotmány szelleméből következnek. A mi Alkotmányunk – éppen úgy, mint nagy példája, a sztálini alkotmány vagy a népi demokratikus országok alkotmányai – sehol nem mondja ki magáról azt, hogy megváltoztathatatlan. A mi Alkotmányunk nem holt betűk, paragrafusok merev rendszere, hanem olyan alaptörvény, amely minden intézkedésével, minden törvényével a szocializmus építését, a dolgozó nép felemelkedésének ügyét szolgálja. Ha egyes pontjai a fejlődés következtében már gátolói lettek további előrehaladásunknak, meg lehet és meg kell változtatni. Ez következik magából az Alkotmány szelleméből.

Mi örömmel üdvözljük, hogy eljött már az az idő, amikor Alkotmányunk egyes pontjait gyors és egészséges fejlődésünk következtében meg kell változtatni, örömmel tesszük meg ezt a javaslatot mint bizonyítékát Pártunk helyes politikájának, gyors haladásunknak a szocializmus építésében.

A Magyar Dolgozók Pártja, Rákosi elvtárs bölcs vezetésével a dolgozó magyar néppel ismét előbbre megy azon az úton, mely részünkre a békét, a jólétet és hazánk szabadságát jelenti.

Kérem a t. Országgyűlést, hogy az Alkotmány módosításáról szóló törvényjavaslatot fogadja el. (Élénk taps.)

ELNÖK: T. Országgyűlés! A Magyar Népköztársaság Alkotmányának módosításáról szóló törvényjavaslathoz több hozzászóló nincs, módosító indítvány hozzám nem érkezett. Következik a határozathozatal.

Kérdem a t. Országgyűlést, hogy a Magyar Népköztársaság Alkotmányának módosításáról szóló törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadja-e? (Igen.) Az Országgyűlés a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadta. (Taps.)

Megjegyzés: Hidas István a hat elemi elvégzése után vasesztergályosnak állt, később közgazdász oklevelet szerzett. (H. P.)

AZ ONCSA MŰKÖDÉSÉNEK MINISZTERI SZINTŰ SZABÁLYOZÁSA

A M. Kir. Minisztérium 1943. évi 480. M. E. számú rendelete az országos nép- és családvédelmi alappal kapcsolatos szakszolgálat ellátásáról¹

Az Országos Nép- és Családvédelmi Alapról szóló 1940. évi XXIII. tc. 5. §-a (1) bekezdésének a) pontjában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendelem:

1. §. (1) Az Országos Nép- és Családvédelmi Alappal (továbbiakban: Alap) kapcsolatos szakszolgálat előadói tennivalóit a törvényhatóságok első tisztviselőinél a törvényhatósági, a főszolgabíráknál a járási, és a megyei városok polgármestereinél a megyei városi szociális szakelőadók látják el.

(2) Az Országos Szociális Felügyelőség (továbbiakban: Felügyelőség) központjában szolgálatot teljesítő szociális szakelőadók országos szociális szakelőadók.

2. §. A szociális szakelőadók létszámát és a létszámnak fizetési osztályok szerinti megoszlását a mindenkori állami költségvetés, működésük területét és székhelyüket a belügyminiszter, fizetési osztályokba sorozásuk részletes szabályait pedig a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértőleg állapítja meg.

3. §. (1). A törvényhatósági szociális szakelőadó a törvényhatóság első tisztviselőjének, a járási és megyei városi szociális szakelőadó pedig a főszolgabírónak, illetőleg a megyei város polgármesterének szakközege és annak van közvetlenül alárendelve.

(2) A Felügyelőség a szociális szakelőadók működése felett felügyeletet és ellenőrzést gyakorol és őket szakszolgálati ügyben; közvetlenül is utasíthatja. A szociális szakelőadó az utasítást haladéktalanul foganatosítani és azt közvetlen hivatali főnökének jelenteni köteles.

(3) A szociális szakelőadó, ha a rendes szolgálati út betartásával járó késedelem szociális érdeket veszélyeztetne, közvetlenül is intézhet felterjesztést a Felügyelőséghez, köteles azonban erről közvetlen hivatali főnökének egyidejűleg jelentést tenni.

4. §. (1) A vármegyei szociális szakelőadó a járási és megyei városi szociális szakelőadók szakfőnöke.

(2) A törvényhatósági jogú városban működő szociális szakelőadók szakfőnökét a Felügyelőség jelöli ki.

5. §. (1) Szociális szakelőadónak csak az alkalmazható, aki egészségi állapotát három hónaponál nem régebb keletű, megelőző tuberkulózis-szakorvosi vizsgálat alapján kiál-

¹ Magyarországi rendeletek tára. M. Kir. Belügyminisztérium, 1944. 125–126

lított hatósági orvosi bizonyítvánnyal igazolja és az egyetemi szociális tanfolyam (4.150/1942. M. E. számú rendelet, Rt. 1942. 1620. o.) sikeres elvégzéséről szóló bizonyítvánnyal rendelkezik.

(2) A belügyminiszter 1944. évi december hó 31. napjáig járási, illetőleg megyei városi szociális szakelődővé – egyéb feltételek fennforgása esetért – azt is kinevezheti, aki egyetemi szociális tanfolyam elvégzése helyett középiskolai érettségi bizonyítvánnyal vagy ezzel egyenlő értékű végzettséggel rendelkezik.

(3) Országos és törvényhatósági szociális szakelődőül csak az alkalmazható, aki a megkívánt egyéb előfeltételek mellett egyetemet (főiskolát) végzett.

6. §. A járási szociális szakelődő:

a) szociális helyzetképet vesz fel a járásban levő községekről a felügyelőség által szerkesztett adatfelvevő ív és az ahhoz fűzött utasítások alapján;

b) megfigyeli és tanulmányozza a járás szociális viszonyait, a szociális bajokat jelenti és leküzdésükre vagy enyhítésükre a főszolgabírónak javaslatot tesz;

c) nyilvántartásba veszi és felkeresheti az Alap juttatásaiban részesíthető családokat, azok érdekeit képviseli;

d) előkészíti a szociális és jótékony társadalmi egyesületeknek egymással és a hatóságokkal való együttműködését és ezek munkaközösségének megszervezésére és irányítására javaslatot tesz (328.797/1942. B. M. OSZF. számú rendelet);

e) a szociális közszellem fejlesztése érdekében ismerteti és népszerűsíti az Alap törekvéseit, evégből tanfolyamok megszervezésére javaslatot tesz és propagandát fejt ki;

f) jelentést tesz a Felügyelőség utasításai szerint az Alappal kapcsolatos tevékenységről;

g) eljár minden olyan szociális ügyben, amelyet jogszabály vagy egyéb hatósági rendelkezés a feladatkörébe utal.

(2) A megyei városi szociális szakelődőkre az előző bekezdés rendelkezéseit értelmeszerűen kell alkalmazni.

7. §. (1) A vármegyei szociális szakelődő:

a) előterjesztést tesz az alispánhoz a járási és megyei városi szociális szakelődők részletes munkarendjéről;

b) irányítja és ellenőrzi a járási és megyei városi szakelődőket;

c) saját működési területén ellátja a 6. § (1) bekezdésének f) és g) pontjaiban megjelölt feladatokat és ezen felül elláthatja ugyanazon bekezdés a) és d) pontjaiban megjelölt feladatokat is;

d) összesíti a vármegyei nép- és családvédelmi munkatervhez beszolgáltatott járási és megyei városi adatokat;

e) közreműködik a vármegyei közjóléti szövetkezet üzlettervének szociális szempontból történő előkészítésében és megvalósításában;

f) javaslatokat tesz a juttatásokban részesítendő családok kiválasztására;

g) előkészíti a tevékenysége során felmerülő olyan szociális feladatokat, amelyek hatóságok vagy közintézmények közreműködését igénylik;

h) ellátja a törvényhatósági nép- és családvédelmi bizottságban a szakelőadói tennivalókat;

i) jelentést tesz a Felügyelőségnek a szakfőnöksége alá tartozó szociális szakelőadók tevékenységéről.

(2) A törvényhatósági jogú városi szociális szakelőadókra

a) előbbi bekezdés rendelkezéseit értelemszerűen kell alkalmazni azzal a hozzáadással, hogy a 6. §-ban megjelölt munkakört is ellátni kötelesek.

8. §. (1) A járási szociális szakelőadó köteles a helyi viszonyok által megszabott sűrűségi sorrendben és időközökben kiszállni azokba a községekbe, ahol jelenlétét valamely ügykörébe tartozó intézkedés vagy helyszíni vizsgálat szükségessé teszi.

(2) A vármegyéhez beosztott törvényhatósági szociális szakelőadó köteles a lehetőségekhez képest havonta – ott s ahol a járáások nagy száma miatt ez nem lehetséges, legalább kéthavonként – a helyi munka ellenőrzése végett a járáások székhelyére és a megyei városokba kiszállani; az egyes községekbe való kiszállásainak gyakoriságát az esetenként felmerülő szükség határozza meg.

9. §. A törvényhatósági, valamint a járási és megyei városi szociális szakelőadók kötelesek a belső és külső szolgálatban végzett munkáról a Felügyelőség által előírt mintájú munkanaplót vezetni.

10. §. A törvényhatóságok első tisztviselőinél, a főszolgabíráknál, illetőleg a megyei városok polgármestereinél működő szociális szakelőadók megfelelő hivatali elhelyezéséről, továbbá a szociális szakelőadók működésével kapcsolatban felmerülő irodai dologi szükségletekről a törvényhatóság, illetőleg megyei város köteles gondoskodni.

11. §. A törvényhatósági, járási és megyei városi szociális szakelőadók az egészségügyi és szociális védőnőkkel a 7.000/1940. M. E. számú rendelet (Rt. 1940. 2662. o.) 9. §-ában megjelölt feladatkörökben az 533.000/1942. B. M. OSZF. számú rendeletben foglalt előírások alapján érintkezhetnek; sürgős esetekben a törvényhatósági, járási és megyei városi szociális szakelőadók közvetlenül is fordulhatnak az egészségügyi és szociális védőnőkhöz, az általuk szükségesnek vélt eljárás (intézkedés) elrendelése iránt azonban az egészségvédelmi szolgálatot vezető kir. tiszti orvost (m. kir. főorvost) keresik meg.

12. §. A jelen rendelet hatálya Budapest székesfővárosra nem terjed ki.

13. §. A jelen rendelet kihirdetés napján (1944. febr. 6.) lép hatályba.

Budapesten, 1944. évi február hó 1-én.

Kállay Miklós s. k.

in. kir. miniszterelnök.

FAMILY WATCH INTERNATIONAL – CSALÁDPOLITIKA ÉS EXTREMITÁS

Uganda Oroszországhoz fordul a Világbank LMBTQ-bojkottja miatt

Uganda az év elején *kihívta* a nyugati civil szervezetek haragját amiatt, hogy bizonyos homoszexuális cselekményekért halálbüntetést vezet be, és akár 20 évig terjedő börtönbüntetést is kiszabhat az elfogottakra a homoszexualitás ösztönzése esetén. A Világbank augusztus 8-án, kedden bejelentette, hogy felfüggeszti Uganda finanszírozását, miután a kelet-afrikai nemzet májusban *elfogadta a homoszexuális cselekményeket büntető törvényt*. Museveni elnök kijelentette: **a törvény elengedhetetlen ahhoz, hogy megvédje a család helyét az ugandai életben, valamint megerősítse országa kulturális függetlenségét a Nyugattal szemben.** Uganda a közelmúltban Nyugat-ellenesebb irányba mozdult el a globális dél nagy részével együtt, mivel a különböző nemzetek inkább Kína és Oroszország felé fordulnak nemzeti fejlődésük saját kezben tartása céljából. A legutóbbi LMBTQ-ellenes törvények hangos támogatója, Martin Ssempe lelkész azt mondta, a Világbank bojkottja csak arra ösztönözné Ugandát, hogy még inkább a BRICS-re támaszkodjon.

Familywatchinternational, 2023. augusztus 14.

Badru Katumba / afp

GALLUP: A MEGKÉRDEZETTEK KÖZEL 70%-A NEM GONDOLJA, HOGY BIOLÓGIAILAG FÉRFIAKNAK KELLENE VERSENYEZNIÜK A NŐI CSAPATOKBAN

A Gallup közzétett jelentése szerint a korábbinál több amerikai ellenzi, hogy a transznemű sportolók olyan sportágakban versenyezzenek, amelyek megfelelnek nemi identitásuknak, és azt mondják, hogy a nemek megváltoztatása „morálisan helytelen”. A május 1. és május 24. között zajló felmérésből nagyjából ezer, az Egyesült Államokban élő felnőttet kérdeztek meg telefonon, és kiderült, hogy az emberek 69%-a szerint a transznemű sportolóknak csak olyan sportcsapatokban szabad versenyezniük, amelyek megfelelnek az eredeti nemüknek. Ez azt is mutatja, hogy az amerikaiak valamivel magasabb aránya, 55%-a tartja „erkölcsileg helytelenebbnek” a „nem megváltoztatását”, mint 2021-ben, amikor ez az arány 51% volt.

Familywatchinternational, 2023. augusztus 14.

Brett T.

LIBANON BETILTJA A *BARBIE*-FILMET A HOMOSZEXUALITÁS NÉPSZERŰSÍTÉSE MIATT

A libanoni kulturális miniszter indítványozta, hogy tiltsák ki a *Barbie* című filmet a mozikból, mondván, hogy az „támogatja a homoszexualitást”, és ellentmond a vallási értékeknek.

Mohammad Mortada minisztert a Hezbollah síita fegyveres csoport támogatja, amelynek vezetője, Sajjed Hasszán Naszrallah felerősítette az LMBTQ-közösség elleni retorikáját, egy közelmúltbeli beszédében azokra az iszlám szövegekre hivatkozva, amelyek az elkövetők halálbüntetését követelik. Mortada döntése szerint a filmről megállapították, hogy „előmozdítja a homoszexualitást és a szexuális átalakulást”, és „ellentmond a hit és az erkölcs értékeinek”, mivel csökkenti a családi egység jelentőségét. Kuvait is Libanon nyomdokaiba lépett, betiltva a *Barbie*-t és a *Beszélg velem* című misztikus horrorfilmet, hogy megvédje a „közkerölcsöt és a társadalmi hagyományokat” – közölte az állami hírügynökség. Libanon volt az első arab ország, amely 2017-ben megrendezte a meleg büszkeség hetét, és általában az LMBTQ-közösség biztonságos menedékének tekintették a nagyjából konzervatív Közel-Keleten. A kérdés azonban a közelmúltban egyre élesebb fókuszba került, ami feszültségeket szított. Az ország vallási vezetője tavaly úgy döntött, hogy Libanonban betiltja a „szexuális perverziót népszerűsítő” eseményeket, amivel az LMBTQ-barát összejövetelekre utal. Múlt havi beszédében Naszrallah felszólította a libanoni hatóságokat, hogy tiltsák be a homoszexualitást népszerűsítő anyagokat. Azt mondta, a homoszexualitás „közvetlen veszélyt” jelent Libanon számára, és ezzel „szembe kell szállni”. A libanoni kabinet felszólította a polgárokat, hogy ragaszkodjanak a családi értékekhez.

Familywatchinternational, 2023. augusztus 14.

Bejrut, *Reuters*, 2023. augusztus 11.

A NARAL A DISNEY *BABY MOANA* CÍMŰ KLIPJÉT HASZNÁLJA AZ ABORTUSZ NÉPSZERŰSÍTÉSÉRE

A NARAL Pro-choice America tweetelt egy, az abortuszt népszerűsítő rajzfilmes klipet, amelyben egy kisgyermek sikoltozik az életvédő politikák gondolatától. Egy még totyogó lányka táblagépen játszik, és éppen interjúzik Ron DeSantis konzervatív republikánus elnökjelölttel, aki az életpárti politikákkal kapcsolatos politikai nézeteit tárgyalta. A kislány ekkor rémülten felsikolt. „*Ron DeSantis elnöksége egy életre kelt horrorfilm lenne*” – veti fel a hirdetés. Nem lehet túlbecsülni azt a merészséget, hogy egy gyerekfilmet használnak az abortusz népszerűsítésére. Ebben az esetben a NARAL azzal próbál érvelni, hogy egy kisgyermek elborzadna az életpárti politikák gondolatától, vagyis az újszülött gyermekek védelmét szolgáló politikától, holott a valóságban a gyerekek sok-

kal nagyobb valószínűséggel látják borzalmasnak az abortuszt. Jó példa arra, hogy a túlélő gyerekek valójában hogyan vélekednek az abortuszról, ha megvizsgáljuk azokat, akiknek a testvéreit elvetették. *„Mindig is úgy éreztem, hogy valaki hiányzik az életemből”* – mondta az egyik túlélő testvér. *„Régebben nem is beszéltem a történetekről, és egy ideig csendben küzdöttem. [...] Vajon milyen utat jártam volna be, ha a testvérem megkapta volna az élet ajándékát?”*

Mások azt mondták, bárcsak ismernék az elvesztett testvért. *„Megdöbrentett a reakcióm, de nem tudtam megszabadulni a szomorúságtól és a vágytól, hogy megismerhettem volna”* – írta egy másik testvér.

Növekszik a kulturális nyomás, hogy ne csak a felnőtteknek népszerűsítsék az abortuszt, hanem gyermekek körében is, hogy a lehető legkorábban kezdjék el őket az abortuszpárti szemléletbe bevezetni. A Planned Parenthood szervezet felhívta a Disney-t, hogy készítsen filmet egy abortuszt végeztető hercegnőről.

Az indukált abortusz egy ártatlan, újszülött gyermek életének szándékos kioltása. Rajzfilmes gyerekeket használni ennek a népszerűsítésére szégyentelen.

Familywatchinternational, 2023. augusztus 10.

A HÁZAS EMBEREK KÖVETKEZETESEN „NAGYON BOLDOGNAK” MINŐSÍTIK MAGUKAT – JELENTÉS

Egy új tanulmány kimutatta, hogy a házások közel fél évszázada következetesen nagyobb valószínűséggel nevezték magukat *„nagyon boldognak”*, mint a nem házások, és a családi állapot az egyén boldogságszintjének legjelentősebb meghatározója. A *boldogság társadalompolitikai demográfiája* című jelentés, melynek szerzője Sam Peltzman, a Chicagói Egyetem Booth School of Business intézetének munkatársa, a NORC által a Chicagói Egyetemen végzett általános társadalmi felmérés tendenciáit vizsgálja az elmúlt fél évszázadban. Az 1990 óta két évente lefolytatott *Általános társadalmi felmérés* során ezt kérdezik a válaszadóktól: *„Mit mondanának manapság – nagyon boldogok, boldogok, vagy nem túl boldogok?”* Peltzman július 21-én közzétett jelentése felfedi, hogy *„a családi állapot a boldogság nagyon fontos jelzője, és az is volt”*. Peltzman a felmérés válasza- it egy mínusz 100-tól plusz 100-ig terjedő skálán jelölte, ahol a mínusz 100 azt jelzi, ha az emberek *„nem túl boldogok”*, a 0 a *„boldog”* nyilatkozók válaszait, a plusz 100 pedig a magukat *„nagyon boldog”*-nak nevezők feleleteit jelölte. Az adatok szerint a házások az idők során mindig 30 ponttal magasabb pontszámot értek el a boldogságskálán, mint nem házas társaik. *„Semmilyen későbbi népességekategorizálás sem eredményez ekkora különbséget a boldogságban ennyi ember között”* – írta Peltzman, hozzátéve, hogy *„az alacsony fokú boldogság minden nem házas típusra jellemző”*, utalva az özvegy, az elvált, a külön élő, illetve a soha nem házasodott válaszadókra. Kiemelve az *„általános boldogság 2000 óta tapasztalható enyhe hanyatlását”*, Peltzman kijelentette, hogy az *„e tendenciák*

közötti kapcsolat a házasságok közelmúltbeli hanyatlásából fakad". Pontosabban, az általános boldogság átlagosan 23,7 volt a 2000 előtti években, míg a 2000 utáni időszakban 19,7-re esett vissza. A „*nagyon boldog*” népesség arányának csökkenése összhangban van azzal, hogy 2000 után mind kevesebb házasságkötés történt. Míg 1972 és 2018 között a házasságok átlagosan 23,82 ponttal voltak boldogabbak, mint a nem házasságok, addig a fehérek átlagosan 10,79 ponttal voltak boldogabbak, mint a feketék ugyanebben az időszakban. Emellett a főiskolát végzettek 5,87 ponttal voltak boldogabbak, mint a középiskolát végzettek, a nők 4,04 ponttal, a középiskolát végzettek 3,12 ponttal. A családi állapot mellett Peltzman jelentése az egyén politikai felfogása és boldogságszintje között is feltárt bizonyos összefüggéseket. Míg az *Általános társadalmi felmérés* arra kéri a válaszadókat, hogy értékeljék magukat egy 7 pontos bal-, illetve jobboldali politikai skálán, addig Peltzman a konzervatív, mérsékelt és liberális kategóriákba sorolta a válaszadókat. „*A konzervatívok körülbelül 9 ponttal boldogabbak, mint a liberálisok, és 7 ponttal boldogabbak, mint a mérsékelték*” – magyarázta.

Familywatchinternational, 2023. augusztus 10.

Ryan Foley¹

KAMALA HARRIS: A CSECSEMŐK ABORTUSZ ÁLTALI MEGÖLÉSE A HALADÁS MÉRCÉJE

Kamala Harris folytatta a Biden-adminisztráció radikális abortuszpárti napirendjének népszerűsítését Iowában, mikor az igény szerinti abortusz legalizálását a „haladás mértékének” nevezte. A demokrata vezető egy jelentős republikánus adománygyűjtés előtt, „*reprodukciós jogokról*” szóló vita során tette ezt a megjegyzést Des Moines-ban. Az Egyesült Államok alkotmányának és a Legfelsőbb Bíróságnak ellentmondva Harris kijelentette, hogy a meg nem született csecsemők megölése abortusz során személyiségi „*jog*”: „*Olyan nemzet vagyunk, amely sokféleképpen mérte előrehaladását és növekedését, többek között annak megértésével, hogy a jogok kiterjesztésével vagyunk erősebbek, nem pedig azok korlátozásával.*” Az alelnök bírálta Iowát és más republikánus államokat, amiért visszaállították a születendő babák élethez való jogát. Az iowai törvényhozás nemrég fogadta el a szívdobbanásról szóló törvényt, amely megvédi a meg nem született babákat az abortusztól, ha körülbelül hathetes terhesség után a szívverésük kimutatható. Figyelmen kívül hagyva a meg nem született babák létezését és az életpárti mozgalom célját, Harris azt állította, hogy az életpártiak „*politikai játszmákat játszanak más emberek életével*”, ráadásul az abortuszpárti politikát az orvosi szakmára is rákényszerítik. Harris alelnöki szerepének kulcskérdésévé tette az abortuszt. Gyakran beszél erről országszerte beszédeiben, és abortusz-aktivistákat hív a Fehér Házba, hogy népszerűsítsék.

¹ Ryan Foley a *The Christian Post* riportere: ryan.foley@christianpost.com

sítsék életpusztító munkájukat. Egyik fő célja, hogy támogatást szerezzen egy olyan nemzeti törvényhez, amely arra kényszeríti az államokat, hogy újból legalizálják az abortuszt. Az első három évben a Biden-adminisztráció olyan módon terjesztette ki az abortuszt, ahogy más elnök még nem próbálta, beleértve az abortusztábléták postai úton történő árusítását anélkül, hogy orvoshoz fordultak volna. *Számos kutatás azt mutatja, hogy a közvélemény erősen ellenzi az elektív abortuszok adófizetői finanszírozását, és erőteljesen támogatja az abortuszt korlátozó törvényeket, különösen az első trimeszter után.*

Familywatchinternational, 2023. augusztus

EGY ÚJ TANULMÁNY FÁJDALMAS, HOSSZAN TARTÓ MELLÉKHATÁSOKAT MUTATOTT KI A NEMVÁLTÓ MŰTÉTEK UTÁN

Az elmúlt öt évben életet megváltoztató műtéteken átesettek 81%-a számolt be arról, hogy a műtétet követő fizikai és érzelmi szenvedés éveig is elhúzódhat. Egy új tanulmány a transznemű nemváltási műtétek mellékhatásairól ismét feltárta, hogy az elmúlt évszázadok legnagyobb orvosi botrányának kellős közepén vagyunk. A Floridai Egyetem és a Brooks Rehabilitation egészségügyi nonprofit szervezet kutatói szerint az elmúlt öt évben nemváltó műtéteken átesettek 81%-a számolt be komoly fájdalomról és mellékhatásokról, például húgyhólyag-gondokkal, közösülés közbeni fájdalommal és más jelentős problémákkal küzdöttek. A férfi és női nemi szervek sebészi megváltoztatása – a vaginoplasztika és a phalloplastika – nehéz és problémás eljárás. A férfiakká váló nők dönthetnek úgy, hogy a karjukból kinyert szövetből készítenek péniszt, bár ez az eljárás is összetett, és az eredmény még mindig jelentősen eltér a biológiai pénisztől. A női–férfi átmenetek melleinek eltávolítása egyszerűbb, de fájdalmat, fertőzéseket és olyan gondokat is okozhat, mint a varratok szétrepedése, különösen túlsúlyos betegeknél. Csakhogy a nyilvános kommunikációban az úgynevezett „gendermegerősítő gondoskodást” nem „keménynek és problémásnak” írják le, hanem a nemi diszfória egyszerű és hatékony megoldásaként, amelyet senki sem kérdőjelezhet meg orvosi, a politikában vagy a tudományos életben. Mivel az ellenzők karrierje veszélybe kerülhet, Kanadában semmilyen nyilvános vita nem zajlott ezekről a kezelésekről. A kutatók 21 olyan 20 és 70 év közötti, nem bináris vagy transznemű személyt vizsgáltak meg, akik az elmúlt öt évben kés alá kerültek. A vizsgálatban részt vevők többsége vaginoplasztikán vagy mastectomián esett át. 57%-uk találta fájdalmasnak a szexuális kapcsolatot; 81%-uk akut fájdalmat tapasztalt a vállában, a medencéjében, a mellkasában, az ágyékában és a hát alsó részén (néha évekkal a beavatkozások után is), 29%-uk pedig vizelet-inkontinenciától szenvedett, vagy túl sűrűn kellett mosdóba járnia. Bár a fizioterápia bizonyos esetekben segíthet, nem világos, hogyan lehet kezelni a hosszú

távú károkat. Az e műtéteken átesettek közül sokan megdöbbenve tapasztalják, hogy a nemváltás nem olyan egyszerű, mint hirdetik. A Floridai Egyetem szakértője, dr. Alexandra Hill a zárt körű találkozón elmondta, sok beteg meglepődik azon, mennyi ideig tart a gyógyulási folyamat. Ahogy a *Mail* megjegyezte: hasonlóképpen, sok férfiből nővé operált páciens, akinél neovaginát hoznak létre, meglepődve tapasztalja, hogy a műtét után naponta akár egy órára is „tágítót” kell behelyezniük a csatornájába. Dr. Hill szerint tágító használata nélkül, amely egy szexuális játékre emlékeztet, a neovagina mélysége fokozatosan lerövidülhet. Néhány transz nőnek élete végéig használnia kell. „*Ez az, amit sokan nem vesznek észre*” – tette hozzá.

A *The Mail* tudósítása megismételte azt is, amit már sokszor leírtam: hogy azok, akik fiatalon nemi hormonokat és pubertásgátlókat szednek, valószínűleg képtelenek „*felőtt korukban bármiféle szexuális élvezetet*” átélni. Ez az orvosi emberkísérlet több ezer fiataalt hoz olyan nem várt helyzetbe, amely potenciálisan megakadályozza őket abban, hogy valaha is megtapasztalják a szexuális örömet, vagy gyermeket szüljenek.

Familywatchinternational, 2023. július

lifeSITE

Jonathon Van Maren

ÚJ TÖRVÉNY, AMELY LEHETŐVÉ TESZI A SZÜLŐK ÉRTESÍTÉSE NÉLKÜLI ABORTUSZT

Nyugat-Ausztráliában a lányok abortuszt végeztethetnek a szüleik tudta nélkül, ha az állam parlamentje előtt benyújtott javaslatból törvény lesz. A jelenlegi törvény előírja, hogy egy 16 év alatti fiatal, aki még otthon él, a szülője vagy gyámja tudta nélkül nem végeztethet abortuszt. A fiataalkorú és az orvos közötti beszélgetésben a szülőnek vagy a gondviselőnek is részt kell vennie, bár a végső döntés továbbra is a gyermeké. Most azonban az állam parlamentje olyan törvényjavaslatot fontolgat, amely szélsőséges változtatásokat hajt végre az abortuszra vonatkozó jogszabályokon, beleértve e követelmények törlését a törvényből.

A FÜLLYUKASZTÁSHOZ MÉG SZÜLŐI BELEEGYEZÉS SZÜKSÉGES

Nyugat-Ausztráliában a 16 éven aluli gyermeknek szülő vagy gondviselő írásos beleegyezése szükséges ahhoz, hogy kilyukasztassa a fülét. Hasonlóképpen, a tetoválás illegális 16 éven aluliak számára, és a szülő vagy gyám írásos beleegyezése kell hozzá. Ezenkívül az ausztrál államban a beleegyezési korhatár 16 év.

Catherine Robinson, az Egyesült Királyság szóvivője azt mondta: „*Elképesztő, hogy egy füllyukasztáshoz szülői beleegyezés szükséges, de ha ez a törvényjavaslatot elfogadják, a gyermek abortuszt végeztesz anélkül, hogy a szülei tudnának róla.*”

„*Fülszúrás esetén a gyermek egy csekély dolgot tesz a saját testével. Abortusz esetén egy 16 éven aluli személy valami jelentőset tesz a testével, és úgy dönt, hogy véget vet egy másik ember életének. A törvényjavaslat azt sugallja, hogy a gyermek számára nagyobb jelentőségű, ha kilyukasztják a fülét, mint az abortusz.*”

Familywatchinternational, 2023. június 16.

CBN

„CENZÚRA” – „POLITIKAI ERŐSZAKÉRT” ELÍTÉLTÉK A CSALÁDPÁRTI ÜGYVÉDET

Egy volt mexikói kongresszusi képviselőt „nemi alapú politikai erőszak” miatt ítélték el a bíróságon, mert 2022-ben a közösségi médiában tett bejegyzéseket, egy transznemű személyt azonosító mexikói törvényhozót „önmagát nőnek valló férfinak” nevezve. Ez akkor történt, amikor Rodrigo Iván Cortés beszédeiben megvédte a jogot, hogy a szexualitásról szóló bibliai nézetekről beszéljen. Cortés felszólalt az OAS-nál (Amerikai Államok Szervezete), és elmondta, hogy az emberi jogokat sértő jogszabályok elleni felszólalása következtében országában megvonták tőle a véleménynyilvánítás szabadságát. „*Az állampolgárok véleménynyilvánítási szabadsága megszűnik, és akadályozzák szabad részvételüket a demokratikus törvényalkotásban*” – mondta Cortés az egybegyűlt képviselőknek. „*Sajnos ezt magam is megszenvedem azoknak a támadásoknak során, amelyeket ellenem és az általam elnökölt szervezet, a **Nemzeti Arcvonallal a Családokért** ellen folytatnak, mert emberi jogokat sértő kezdeményezések miatt tiltakoztam.*” Az egykori mexikói kongresszusi képviselő újabb vádaskodással is szembesült, miután tavaly szeptemberben a közösségi médiában közzétette válaszát a mexikói kongresszus törvénytervezetéről, amely „gyűlöletbeszédnek” minősítené a keresztény nézetek szexualitással kapcsolatos tanítását. „*A nézeteltérés nem diszkrimináció, és a békés nézeteltérést soha nem szabad erőszakként büntetni*” – mondta Kristina Hjelkrem, a Cortést képviselő non-profit ügyvédi iroda, az ADF International jogtanácsosa. „*Mélyen nyugtalanító, hogy Cortést, aki él a jogával, hogy békésen megossza nézeteit egy jelentős aktuális vita tárgyában, erőszakos politikai bűnözőként ítélték el...*” Az LMBTQ-aktivista törvényhozó, Luévano feljelentést tett Cortés ellen, azzal érvelve, hogy a Twitteren és a Facebookon közzétett kilenc bejegyzés megsérti a nőként való elismeréshez való jogot. A tárgyalást követően a Szövetségi Igazságszolgáltatási Választási Bíróság mexikói szakosított regionális kamarája kimondta, hogy egy transznemű nő kritizálása „*a nők politikai és választási jogainak aláásását [...] jelenti*”. Cortés fellebbezett az alsóbb fokú bíróság ítélete ellen, ami az utolsó jogorvoslati lehetőség: az ügyben várhatóan hamarosan ítélet

születik. A családpárti vezető azt mondta, ez nem más, mint „elhallgattatás”. *„Ennek a folyamatnak igazi célja eltüntetni attól, hogy azt mondjam, amit minden érintett állampolgárnak hallania kell – hogy ezek a törvényjavaslatok radikális családdellenes lépéssorozatot hajtanak végre, ami nagyon komoly veszély a társadalmunk, különösen a gyermekeink jólétére”* – mondta Cortés sajtóközleményében. *„Továbbra is elkötelezett vagyok az igazság békés kifejezése, ahogy alapvető szabadságjogaink és gyermekeink védelme mellett is”* – tette hozzá. A szólásszabadság jelenleg erősen fenyegetett Mexikóban, mivel a bíróságok cenzúrajellegű szankciókat szabtak ki a békés véleménynyilvánításért, amint ez a kirívó eset is bizonyítja. Cortés esete messze nem elszigetelt incidens – mondta Hjelkrem. *„Egyre gyakrabban látjuk, hogy a mexikói kormány megsérti polgárai alapvető és alkotmányos szólásszabadsághoz való jogát. Cortés békésen, a magától értetődő igazság mellett szólalt fel, ezért erőszkos elkövetőként ítélték el. A cenzúra nem egyeztethető össze a szabad társadalommal.”*

Familywatchinternational, 2023.

CBN

AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁG LAKOSSÁGÁNAK EGYHARMADA NEM TUDJA, HOGY A „TRANZNEMŰ NŐK” BIOLÓGIAILAG FÉRFIAK

Az Egyesült Királyság lakosságának egyharmada nincs tisztában azzal, hogy a „transznemű nők” biológiailag valójában férfiak. A kritikusok azzal érvelnek, hogy az LMBTQ-mozgalom és a média szándékosan zavaró kifejezéseket használ a transzneműséggel kapcsolatban. A Murray Blackburn Mackenzie (MBM) Intézet felmérése feltárta, hogy a britek 35%-a vagy tévesen azt hiszi, hogy a „transznemű nő” biológiailag nő a születéskor, vagy nem biztos a kifejezés jelentésében. További 40%-uk értetlenül áll a „transznemű” kifejezés előtt. A tanulmány szerint a 25–34 éves korosztály küzd leginkább a transznemű terminológiával. Meglepő módon ez a korosztály volt leginkább zavarban, és csak 55%-uk állapította meg helyesen, hogy egy transznemű nő a születésekor biológiailag férfi volt. A 18–24 évesek jobb szövegértést mutattak, s a *The Telegraph* közleményéből kiderül, hogy a legpontosabb eredmények az 55 év felettiektől származtak, akiknek 62%-a tudta meghatározni a „transznemű”, 70%-a pedig a „transznemű nő” jelentését. Az MBM ezt a zavart a régebbi médiának, például a BBC-nek tulajdonította, amiért a nemekkel kapcsolatos kifejezéseket a közmegértés és közmegegyezés biztosítása nélkül fogadták el.

Familywatchinternational, 2023.

The Telegraph

AZ OROSZ VIMPELCOMOT PÉNZBÍRSÁGGAL SÚJTOTTÁK, MERT 18 ÉV FELETTI BESOROLÁS NÉLKÜL SUGÁRZOTT EGY LMBTQ-FILMET

2023. augusztus 18.

A Vimpelcom orosz mobil- és streamingszolgáltatót szerdán pénzbírsággal sújtották, mert nem írt 18 év feletti korhatárt egy LMBTQ-kapcsolatokra utaló filmre – jelentették az orosz hírügynökségek egy moszkvai tárgyalóteremből. Oroszország tavaly megszigorította LMBTQ-ellenes törvényeit, lehetővé téve a hatóságoknak, hogy pénzbírságot szabjanak ki minden olyan személyre vagy szervezetre, amiről vagy akiről kiderül, hogy nyilvánosan, online, filmekben, könyvekben vagy reklámokban népszerűsítette a homoszexualitást. *„Egymillió rubel (10 401 dollár) pénzbírságot kapott a Vimpelcom az LMBTQ-jeleneteket tartalmazó Little Italy című film 18+ címke nélküli terjesztéséért”* – jelentette az RIA hírügynökség. A Yandex technológiai óriáscég és az Ivi streamingoldal tulajdonában lévő Kinopoiskot az elmúlt hetekben ugyanezért a bűncselekményért bírságolták meg. A cég nem ismerte el a bűnösségét – közölte az RIA, bírósági képviselőjére hivatkozva. A Vimpelcom ügyvédje azt mondta, hogy a Beeline TV előfizetésen keresztül volt elérhető. *„Minden előfizető tudja, mit választ, és azt nézi, nincs széles körű hozzáférés”* – idézte az ügyvéd. Az orosz törvényhozók szerint ezekre a törvényekre azért van szükség, hogy megvédjék a társadalmat a szerintük dekadens „nyugati értékek”-től. Jogvédő csoportok szerint a törvények célja, hogy tiltsák a leszbikusok, meleg férfiak, biszexuálisok és transzneműek (LMBTQ) képviselését a közéletben.

Familywatchinternational, 2023. augusztus 18.

Reuters

CONTENTS

STUDIES

ZOLTÁN LEHEL LAKNER: The charm of silencing – the birth of a profession

ZOLTÁN LEHEL LAKNER: The top of the needle

PÉTER HÁMORI: War and the social wounds in the Hungary of the First World War

PÉTER HÁMORI: Was it effective? – Analysis of the effectiveness of The National People's Family Protection Fund (ONCSA) – 1940–1944

IN THE SOURCE REGION OF SOCIAL POLICY

1 Training programs

Course plan for social workers

The curriculum of the Catholic Social Education

Catholic Female Social Educator

University social courses – The Hungarian Royal Ministry 4.150 of 1942.

Decree No. M.E

2 Early literature – training

IMRE FERENCZI: The first social policy course of The „People's Cultivating Society”

BÉLA FÖLDES: Social policy – 1912.

PARLIAMENTARY DEBATE – 1939–43

SOMOGYI – TEGZES – HUNYADI-BUZÁS: Basic social training for public administration officials – 1940

JÁNOS CSER: Our higher education and social vocational training – 1911–1934

OTTOKÁR PROHÁSZKA: Christian Socialism – 1900

3. Regulations

Decree on university social courses – The Magyar Királyi Minister of the Interior decree no 4.150/1942. BM.

Detailed rules of university social studies

Decree on university social courses: No. 800 of 1942 of the Hungarian Royal Minister of the Interior

Social regulatory issues at the beginning of the Horthy era

Liquidation of the Ministry of Welfare – 1950

Regulation of The National People's Family Protection Fund (ONCSA)

Family Watch International – Family politics and extremism